

คณะกรรมการกับการปรับปรุงกองทัพบกไทย พ.ศ. 2475-2488

โดย

นายปรัชญากรณ์ ลครพล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะราษฎรกับการปรับปรุงกองทัพบกไทย พ.ศ. 2475-2488

โดย

นายปรัชญากรณ์ ลครพล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE PEOPLE PARTY AND ARMY MODERNIZATION IN THAILAND,
1932-1945

BY

MR. PRATYAKORN LAKHORNPHON

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
MAJOR OF HISTORY
FACULTY OF LIBERAL ARTS
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2018
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นายปรัชญารณ ละครพล

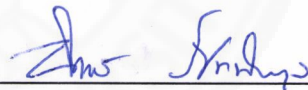
เรื่อง

คณะราษฎรกับการปรับปรุงกองทัพบกไทย พ.ศ. 2475-2488

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2562

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนานกุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.ตามไท ดิลกวิทยรัตน์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาสพงศ์ ศรีพิจารณ์)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	คณะกรรมการการปรับปรุงกองทัพไทย พ.ศ. 2475-2488
ชื่อผู้เขียน	นายปรัชญากรณ์ ลครพล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. ตามไท ดิลกวิทยรัตน์
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาการปรับปรุงกองทัพบก พ.ศ. 2475-2488 หรือในช่วง 13 ปี ภายหลังจากปฏิวัติสยาม 2475 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้นำหรือสมาชิกคณะราษฎรส่วนใหญ่ยังครองอำนาจหรือมีบทบาททางการเมือง โดยศึกษาวัตถุประสงค์และการดำเนินการปรับปรุงกองทัพบก ภายใต้บริบทและปัจจัยทางการเมืองที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา ผลการศึกษาพบว่าในช่วงปีแรก หลังการปฏิวัติสยาม คณะราษฎรปรับปรุงกองทัพบกเพื่อเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจในช่วง เปลี่ยนผ่านทางการเมือง ในช่วงหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช พ.ศ. 2476-2481 เป็นการปรับปรุง กองทัพเพื่อสร้างกองทัพแห่งชาติที่สามารถเป็นกำลังหลักในการป้องกันประเทศ และในช่วงการขึ้นสู่อำนาจสูงสุดและหมดอำนาจทางการเมืองของผู้นำคณะราษฎร พ.ศ. 2482-2488 เป็นการปรับปรุง กองทัพเพื่อรับมือและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเข้าร่วมสงคราม

คำสำคัญ: กองทัพบก, การทหาร, คณะราษฎร

Thesis Title	THE PEOPLE PARTY AND ARMY MODERNIZATION IN THAILAND, 1932-1945
Author	Mr. Pratyakorn Lakhornphon
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	History Liberal Arts Thammasat University
Thesis Advisor	Dr. Tamthai Dilokvidhyarat
Academic Years	2018

ABSTRACT

This thesis aims to examine the Thai army improvement, 1932-1945 or during the 13 years after the 1932 Siamese Revolution. The time when most military leaders or military members of The People's party still dominated or political role by study the objectives and operations to Thai army improvement under various contexts and political factors in each period. The study found that during the first year after the Siamese Revolution. The People's party improved the army as instrument to maintain power during the political transition. During the postwar period of the Bovorndej Rebellion, 1933-1938, it was an army to create a national army that could be the main force in national defense and during the rise to power and the lost political power of the leaders of The People's party, 1939-1945, was to improve the army for solve problems and to fight against war.

Keywords: Army, Military, The People's party (Khana Ratsadon)

กิตติกรรมประกาศ

สำหรับตัวข้าพเจ้าแล้วการเขียนหน้ากิตติกรรมประกาศนับว่าเป็นส่วนที่ยากที่สุดส่วนหนึ่งในการเขียนวิทยานิพนธ์ แม้ว่าข้าพเจ้าจะเขียนวิทยานิพนธ์จนเสร็จแต่ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าสามารถเขียนบรรยายความรู้สึกของตนเองได้ดีขึ้น แต่ข้าพเจ้าจะพยายามเขียนเท่าที่สามารถเขียนได้เพื่อกล่าวขอบคุณท่านทั้งหลายที่มีส่วนช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อมจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามเงื่อนไขเวลาที่กำหนดและตามศักยภาพที่ข้าพเจ้ามี

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ตามไท ดิลกวิทยรัตน์ เป็นอย่างสูงที่อาจารย์ได้กรุณาเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในแก่ข้าพเจ้า รวมทั้งแนะนำและคอยให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าในช่วงที่หน้าสิ่วหน้าขวานในการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งล้วนแต่เป็นผลมาจากตัวของข้าพเจ้าเองทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ศ.ดร.สุรชาติ บำรุงสุข เป็นอย่างสูงที่อาจารย์ได้ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้ความเมตตาชี้แนะข้อบกพร่องต่างๆ ในวิทยานิพนธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อข้าพเจ้าในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้ดีขึ้น

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.นิภาพร รัชตพัฒนกุล เป็นอย่างสูงที่อาจารย์ได้กรุณามาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ข้าพเจ้าขอขอบคุณพี่น้อง พี่ป๋ม และพี่แนน แห่งห้องงานบัณฑิตศึกษา คณะศิลปศาสตร์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับเอกสารการศึกษาต่างๆ ตลอด 4 ปี

ข้าพเจ้าขอขอบคุณน้องๆ ที่เป็นเพื่อนร่วมรุ่น ป.โท ประวัติศาสตร์ทั้งเปาะ หนึ่ง พิตมายด์ เอ็ม ตี๊ด และตูน ที่ได้ช่วยเหลือและให้กำลังใจกันมาโดยตลอด

ข้าพเจ้าขอขอบคุณคุณคุณภา ผู้เป็นที่รักและคอยอยู่เคียงข้างข้าพเจ้ามาโดยตลอด และกะทิน้อยเพื่อนตัวน้อยของข้าพเจ้าที่ช่วยให้หายเครียดได้เป็นอย่างดีในช่วงการเขียนวิทยานิพนธ์

สุดท้ายข้าพเจ้าขอขอบคุณมารดาและน้องชายของข้าพเจ้าที่คอยสนับสนุนการเรียนและให้กำลังใจข้าพเจ้า รวมถึงเข้าใจในสิ่งที่ข้าพเจ้าได้เลือกที่จะทำและกำลังทำอยู่

ปรัชญากรณ์ ลครพล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำและทบทวนวรรณกรรม	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	9
1.3 วิธีการดำเนินการวิจัย	9
1.4 หลักฐานที่ใช้ในการวิจัย	9
1.5 ขอบเขตการวิจัย	10
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	10
1.7 ทบทวนวรรณกรรม	11
1.7.1 กลุ่มงานศึกษาการปรับปรุงกองทัพบก	11
1.7.2 กลุ่มงานศึกษาความคิดทางการเมืองของทหารไทย	12
1.7.3 กลุ่มงานศึกษาบทบาททางการเมืองของกองทัพ	12
1.7.4 กลุ่มงานศึกษาบทบาททางการเมืองของผู้นำทหาร	13
บทที่ 2 กองทัพอากาศ : การปรับปรุงกองทัพในข่วงการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง (พ.ศ. 2475-2476)	14

2.1 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกเพื่อสร้างกองทัพคณะราษฎร	24
2.1.1 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเพื่อลดอำนาจของเสนาบดี กระทรวงกลาโหม	28
2.1.1.1 การปรับลดขนาดกระทรวงกลาโหม	33
(1) การยุบกรมใหญ่ทหารบก	34
(2) การยุบกรมย่อยทหารบก	35
2.1.1.2 การสลายอำนาจเสนาบดีกระทรวงกลาโหม	41
(1) สลายอำนาจด้านการบังคับบัญชากำลังทหาร	41
(2) สลายอำนาจการบริหารราชการ	41
2.1.2 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกเพื่อสร้างกองทัพคณะราษฎร	43
2.1.2.1 การยุบกองทัพและกองพล	44
(1) เพื่อให้คณะราษฎรสามารถเข้าควบคุมอำนาจกองทัพ	45
(2) เพื่อป้องกันการเกิดปฏิวัติซ้อน	47
2.1.2.2 การปรับปรุงตำแหน่งและสายการบังคับบัญชา	50
(1) การตั้งตำแหน่งผู้บังคับบัญชาใหม่	51
(2) สายการบังคับบัญชาใหม่	58
2.2 การควบคุมอำนาจบริหารราชการเพื่อสร้างกองทัพคณะราษฎร	65
2.2.1 โครงสร้างและอำนาจของคณะกรรมการกลางกลาโหม	65
2.2.2 คณะกรรมการกลางกลาโหมกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับ กองทัพคณะราษฎร	71
2.3 สรุป	76
 บทที่ 3 กองทัพรัฐบาลคณะราษฎร : การปรับปรุงกองทัพบกหลังวิกฤตการณ์ทาง การเมือง (พ.ศ. 2477-2481)	 79
3.1 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบก	83
3.1.1 การรื้อฟื้นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	86
3.1.2 การปรับปรุงเขตปกครองท้องที่ทหารบก	96
3.2 การปรับปรุงกองทัพเพื่อเตรียมความพร้อมรบในการทำสงคราม	103
3.2.1 การปรับปรุงฝ่ายรบ	104

3.2.1.1	เหล่าทหารราบ	108
3.2.1.2	เหล่าทหารปืนใหญ่	112
3.2.1.3	เหล่าทหารม้า	115
3.2.1.4	กองรถรบ	115
3.2.1.5	กองทหารสื่อสาร	117
3.2.1.6	กรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน	118
3.2.2	การปรับปรุงหน่วยทหารฝ่ายสนับสนุนการรบ	125
3.2.2.1	กรมเสนาธิการทหารบก	125
3.2.2.2	กรมพลธิการทหารบก	131
	(1) กรมวิทยาศาสตร์ทหารบก	133
	(2) กรมเชื้อเพลิง	136
3.2.2.3	กรมยุวชนทหารบก	139
3.3	สรุป	142
บทที่ 4	การปรับปรุงกองทัพบกในช่วงสงคราม (พ.ศ. 2482-2488)	144
4.1	การปรับปรุงกองทัพบกก่อนสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส	146
4.1.1	การตั้งหน่วยทหารในพื้นที่ภาคใต้หลังการแก้ไขสนธิสัญญา	148
4.1.2	การจัดซื้อยุทโธปกรณ์จากประเทศญี่ปุ่น	152
4.2	การปรับปรุงกองทัพบกในสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส	156
4.2.1	การจัดกำลังรบในสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส	159
4.2.2	ปัญหาการจัดกองทัพในช่วงสงคราม	163
	4.2.2.1 การขยายกำลังรบที่ใหญ่เกินไป	163
	4.2.2.2 ความไม่พร้อมของฝ่ายสนับสนุนการรบ	164
4.2.3	การจัดกำลังรบหลังสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส	164
4.3	การจัดกำลังรบในมหาสงครามเอเชียบูรพา	167
4.3.1	การจัดกำลังรบช่วงปลายสงคราม	171
4.3.2	ปัญหาการปลดทหารออกจากประจำการ	172
4.4	สรุป	173

(7)

บทที่ 5 สรุป	175
รายการอ้างอิง	177
ประวัติผู้เขียน	196

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 นายทหารระดับสูงในกระทรวงกลาโหมและกองทัพบกที่ถูกปลดออกจากราชการในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม พ.ศ. 2475	30
2.2 เปรียบเทียบโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474 กับโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 (ไม่รวมส่วนของกองทัพเรือ)	40
2.3 จำนวนหน่วยทหารระดับกองพันที่ตั้งในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ พ.ศ. 2475	48
2.4 เปรียบเทียบการแบ่งเขตกิจการท้องที่ของกองทัพบกช่วงก่อน-หลังการปฏิวัติสยาม	57
3.1 งบประมาณกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475-2481	82
3.2 สารระสำคัญในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกระหว่าง พ.ศ. 2476-2481	85
3.3 การดำเนินการขยายพื้นที่เขตปลอดภัยในราชการทหารในช่วง พ.ศ. 2482-2484	90
3.4 การแบ่งเขตมณฑลทหารบกและจังหวัดทหารบกตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476	100
3.5 ผู้บังคับการมณฑลทหารบกและหน่วยทหารในบังคับบัญชาตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476	102
3.6 การจัดซื้อปืนใหญ่ของกระทรวงกลาโหมจากบริษัทโบฟอร์ตส ประเทศสวีเดน ในช่วง พ.ศ. 2478-2480	113
3.7 จำนวนหน่วยทหารฝ่ายรบที่ตั้งในมณฑลทหารบกที่ 1-5 ช่วง พ.ศ. 2476-2481	122
3.8 การปรับปรุงโครงสร้างของกรมพลธิการทหารบก พ.ศ. 2476-2481	131
4.1 จำนวนหน่วยทหารที่ตั้งขึ้นใหม่ในภาคใต้ พ.ศ. 2483	149
4.2 รายการจัดซื้ออาวุธจากบริษัทโซวา ตูโซ โกซา จำกัด ประเทศญี่ปุ่นของกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2484	154
4.3 จำนวนหน่วยทหารฝ่ายรบที่ตั้งในมณฑลทหารบกต่างๆ พ.ศ. 2483	158
4.4 การจัดกำลังของกองทัพบกสยามในสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส	161
4.5 จำนวนนายทหารและนายสิบถูกปลดหลังสงคราม	173

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 พ.อ.พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการและเจ้ากรมยุทธการทหารบก เป็นผู้นำคณะราษฎรฝ่ายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงกองทัพภายหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475	28
2.2 พล.ร.อ.พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาบดีกระทรวงกลาโหมคนสุดท้ายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	31
2.3 พล.ท.พระองค์เจ้าอลองภู รองเสนาบดีกระทรวงกลาโหม	31
2.4 โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474	32
2.5 โครงสร้างกระทรวงยุทธนาธิการ พ.ศ. 2433	38
2.6 โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475	39
2.7 พล.ร.ท.พระยาราชวังสัน ได้รับแต่งตั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมคนแรกตามโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475	43
2.8 แผนที่ตั้งหน่วยทหารระดับกองพันตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475	49
2.9 พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกคนแรกภายหลังการปฏิวัติสยาม เนื่องจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเคยเป็นตำแหน่งผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารบกในกระทรวงยุทธนาธิการมาก่อนที่จะถูกยุบตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. 2436	53
2.10 ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก 3 ฝ่าย (ซ้ายไปขวา) พ.อ.พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) ผู้ช่วยฯ ฝ่ายยุทธการ พ.อ.พระยาอภัยสงคราม (จอห์น โชติดิตร) ผู้ช่วยฯ ฝ่ายธุรการ และพ.ท.พระสงครามภักดี (แมน เหมะจุฑา) ผู้ช่วยฯ ฝ่ายจังหวัดทหารบก	54
2.11 พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ (สละ เอมะศิริ) ผู้บังคับทหารปืนใหญ่ (ซ้าย) และพ.อ.พระสิทธิเรืองเดชพล (แสง พันธุ์ประภาส) ผู้บังคับทหารราบ (ขวา)	55
2.12 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474	60
2.13 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475	61
2.14 รายชื่อนายทหารระดับสูงของกองทัพบก พ.ศ. 2475	62
2.15 โครงสร้างฝ่ายรบของกองทัพบก พ.ศ. 2475	63
2.16 โครงสร้างฝ่ายรบ (กรม) ของกองทัพบก พ.ศ. 2475	64
2.17 โครงสร้างคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475	69

2.18 รายชื่อคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475	70
2.19 รถถังแบบ 76	73
2.20 รถติดตั้งปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ปตอ.) ขนาด 40 ม.ม.	74
2.21 รถบรรทุกดอดจ์ (Dodge) พร้อมติดตั้งปืนกล	74
3.1 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476	84
3.2 พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรองผู้บัญชาการทหารบก ผู้นำกองผสมในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479	87
3.3 แผนที่กรมเชื้อเพลิงเป็นพื้นที่แรกที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดเป็นเขตปลอดภัยในราชการทหาร	93
3.4 โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477	95
3.5 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2477	106
3.6 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2478	107
3.7 ปืนใหญ่ทหารราบ แบบ 77 (ป.ร.77) จากบริษัทโบฟอร์ต ประเทศสวีเดน	109
3.8 นายทหารฝึกหัดในโรงเรียนเหล่าทหารราบฝึกใช้ปืนใหญ่ทหารราบ แบบ 77 (ป.ร.77)	110
3.9 ปืนกลหนักแบบ 77 (ปกน.77) จากบริษัทวิกเกอร์ อาร์มสตรอง ประเทศอังกฤษ ใช้ในกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสและสงครามมหาเอเชียบูรพา	110
3.10 การเดินสวนสนามของทหารราบในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479	111
3.11 ปืนใหญ่และยุทโธปกรณ์ประจำหน่วยทหารราบในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479	112
3.12 ปืนใหญ่หนักกระสุนวิถีโค้ง แบบ 78 (ปนค.78) ที่ประจำการในกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 8 นครราชสีมา	114
3.13 ยุทโธปกรณ์บางส่วนของกองพันทหารปืนใหญ่ในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479	114
3.14 รถถังเบาแบบ 77 จากประเทศอังกฤษ	116
3.15 รถถังเบาแบบ 81 จากประเทศอังกฤษ	116
3.16 ยุทโธปกรณ์บางส่วนของกองรถรบในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479	117
3.17 ยุทโธปกรณ์บางส่วนของกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479	120

3.18	ปืนใหญ่ ป.ต.อ. จำนวน 4 กระบอบ จากเงินบริจาคของประชาชนเมื่อปี พ.ศ. 2477	121
3.19	เครื่องไฟฉาย แบบ 77 (พฉ.77)	122
3.20	แผนที่ตั้งหน่วยทหารระดับกองพันในมณฑลทหารบกต่างๆ พ.ศ. 2476-2481	124
3.21	พ.อ.พระยาอภัยสงคราม (จอห์น โชติติลล) เสนาธิการทหารบกคนแรกหลังการ ปฏิวัติสยาม 2475 ตำแหน่งเดิมเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายธุรการ	126
3.22	พ.อ.พระยาอภัยสงคราม เสนาธิการทหารบกและคณะดูงานโรงงานการบิน ของ Gnome และ Rhone เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2479	127
3.23	วันเปิดโรงเรียนเทคนิคมหารบก 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2477	129
3.24	ธงไชยเฉลิมพลของโรงเรียนเทคนิคมหารบก	130
3.25	นักเรียนเทคนิคมหารบกรุ่นแรกสำเร็จการศึกษาหลักสูตร 5 ปี เมื่อ พ.ศ. 2482	130
3.26	พ.อ.พระยาศักดาคุณฤทธิ (ยศขณะนั้น) พลธิการทหารบกคนแรกหลังการ ปฏิวัติสยาม 2475	132
3.27	การฝึกซ้อมของหน่วยป้องกันไอพิชที่สถานีรถไฟกรุงเทพฯ หัวลำโพง พ.ศ. 2481	135
3.28	การศึกษาและฝึกอบรมในโรงเรียนนายทหารวิทยาศาสตร์	135
3.29	การฝึกใช้หน้ากากป้องกันไอพิชของยุวชนทหารหญิง	136
3.30	นายวินิช ปานะนนท์ ผู้อำนวยการกรมเชื้อเพลิงคนแรก	138
3.31	โรงกลั่นน้ำมัน ที่ตำบลช่องนนทรี อำเภอยานนาวา	138
3.32	ลานถังน้ำมันของโรงกลั่นน้ำมัน ที่ตำบลช่องนนทรี อำเภอยานนาวา	139
3.33	ยุวชนทหารบกเดินสวนสนามในงานฉลองวันชาติ พ.ศ. 2484	141
3.34	พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และพล.ร.ต.หลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ถ่ายภาพรวมกับนักเรียนจากจังหวัด แม่ฮ่องสอนที่เดินทางมาชมพระนคร ณ วังสวนกุหลาบ พ.ศ. 2482	142
4.1	แผนที่ตั้งหน่วยทหารระดับกองพันในมณฑลทหารบกต่างๆ พ.ศ. 2483	150
4.2	เส้นทางรถยกพลขึ้นบกของกองทัพญี่ปุ่นเข้าสู่ประเทศไทยทางทะเลในช่วง สงครามมหาเอเซียบูรพา	151
4.3	รถถังแบบ 83 (Light Tank Type 95) เป็นรถถังเบา จากประเทศญี่ปุ่น	155
4.4	ปืนกลเบา แบบ 83 (ปกบ.83) ระบายความร้อนด้วยอากาศ จากประเทศญี่ปุ่น	155
4.5	โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2483	157

4.6 พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและแม่ทัพบก	160
4.7 พ.อ.หลวงพรหมโยธี รองแม่ทัพบกและแม่ทัพที่ 1 ด้านบูรพาและพ.อ.หลวง เกรียงศักดิ์พิชิต ผู้ช่วยแม่ทัพบกและแม่ทัพที่ 2 ด้านอีสาน	160
4.8 โครงสร้างกองทัพบกสนามในสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส	162
4.9 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2484	166
4.10 กองทหารไทยเดินผ่านประตูชัยนครเชียงใหม่	170

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“...การทหารของเราเท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ต้องนับว่ามีกำลัง และอำนาจเพียงพอจะแสดงความเป็นไทยของเราได้เกือบจะสมบูรณ์ แต่การทหารของทุกประเทศต้องการความปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าชาติอื่นเสมอ แม้ในปัจจุบันนี้ มหาประเทศต่างๆ ซึ่งเราทราบกันมานานแล้วว่ามีกำลังแสนยานุภาพอันยิ่งใหญ่ ก็ยังมีวายต้องลงมือทำการปรับปรุงกันอย่างใหญ่หลวง ทั้งนี้เพื่อให้ขึ้นเหนือชาติอื่นตามกาลสมัยนั่นเอง กองทัพไทยของเราก็จำเป็นต้องปรับปรุงให้ได้คุณภาพถึงขนาดทันเทียมกับนานาชาติต่อไป...”¹

ในยุโรปนับตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 17 ได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ (modern states) ควบคู่กับการเกิดขึ้นของกองทัพสมัยใหม่ (modern army) ซึ่งกลายเป็นกลไกสำคัญต่อการก่อตัวและการดำรงอยู่ของรัฐสมัยใหม่² เนื่องจากกองทัพสมัยใหม่เป็นองค์กรของรัฐที่มีวัตถุประสงค์หลักชัดเจน (purposive instrument) คือการรักษาความสงบภายในรัฐและป้องกันการถูกรุกรานจากภายนอก³ นอกจากนี้กองทัพสมัยใหม่ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายอำนาจของรัฐไปยังรัฐอื่นหรือพื้นที่อื่นอย่างในยุคล่าอาณานิคม ซึ่งรัฐมหาอำนาจตะวันตกได้ใช้กองทัพสมัยใหม่หรือกองทหารอาณานิคม (colonial Army) ทำสงครามกับชนพื้นเมืองในดินแดนต่างๆ และยึดดินแดนเหล่านั้นเป็นรัฐอาณานิคม⁴ ด้วยเหตุนี้ในการจะบรรลุวัตถุประสงค์หลักของรัฐจำเป็นต้องปรับปรุงกองทัพให้ทันสมัยทั้งในด้านการพัฒนายุทธวิธีและเทคโนโลยีให้ทันสมัย และการจัดองค์กรหรือโครงสร้างกองทัพแบบองค์กรทหารสมัยใหม่ (modern military organization)⁵ ซึ่งสร้างให้กองทัพกลายเป็นองค์กรที่มีเอกภาพภายในสูงและการจัดลำดับชั้นของบุคลากรอย่างชัดเจน (modern armies are cohesive

¹ สำนักงานโฆษณาการ, *สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี 24 มิถุนายน 2482* (พระนคร: โรงพิมพ์พานิชกุลผล, 2482), 36.

² สุรชาติ บำรุงสุข, *ไตรสรณคมน์ทหาร รัฐประหาร และการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2551), 20.

³ สุรชาติ บำรุงสุข, “ทหารในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง,” *จุลสารความมั่นคง*, ฉ.9 (สิงหาคม 2549): 2.

⁴ สุรชาติ บำรุงสุข, “ดุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย,” ใน *Democracy 3.5 เมื่อลมประชาธิปไตยพัดหวน*, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2558), 15.

⁵ เรื่องเดียวกัน

and hierarchical)⁶ ส่งผลให้ทหารภายในกองทัพมีความเป็นปึกแผ่นและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กองทัพสามารถรบชนะในสงครามได้ เช่น กองทัพของรัฐมหาอำนาจตะวันตกในยุคสมัยล่าอาณานิคมที่ถือเป็นตัวแทนความเปลี่ยนแปลงในโลกทหาร ซึ่งได้สร้างกองทัพสมัยใหม่ที่ทำสงครามเอาชนะเหนือกองทัพแบบเก่าของผู้ปกครองชนพื้นเมือง⁷

ส่วนกรณีของประเทศไทยนั้นการสร้างกองทัพบกไทยในฐานะกองทัพสมัยใหม่ (modern army) ได้ก่อตัวขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจ้างนายทหารนอกราชการชาวอังกฤษ 2 นาย มาเป็นครูฝึกกองทหารรักษาพระองค์ปืนปลายหอก ข้าหลวงเดิมและกองทหารหน้า ทำให้เริ่มมีการจัดระบบการบังคับบัญชาภายในกองทหารออกเป็นกองร้อย หมวด และหมู่ โดยมีทหารชั้นนายร้อยและนายสิบเป็นผู้บังคับบัญชาเช่นเดียวกับการจัดกองทัพสมัยใหม่แบบยุโรป อย่างไรก็ตาม การจัดหน่วยทหารและฝึกทหารตามแบบตะวันตกถูกดำเนินการเฉพาะในกองทหารรักษาพระองค์เท่านั้น⁸

สำหรับการปฏิรูปกองทัพที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกองทัพสมัยใหม่ของไทยนั้นเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งเป็นช่วงของการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินไปสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ ได้มีการนำระบบราชการสมัยใหม่ (modern bureaucracy)⁹ มาใช้ปฏิรูประบบราชการส่วนต่างๆ และกองทัพบกเป็นองค์กรแรกที่ถูกปฏิรูปให้เป็นองค์กรระบบราชการสมัยใหม่ (bureaucratic organization)¹⁰ โดยมีกองทัพของประเทศตะวันตกเป็นต้นแบบ (model) ส่งผลให้กองทัพบกไทยได้รับการพัฒนาในด้านการจัดกองทัพ การฝึกอบรบระเบียบวินัย ยศ และเครื่องแบบ ตามแบบตะวันตก¹¹ อย่างไรก็ตาม การสร้างกองทัพสมัยใหม่ของประเทศไทยในระยะแรก มีวัตถุประสงค์หลักคือรักษาความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์และ

⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, ทหารในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง, 2-3.

⁷ สุรชาติ บำรุงสุข, ดุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย, 53.

⁸ ดูเพิ่มเติม กรมเสนาธิการทหารบก, *บันทึกประวัติกองทัพบก* (พระนคร: กรมแผนที่ทหารบก, 2492), 45-47.

⁹ Max Weber, *Economy and society* (Berkeley: University of California Press, 1978), 956-958. อ้างถึงใน จรุงญ จำปาทอง, “กองทัพสมัยใหม่ของไทย : การประดิษฐ์พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนทางทหาร,” *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ฉ.2 (2551): 298.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน

¹¹ สุจิต บุญบงการ, “การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย,” *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ฉ.2 (2521): 53.

ความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ¹² ในปี พ.ศ. 2430 ได้มีการจัดกองทัพใหม่โดยตั้งกรมยุทธนาธิการ เพื่อรวมราชการทั้งทหารบกและทหารเรือเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ได้ตั้งโรงเรียนวิชาทหารบกทั่วไป (คะเต้ตสกุล) เพื่อฝึกหัดนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุตรของเจ้านายหรือขุนนางชั้นสูง ทำให้สถาบันทหารทั้งสองกลายเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการสร้างกองทัพสมัยใหม่ภายใต้อุดมการณ์ (Ideology) และการปลูกฝัง (socialize) ให้จงรักภักดีและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์¹³

การปรับปรุงกองทัพสมัยใหม่เพื่อรักษาความมั่นคงภายในประเทศและป้องกันการรุกรานจากต่างชาติ ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างมากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการที่เคยมีบทเรียนสำคัญคือการเสียดินแดนบางส่วนให้กับฝรั่งเศสในวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนถึงสถานะของกองทัพไทยที่ไม่สามารถเป็นกำลังหลักในการป้องกันประเทศจากการรุกรานได้ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีนโยบายยกระดับกองทัพให้พัฒนามากขึ้นกว่าเดิม โดยการจัดสรรงบประมาณให้กับกองทัพมากที่สุดและเพิ่มขึ้นในทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2453-2468 งบประมาณด้านการทหารมีสัดส่วนเฉลี่ย 1 ใน 4 ของงบประมาณแผ่นดินหรือคิดเป็นร้อยละ 24.3¹⁴ ส่งผลให้กองทัพไทยเกิดการขยายตัวและพัฒนาขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะกองทัพบกที่ได้เริ่มกิจการการบินขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2456¹⁵ และในปีเดียวกันนี้กระทรวงกลาโหมได้จัดตั้งแผนกการบินขึ้นในสังกัดกระทรวงทหารช่าง ต่อมาใน

¹² เบนดิคท์ แอนเดอร์สัน, *ศิษย์รัฐไทย ย้อนสภาวะไทยศึกษา* (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2558), 17-18.

¹³ ภาวดี มหาจันทร์, “การปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519), 105-107.

¹⁴ พรเพ็ญ อันตระกูล, “การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-68)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะอักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), 89.

¹⁵ ปลายปี พ.ศ. 2454 กระทรวงกลาโหมได้ส่งนายทหารจำนวน 3 นาย คือ พ.ท.หลวงศักดิ์ศัลยาวัตร (สุณี สุวรรณประทีป) พ.ต.หลวงอาวุธสิทธิกร (หลง สิ้นสุข) และร.อ.หลวงทยานพิฆาฏ (ทิพ เกตุทัต) ไปศึกษาการบินที่ประเทศฝรั่งเศส ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2456 ภายหลังสำเร็จการศึกษา นายทหารทั้ง 3 นายได้เดินทางกลับเข้ามารับราชการในกองทัพพร้อมเครื่องบินจำนวน 2 ลำที่ได้จัดซื้อตามคำสั่งกระทรวงกลาโหม และต่อมาได้จัดซื้อเพิ่มอีก 3 ลำ ทำให้ในปี พ.ศ. 2456 กองทัพบกมีเครื่องบินรวมทั้งหมด 5 ลำ ต่อมาเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2456 ได้มีการจัดแสดงการบินระยะไกลที่ใช้บังคับคนไทยเป็นครั้งแรกในประเทศไทย โดยเริ่มบินจากสนามบินราชกรีฑาสโมสร กรุงเทพฯ ไปยังพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐมเป็นระยะทางทั้งสิ้น 55 กิโลเมตร ดูเพิ่มเติม “แผนการศึกษา,” *ยุทธโศก ตอนพิเศษ*, เล่มที่ 22 (2457): 828-829.

ปี พ.ศ. 2457 แผนกกองบินได้ยกฐานะเป็นกองบินทหารบก¹⁶ และในปี พ.ศ. 2461 กองบินทหารบกได้ยกฐานะเป็นกรมอากาศยานทหารบกและมีที่ตั้งหน่วยอยู่ที่ดอนเมือง¹⁷

หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลงได้เกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำไปทั่วโลก และได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อสถานะการเงินของประเทศไทยอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ทำให้รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต้องใช้มาตรการลดรายจ่ายเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจด้วยการปรับลดงบประมาณแผ่นดินให้เข้าสู่ดุลยภาพ ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้รับผลกระทบอย่างมากจากการถูกปรับลดงบประมาณ เนื่องจากเคยได้รับงบประมาณจำนวนมากและมีโครงการปรับปรุงด้านการทหารต่อเนื่องจากรัฐบาลก่อน ทำให้ในต้นปี พ.ศ. 2469 กระทรวงกลาโหมได้มีการยุบหน่วยงานและตัดข้าราชการบางส่วนออก ส่งผลให้มีการปลดข้าราชการจำนวน 688 คน ทหารบก 606 คน และทหารเรือ 82 คน¹⁸ ต่อมาในช่วงต้น พ.ศ. 2474 รัฐบาลได้ประกาศเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหญ่กระทรวงกลาโหมใหม่ด้วยการยุบกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม¹⁹ ส่งผลให้รัฐบาลมีคำสั่งปลดข้าราชการกระทรวงกลาโหมออกจากราชการจำนวน 153 นาย เป็นทหารบก 115 นาย และทหารเรือ 38 นาย²⁰ ผลที่เกิดขึ้นจากการปรับโครงสร้างกองทัพและสั่งปลดนายทหารในครั้งนั้นทำให้นายทหารจำนวนมากมองว่ากองทัพไทยกำลังอยู่ในสภาวะตกต่ำและไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถป้องกันประเทศได้²¹ จากสภาพปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับกองทัพไทยได้กลายเป็นปัจจัย

¹⁶ แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, “การปรับปรุงกองทัพของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะอักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), 279-282.

¹⁷ กรมอากาศยาน ประกอบด้วยกองบินใหญ่ทหารบก 3 กองบิน คือ กองบินใหญ่ทหารบกที่ 1 (ขับไล่) กองบินใหญ่ทหารบกที่ 2 (ตรวจการณ์) และกองบินใหญ่ทหารบกที่ 3 (ทิ้งระเบิด) ดูเพิ่มเติม ยุรรัตน์ พันธุ์ยุรา, “กองทัพอากาศกับการเมืองไทย พ.ศ. 2480-2519”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะอักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), 11.

¹⁸ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ว่าด้วยจำนวนข้าราชการกระทรวงทบวงการต่างๆ ที่ต้องปลดออกจากราชการ,” http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2469/D/1230_1.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

¹⁹ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/A/394.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

²⁰ จิตรารักษ์ ไชยกันธา, “การจัดราชการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะอักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), 252.

²¹ ในการประชุมอภิรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2474 พล.ร.อ.พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ได้กราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับ

สำคัญที่ทำให้กลุ่มนายทหารบกและทหารเรือบางส่วนเข้าร่วมกับกลุ่มพลเรือนในนามคณะราษฎรได้ ร่วมก่อการปฏิวัติสยามเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

ภายหลังการปฏิวัติสยาม การปรับปรุงกองทัพถือเป็นภารกิจสำคัญและเร่งด่วน ของคณะราษฎรไม่น้อยไปกว่าการร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อรัฐบาลระบอบใหม่เข้าบริหารประเทศได้ไม่ถึง เดือน ได้มีการประกาศ “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475”²² ซึ่งมีผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อโครงสร้างและสายการบังคับบัญชาของทั้งกระทรวง กลาโหมและกองทัพบก เนื่องจากเป้าหมายในการควบคุมกำลังทหารของคณะราษฎรคือกองทัพบก ซึ่งไม่ใช่กองทัพทั้งหมดแต่เป็นหน่วยทหารบกที่ตั้งในกรุงเทพฯ เท่านั้น และคณะราษฎรได้รวม อำนาจการบังคับบัญชาทหารทั้งหมดเข้าสู่กองทัพบกส่วนกลางเพื่อไม่ให้มีการกระจายอำนาจปกครอง และการบังคับบัญชาให้กับหน่วยทหารที่ตั้งอยู่หัวเมืองอย่างในสมัยระบอบเก่า นอกจากนี้คณะราษฎร ได้ประกาศ “พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475”²³ เพื่อลดอำนาจและบทบาทของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในกองทัพลง และได้ตั้ง คณะกรรมการกลางกลาโหมให้มีอำนาจในการพิจารณาและตัดสินใจในราชการสำคัญของกองทัพ ทั้งหมด ทำให้ผู้นำคณะราษฎรซึ่งเป็นกรมการส่วนใหญ่ใช้อำนาจคณะกรรมการกลางกลาโหมเป็น เครื่องมือสำคัญในการกำจัดการกลุ่มอำนาจเก่าให้ออกจากกองทัพ รวมทั้งควบคุมทรัพยากร สำคัญของกองทัพมาใช้สร้างความเข้มแข็งให้กับหน่วยทหารในกรุงเทพฯ ที่คณะราษฎรควบคุมอยู่ อย่างไรก็ตาม ผลจากการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรได้สร้างความแตกแยกขึ้นภายในกองทัพ จากการที่คณะราษฎรได้ประกาศปลดนายทหารระดับสูงหรือนายทหารที่คณะราษฎรไม่ไว้วางใจออกจาก กองทัพ รวมถึงสภาพความเหลื่อมล้ำระหว่างหน่วยทหารเมืองหลวงกับหน่วยทหารหัวเมือง อันเป็น ผลจากการรวมทรัพยากรสำคัญของกองทัพมารวมไว้ที่กรุงเทพฯ เพียงจุดเดียว เช่น การจัดซื้อ

กระแสดความไม่พอใจของทหารที่มีต่อกิจการทหารของรัฐบาล อันเป็นผลจากการยุบหน่วยทหารและปลดนายทหาร เพื่อลดงบประมาณกองทัพ ดูเพิ่มเติม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.ม-ร.7.รล/1 เรื่อง เบ็ดเสร็จกรมราชเลขาณุกการ (2474); “ปาฐกถาของ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เรื่องการบริหารราชการแผ่นดิน ของรัฐบาลรัฐธรรมนูญแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว,” *ประชาชาติ*, 26 มิถุนายน 2477, 35.

²² ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

²³ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลาง กลาโหม พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/209.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

ยุทธโศภณสมัยใหม่มาประจำการในหน่วยทหารเฉพาะที่ตั้งอยู่กรุงเทพฯ²⁴ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวของคณะราษฎรได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งทางการเมืองและนำไปสู่การเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดชขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2476

จากความแตกแยกของทหารในกองทัพที่เกิดขึ้นได้กลายเป็นบทเรียนสำคัญของคณะราษฎรในการปรับปรุงกองทัพบกหลังการปฏิวัติสยาม เพราะการควบคุมกำลังทหารเฉพาะในกรุงเทพฯ ไม่สามารถสร้างความมั่นคงทางการเมืองให้กับคณะราษฎรในระยะยาวได้ และอำนาจการบังคับบัญชาทหารของคณะราษฎรจะจำกัดอยู่เฉพาะในกรุงเทพฯ เช่นกัน ที่สำคัญจะทำให้กองทัพมีสภาพเสื่อมโทรมลงจากความไม่เป็นปึกแผ่นของทหารและระบบการบังคับบัญชาที่ล้มเหลว หากในอนาคตประเทศไทยต้องอยู่ในสภาวะสงครามหรือถูกรุกรานจากภายนอกย่อมเป็นเรื่องยากลำบากในการขยายกำลังรบของกองทัพเพื่อรับมือกับสงคราม โดยภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช คณะราษฎรได้มีการปรับปรุงโครงสร้างและสายการบังคับบัญชาของกองทัพใหม่อีกครั้ง มีการกระจายอำนาจปกครองและการบังคับบัญชาให้กับผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารในท้องที่ต่างๆ เพื่อเป็นการขยายอำนาจของคณะราษฎรให้สามารถบังคับบัญชาหน่วยทหารตามหัวเมืองได้

การปรับปรุงกองทัพบกของคณะราษฎรในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475-2488 ถือได้ว่าเป็นการดำเนินงานด้านการทหารที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย เพราะนอกจากจะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน (transition of period) การเมืองจากระบอบเก่าไปสู่ระบอบใหม่แล้ว ยังเป็นช่วงที่รัฐบาลในเวลานั้นต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อสถานะของกองทัพบกทั้งในด้านบวกและด้านลบ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดช การดำเนินนโยบายชาตินิยม-ทหารนิยมของรัฐบาลพล.ต.หลวงพิบูลสงคราม (ยศขณะนั้น) การเกิดสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส และการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในการปรับปรุงกองทัพบกภายใต้สถานการณ์หรือบริบททางการเมืองดังกล่าวนี้ ทำให้ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2488 ได้มีปรากฏการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นกับกองทัพบก 3 ประการ คือ

ประการแรก กองทัพบกมีการเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว แม้ว่าในช่วงต้นหลังการปฏิวัติสยาม กองทัพบกจะถูกปรับลดขนาดลงจากการยุบกองทัพ กองพล และกรมทหารตามนโยบายการปรับปรุงกองทัพของพ.อ.พระยาทรงสุรเดช เพื่อให้เหมาะสมกับสถานะทางการเมืองของ

²⁴ รดถ้างแบบ 76 และรตติตตั้งปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ปตอ.) เป็นยุทธโศภณสมัยใหม่สองอย่างแรกที่กองทัพบกจัดซื้อเข้ามาประจำการในหน่วยทหารที่กรุงเทพฯ หลังการปฏิวัติสยาม ดูเพิ่มเติม สสำรวจ กาญจนสิทธิ์, ท.ส. *เจ้าคุณทรงสุรเดช* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประมวลสาส์น, ม.ป.ป.), 54.

คณะราษฎรที่ยังไม่มั่นคง แต่หลังการเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดชและการขึ้นสู่อำนาจในกองทัพของ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อปี พ.ศ. 2477 ได้มีนโยบายเร่งปรับปรุง กองทัพให้เข้มแข็งเพื่อเตรียมความพร้อมรบกับสงครามที่กำลังก่อตัวขึ้นทั้งในเอเชียและยุโรป ทำให้มีการ ปรับปรุงและพัฒนากองทัพบกในหลายด้านทั้งด้านโครงสร้าง ยุทโธปกรณ์ และกำลังพล โดยรัฐบาลได้ ส่งคณะนายทหารไปศึกษาดูงานด้านการทหารทั้งในยุโรปและญี่ปุ่นเพื่อเป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้ ปรับปรุงกองทัพบกด้านต่างๆ ซึ่งในช่วง พ.ศ. 2476-2483 กองทัพบกได้ปรับปรุงโครงสร้างหลายครั้ง และมีการจัดตั้งหน่วยทหารฝ่ายต่างๆ เพิ่มขึ้นหลายหน่วย เช่น กรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน โรงเรียน เสนาธิการทหารบก โรงเรียนเทคนิคทหารบก กรมยุวชนทหารบก กรมแพทย์ทหารบก โรงเรียนรบ กรมการเงินทหารบก และกรมเชื้อเพลิง ส่วนการปรับปรุงยุทโธปกรณ์ รัฐบาลได้จัดซื้อยุทโธปกรณ์ที่ ทันสมัยจากต่างประเทศมาประจำการในหน่วยรบ เช่น พ.ศ. 2483 กระทรวงกลาโหมได้จัดซื้อรถถัง และอาวุธประกอบรถถังจากประเทศญี่ปุ่นในราคา 5,482,070 เยน โดยมีรถถังขนาด 6.7 ตัน จำนวน 40 คัน ปืนใหญ่ประจำรถถังขนาด 37 ม.ม. จำนวน 40 กระบอก ปืนกลหนักประจำรถถังขนาด 7.7 ม.ม. จำนวน 80 กระบอก กระสุนเจาะเกราะสำหรับปืนใหญ่รถถังขนาด 37 ม.ม. จำนวน 3,500 นัด และกระสุนระเบิดสำหรับปืนใหญ่ประจำรถถังขนาด 37 ม.ม. จำนวน 7,500 นัด²⁵ เป็นต้น

ประการที่สอง จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้นำกองทัพบกกลายเป็นผู้มีบทบาททาง การเมืองสูง ภายหลังจากรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการกุมอำนาจทาง การเมืองอย่างเบ็ดเสร็จของผู้นำคณะราษฎรทั้งในด้านการบริหารประเทศและกองทัพ ทำให้ผู้นำ คณะราษฎรสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองและการทหารอย่างมั่นคงจากการอยู่ในตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีและผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพต่อเนื่องตลอดหนึ่งทศวรรษหลังการปฏิวัติสยาม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ผู้นำกองทัพบกมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองอย่างมาก โดยเฉพาะ ในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2482-2485 ได้นำนโยบายรัฐนิยม มาเป็นเครื่องมือในการสร้างชาติและกองทัพ ซึ่งเป็นช่องทางให้ผู้นำทหารและกองทัพเข้ามา ปรับเปลี่ยนกลไกรัฐให้เอื้อต่อการสร้างลัทธิทหารนิยม (militarism) รวมทั้งการตัดสินใจในระดับ นโยบายสูงสุดของประเทศส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม แทนที่จะเป็นมติ ของคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผลมาจากการประสานอำนาจรัฐและอำนาจทางการเมืองเข้าด้วยกันของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ขณะนั้นนอกจากจะเป็นนายกรัฐมนตรีแล้วยังควบตำแหน่งสำคัญอื่นๆ อีก

²⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.52.5/61 เรื่อง ซื้อรถถัง, อาวุธและเครื่องประกอบจากประเทศญี่ปุ่น (2483).

ด้วย ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแม่ทัพบก²⁶

ประการที่สาม กองทัพกลายเป็นฐานอำนาจทางการเมืองที่สำคัญของผู้นำทหาร (ลัทธิทหารนิยม) การดำเนินนโยบายพัฒนากองทัพไทยในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ต่อเนื่องถึงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกองทัพบกเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงกองทัพเรือและกองทัพอากาศ เนื่องจากต้องเตรียมความพร้อมรับมือกับสภาวะสงครามที่อาจมีผลกระทบต่อเอกราชและความเป็นกลางของประเทศไทย ทำให้ต้องมีการปรับปรุงกองทัพในภาพรวมทั้งหมดเพราะถือเป็นกำลังทหารในการป้องกันประเทศ ซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงครามถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนากองทัพไทยเพราะนับตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในปี พ.ศ. 2477 ได้พยายามผลักดันงบประมาณด้านการทหารให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้กองทัพไทยสามารถสั่งซื้อและสะสมยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย รวมถึงส่งนายทหารไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ เช่น ในปี พ.ศ. 2480 กระทรวงกลาโหมได้รับอนุมัติงบประมาณประจำปี จำนวน 20,500,000 บาท และงบประมาณกลางจำนวน 20,000,000 บาท สำหรับงบประมาณกลางได้จัดสรรให้ทั้งสามเหล่าทัพ แบ่งเป็น กองทัพบก 5,000,000 บาท กองทัพเรือ 10,000,000 บาท และกรมทหารอากาศ 5,000,000 บาท²⁷ ซึ่งผลจากการที่กองทัพได้รับงบประมาณเพิ่มมากขึ้น ทำให้บรรดาผู้นำทหารในกองทัพต่างพอใจและให้ความเคารพในความเป็นผู้นำทหารของจอมพล ป.พิบูลสงคราม²⁸ และกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้จอมพล ป.พิบูลสงครามได้รับการสนับสนุนเป็นนายกรัฐมนตรีต่อจาก พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา ในปลายปี พ.ศ. 2481²⁹

ดังนั้นเป้าหมายของงานวิจัยเรื่องนี้ จะศึกษาว่าการปรับปรุงกองทัพบก ในช่วงปี พ.ศ. 2475-2490 มีลักษณะอย่างไร สัมพันธ์กับบริบทในตอนนั้นอย่างไร และก่อให้เกิด

²⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 100 ปีแห่งการปฏิรูประบอบราชาการ : วิวัฒนาการของอำนาจรัฐ และอำนาจการเมือง พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขและเพิ่มเติม (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2554), 121-122.

²⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [3] สร.0201.4.1/21 เรื่อง งบประมาณกระทรวงกลาโหม [11 มี.ค. 2481-17 พ.ย. 2495].

²⁸ ประชัน รักพงษ์, “การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาของรัฐบาลทหารและรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย (พ.ศ. 2481-2500)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะอักษรศาสตร์ (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), 110.

²⁹ สุจิต บุญบงการ, “อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์,” ใน รักเมืองไทย : ภาควิชาประวัติศาสตร์และการเมือง เล่ม 1, บรรณาธิการโดย สมบัติ จันทร์วงศ์และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519), 97.

ความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในทางการเมือง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสถานะของกองทัพบกที่ขึ้นมามีบทบาทสำคัญในทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของกองทัพบกในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475-2490 (โครงสร้าง งบประมาณ กำลังพล และอาวุธยุทโธปกรณ์)
2. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงในหลักคิดและยุทธศาสตร์ที่มีผลต่อการปรับปรุงกองทัพบก
3. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างภายในกองทัพบก

1.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาการปรับปรุงกองทัพบกไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475-2490) จะทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ซึ่งเริ่มต้นจากการเลือกหัวข้อในการศึกษา คือ คณะราษฎรกับการปรับปรุงกองทัพบกไทย พ.ศ. 2475-2490 ที่ได้จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นกำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อนำไปสู่การสำรวจค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจาก “หลักฐานชั้นต้น” และ “หลักฐานชั้นรอง” ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่จะศึกษา แล้วนำข้อมูลจากหลักฐานที่รวบรวมได้มาทำการ “วิพากษ์ภายนอก” และ “วิพากษ์ภายใน” เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน และทำการวิเคราะห์ตีความ แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาเรียบเรียงและนำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

1.4 หลักฐานที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลและหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาการปรับปรุงกองทัพบกไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2490 จะมาจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ แหล่งข้อมูลที่เก็บเอกสารทั่วไป เช่น หอจดหมายเหตุและหอสมุด ส่วนอีกแหล่งเป็นฐานข้อมูลออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา เว็บไซต์ห้องสมุดรัฐสภา และเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นต้น สำหรับข้อมูลและหลักฐานเบื้องต้นที่จะใช้ในการศึกษาได้แก่

1. เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (เอกสารรัชกาลที่ 7 เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ และเอกสารกระทรวงมหาดไทย)
2. เอกสารห้องสมุดรัฐสภา (ราชกิจจานุเบกษาและรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร)
3. หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และห้องสมุดกรมยุทธศึกษาทหารบก (วิทยานิพนธ์ หนังสือวิชาการ หนังสืองานศพ วารสารยุทธโฆษ และหนังสือสารคดีการเมือง)

1.5 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเวลาในการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2475-2490 โดยเริ่มต้นภายหลังที่คณะราษฎรก่อการปฏิวัติสยาม เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้นำทหารบกและกองทัพบกมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง รวมทั้งเป็นช่วงที่กองทัพบกต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงภายในกองทัพบกในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับปัจจัยด้านการเมืองภายในประเทศ ได้แก่ การปฏิวัติสยาม (พ.ศ. 2475) กฎบัตรเดชะ (พ.ศ. 2476) การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม (พ.ศ. 2477-2481) การดำเนินนโยบายชาตินิยม-ทหารนิยมสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2482-2487) และการบริหารประเทศของรัฐบาลเสรีไทย (พ.ศ. 2487-2490) ส่วนปัจจัยด้านการเมืองระหว่างประเทศ ได้แก่ สงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (พ.ศ. 2483-2484) และการร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น-สงครามมหาเอเชียบูรพา (พ.ศ. 2484-2488)

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของกองทัพบกในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475-2490 (โครงสร้าง งบประมาณ กำลังพล และอาวุธยุทโธปกรณ์)
2. ทำให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงในหลักคิดและยุทธศาสตร์ที่มีผลต่อการปรับปรุงกองทัพบก
3. ทำให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างภายในกองทัพบก

1.7 ทบทวนวรรณกรรม

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับกองทัพบกไทยมีอยู่หลายประเภททั้งงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ปกิณกะ และหนังสือสารคดี โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับบทบาทของกษัตริย์หรือนำทหารกับ กองทัพบก บทบาททางการเมืองของผู้นำทหารและกองทัพบก หรือบทบาทกองทัพบกกับการต่อสู้ใน สงคราม ส่วนงานที่ศึกษาการปรับปรุงและปฏิรูปกองทัพบกจะให้ความสำคัญอยู่ 2 ช่วง คือช่วงก่อน การปฏิวัติสยามและช่วงทศวรรษ 2490 ภายหลังจากร่วมมือทางทหารกับสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม ได้มีงานที่ศึกษาการปรับปรุงกองทัพบกในช่วงหลัง พ.ศ. 2475 อยู่บ้างแต่จำกัดอยู่ในช่วง 1-2 ปีแรก หลังการปฏิวัติสยามเท่านั้น นอกจากนี้จะเป็นงานที่ให้ความสำคัญกับศึกษาความขัดแย้งและชิง อำนาจทางการเมืองของผู้นำกองทัพบก หรือจะเป็นบทบาทของกองทัพบกในด้านการเมืองมากกว่า จะเป็นการศึกษาการปรับปรุงกองทัพบกโดยตรง ซึ่งงานที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกองทัพ สรุปล แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.7.1 กลุ่มงานศึกษาการปรับปรุงกองทัพบก ซึ่งแบ่งช่วงเวลาของการศึกษาออกเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงก่อนการปฏิวัติสยาม 2475 เป็นการศึกษาพัฒนาการและการปรับปรุงกองทัพบกในช่วง ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว งานกลุ่มนี้จะกล่าวถึงปัญหาการเมืองภายใน การถูกรุกรานจากเจ้าอาณานิคมตะวันตก และ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ทำให้รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต้องปรับปรุง กองทัพให้สอดคล้องกับสภาพการณ์หรือบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจในช่วงนั้นๆ ตัวอย่างงานศึกษา ที่สำคัญ ได้แก่ Noel Alfred Battye “The Military, Government and Society in Siam, 1868-1910: Politics and Military Reform During the Reign of King Chulalongkorn” (1974), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของภาควิชา มหาชนันท์ “การปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” (2518), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของแจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ “การ ปรับปรุงกองทัพบกของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475” (2519) และวิทยานิพนธ์ สาขาประวัติศาสตร์ของจิตราภรณ์ ไชยภักดี “การจัดราชการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477)” (2521) ส่วนงานที่ศึกษาการปรับปรุงกองทัพบกช่วงหลัง การปฏิวัติสยาม 2475 จะศึกษากองทัพไทยช่วงหลังสงครามเย็น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานด้าน รัฐศาสตร์ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ด้านการทหารระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทยภายหลังสงคราม เวียดนาม โดยกองทัพสหรัฐฯได้ให้ความช่วยเหลือกองทัพไทยทั้งด้านงบประมาณและอาวุธ นอกจากนี้ยังศึกษาการปฏิรูปและพัฒนากองทัพไทยในยุคโลกาภิวัตน์ งานศึกษาที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ สุรชาติ บำรุงสุข “สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย : ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้าน

การทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975-1980)” (2525), สุรชาติ บำรุงสุข “ยกเครื่องเรื่องทหาร : ข้อคิดสำหรับกองทัพไทยในศตวรรษที่ 21” (2540) และสุรชาติ บำรุงสุข “ปรับโครงสร้างกลาโหม : ประเด็น-ปัญหา-ข้อพิจารณา” (2542) เป็นต้น

1.7.2 กลุ่มงานศึกษาความคิดทางการเมืองของทหารไทย เป็นการศึกษาพัฒนาการความคิดทางการเมือง สังคม และโลกทัศน์ของทหารอาชีพในกองทัพบกช่วงหลัง พ.ศ. 2475 ซึ่งกล่าวถึงความเป็นมา ปัจจัย การดำเนินการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างทหารบกให้เป็นทหารอาชีพนอกจากนี้ยังกล่าวถึงบริบททางการเมืองในช่วงเวลาต่างๆ ที่มีผลต่อความคิดทางการเมืองของผู้นำทหาร งานศึกษาที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของอัจฉราพร กมุทพิสมัย “กบฏ ร.ศ. 130 : ศึกษากรณีการปฏิรูปทางการปกครอง และกลุ่ม "ทหารใหม่"” (2524), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของกนกวลี ชูชัยยะ “พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524” (2528) และเฉลิมเกียรติ ผิวนวล “ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535” (2535) เป็นต้น

1.7.3 กลุ่มงานศึกษาบทบาททางการเมืองของกองทัพ เป็นการศึกษาบทบาททางการเมืองของกองทัพในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ซึ่งกลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่สามารถแสดงบทบาททางการเมืองในหลายรูปแบบ ทั้งเป็นผู้เข้ามาปกครองประเทศโดยการทำรัฐประหาร ผู้ปฏิรูปสังคมและการเมือง หรือผู้สร้างความเป็นสมัยใหม่ให้กับประเทศ โดยส่วนใหญ่กองทัพจะแสดงบทบาทแทรกแซงทางการเมืองด้วยการทำรัฐประหาร อันมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับกองทัพหรือความขัดแย้งภายในกองทัพเอง โดยงานกลุ่มนี้จะกล่าวถึงปัจจัยหรือบริบททางการเมืองที่ทำให้กองทัพทำรัฐประหาร และผลกระทบทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการทำรัฐประหาร งานศึกษาที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ วิทยานิพนธ์สาขารัฐศาสตร์ของสุชิน ดันติกุล “ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร พ.ศ. 2490” (2517), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของเฉลิมมลิลา “รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย” (2518), ชัยอนันต์ สมุทวณิช “บทบาทของทหารในการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีการดำรงตำแหน่งสมาชิกรัฐสภา 2475-2520” (2521), สัจจิต บุญบงการ “การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย” (2521), สุรชาติ บำรุงสุข “ทหารกับประชาธิปไตยไทย : จาก 14 ตุลา สู่ปัจจุบันและอนาคต” (2541), มานะ รัตนโกเศศ “การใช้กำลังทหารเพื่อพัฒนาการเมืองในประเทศไทย” (2523), Surachart Bamrungsuk “United States foreign policy and Thai military rule, 1947-1977” (1988), Surachart Bamrungsuk “From Dominance to Power Sharing : The Military and Politics in Thailand” (1999) และ Charupat Ruangsuwan “The use of military forces for national development in Thailand” (1977) เป็นต้น

1.7.4 กลุ่มงานศึกษาบทบาททางการเมืองของผู้นำทหาร เป็นการศึกษาบทบาททางการเมืองของผู้นำทหารที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม 2475 งานกลุ่มนี้กล่าวถึงภูมิหลัง การเข้าสู่อำนาจ ผลงานในรัฐบาล และปัญหาต่างๆ ในช่วงเป็นรัฐบาลของผู้นำทหาร งานศึกษาที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของประจักษ์ รักพงษ์ “การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาของรัฐบาลทหารและรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย (พ.ศ. 2481-2500)” (2520), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของรัศมี ชาคะสิงห์ “บทบาทของพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาในฐานะนายกรัฐมนตรีนในระยะหกปีแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2476-2481)” (2521), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของเทียมจันทร์ อ้าแหวน “บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475-พ.ศ. 2487)” (2521), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของแสงเดือน ไสยวงศ์ “การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม (พ.ศ.2469-2481)” (2534), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ “บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. 2506-2516” (2551), วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ของวรรณิกา ตันศิริตันไพศาล “กระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” (2532), และทักษ์ เฉลิมเตียรณ “การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ” (2548) เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานที่ศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงกองทัพบกส่วนใหญ่ มักศึกษาใน 2 ช่วงเวลา คือสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือการศึกษาการปรับปรุงกองทัพบกในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้ความสำคัญกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการสร้างกองทัพให้ทันสมัยเพื่อใช้รับมือกับปัญหาการเมืองภายในและภัยคุกคามจากประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตก ส่วนการศึกษากการปรับปรุงกองทัพบกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ให้ความสำคัญกับการร่วมมือทางการทหารระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพสหรัฐอเมริกา ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ทำให้เห็นช่องว่างของการศึกษากการปรับปรุงกองทัพบก ที่ยังไม่มีงานศึกษาในช่วง พ.ศ. 2475-2490 ซึ่งถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญทางการเมืองและมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายกับกองทัพบก แม้ว่าจะมีงานศึกษาจำนวนหนึ่งกล่าวถึงการปรับปรุงกองทัพบกในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ว่าเป็นช่วงของการปฏิรูปกองทัพที่สำคัญ ทั้งในแง่การขยายขนาดกองทัพ การวางรากฐานทางความคิดแบบชาตินิยม-ทหารนิยม รวมถึงการเปิดทางให้กองทัพมีบทบาทในการเป็นตัวแสดงหลักทางการเมือง แต่ยังไม่มีการศึกษากการปรับปรุงและปฏิรูปกองทัพในช่วงเวลานี้อย่างละเอียด ซึ่งงานวิจัยนี้พยายามเติมเต็มการศึกษากประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ด้วยการศึกษาในประเด็นนี้

บทที่ 2

กองทัพคณะราษฎร: การปรับปรุงกองทัพบกในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง (พ.ศ. 2475-2476)

“...เป็นความจริงที่ในหลวงรัชกาลที่ 7 มิได้แสดงความสามารถที่จะแก้ไขงานของชาติให้รุ่งเรืองขึ้นได้ มุ่งแต่จะฟื้นฟูฐานะของเจ้าที่ตกต่ำมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 6 ให้รุ่งเรืองขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าการแต่งตั้งเจ้านักหนังสือ จนในสุดท้ายตำแหน่งใหญ่ๆ และสำคัญทั้งหมดต้องอยู่ในมือของเจ้า ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งการระวังรักษาเก้าอี้พระเจ้าแผ่นดินในตัวเอง ความจริงไม่เป็นการเสียหายอะไรถ้าตั้งเจ้าที่เฉียบแหลม สามารถทำหน้าที่สำคัญ แต่การณ์มิได้เป็นเช่นนั้น รู้สึกแต่ว่าเป็นเจ้าละก็ตั้งได้โดยไม่จำกัดเสียเลย”³⁰

การปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผลมาจากปัญหาการเมืองภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ คือการขาดเสถียรภาพหรือความมั่นคงของฐานะพระมหากษัตริย์และภัยคุกคามจากประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตก แต่การปฏิรูปการทหารในช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 หรือต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมุ่งเน้นเพื่อแก้ไขปัญหาการเมืองภายในเป็นหลัก โดยในปี พ.ศ. 2414 ได้ตั้งหน่วยทหารของพระมหากษัตริย์หรือที่เรียกว่า “กรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์” ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากทหารมหาดเล็กไล่กา ซึ่งล้วนเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ที่ยังทรงพระเยาว์ที่ได้รับการอบรมและฝึกหัดทหารสมัยใหม่แบบอังกฤษ³¹ รวมทั้งได้รับการปลูกฝังและสร้างอุดมการณ์ให้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์³² ต่อมาภายหลังสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ถึงแก่พิราลัยเมื่อ พ.ศ. 2425³³

³⁰ นรนิติ เศรษฐบุตร และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *บันทึกพระยาทรงสุรเดช*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2527), 24.

³¹ ดูเพิ่มเติม ตำนานทหารมหาดเล็ก ใน *พิมพ์ถวายสนองพระคุณในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอดิศรอุดมศักดิ์ ณ พระเมรุวัดเบญจมบพิตร วันที่ 14 มิถุนายน พุทธศักราช 2496* (พระนคร: ประชาช่าง, 2496), 1-7.

³² ดูเพิ่มเติม ภารดี มหาขันธ์, “การปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2518), 107.

³³ ปิยนาด นิโครธา, “บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลบุนนาคในการปกครองประเทศสยามตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2416),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, แผนกวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), 459-461.

และการเสด็จทิวงคตของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ (วังหน้า) เมื่อ พ.ศ. 2428³⁴ ส่งผลให้สถานะของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความมั่นคงและสามารถควบคุมกำลังทหารได้ทั้งหมด จะเห็นว่าภายหลังจากกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญเสด็จทิวงคตได้มีการรวมทหารวังหน้าเข้ากับทหารวังหลวง³⁵

การที่สถานะของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความมั่นคงทำให้ทรงสามารถดำเนินการปรับปรุงและขยายกิจการทหารอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2430 มีการจัดหน่วยทหารสมัยใหม่หรือแบบตะวันตกได้ทั้งสิ้น 9 กรม แบ่งเป็นกรมทหารบก 7 กรมและกรมทหารเรือ 2 กรม ให้กรมทหารทั้ง 9 กรมเป็นอิสระต่อกันและขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์³⁶ อย่างไรก็ตาม การกำหนดให้กรมทหารทั้ง 9 กรมเป็นอิสระต่อกันกลับกลายเป็นปัญหาด้านการบริหารจากความไม่เป็นเอกภาพ ทำให้ในปีเดียวกันนี้ทรงโปรดให้ตั้ง “กรมยุทธนาธิการ” เพื่อเป็นกรมกลางและรวมราชการทหารบกและทหารเรือเข้าด้วยกัน และได้ทรงตั้งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธเป็นผู้บัญชาทหารทั่วไปทำหน้าที่ปกครองบังคับบัญชากรมทหารบกและกรมทหารเรือ³⁷ นอกจากนี้ได้ตั้งตำแหน่งเจ้าพนักงานใหญ่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาทหารทั่วไป 4 ตำแหน่ง ได้แก่ เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก เจ้าพนักงานใหญ่ผู้บัญชาการใช้จ่าย เจ้าพนักงานใหญ่ผู้บัญชาการยุทธภัณฑ์ และเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารเรือ³⁸

³⁴ พระบวรราชประวัติ ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าหญิงสุภาวศรัภักตร์ ไชยันต์* ต.จ. ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 21 กุมภาพันธ์ 2506 (พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2506), 52.

³⁵ กรมยุทธการทหารบก, *เอกสารประวัติศาสตร์ พระราชบัญญัติ-ข้อบังคับ-คำสั่งที่สำคัญ พ.ศ. 2430-2433* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2515), ง.

³⁶ กรมทหารบก ได้แก่ กรมทหารมหาดเล็ก กรมทหารรักษาพระองค์ กรมทหารล้อมวัง กรมทหารนำ กรมทหารฝ้าย กรมทหารปืนใหญ่ และกรมทหารช่าง ส่วนกรมทหารเรือ ได้แก่ กรมทหารเรือพระที่นั่งเวสชาติกรี (กรมทหารปืนแคตลิง) และกรมอรสมุผล (มีเรือรบ เรือพระที่นั่งกลไฟ และทหารมะริน) ดูเพิ่มเติม ประวัติกระบวนการยุติธรรมทหาร ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลโท สุข เปรมาวิน ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, 2514), 15.

³⁷ ผู้บัญชาทหารทั่วไป หรือ Commander in Chief ซึ่งในปัจจุบันใช้เรียกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก แต่ผู้บัญชาทหารทั่วไปทำหน้าที่คล้ายเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเพราะเป็นตำแหน่งที่ต้องปกครองทั้งทหารบกและทหารเรือ โดยในช่วงแรกได้โปรดเกล้าให้พล.อ.พระเจ้าน้อยยาเธอ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นผู้แทนผู้บัญชาทหารทั่วไป ดูเพิ่มเติม เรื่องเดียวกัน, 3.

³⁸ กรมยุทธการทหารบก, *เอกสารประวัติศาสตร์ พระราชบัญญัติ-ข้อบังคับ-คำสั่งที่สำคัญ พ.ศ. 2430-2433*, 4-5.

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2433 ได้มีการปรับปรุงกรมยุทธนาธิการด้วยการยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงยุทธนาธิการ เพื่อให้เหมาะสมกับการขยายตัวของกิจการทหารภายหลังชัยชนะในการปราบฮ่อเมื่อช่วงปลาย พ.ศ. 2431 โดยการตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมจัดการกรมยุทธนาธิการ ร.ศ.109 ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในกระทรวงยุทธนาธิการจากที่เคยมีเฉพาะราชการฝ่ายทหาร ได้มีการเพิ่มราชการฝ่ายพลเรือนเข้าไปด้วย ซึ่งราชการฝ่ายทหารจะเป็นส่วนกำลังรบของทหารบกและทหารเรือทั้งหมด ส่วนราชการฝ่ายพลเรือนจะเป็นส่วนกลางทำหน้าที่ฝ่ายอำนวยการหรือสนับสนุน³⁹ สำหรับการบังคับบัญชาได้กำหนดให้เสนาบดีว่าการยุทธนาธิการเป็นผู้บังคับบัญชาของฝ่ายพลเรือน ส่วนฝ่ายกำลังรบอยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของจอมพล (แม่ทัพสูงสุด) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตั้งขึ้นใหม่และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงตำแหน่งนี้ รวมทั้งได้ตั้งตำแหน่งเจ้าพนักงานใหญ่ผู้จัดการทหารบกทหารเรืออีก 2 ตำแหน่ง คือผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารเรือ อันเป็นตำแหน่งในบังคับบัญชาโดยตรงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบราชการทั้งหมดในกรมทหารบกและกรมทหารเรือตามลำดับ⁴⁰

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการปฏิรูประบบการปกครองประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2435 มีการจัดระบบการปกครองส่วนกลางออกเป็น 12 กระทรวง ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับกระทรวงยุทธนาธิการคือถูกลดฐานะลงเป็นกรมยุทธนาธิการและได้รับผิดชอบเฉพาะราชการฝ่ายทหารบก เนื่องจากมีการโอนกรมทหารเรือให้ขึ้นกับกระทรวงกลาโหมซึ่งรับผิดชอบปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ ส่วนตำแหน่งเสนาบดีว่าการยุทธนาธิการถูกเปลี่ยนเป็นผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการแต่มีฐานะเทียบเท่าตำแหน่งเสนาบดี⁴¹ อย่างไรก็ตาม แม้การปรับปรุงกิจการทหารในช่วง

³⁹ เรื่องเดียวกัน, 106.

⁴⁰ ตำแหน่งจอมพลถูกตั้งขึ้นพร้อมกับการยุบตำแหน่งผู้บัญชาทหารทั่วไป และกำหนดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารปฏิบัติหน้าที่จอมพลสนองพระองค์แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในกรณีที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารยังทรงพระเยาว์อยู่ไม่ต้องให้มีผู้ทำการแทนเหมือนอย่างกรณีตำแหน่งผู้บัญชาทหารทั่วไป ซึ่งการตั้งตำแหน่งจอมพลเป็นการควบคุมกำลังทหารอย่างรัดกุมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้กรมทหารบกและกรมทหารเรือจะอยู่ในโครงสร้างของกระทรวงยุทธนาธิการแต่การบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการสั่งการใช้กำลังทหาร กล่าวคือผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารเรือไม่อยู่ในบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงยุทธนาธิการ แต่อยู่ในฐานะที่ต้องทำงานร่วมกันในการพิจารณาและตัดสินใจในราชการสำคัญของกระทรวงยุทธนาธิการ เพื่อทำความเห็นกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดูเพิ่มเติม เรื่องเดียวกัน, 107-113.

⁴¹ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดป็นหน้าที่กระทรวงกลาโหม มหาดไทย,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2437/039/306.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือช่วงก่อนวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 จะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นทั้งฝ่ายกำลังรบและฝ่ายสนับสนุน (พลเรือน) ก็ตาม แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณทำให้การดำเนินการจัดหน่วยทหารในกรุงเทพฯ ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ⁴² ซึ่งในปี พ.ศ. 2435 กระทรวงกลาโหมมีกำลังทหารฝ่ายรบประจำการในกรุงเทพฯ เพียง 973 คน⁴³ นอกจากนี้ในการจัดหน่วยทหารแบบสมัยใหม่ยังดำเนินการอยู่เฉพาะหน่วยทหารในกรุงเทพฯ เท่านั้น⁴⁴

ภายหลังความพ่ายแพ้ต่อกองทัพฝรั่งเศสในวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 (พ.ศ. 2436) ทำให้รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้พยายามปรับปรุงกิจการทหารขึ้นใหม่เพื่อสร้างกองทัพแห่งชาติที่สามารถป้องกันประเทศได้อย่างแท้จริง โดยเริ่มจากในปี พ.ศ. 2437 ได้มีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมให้รับผิดชอบเฉพาะราชการทหารหรือกองทัพเพียงอย่างเดียว⁴⁵ ในส่วนของการจัดกำลังทหารบกได้มีการวางแผนและเตรียมการขยายกำลังทหารบกออกเป็นหลายกองทัพและตั้งเป็นกองทหารประจำมณฑลตามการแบ่งเขตปกครองมณฑล รวมทั้งตั้งผู้บัญชาการทหารให้รับผิดชอบกองทหารประจำมณฑลเพื่อให้สอดคล้องกับระบบการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่ต้องมีข้าราชการจากกรุงเทพฯ ไปประจำยังหัวเมืองหรือภูมิภาคต่างๆ นอกจากนี้การที่ขยายกำลังทหารบกออกเป็นหลายกองทัพและมีผู้บัญชาการทหารประจำแต่ละกองทัพ ส่งผลให้ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต้องถูกยุบลง ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือที่ไม่ถูกยุบเนื่องจากกองทัพเรือจัดกำลังเป็นกองทัพเดียวและตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ⁴⁶

ภายหลังการเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2453 ได้มีพระบรมราชโองบายที่ให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงของประเทศ

⁴² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5ก.13.2/8 เรื่อง สมเด็จพระญาณสังวรเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร (15 เมษายน 2435) อ้างถึงใน ภารดี มหาขันธ์, 151.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, 162.

⁴⁴ ในการส่งกำลังพลไปป้องกันราชอาณาจักรแดนชายแดนจากการรุกรานของฝรั่งเศสของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในช่วงวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 กำลังพลส่วนใหญ่มาจากการเกณฑ์คนตามเมืองต่างๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย จำนวน 6,000 คน ส่วนกำลังทหารบกของกรมยุทธนาธิการที่ส่งไปจากกรุงเทพฯ จำนวน 695 นาย ดูเพิ่มเติม หลวงสาครคชเชตร, *เหตุสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศสและจดหมายเหตุฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรี (พ.ศ.2436-2447)* (พระนคร: ไทยอักษรกิจ, 2483), 7-27.

⁴⁵ หัวเมืองฝ่ายใต้ที่กระทรวงกลาโหมเคยรับผิดชอบได้ถูกโอนให้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย ส่วนกระทรวงกลาโหมรับผิดชอบเฉพาะราชการของทหารบกและทหารเรือ ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดป็นหน้าที่กระทรวงกลาโหม มหาดไทย,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2437/039/306.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

⁴⁶ ดูเพิ่มเติม ภารดี มหาขันธ์, 194-198.

โดยเฉพาะการถูกรุกรานจากประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตก ทำให้กองทัพได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณมากเป็นอันดับหนึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 24.3 หรือ 1 ใน 4 ของงบประมาณแผ่นดิน⁴⁷ ส่งผลให้การดำเนินการปรับปรุงกองทัพที่ได้วางแผนและดำเนินการไว้ตั้งแต่ช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก โดยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2453 ได้มีประกาศยกเลิกกรมยุทธนาธิการและให้กระทรวงกลาโหมรับผิดชอบบังคับบัญชาเฉพาะฝ่ายทหารบก ส่วนกรมทหารเรือให้แยกออกจากกระทรวงกลาโหมและยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงทหารเรือ นอกจากนี้ให้ตั้งสภาเพื่อเป็นที่ประชุมร่วมระหว่างเสนาบดีและผู้บังคับบัญชาระดับสูงของกระทรวงกลาโหม กระทรวงทหารเรือ และกระทรวงอื่นๆ ที่มีราชการเกี่ยวข้อง⁴⁸

เมื่อกระทรวงกลาโหมถูกกำหนดให้รับผิดชอบเฉพาะราชการฝ่ายทหารบก ได้มีการดำเนินการปรับปรุงกองทัพตามแผนงานที่วางไว้ คือการขยายโครงสร้างกองทัพให้ครอบคลุมพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ของประเทศ ซึ่งในแผนการขยายกองทัพที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดชเคยตั้งโครงการไว้ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือการจัดกำลังของกองทัพบกออกเป็น 10 กองพล แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสนอให้จัดเป็น 3 กองทัพ กองทัพละ 3 กองพล และอีก 1 กองพลอิสระ⁴⁹ ภายในกองพลแบ่งหน่วยทหารออกเป็นกรมทหาร กองพันทหาร กองร้อย หมวด และหมู่ตามลำดับ⁵⁰ สำหรับสายการบังคับบัญชาได้มีการออกกฏลักษณะปกครองและระเบียบภายในสำหรับกองทัพ โดยกำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจตามลำดับคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (จอมทัพบก) เสนาบดีกระทรวงกลาโหม แม่ทัพ ผู้บัญชาการกองพล ผู้บังคับการกรม ผู้บังคับกองพัน ผู้บังคับกองร้อย ผู้บังคับหมวด และผู้บังคับหมู่ ส่วนการบังคับบัญชาทหารที่ไม่ได้อยู่ในกรมทหารได้กำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจตามลำดับคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (จอมทัพบก) เสนาบดีกระทรวง กลาโหม หัวหน้ากรมที่ขึ้นตรงต่อเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เจ้ากรม หัวหน้าแผนก แม่กอง และนายหมวด⁵¹

⁴⁷ แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, “การปรับปรุงกองทัพของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), 240.

⁴⁸ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศ ตั้งกระทรวงทหารบก ทหารเรือ,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2453/A/47.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

⁴⁹ แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, 255.

⁵⁰ ราชกิจจานุเบกษา, กฎเสนาบดีกระทรวงกลาโหม,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2455/A/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

⁵¹ เรื่องเดียวกัน

ข้อสังเกตประการหนึ่งในการปรับปรุงกองทัพบกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือการปรับปรุงหรือขยายกองทัพบกที่ให้ความสำคัญในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ จะเห็นว่าแม้จะมีการขยายโครงสร้างกองทัพบกออกเป็น 3 กองทัพ 10 กองพล แต่จะเป็นกองทัพโครงหรือกองพลโครงเป็นส่วนใหญ่ เพราะไม่มีกำลังทหารเพียงพอในการบรรจุเข้าตามอัตราโครงสร้างของหน่วยทหาร ซึ่งในข้อ 24 ของกฎเสนาบดีกระทรวงกลาโหมได้ระบุสถานะกำลังพลของกองทัพบกว่าการจัดกำลังทหารในแต่ละหน่วยไม่เท่ากัน เช่น บางกรมทหารมีกำลังพลในบังคับบัญชาหลายกองพันหรือบางกรมทหารมีกำลังพลเพียงกองพันเดียวและผู้บังคับการกรมต้องเป็นผู้บังคับกองพันด้วย⁵² นอกจากนี้ในหนังสือกราบบังคมทูลของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชณุโลกประชานารถที่ทรงไม่เห็นด้วยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทรงตั้งหน่วยทหารในมณฑลพิษณุโลก เนื่องจากเห็นว่า การจัดกำลังเป็นกองทัพและกองพลที่ดำเนินการมาก่อนหน้านี้ไม่ได้มาตรฐานและเป็นเพียงกองพลหลอก หากมีการตั้งหน่วยทหารขึ้นในมณฑลพิษณุโลกจะต้องแบ่งกำลังทหารจากมณฑลต่างๆ ไปประจำการด้วย ซึ่งเป็นการกระจายกำลังทหารมากเกินไปและจะทำให้การปกป้องเมืองหลวงลดความเข้มแข็งลง⁵³

การเข้าไปมีส่วนร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ของกองทัพบกไทยและกลายเป็นประเทศฝ่ายผู้ชนะสงคราม รวมทั้งได้กลายเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติที่มีฐานะเท่าเทียมกับประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษและฝรั่งเศส ทำให้ความเสี่ยงที่จะถูกเจ้าอาณานิคมสองประเทศนี้รุกรานลดน้อยลงอย่างไรก็ตาม ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกภายหลังสงครามกลายและปัญหาการใช้จ่ายงบประมาณที่มีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ติดต่อกันในช่วง 4 ปี สิ้นสุดของปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกลายเป็นความเสี่ยงสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐบาล⁵⁴ เนื่องจากสถานะการเงินของพระคลังมหาสมบัติตกอยู่ในสภาวะวิกฤตอย่างต่อเนื่อง จนในช่วงเริ่มต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลได้ออกนโยบายการใช้มาตรการตัดทอนงบประมาณรายจ่ายลงให้เข้าสู่ดุลยภาพ

⁵² ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือการจัดหน่วยทหารไม่สอดคล้องตามลำดับตำแหน่งในสายการบังคับบัญชา คือกองพันทหารไม่จำเป็นต้องขึ้นกับกรมทหารเสมอไปแต่สามารถขึ้นตรงกับกองพลได้โดยตรง ทำให้ในการขยายกำลังรบเป็นกองพลมีทั้งขยายจากกรมทหารและขยายจากกองพันทหาร ดูเพิ่มเติม เรื่องเดียวกัน

⁵³ ตามความเห็นของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชณุโลกประชานารถ การจัดกำลังเป็น 10 กองพลของกองทัพไทยหากจัดตามมาตรฐานกองพลอย่างกองทัพนาประเทศจะจัดได้เพียง 4-5 กองพลเท่านั้น ดูเพิ่มเติม แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, 263.

⁵⁴ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เรื่อง ฐานะการเงินของประเทศ,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2469/A/4.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

ผลจากมาตรการตัดทอนงบประมาณของรัฐบาลได้ส่งผลกระทบต่อกระทรวง ฝ่ายป้องกันราชอาณาจักร ซึ่งเป็นกระทรวงที่รัฐบาลให้ความสำคัญในการสนับสนุนด้านงบประมาณ นับตั้งแต่หลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 เป็นต้นมา แต่เมื่อรัฐบาลต้องประสบกับปัญหาความมั่นคงจาก เศรษฐกิจและประเทศไม่ได้อยู่ในสภาวะสงครามหรือเสี่ยงต่อการถูกรุกราน ความสำคัญด้านการทหาร ย่อมต้องลดลงตามฐานะของประเทศ ทำให้กองทัพจำเป็นต้องปรับลดขนาดกองทัพให้เหมาะสมกับ งบประมาณที่ลดลง โดยใช้มาตรการลดรายจ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการยุบตำแหน่ง การยุบกองทหาร การปลดทหารออกจากประจำการ การตัดเงินเดือน หรือการลดตำแหน่ง โดยในปี พ.ศ. 2469 รัฐบาล ได้ดำเนินการปลดข้าราชการออกจากราชการ จำนวน 712 คน แบ่งเป็นกรมราชเลขาธิการ 9 คน กระทรวงทหารเรือ 82 คน กระทรวงมรธาธร 15 คน และกระทรวงกลาโหม 606 คน⁵⁵ จะเห็นว่าใน การปลดข้าราชการออกจากราชการในครั้งนั้นกระทรวงกลาโหมได้รับผลกระทบมากที่สุดและทหารที่ ถูกปลดส่วนใหญ่เป็นทหารชั้นผู้น้อยหรือระดับปฏิบัติการตั้งแต่ผู้บังคับหมวดลงไป

การปลดนายทหารบกจำนวนมากออกจากประจำการเมื่อปี พ.ศ. 2469 ซึ่งส่วนใหญ่ถูก ปลดจากการยุบตำแหน่งออกจากโครงสร้างกองทัพ แต่น่าสังเกตว่าโครงสร้างกองทัพกลับไม่มีการ เปลี่ยนแปลงใดๆ ซึ่งสาเหตุหนึ่งน่าจะเป็นเพราะตำแหน่งที่ถูกยุบส่วนใหญ่เป็นระดับปฏิบัติการ จนใน ปี พ.ศ. 2470 เมื่อรัฐบาลยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำได้จึงได้ดำเนินการปรับปรุง โครงสร้างและลดขนาดกองทัพให้เล็กลงแทนการปลดนายทหารออกจากประจำการ ซึ่งในขณะนั้น กองทัพบกจัดกำลัง 3 กองทัพ กองทัพละ 3 กองพลและ 1 กองพลอิสระ โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระ นครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ได้ยุบหน่วยทหารระดับกองทัพลง 1 กองทัพ คือ กองทัพที่ 3 และยุบกองพลในกองทัพที่ 3 ไปรวมกับกองพลที่อยู่ในกองทัพที่ 1 และ 2 ทำให้การ ปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 1 มีการจัดกำลังแบ่งเป็น 2 กองทัพ กองทัพละ 3 กองพล เพราะการยุบ กองทัพและยุบรวมบางกองพลเข้าด้วยกันส่วนใหญ่เป็นการยุบหน่วยทหารที่เป็นกองบัญชาการ ส่วน หน่วยทหารระดับกรมทหารและกองพันทหารยังมีจำนวนเท่าเดิม⁵⁶

⁵⁵ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ว่าด้วยจำนวนข้าราชการกระทรวงทบวง การต่างๆ ที่ต้องปลดออกจากราชการ ,” <http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2469/D/1230.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

⁵⁶ การปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 1 ได้ยุบกองทัพที่ 3 ซึ่งมี 3 กองพล ได้แก่ กองพลที่ 5 (มณฑลนครราชสีมา) กองพลที่ 9 (มณฑลปราจีนบุรี) และกองพลที่ 10 (มณฑลอิสานและอุดร) โดยโอนกองพลที่ 9 มาอยู่ในกองทัพที่ 1 แล้วรวมกองพลที่ 2 (มณฑลนครไชยศรี) เข้ากับกองพลที่ 1 (มณฑลกรุงเทพฯ) สำหรับกองพลที่ 4 อิสระ (มณฑล กรุงเทพฯ) โอนเข้ามาอยู่ในกองทัพที่ 1 ส่วนกองพลที่ 5 และกองพลที่ 10 โอนมาอยู่ในกองทัพที่ 2 แล้วรวมกองพลที่ 10 เข้ากับกองพลที่ 5 ให้กองทัพที่ 3 (มณฑลกรุงเทพฯ) รวมเข้ากับกองพลที่ 6 (มณฑลนครสวรรค์) และให้กองพลที่ 8

การปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2471 ได้มีการลดขนาดกองทัพลงอย่างมาก โดยมีการบางกองพลในกองทัพที่ 1 และกองทัพที่ 2 ให้เหลือกองทัพละ 2 กองพล และยุบกรมทหารในกองพลให้เหลือ 3 กรมทหาร คือ 2 กรมทหารราบ และ 1 กรมทหารปืนใหญ่ ส่วนกรมทหารม้าและกรมทหารช่างที่ขึ้นตรงกับกองทัพถูกยุบให้เหลืออย่างละ 1 กรมในแต่ละกองทัพ⁵⁷

ภายหลังการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพครั้งที่ 2 เพียงปีเดียว รัฐบาลต้องประสบปัญหาด้านการเงินจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกครั้งใหญ่ (Great Depression) เมื่อปี พ.ศ. 2472 ส่งผลให้สถานการณ์การเงินในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติตกอยู่ในขั้นวิกฤติ รัฐบาลจัดเก็บรายได้ปี พ.ศ. 2473 ต่ำกว่า พ.ศ. 2472 จำนวน 11,784,422 บาท⁵⁸ ส่งผลให้งบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2474 รัฐบาลมีรายได้สูงกว่ารายจ่ายเพียง 461,734 บาท⁵⁹ ดังนั้นรัฐบาลจำเป็นต้องเพิ่มมาตรการตัดรายจ่ายเพิ่มอีกหลายอย่าง เช่น การลดเงินเดือนข้าราชการระดับสูง การงดขึ้นเงินเดือนประจำปี การงดแต่งตั้งตำแหน่งใหม่ และการยกเลิกตั้งงบประมาณแบบเหมาของกองทัพ ซึ่งกระทรวงกลาโหมและกระทรวงทหารเรือเป็นหน่วยงานราชการที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เพราะทั้งสองกระทรวงถูกตัดทอนงบประมาณ พ.ศ. 2474 รวมกันเป็นเงิน 3,400,000 บาท หรือร้อยละ 42.4 ของงบประมาณรายจ่ายที่ถูกตัดทอนทั้งหมด⁶⁰

ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2474 สถานการณ์ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำยังไม่มีแนวโน้มที่จะดีขึ้น รายจ่ายงบประมาณแผ่นดินครึ่งปีแรกขาดดุลถึง 18 ล้านบาท ยอดเงินในพระคลังมหาสมบัติของ

(มณฑลพายัพ) รวมเข้ากับกองพลที่ 7 (มณฑลพิษณุโลก) กล่าวโดยสรุปผลจากการปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 1 แบ่งกำลังเป็น 2 กองทัพ คือ กองทัพที่ 1 ได้แก่ กองพลที่ 1 (มณฑลกรุงเทพฯ) กองพลที่ 4 (มณฑลกรุงเทพฯ) และกองพลที่ 9 (มณฑลปราจีนบุรี) ส่วนกองทัพที่ 2 ได้แก่ กองพลที่ 5 (มณฑลนครราชสีมา) กองพลที่ 6 (มณฑลนครสวรรค์) และกองพลที่ 7 (มณฑลพิษณุโลก) ดูเพิ่มเติม จิตรราภรณ์ ไชยกันธา, “การจัดราชการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477),” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), 120-121.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 125.

⁵⁸ ราชกิจจานุเบกษา, “แจ้งความกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เรื่อง งบประมาณประจำ พ.ศ. 2474,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2473/D/4793.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

⁵⁹ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติงบประมาณ พ.ศ. 2474,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2473/A/511.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

⁶⁰ มยุรี นกยูงทอง, “ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), 107-110.

เดือนกรกฎาคมคงเหลือ 54,707,112 บาท ลดจากเดือนมิถุนายนเป็นจำนวน 3,827,983 บาท⁶¹ ทำให้รัฐบาลต้องดำเนินการตัดรายจ่ายเพิ่มในช่วงปลายปี พ.ศ. 2474 และกลายเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้รัฐบาลต้องรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหมเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2474⁶² อย่างไรก็ตาม การรวมราชการของกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหมภายใต้การบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมแทบไม่มีผลต่อโครงสร้างและกิจการของกองทัพ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการรวมกรมกองฝ่ายธุรการของทั้งสองกระทรวงเข้าด้วยกัน⁶³ ทำให้การลดรายจ่ายของกองทัพเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

สถานการณ์ปัญหาเศรษฐกิจในช่วงปลายปี พ.ศ. 2474 ยังไม่มีแนวโน้มจะดีขึ้น ยอดเงินในพระคลังมหาสมบัติของเดือนมีนาคมคงเหลือ 50,788,144 บาท ลดจากเดือนกุมภาพันธ์จำนวน 5,339,166 บาท⁶⁴ ส่วนรายได้ด้านต่างๆ ของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2474 ลดลงเกือบทุกด้าน ทำให้การจัดทำงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลมีงบประมาณรายได้จำนวน 75,864,000 บาท ต่ำกว่ายอดงบประมาณรายได้ พ.ศ. 2474 ถึง 19,944,713 บาท⁶⁵ ซึ่งปัญหาการขาดดุลงบประมาณที่เกิดขึ้นติดต่อกันมาจนถึง พ.ศ. 2474 กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่บีบบังคับให้รัฐบาลต้องเพิ่มมาตรการตัดรายจ่ายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้การจัดทำงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2475 เข้าสู่ดุลยภาพ ซึ่งกระทรวงกลาโหมยังคงเป็นหน่วยงานที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เพราะนอกจากจะถูกรัฐบาลนำเงินสะสมของกองทัพไปใช้จ่ายในราชการทั่วไปแล้ว⁶⁶ ยังต้องถูกตัดรายจ่ายให้เทียบเท่ากระทรวงอื่น เพราะในขณะนั้นรัฐบาลไม่ได้ทำสงครามกับข้าศึกแต่กำลังทำสงครามกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ดังนั้น

⁶¹ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ยอดเงินพระคลังฯ คงเหลือวันที่ 1 กรกฎาคม 2474,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/D/1898.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

⁶² ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/A/394.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

⁶³ จิตรราภรณ์ ไชยกันทา, 229.

⁶⁴ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ยอดเงินพระคลังฯ คงเหลือวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2474,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/D/5187.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

⁶⁵ ราชกิจจานุเบกษา, “แจ้งความกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ค่าแถลงการณ์ งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/D/316.PDF (สืบค้นเมื่อ วันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

⁶⁶ มยุรี นกยูงทอง, 152-154.

การดำเนินนโยบายปรับปรุงกองทัพจึงต้องดำเนินการเท่าที่พอทำได้และไม่มีกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ

การปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 3 ของรัฐบาลในช่วงระยะเวลาเพียง 4 ปี ได้เริ่มดำเนินการขึ้นในช่วงปลาย พ.ศ. 2474 ท่ามกลางกระแสความไม่พอใจของทหารที่มีต่อรัฐบาลในการตัดรายจ่ายของกองทัพโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการตัดเงินบ้านาญ⁶⁷ ในการประชุมคณะอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 47/2474 เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2474 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับนโยบายการปรับปรุงกองทัพบกแก่พล.ร.อ.กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาบดีกระทรวงกลาโหมให้การตัดทอนรายจ่ายและการยุบหน่วยทหารต่างๆ เป็นไปอย่างละเอียดรอบคอบเพราะถ้าตัดค่าใช้จ่ายหรือยุบหน่วยทหารมากเกินไปจนกองทัพไม่มีกำลังพอในการป้องกันประเทศได้ “...ควรยกเลิกทหารเสีย เอาเงินมาเพิ่มตำรวจ มีแต่ทหารจ้าง...”⁶⁸ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับสั่งให้พล.ร.อ.กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกรจัดทำโครงการปรับปรุงกองทัพมาให้คณะอภิรัฐมนตรีพิจารณา โดยให้พยายามหลีกเลี่ยงการดำเนินการที่จะไปกระทบกับหน่วยทหารที่เป็นฝ่ายกำลังรบ

ผลจากการปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 3 ทำให้กรมทหารราบทุกกรมยุบกองพันทหารราบลง 1 กองพัน คงเหลือกำลังทหารในกรมทหารราบละ 2 กองพัน ยกเว้นกรมทหารราบในกองพลที่ 1 ให้มีกำลังเท่าเดิมคือ 3 กองพันทหารราบ ซึ่งในภาพรวมของการปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 3 แม้จะมีการยุบกำลังทหารราบในเขตหัวเมืองต่างๆ จำนวน 6 กองพัน และมีเพียงกองพลที่ 1 กรุงเทพฯ เท่านั้นที่ไม่ได้รับผลกระทบจากการปรับปรุงกองทัพ เป็นที่น่าสังเกตว่าการที่รัฐบาลพยายามรักษากำลังทหารในกรุงเทพฯ ไว้ด้วยการลดกำลังทหารในหัวเมืองลง แต่ยังคงรักษาสถานะโครงสร้างกองทัพแบบเดิมไว้คือมี 2 กองทัพและ 4 กองพล ส่วนหนึ่งน่าจะเพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อพระบรมวงศานุวงศ์และนายทหารระดับสูงที่อยู่ในตำแหน่งสำคัญของกองทัพ⁶⁹ เพราะหากมีการยุบกองทัพหรือกองพลบางส่วนย่อมทำให้ตำแหน่งแม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพลต้องถูกยุบไปด้วย

⁶⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-ร.7.รล/1 เรื่อง เบ็ดเสร็จกรมราชเลขาการ (2474).

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน

⁶⁹ นายทหารระดับสูงที่ได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งสำคัญเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2474 เช่น พล.ต.พระยาเสนิธรงค์ฤทธิ์ จเรทหารบกเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 4, พล.ต.พระยาพิไชยสงคราม ผู้บัญชาการกองพลที่ 2 เป็นแม่ทัพกองทัพที่ 1, พล.ต.หม่อมเจ้าทองทิฆายู ทองใหญ่ จเรทหารม้าเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 2 และพล.ต.หม่อมเจ้าฉัตรมงคล โสณกุล จเรทหารช่างเป็นจเรทหารบก ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, “แจ้งความกระทรวงกลาโหม เรื่อง เลื่อนย้ายและปลดนายทหารกับตั้งราชองครักษ์เวร,”

www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/D/4930.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561).

การปรับปรุงกองทัพจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำตลอดช่วงปลายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัฐบาลได้พยายามลดขนาดของกองทัพกลงตามมาตรการตัดทอนงบประมาณรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้องยุบตำแหน่งและปลดประจำการทหารออกจำนวนมาก และกลายเป็นปัจจัยสำคัญให้รัฐบาลต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายทางทหาร จากให้ความสำคัญกับการป้องกันประเทศจากการถูกรุกราน มาเป็นการรักษาความมั่นคงภายในประเทศเป็นหลัก เห็นได้จากโครงสร้างกองทัพ พ.ศ. 2474 ที่กองพลที่ 1 (กรุงเทพฯ) ซึ่งเป็นกำลังหลักในการปกป้องพระนครไม่ได้รับผลกระทบจากลดขนาดกองทัพ ส่วนกองพลที่ 2 (ปราจีนบุรี), กองพลที่ 3 (นครราชสีมา) และกองพลที่ 4 (นครสวรรค์) ซึ่งเป็นกำลังทหารที่ดูแลหัวเมืองและชายแดนกลับถูกตัดกำลังทหารลงอย่างมากจนอาจมองว่าไม่มีกำลังทหารพอที่จะเป็นกองพลได้ เช่น กองพลที่ 3 ซึ่งมีกองบัญชาการอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา รับผิดชอบพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงเหนือและป้องกันชายแดนฝั่งอินโดจีนฝรั่งเศส แต่มีกำลังทหารเพียง 6 กองพันเท่านั้น คือทหารราบ 3 กองพันกับทหารปืนใหญ่ 3 กองพัน และมีจังหวัดที่มีหน่วยทหารตั้งอยู่เพียง 3 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา อุบลราชธานี และอุดรธานี⁷⁰

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งนอกจากปัญหาเศรษฐกิจที่มีผลต่อการปรับปรุงกองทัพของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คือสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ประเทศไทยไม่เคยถูกรุกรานหรือมีกรณีพิพาทกับรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศส ซึ่งทำให้รัฐบาลไม่ต้องวิตกกังวลกับภัยคุกคามจากภายนอกประเทศมากนักและสามารถให้ความสำคัญกับความมั่นคงภายในประเทศได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้การปรับปรุงกองทัพครั้งที่ 3 ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2474 มีเป้าหมายสำคัญเพื่อรักษากำลังทหารในกรุงเทพฯ เป็นหลัก ด้วยสภาพการณ์ของกองทัพดังกล่าวนี้ได้ส่งผลโดยตรงต่อแนวทางการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรภายหลังการปฏิวัติสยาม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

2.1 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเพื่อสร้างกองทัพคณะราษฎร

การปรับปรุงกองทัพถือเป็นภารกิจเร่งด่วนของคณะราษฎรหลังการปฏิวัติสยาม 2475 เนื่องจากกองทัพเป็นฐานอำนาจสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รวมทั้งเป็นกลไกหลักในการรักษาความสงบมั่นคงภายในและการป้องกันประเทศ ทำให้การสร้างกองทัพตลอดช่วงสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้รับการปลุกฝังทางอุดมการณ์ให้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนสถาบันพระมหากษัตริย์ได้ควบคุมกองทัพด้วยการที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใน

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน

ฐานะจอมทัพและแต่งตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ในตำแหน่งสำคัญทางทหาร กล่าวได้ว่ากองทัพในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกสร้างให้เป็น “กองทัพพระมหากษัตริย์” ด้วยเหตุนี้คณะราษฎรจำเป็นต้อง เข้าควบคุมกองทัพเพื่อใช้เป็นฐานอำนาจทางการเมืองในช่วงเปลี่ยนผ่านการปกครองไปสู่ระบอบ ประชาธิปไตย (transition to democracy) เพราะมีเพียงการควบคุมอำนาจกองทัพเท่านั้นที่จะเป็น หลักประกันความอยู่รอดของคณะราษฎรและระบอบการปกครองใหม่ที่เพิ่งสถาปนาขึ้นได้

วัตถุประสงค์หลักของคณะราษฎรในการปรับปรุงกองทัพช่วงแรกหลังการปฏิวัติสยาม ไม่ใช่การทำให้กองทัพในภาพรวมให้ดีขึ้น แต่เป็นการเปลี่ยนให้ “กองทัพพระมหากษัตริย์” กลายเป็น “กองทัพคณะราษฎร” ซึ่งนัยของกองทัพคณะราษฎรไม่ใช่กองทัพทั้งหมด แต่คือ “หน่วยทหารเฉพาะ ในกรุงเทพฯ” โดยในการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรมีพ.อ.พระยาทรงสุรเดช หนึ่งในผู้นำ คณะราษฎรเป็นผู้รับผิดชอบ⁷¹ และแนวทางการปรับปรุงกองทัพของพ.อ.พระยาทรงสุรเดชขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ทำให้เป้าหมายในการสร้าง “กองทัพคณะราษฎร” จะต้องเป็น กองทัพที่มีโครงสร้างหรือรูปแบบที่เอื้อให้คณะราษฎรสามารถควบคุมอำนาจและกำลัทหารส่วนใหญ่ ของกองทัพ รวมทั้งมีความเหมาะสมกับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังประสบปัญหาขาด แคลนงบประมาณ ซึ่งเงื่อนไขหรือปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรมีอยู่ ด้วยกัน 3 ประการ คือ

ประการแรก ข้อจำกัดด้านสถานะของคณะราษฎรฝ่ายทหารบก ซึ่งมีนายทหารที่เป็น สมาชิกจำนวน 34 นาย และทั้งหมดเป็นนายทหารระดับกลางในกองทัพบก แบ่งเป็นยศ พ.อ. 3 นาย ยศ พ.ท. 1 นาย ยศ พ.ต. 4 นาย ยศ ร.อ. 12 นาย ยศ ร.ท. 10 นาย ยศ ร.ต. 3 นาย และยศนายดาบ 1 นาย ส่วนนายทหารระดับผู้นำที่อยู่ในตำแหน่งคุมกำลังฝ่ายรบก่อนการปฏิวัติมีเพียง 1 นาย คือ พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์⁷² ส่วนผู้นำคณะราษฎรคนอื่นมา

⁷¹ ผู้วิจัยไม่สามารถค้นหาหลักฐานหรือเอกสารเกี่ยวกับการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้กับพ.อ.พระยา ทรงสุรเดชในการปรับปรุงกองทัพบก แต่หากพิจารณาบทบาทเกี่ยวกับการปรับปรุงกองทัพบกในช่วงก่อนและหลัง การปฏิวัติสยาม 2475 คงปฏิเสธไม่ได้ว่าพ.อ.พระยาทรงสุรเดชเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง อย่างไรก็ตามช่วงก่อนการปฏิวัติ สยาม พระยาทรงสุรเดชได้วางแผนปรับปรุงกองทัพบกด้วยการยุบกองทัพและกองพลทั้งหมด ดูเพิ่มเติม ประยูร ภรณ์มนตรี, *ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า* (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2518), 75; ในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม พ.อ.พระยา ทรงสุรเดชเป็นผู้เสนอให้ตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหมต่อที่ประชุมคณะกรรมการราษฎรและเป็นผู้เสนอกฎหมาย ต่อสภาผู้แทนราษฎร ดูเพิ่มเติม สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะกรรมการราษฎรครั้งที่ 12. เรื่องประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีกระทรวงกลาโหม (11 กรกฎาคม 2475).

⁷² พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2474 หรือประมาณ 1 ปี ก่อนการปฏิวัติสยาม 2475

จากตำแหน่งสายการศึกษาทั้งหมดคือ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา รองจเรทหารบก พ.อ.พระยาทรงสุรเดช อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาทหารประจำกรมยุทธศึกษาทหารบก พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ ผู้อำนวยการแผนกโรงเรียนเสนาธิการทหารบก และพ.ต.หลวงพิบูลสงคราม นายทหารประจำกรมจเรทหารบก⁷³ เมื่อพิจารณาโครงสร้างกองทัพแบบเดิมจะเห็นว่าไม่มีทางที่คณะราษฎรฝ่ายทหารบกจะสามารถเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญหรือตำแหน่งผู้บังคับบัญชาระดับสูงได้ เพราะเป็นตำแหน่งที่มีอัตราชั้นยศนายพลขึ้นไป อีกทั้งการที่ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายทหารบกส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในตำแหน่งคุมกำลังรบย่อมส่งผลต่อการยอมรับและเชื่อฟังของทหารภายในกองทัพ

ประการที่สอง ความชอบธรรมทางการเมืองของคณะราษฎร ถือเป็นประเด็นสำคัญที่คณะราษฎรต้องระมัดระวังในการดำเนินการต่างๆ ภายหลังจากการปฏิวัติ และเพื่อไม่ให้เกิดข้อครหาว่าเป็นการก่อการเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง จะเห็นว่าในการตั้งคณะกรรมการราษฎรหรือรัฐบาลชุดแรก บรรดาผู้นำหรือบุคคลสำคัญของคณะราษฎรได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการราษฎร (รัฐมนตรี) ส่วนตำแหน่งสำคัญที่มีอำนาจในทางบริหารราชการอย่างประธานคณะกรรมการราษฎร (นายกรัฐมนตรี) และเสนาบดีกระทรวงกลาโหมแต่งตั้งจากข้าราชการระดับสูงในสมัยระบอบเก่าทั้งสิ้น⁷⁴ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพ หากปล่อยให้มีความอำนาจและหน้าที่ตามเดิมย่อมเป็นอันตรายต่อคณะราษฎร ในเมื่อผู้นำคณะราษฎรไม่สามารถได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมได้ สิ่งที่คณะราษฎรต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนคือการลดอำนาจและบทบาทของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

ประการที่สาม การไม่มีภัยคุกคามจากประเทศเจ้าอาณานิคม ภายหลังจากวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 เป็นต้นมา ความเสี่ยงที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศสลดน้อยลงโดยเฉพาะภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจบลง จากการศึกษาที่มีฐานะเป็นฝ่ายชนะสงครามและเป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติที่เข้าร่วมลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซายส์ ทำให้ประเทศไทยได้รับการรับรองให้มีสถานะเทียบเท่ากับบรรดาประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศสและอังกฤษ ในด้านหนึ่งการที่ประเทศไทยแทบไม่ได้รับความเสียหายจากสงคราม ทำให้รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสามารถปรับปรุงกองทัพจนขยายตัวอย่างรวดเร็ว และผลจากการขยายตัวของกองทัพไทยได้สร้างความหวาดระแวงและถูกมองเป็นภัยต่อความมั่นคงของ

⁷³ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2475 และ 1 ปี หลังการปฏิวัติ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มุลินธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543), 380-383.

⁷⁴ บุญเลอ เจริญพิภพ, ประมวลกฎหมายเหตุการณ์และภาพในการเปลี่ยนการปกครองของคณะราษฎร (พระนคร: ม.ป.พ., 2475), 28-30, 56-57.

รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสมาโดยตลอด⁷⁵ ซึ่งส่งผลดีต่อการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรที่ไม่ต้องวิตกกังวลกับภัยคุกคามจากภายนอกและสามารถให้ความสำคัญกับสถานการณ์การเมืองภายในประเทศได้อย่างเต็มที่

ภาพรวมของการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงกองทัพบกของคณะราษฎรในช่วง 1 ปี หลังการปฏิวัติสยาม 2475 ได้มีผู้ศึกษาไว้บ้างแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาพรวมการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหม กองทัพบก และกองทัพเรือ⁷⁶ สำหรับบทที่ 2 ผู้วิจัยต้องการศึกษาอย่างละเอียดเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกองทัพบก พ.ศ. 2475-2476 ซึ่งถูกใช้เป็นฐานอำนาจสำคัญของคณะราษฎร และเพื่อให้เห็นถึงปัจจัยหรือข้อจำกัดด้านต่างๆ ในช่วงต้นหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ที่ส่งผลต่อการปรับปรุงกองทัพบกของคณะราษฎร รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังการปรับปรุงกองทัพบก ในการอธิบายการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพของคณะราษฎรในช่วงแรกหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ผู้เขียนจะแบ่งการอธิบายออกเป็น 2 หัวข้อ คือ การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเพื่อลดอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมและการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกเพื่อสร้างกองทัพคณะราษฎร

⁷⁵ พิมพ์พลอย ปากเพรียว, “การปฏิวัติสยาม 2475 ในทัศนะของพันโทองรี รูซ์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553), 74-75.

⁷⁶ แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, “การปรับปรุงกองทัพบกของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), 345-354, จิตราภรณ์ ไชยกันทา, “การจัดราชการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477),” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), 257-331, อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, “คณะราษฎรกับการเปลี่ยนแปลงสังคม: ด้านการทหาร” (รายงานการสัมมนาผลงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ ครั้งที่ 1 คณะราษฎรในประวัติศาสตร์ไทย จัดโดยสำนักวิจัยและพัฒนา ร่วมกับคณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก 9-10 พฤษภาคม 2528), 16-40, อารงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “รัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476,” (วิทยานิพนธ์ศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 157-192.

ภาพที่ 2.1 พ.อ.พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการและ เจ้ากรมยุทธการทหารบก เป็นผู้นำคณะราษฎรฝ่ายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงกองทัพ ภายหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, *สมุดภาพสมาชิกรัฐสภา 2475-2502* (ม.ป.พ., 2502), ไม่มีเลขหน้า.

2.1.1 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเพื่อลดอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

กระทรวงกลาโหมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือช่วง ก่อน พ.ศ. 2474 ถูกกำหนดให้รับผิดชอบเฉพาะราชการฝ่ายทหารบกและในโครงสร้างกระทรวง กลาโหมมีทั้งส่วนราชการฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายรบ และฝ่ายสนับสนุนการรบ ซึ่งแต่ละฝ่ายแยกเป็น อิสระไม่ขึ้นต่อกันภายใต้การบังคับบัญชาทั่วไปของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม⁷⁷ เมื่อมีการรวม กระทรวงทหารเรือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงกลาโหมเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2474⁷⁸ ทำให้มี ลักษณะที่คล้ายกับโครงสร้างกระทรวงกลาโหมในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวที่กระทรวงกลาโหมรับผิดชอบทั้งราชการทหารบกและทหารเรือ แต่การรวมกระทรวง ทหารเรือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงกลาโหมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้

⁷⁷ กรมเสนาธิการทหารบก, *สมุดแสดงหลักการปกครองในกองทัพบก* (พระนคร: กรมเสนาธิการทหารบก, 2456), 16-17.

⁷⁸ พ.ศ. 2474 ได้ประกาศรวมกระทรวงทหารเรือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงกลาโหม ดูเพิ่มเติม ราช กิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/A/394.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

โครงสร้างกระทรวงกลาโหมขยายใหญ่ขึ้นอย่างมาก จนต้องตั้งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม 2 คน คือ พล.ร.อ.กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาบดีกระทรวงกลาโหมและพล.ท.พระองค์เจ้าอลองกฎ รองเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ซึ่งทั้ง 2 ตำแหน่งนี้มีฐานะเทียบเท่ากัน โดยพล.ร.อ.กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกรรับผิดชอบราชการทหารเรือ ส่วนพล.ท.พระองค์เจ้าอลองกฎรับผิดชอบราชการทหารบก⁷⁹

ในการสร้าง “กองทัพคณะราษฎร” จำเป็นจะต้องปรับปรุงโครงสร้างทั้งในส่วนกระทรวงกลาโหมและกองทัพพร้อมกัน โดยแยกการบังคับบัญชาทหารบกและทหารเรือออกจากอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เพื่อให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมไม่มีอำนาจในการสั่งการหรือบังคับบัญชาในกองทัพบกและกองทัพเรือ ซึ่งในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพของคณะราษฎรได้ใช้การลดขนาดกระทรวงกลาโหมด้วยการยุบกรมใหญ่และยุบโอนกรมย่อยที่เกี่ยวกับราชการทหารบกมาไว้ในโครงสร้างกองทัพ อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่รับผิดชอบของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมไม่ให้เกี่ยวข้องกับราชการภายในของกองทัพบกและกองทัพเรือ

การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพของคณะราษฎรเพื่อลดขนาดกระทรวงกลาโหม นอกจากจะเป็นการลดอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมแล้ว ยังเป็นการกำจัดนายทหารระดับสูงในระบอบเก่าให้ออกจากกองทัพ เนื่องจากการยุบกรมใหญ่ในกระทรวงกลาโหมทั้งหมดทำให้นายทหารระดับสูงหรือนายทหารยศพล.ต.ขึ้นไปไม่มีตำแหน่งในโครงสร้างกองทัพ จะเห็นว่าภายหลังการประกาศใช้โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 ได้มีการประกาศปลดนายทหารระดับสูงในตำแหน่งสำคัญของกองทัพออกจากราชการ⁸⁰ ส่วนนายทหารระดับสูงที่ถูกปลดออกจากราชการก่อนมีการประกาศใช้โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 มี 2 นาย คือ พล.ร.อ.กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาบดีกระทรวงกลาโหมและพล.อ.พระองค์เจ้าอลองกฎ รองเสนาบดีกระทรวงกลาโหม แล้วแต่งตั้งพล.ต.พระยาประเสริฐสงคราม ปลัดทูลฉลอง ให้ทำการแทนตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมชั่วคราว⁸¹

⁷⁹ พล.ร.อ.กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกรได้รับแต่งตั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเพราะมีความอาวุโสมากกว่าพล.อ.พระองค์เจ้าอลองกฎ ดูเพิ่มเติม ตำนานทหารมหาดเล็ก ใน *พิมพ์ถวายสนองพระคุณในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอดิศรอุดมศักดิ์ ณ พระเมรุวัดเบญจมบพิตร วันที่ 14 มิถุนายน พุทธศักราช 2496* (พระนคร: ประชาช่าง, 2496), ฉ.

⁸⁰ ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง นายทหารออกจากประจำการ,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/D/1343.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

⁸¹ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศผลัดเปลี่ยนเสนาบดี ปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างๆ และรวมกระทรวง ,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/180.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

ตารางที่ 2.1 นายทหารระดับสูงในกระทรวงกลาโหมและกองทัพที่ถูกปลดออกจากราชการในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม พ.ศ. 2475

ลำดับ	พระนาม/ชื่อนายทหาร	ตำแหน่ง	สังกัด
1	พล.ร.อ.กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร	เสนาบดีกระทรวงกลาโหม	กระทรวงกลาโหม
2	พล.ท.พระองค์เจ้าอลองกฎ	รองเสนาบดีกระทรวงกลาโหม	กระทรวงกลาโหม
3	พล.ท.หม่อมเจ้าเสรรฐศิริ กฤดากร	พลาธิการทหารบก	กระทรวงกลาโหม
4	พล.ท.พระยาสิทธิราชเดโชไชย	เสนาธิการทหารบก	กระทรวงกลาโหม
5	พล.ท.พระยาเฉลิมอากาศ	เจ้ากรมอากาศยาน	กระทรวงกลาโหม
6	พล.ท.พระยาสิทธิราชฤทธิไกร	แม่ทัพที่ 2	กองทัพที่ 2
7	พล.ต.พระยาสุรเสนา	ยกกระบัตรทหารบก	กระทรวงกลาโหม
8	พล.ต.พระยาจินดาจักรรัตน์	เจ้ากรมช่างแสงทหารบก	กระทรวงกลาโหม
9	พล.ต.หม่อมเจ้านิลประภัสร์ เกษมศรี	เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก	กระทรวงกลาโหม
10	พล.ต.หม่อมเจ้าฉัตรมงคล โสณกุล	จเรทหารบก	กระทรวงกลาโหม
11	พล.ต.พระยาศีลวิธานนิเทศ	เจ้ากรมแผนที่	กระทรวงกลาโหม
12	พล.ต.พระยาพิไชยสงคราม	แม่ทัพที่ 1	กองทัพที่ 1
13	พล.ต.พระยาเสนาสงคราม	ผู้บัญชาการกองพลที่ 1	กองทัพที่ 1
14	พล.ต.หม่อมเจ้าทองทิมาฯ ทองใหญ่	ผู้บัญชาการกองพลที่ 2	กองทัพที่ 1
15	พล.ต.พระยาอนุภาพไตรภพ	ผู้บัญชาการกองพลที่ 3	กองทัพที่ 2
16	พล.ต.พระยาเสนิณรงค์ฤทธิ์	ผู้บัญชาการกองพลที่ 4	กองทัพที่ 2
17	จอมพล สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์	กองทัพที่ 1

ที่มา: 1. ราชกิจจานุเบกษา, “ประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง นายทหารออกจากประจำการ,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/D/1343.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

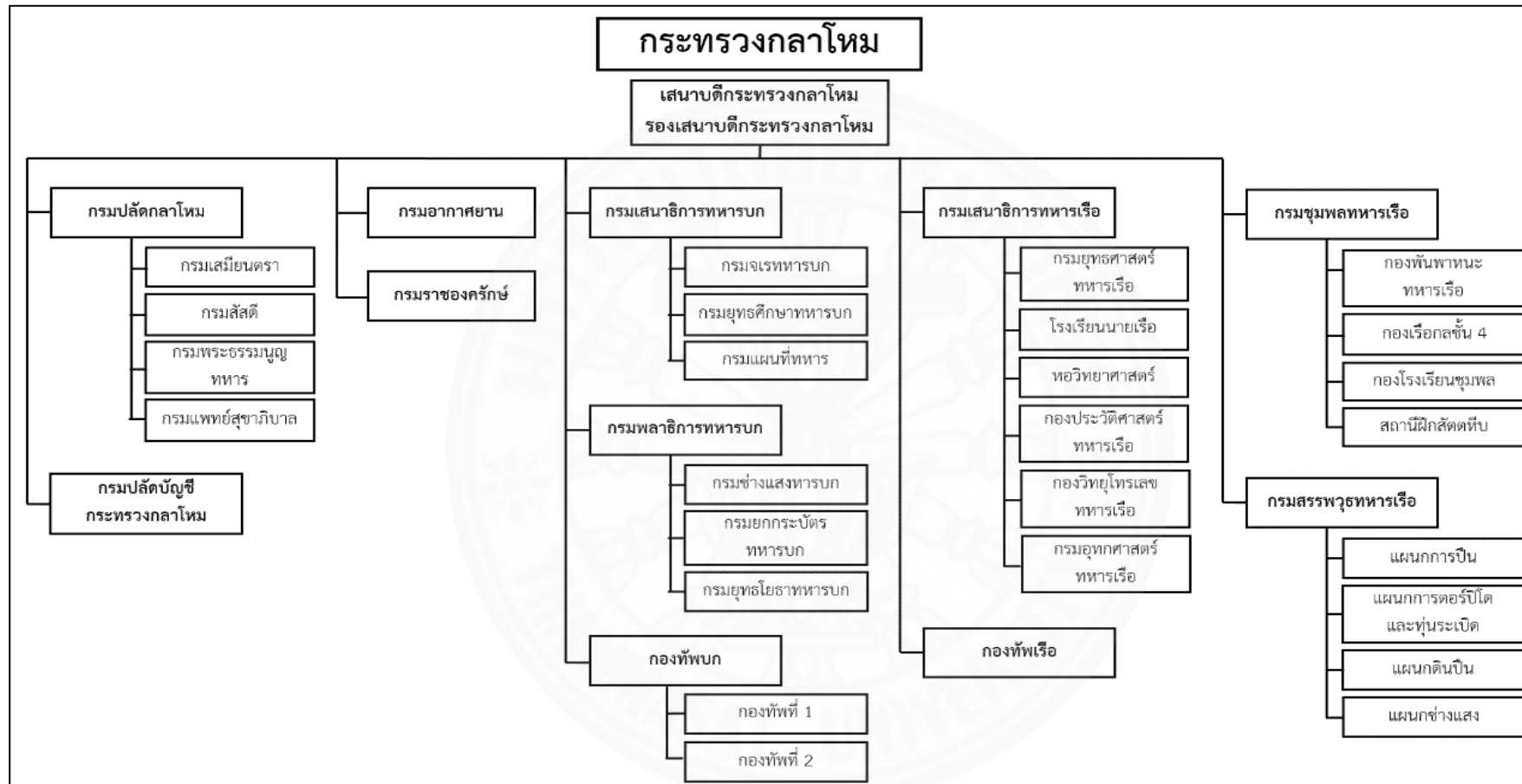
2. ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศผลัดเปลี่ยนเสนาบดี ปลัดทูลฉลอง กระทรวงต่างๆ และรวมกระทรวง ,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/180.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

ภาพที่ 2.2 พล.ร.อ.พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาบดีกระทรวงกลาโหม คนสุดท้ายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์, งานพระเมรุพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร ณ วัดเทพศิรินทราวาศ พ.ศ. 2491 (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2491), ไม่มีเลขหน้า.

ภาพที่ 2.3 พล.ท.พระองค์เจ้าอลงกฎ รองเสนาบดีกระทรวงกลาโหม, สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, 120 ปี ศาลาว่าการกลาโหม (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549),

ภาพที่ 2.4 โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474, ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.7 ก.1/9 เรื่อง ทำเนียบย่อ พ.ศ. 2474 อ้างถึงใน อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “รัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 162.

2.1.1.1 การลดขนาดกระทรวงกลาโหม

โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474 ประกอบด้วยกรมใหญ่ทหารบก กรมใหญ่ทหารเรือ กรมน้อยทหารบก กรมน้อยทหารเรือ กองทัพบก (กองทัพบกที่ 1 กองทัพบกที่ 2) และ กองทัพเรือ โดยกรมใหญ่ทหารบกและกรมใหญ่ทหารเรือมีฐานะเทียบเท่ากองทัพบกและกองทัพเรือ ซึ่งในการลดขนาดกระทรวงกลาโหมของคณะราษฎรได้ใช้การปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมใหม่ด้วยการยุบกรมใหญ่ทหารบกและกรมใหญ่ทหารเรือทั้งหมด ส่วนกรมน้อยทหารบกและกรมน้อยทหารเรือที่เคยอยู่ในกรมใหญ่ทหารบกและกรมใหญ่ทหารเรือที่ถูกยุบไปแล้วนั้น ให้ยุบโอนมาอยู่ในโครงสร้างกองทัพบกและโครงสร้างกองทัพเรือทั้งหมด ทำให้เหลือเพียงกรมใหญ่และกรมน้อยที่เกี่ยวข้องกับราชการทหารทั่วไปหรืองานธุรการที่ขึ้นตรงต่อเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

สำหรับรูปแบบหรือแนวทางที่พ.อ.พระยาทรงสุรเดชนำมาใช้ปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมเพื่อลดขนาดกระทรวงกลาโหมนั้น ผู้วิจัยมองว่ามีรูปแบบหรือลักษณะที่คล้ายกับการจัดโครงสร้างกระทรวงยุทธนาธิการเมื่อ พ.ศ. 2433 คือการกำหนดหน่วยราชการฝ่ายสนับสนุนการรบหรือฝ่ายพลเรือนในขณะนั้นให้ขึ้นต่อเสนาบดีว่าการยุทธนาธิการ ส่วนราชการฝ่ายรบ 2 กรม คือกรมทหารบกและทหารเรือให้อยู่ในโครงสร้างกระทรวงยุทธนาธิการ แต่สายการบังคับบัญชาของผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารเรือไม่ขึ้นกับเสนาบดีว่าการยุทธนาธิการ ให้ขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁸² ซึ่งโครงสร้างกระทรวงยุทธนาธิการค่อนข้างตบโจทย์ในประเด็นการลดอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ส่วนการที่พ.อ.พระยาทรงสุรเดชเลือกที่จะลดขนาดกระทรวงกลาโหมด้วยการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมให้มีรูปแบบที่คล้ายกับโครงสร้างกระทรวงยุทธนาธิการนั้น ผู้วิจัยมองว่ามาจากเหตุผลสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก สถานะของกองทัพ ในการยกฐานะกรมยุทธนาธิการขึ้นเป็นกระทรวงยุทธนาธิการเมื่อ พ.ศ. 2433 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการปราบฮ่อครั้งที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2430 ทำให้ต้องมีการขยายกิจการทหารเพื่อเตรียมพร้อมในการปราบปรามการจลาจลภายในประเทศ ที่เป็นปัญหาความมั่นคงหลักของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในขณะนั้น ซึ่งการขยายกิจการทหารของกระทรวงยุทธนาธิการได้ดำเนินการอยู่เฉพาะภายในกรุงเทพฯ ส่วนในพื้นที่หัวเมืองยังไม่มีที่ตั้งหน่วยทหารขึ้นเนื่องจากรัฐบาลยังขาดแคลนงบประมาณ⁸³ เมื่อพิจารณาสถานะกองทัพในช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำจนต้องลดงบประมาณรายจ่าย

⁸² กรมยุทธการทหารบก, *เอกสารประวัติศาสตร์ พระราชบัญญัติ-ข้อบังคับ-คำสั่งที่สำคัญ พ.ศ. 2430-2433*, 113.

⁸³ ดูเพิ่มเติม ภารดี มหาจันทร์, 151.

ด้วยการยุบหน่วยทหารหัวเมืองเพื่อรักษากำลังทหารในกรุงเทพฯ จะเห็นว่าสถานะกองทัพในช่วงต้น และช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีความคล้ายกันคือหน่วยทหารส่วนใหญ่ของกองทัพตั้งกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งเป้าหมายในการควบคุมอำนาจกองทัพของคณะราษฎรคือหน่วยทหารในกรุงเทพฯ เพราะหากสามารถควบคุมหน่วยทหารในกรุงเทพฯ ได้แทบจะเรียกว่าเป็นการควบคุมกองทัพทั้งหมด เพราะเป็นกำลังทหารส่วนใหญ่ของกองทัพ

ประการที่สอง สถานการณ์ทางการเมืองภายในและระหว่างประเทศ ในช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัญหาด้านความมั่นคงภายในประเทศ เป็นสิ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญมากกว่าภัยคุกคามจากประเทศเจ้าอาณานิคม ทำให้วัตถุประสงค์ในการปรับปรุงกองทัพดำเนินไปเพื่อการรักษาสถานะของพระมหากษัตริย์และความมั่นคงภายในเป็นหลัก เห็นได้จากการจัดกำลังทหารที่มีการดำเนินการอยู่เฉพาะภายในกรุงเทพฯ จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 หรือช่วง พ.ศ. 2436 จึงได้เริ่มมีการจัดตั้งหน่วยทหารกระจายตามพื้นที่หัวเมืองต่างๆ และกำหนดให้กระทรวงกลาโหมรับผิดชอบราชการทหาร เมื่อพิจารณาสถานการณ์ทางการเมืองทั้งภายในและระหว่างประเทศในช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะพบว่ามิสภาพการณ์คล้ายกับช่วงต้นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ภัยคุกคามจากประเทศเจ้าอาณานิคมไม่ใช่ปัญหาหลักด้านความมั่นคงของรัฐบาล เพราะนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อประเทศไทยได้มีส่วนในการเป็นประเทศฝ่ายผู้ชนะสงครามและเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติทำให้แทบไม่มีความเสี่ยงจากการถูกคุกคามจากประเทศเจ้าอาณานิคม ซึ่งสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศดังกล่าวส่งผลให้คณะราษฎรสามารถลดขนาดกองทัพลงให้เพียงพอต่อการรักษาความสงบภายในประเทศโดยไม่ต้องกังวลกับภัยคุกคามจากภายนอก⁸⁴

ในการลดขนาดกระทรวงกลาโหมของคณะราษฎรได้ดำเนินการยุบกรมใหญ่ทหารบกและกรมน้อยทหารบกตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) การยุบกรมใหญ่ทหารบก

การลดขนาดกระทรวงกลาโหมได้มีการยุบกรมใหญ่ทหารบกในโครงสร้างกระทรวงกลาโหม 2 กรม คือกรมเสนาธิการทหารบกและกรมพลธิการทหารบก ทั้ง 2 กรมใหญ่ทหารบกนี้ไม่มีในโครงสร้างกระทรวงยุทธนาธิการเพราะกำลังทหารบกในขณะนั้นถูกจัดเป็น

⁸⁴ การลดกำลังทหารของรัฐบาลคณะราษฎรได้สร้างความพอใจให้กับรัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งในการสนทนาระหว่าง พล.ร.ท.พระยาราชวังสัน เสนาบดีกระทรวงกลาโหมกับ พ.ท.ออร์ รูซ ผู้ช่วยทูตทหารบกและทหารเรือประจำสถานอัคร-ราชทูตฝรั่งเศสประจำสยาม โดย พ.ท.ออร์ รูซได้ยืนยันกับพล.ร.ท.พระยาราชวังสันว่ารัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสจะให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลไทยอย่างเต็มที่ ดูเพิ่มเติม พิมพ์พลอย ปากเพรียว, 103.

เพียงกรมทหารบก ภายหลังจากวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 กระทรวงกลาโหมได้ขยายโครงสร้างกองทัพด้วยการจัดกำลังรบออกเป็นหลายกองทัพเพื่อจัดตั้งเป็นหน่วยทหารประจำมณฑล⁸⁵ และจะต้องมีกรมเสนาธิการทหารบกทำหน้าที่ฝ่ายอำนวยการและกรมพลธิการทหารบกทำหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนของกองทัพ⁸⁶ ซึ่งเหตุผลในการยุบกรมเสนาธิการทหารบกและกรมพลธิการทหารบก ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการลดขนาดกระทรวงกลาโหม อีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากการลดขนาดกองทัพที่มีการยุบกองทัพและกองพลทั้งหมด เพราะเสนาธิการทหารบกและพลธิการทหารบกเป็นตำแหน่งที่มีฐานะเทียบเท่าแม่ทัพในอัตราปกติ เมื่อโครงสร้างกองทัพมีการยุบกองทัพและกองพลย่อมทำให้กรมเสนาธิการทหารบกและกรมพลธิการทหารบกต้องถูกยุบตามไปด้วย⁸⁷ ส่วนกรมอากาศยานซึ่งเป็นกรมใหญ่เทียบเท่ากรมเสนาธิการทหารบกและกรมพลธิการทหารบกไม่ได้ถูกยุบแต่ถูกลดฐานะเป็นกรมน้อยในกองทัพ⁸⁸

(2) การยุบกรมน้อยทหารบก

โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474 มีกรมใหญ่ทหารบก 2 กรม คือกรมเสนาธิการทหารบกและกรมพลธิการทหารบก ในกรมเสนาธิการทหารบกรวมมีกรมน้อยในบังคับบัญชาจำนวน 3 กรม ได้แก่ กรมจเรทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก และกรมแผนที่ทหาร ส่วนกรมพลธิการทหารบกรวมมีกรมน้อยในบังคับบัญชาจำนวน 3 กรม ได้แก่ กรมช่างแสงทหารบก กรมยกกระบัตรทหารบก และกรมยุทธโยธาทหารบก โดยในการยุบกรมน้อยทหารบกของคณะราษฎรได้ดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือการยุบโอนมาอยู่ในกองทัพบกและยุบลง ซึ่งกรมน้อยที่ยุบโอนมาอยู่ในกองทัพบก 4 กรม ได้แก่ กรมยุทธศึกษาทหารบก กรมแผนที่ กรมช่างแสงทหารบก และกรมยกบัตรทหารบก ส่วนกรมน้อยที่ถูกยุบลง 2 กรม ได้แก่ กรมจเรทหารบกและกรมยุทธโยธาทหารบก⁸⁹

⁸⁵ ดูเพิ่มเติม ภารดี มหาขันธ์, 194-198.

⁸⁶ ดูเพิ่มเติม สุดใจ พูลทรัพย์, “วิชายุทธวิธี การจัดและการบังคับบัญชากองทหารขนาดใหญ่,” ยุทธโศข ปีที่ 47, เล่มที่ 10 (2482): 35; กรมยุทธการทหารบก, ตำรายุทธศาสตร์, 156.

⁸⁷ ดูเพิ่มเติม หลวงศรานุชิต, ประวัติสังเขปการเสนาธิการไทย ใน *ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.หลวงศรานุชิต (สมบูรณ์ ศรานุชิต) ต.ช. ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522* (กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์, 2522), 94.

⁸⁸ กรมอากาศยานเป็นกรมใหญ่ที่ถูกยุบโอนและถูกลดฐานะให้เป็นกรมน้อยในกองทัพบก ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน

สำหรับเหตุผลในการยุบกรมจเรทหารบกและกรมยุทธโยธาทหารบกนั้น ผู้วิจัยมองว่าส่วนหนึ่งน่าจะมาจากสถานการณ์ภายหลังการปฏิวัติที่ยังไม่ปกติ คณะราษฎรจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการรักษาความสงบและความมั่นคงของรัฐบาลเป็นหลัก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยทหารในกรุงเทพฯ เน้นหนักไปที่การเฝ้ารักษาการณ์ตามจุดพื้นที่สำคัญต่างๆ ส่งผลให้งานด้านการตรวจสอบการฝึกอบรมกำลังพลในหน่วยทหารต่างๆ ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบของกรมจเรทหารบกแทบไม่มีการดำเนินการโดยเฉพาะในหน่วยทหารหัวเมือง⁹⁰ ส่วนหน่วยทหารในกรุงเทพฯ มีผู้บังคับทหารซึ่งเป็นตำแหน่งผู้บังคับบัญชาเหล่าทหารที่ตั้งขึ้นใหม่ รับผิดชอบที่ตรวจสอบและฝึกอบรมหน่วยทหารในกองพันของแต่ละเหล่าที่รับผิดชอบ⁹¹ ด้วยเหตุนี้กรมจเรทหารบกจึงไม่มีความจำเป็นในราชการกองทัพบกในช่วงเวลานั้น ส่วนการยุบกรมยุทธโยธาทหารบกน่าจะมีสาเหตุคล้ายกันกับการยุบกรมจเรทหารบกคือไม่มีความจำเป็นในราชการของกองทัพบก โดยส่วนหนึ่งมาจากการที่คณะราษฎรให้ความสำคัญกับการป้องกันรักษาธิปไตยใหม่ทำให้งบประมาณส่วนใหญ่ถูกใช้ในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ใหม่เข้ามาประจำการในกองทัพบก อีกส่วนหนึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากมาตรการตัดทอนรายจ่ายในสมัยรัฐบาลระบอบเก่าที่ได้รับงบประมาณก่อสร้างต่างๆ ในกองทัพบก⁹²

ส่วนกรมใหญ่และกรมย่อยที่เกี่ยวกับราชการทหารทั่วไปและงานธุรการ มีกรมใหญ่ 2 กรม คือกรมปลัดกลาโหมและกรมปลัดบัญชากลาโหม แต่มีเพียงกรมปลัดกลาโหมที่มีกรมย่อยในบังคับบัญชา 4 กรม ได้แก่ กรมเสนาธิการ กรมเสนาบดี กรมพระธรรมนูญทหาร และกรมแพทย์สุขาภิบาล ซึ่งคณะราษฎรได้ยุบกรมใหญ่ทั้งหมดโดยยุบกรมปลัดกลาโหมเป็นกองบังคับการกระทรวงกลาโหม ส่วนกรมปลัดบัญชากลาโหมถูกลดฐานะและยุบเป็นกรมย่อยในกองบังคับการกระทรวงกลาโหม ทำให้กองบังคับการกระทรวงกลาโหมมีกรมในบังคับบัญชา 5 กรม ได้แก่ กรม

⁹⁰ ดูเพิ่มเติม พระอินทร์สรคัลย์, กองทัพบกของเรา ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ.พระอินทร์สรคัลย์ (สอาด แห่งสภา) ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร วันที่ 23 มีนาคม 2518* (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2518), 10.

⁹¹ เผ่า ศรียานนท์, เหตุการณ์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองและการชิงอำนาจระหว่างผู้ก่อการ ใน *เบื้องแรกประชาธิปไตย: บันทึกความทรงจำของผู้อยู่ในเหตุการณ์สมัย พ.ศ. 2475-2500* (กรุงเทพฯ: มิตรนภาการพิมพ์, 2516), 206.

⁹² ดูเพิ่มเติม มยุรี นกยูงทอง, “ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2468-2477),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), 176-177.

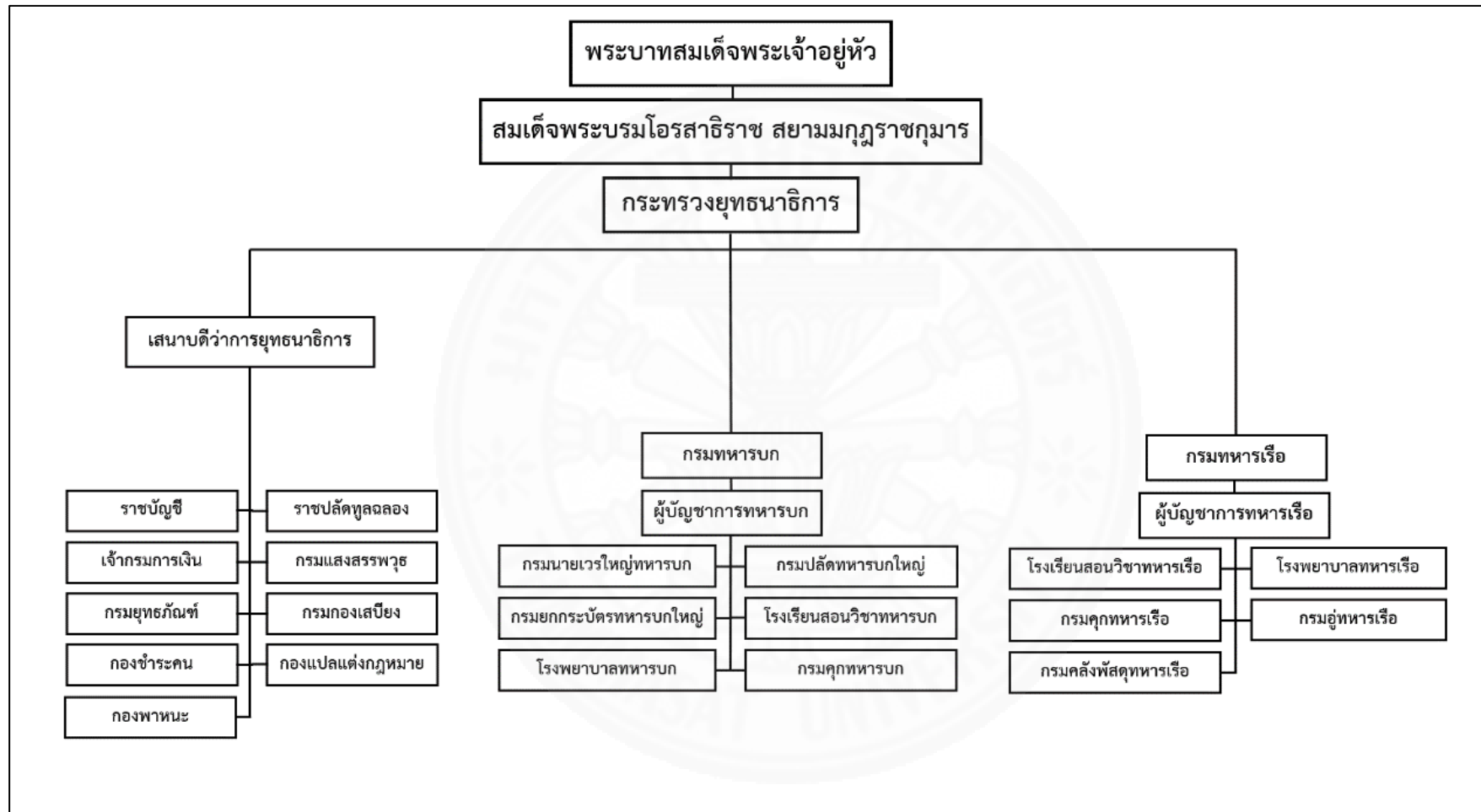
เสมียนตรา กรมสัสดี กรมพระธรรมนุญ กรมแพทย์สุขาภิบาล และกรมปลัดบัญชา โดยมีปลัดทูลฉลอง เป็นผู้บังคับบัญชาและทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเสนาบดีกระทรวงกลาโหม⁹³

ผลสรุปในการปรับปรุงโครงสร้างเพื่อลดขนาดกระทรวงกลาโหม ทำให้โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474 ที่เคยแบ่งกิจการออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนอำนาจการ ส่วนสนับสนุนการรบ และส่วนกำลังรบ⁹⁴ ถูกแบ่งกิจการใหม่ออกเป็น 3 ส่วนเช่นเดิมแต่ไม่ได้แบ่งตามหน้าที่ เป็นการแบ่งตามสายการการบังคับบัญชาที่แยกอิสระต่อกัน ซึ่งทั้ง 3 กิจการ คือกองบังคับการ กระทรวงกลาโหม กองทัพบก และกรมทหารเรือ ต่างมีผู้บังคับบัญชาสูงสุดแยกกันคนละตำแหน่ง คือเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารเรือ ตามลำดับ⁹⁵

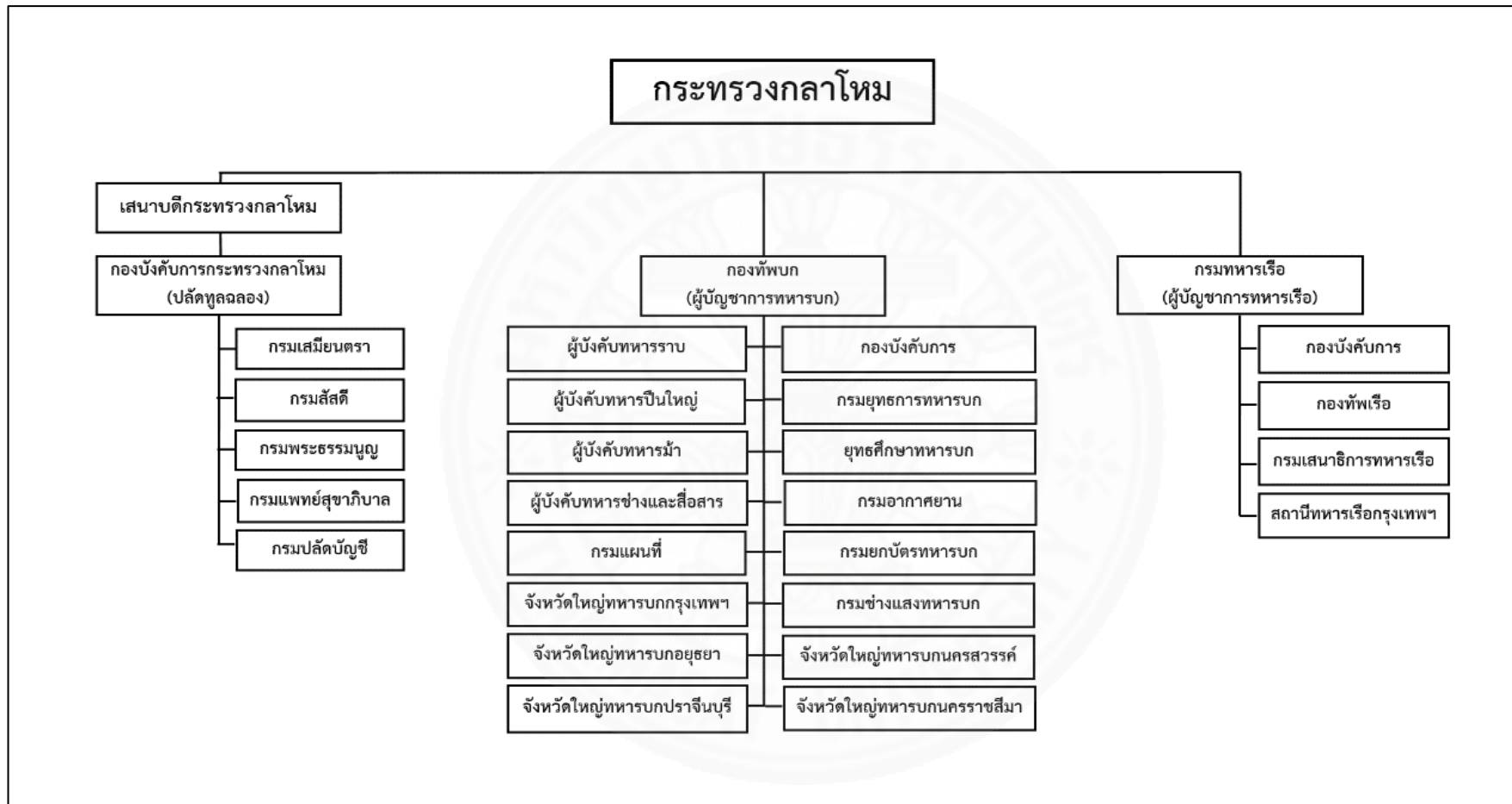
⁹³ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

⁹⁴ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 162.

⁹⁵ ในงานของอารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ ระบุว่าคณะกรรมการกลางกลาโหมอยู่ในโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 และให้กองทัพบกและกรมทหารเรือขึ้นตรงกับคณะกรรมการกลางกลาโหม ดูเพิ่มเติม อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “รัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 163.; ซึ่งผู้เขียนไม่เห็นด้วยเนื่องจากในประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักรมีการกำหนดกิจการของกระทรวงกลาโหม 3 ส่วน คือ กองบังคับการกระทรวงกลาโหม กองทัพบก และกรมทหารเรือ มีเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นเจ้ากระทรวง ส่วนอำนาจของคณะกรรมการกลางกลาโหมตามประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม ให้มีอำนาจในด้านการบริหารราชการหรือกำหนดนโยบายสำคัญของกองทัพเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชากำลังทหารในกองทัพ ที่สำคัญคณะกรรมการกลางกลาโหมไม่อยู่ในโครงสร้างกองทัพและไม่อยู่ในบังคับบัญชาของตำแหน่งใดในรัฐบาล ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/209.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

ภาพที่ 2.5 โครงสร้างกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2433, ที่มา: กรมยุทธการทหารบก, เอกสารประวัติศาสตร์ พระราชบัญญัติ-ข้อบังคับ-คำสั่งที่สำคัญ พ.ศ. 2430-2433 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2515), 107-113.

ภาพที่ 2.6 โครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2475, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474 กับโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 (ไม่รวมส่วนของกองทัพเรือ)

โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474	โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475
1. กรมปลัดกลาโหม 1.1 กรมเสมียนตรา 1.2 กรมสัสดี 1.3 กรมพระธรรมนูญทหาร 1.4 กรมแพทย์สุขาภิบาล 2. กรมปลัดบัญชา 3. กรมอากาศยาน 4. กรมราชองครักษ์ 5. กรมเสนาธิการทหารบก 5.1 กรมจเรทหารบก 5.2 กรมยุทธศึกษาทหารบก 5.3 กรมแผนที่ทหาร 6. กรมพลธิการทหารบก 6.1 กรมช่างแสงทหารบก 6.2 กรมยกกระบัตรทหารบก 6.3 กรมยุทธโยธาทหารบก 7. กองทัพบก 7.1 กองทัพบกที่ 1 (กรุงเทพฯ) 7.1.1 กองพลที่ 1 (กรุงเทพฯ) 7.1.2 กองพลที่ 2 (ปราจีนบุรี) 7.2 กองทัพบกที่ 2 (อยุธยา) 7.2.1 กองพลที่ 3 (นครราชสีมา) 7.2.2 กองพลที่ 4 (นครสวรรค์)	1. กองบังคับการกระทรวงกลาโหม 1.1 กรมเสมียนตรา 1.2 กรมสัสดี 1.3 กรมพระธรรมนูญ 1.4 กรมแพทย์สุขาภิบาล 1.5 กรมปลัดบัญชา 2. กองทัพบก 2.1 หน่วยทางฝ่ายรบ 2.1.1 กรมยุทธการทหารบก 2.1.2 กรมยุทธศึกษาทหารบก 2.1.3 กรมอากาศยาน 2.1.4 เหล่าทหารราบ 2.1.5 เหล่าทหารปืนใหญ่ 2.1.6 เหล่าทหารม้า 2.1.7 เหล่าทหารช่างและสื่อสาร 2.2 หน่วยทางฝ่ายธุรการ 2.2.1 กรมยกกระบัตรทหารบก 2.2.2 กรมช่างแสงทหารบก 2.2.3 กรมแผนที่ 2.3 หน่วยทางฝ่ายจังหวัดทหารบก 2.3.1 จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ 2.3.2 จังหวัดทหารบกอยุธยา 2.3.3 จังหวัดทหารบกปราจีนบุรี 2.3.4 จังหวัดทหารบกนครสวรรค์ 2.3.5 จังหวัดทหารบกนครราชสีมา

ที่มา : 1. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.7 ก.1/9 เรื่อง ทำเนียบย่อ พ.ศ. 2474 อ้างถึงใน อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “รัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 162.

2. ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

2.1.1.2 การสลายอำนาจเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

อำนาจหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมตามกฎลักษณะปกครองและระเบียบการภายในกองทัพบกที่ได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหม “...รับผิดชอบการดูแลสั่งการต่างพระเนตรพระกรรณในกิจการทั้งปวงที่เกี่ยวกับกองทัพบก...”⁹⁶ ทำให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมมีอำนาจทั้งในการบริหารราชการและการบังคับบัญชากำลังทหารในกองทัพบก เมื่อกระทรวงทหารเรือรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในกระทรวงกลาโหมในปี พ.ศ. 2474 ยิ่งทำให้อำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมในฐานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพบกและกองทัพเรือ ในการสลายอำนาจเสนาบดีกระทรวงกลาโหมของคณะราษฎรได้ใช้การปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมขึ้นใหม่เพื่อสลายอำนาจเสนาบดีกระทรวงกลาโหมที่สำคัญ 2 ด้าน คือ

(1) สลายอำนาจด้านการบังคับบัญชากำลังทหาร

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วในหัวข้อ 2.1.1.1 ที่คณะราษฎรใช้การปรับปรุงโครงสร้างเพื่อลดขนาดกระทรวงกลาโหมให้เล็กลง โดยใช้รูปแบบหรือแนวทางคล้ายกับการจัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมที่มีการแยกราชการของกองทัพบกและกองทัพเรือออกจากอำนาจบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม แต่กองทัพบกและกองทัพเรือยังคงเป็นกิจการหรือส่วนราชการในกระทรวงกลาโหม ซึ่งในการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ยุบกรมใหญ่และกรมน้อยเกี่ยวกับราชการทหารบกและทหารเรือทั้งหมดออกจากโครงสร้างกระทรวงกลาโหม ส่วนกรมใหญ่เกี่ยวกับราชการทหารทั่วไปและงานธุรการถูกยุบและแปรสภาพใหม่ทำให้ไม่มีกรมใหญ่เหลืออยู่ในโครงสร้างกระทรวงกลาโหม ส่งผลให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมไม่เหลืออำนาจการบังคับบัญชากำลังทหารในกองทัพอีกต่อไป แม้จะคงฐานะเป็นเจ้ากระทรวงชั้นเสนาบดีก็ตาม ทำให้มีเพียงปลัดทูลฉลองซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองบังคับการกระทรวงกลาโหมที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาโดยตรงของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม⁹⁷

(2) สลายอำนาจการบริหารราชการ

ในการลดขนาดโครงสร้างกระทรวง กลาโหมด้วยการยุบกรมใหญ่ทั้งหมดในกระทรวงกลาโหม รวมถึงการแยกสายการบังคับบัญชาในกองทัพบกและกองทัพเรือออก

⁹⁶ ราชกิจจานุเบกษา, กฎเสนาบดีกระทรวงกลาโหม,

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2455/A/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

⁹⁷ ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

จากอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมได้ทำให้อำนาจด้านการบริหารบางส่วนของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมลดลง อย่างไรก็ตาม แม้การปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมของคณะราษฎรจะทำให้อำนาจด้านการบริหารของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมลดลง แต่ด้วยความเป็นเจ้ากระทรวงและเคยเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพย่อมจะมีอิทธิพลต่อการบริหารราชการในกองทัพบกและกองทัพเรือ ดังนั้น เพื่อเป็นการตัดปัญหาไม่ไห้เสนาบดีกระทรวง กลาโหมเข้ามามีอิทธิพลหรือแทรกแซงการบริหารราชการในกองทัพได้ คณะราษฎรได้ใช้วิธีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมขึ้นใหม่ดังนี้⁹⁸

- ติดต่อกรรมการราษฎรและเจ้ากระทรวงอื่นๆ
- มีหน้าที่ทางธุรการอันเป็นงานประจำสามัญ
- จัดการเรื่องเบี้ยหวัดเบี้ยบำนาญ
- มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร
- มีหน้าที่ในทางกฎหมายและศาลทหาร
- มีหน้าที่ในการสุขาภิบาลและการรักษาพยาบาล
- อำนาจการเงินตามมติของคณะกรรมการกลางกลาโหม

นอกจากการกำหนดอำนาจหน้าที่ใหม่ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมแล้ว คณะราษฎรได้ยังได้ตั้ง “คณะกรรมการกลางกลาโหม” ให้ทำหน้าที่รับผิดชอบราชการสำคัญของกองทัพทั้งหมดแทนเสนาบดีกระทรวงกลาโหมไม่ว่าจะเป็น “การเพิ่ม ลด ปลด ย้าย ตำแหน่ง ข้าราชการหรือการวางอัตรากำลังเครื่องรบเครื่องอุปกรณ์การรบในกองทัพบกกับกรมทหารเรือ ตลอดจนการวางงบประมาณเงิน”⁹⁹ (อธิบายในหัวข้อ 2.2) ส่งผลให้ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมตามโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 กลายเป็นเพียง “ตำแหน่งลอย” ที่มีหน้าที่แบบกว้างๆ คือรับผิดชอบงานราชการทั่วไปในกองทัพและทำหน้าที่ผู้ประสานงานระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ ซึ่งคณะราษฎรให้เหตุผลในการกำหนดหน้าที่ใหม่ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเพื่อไม่ให้สามารถครอบงำในราชการสำคัญของกองทัพได้¹⁰⁰

⁹⁸ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/209.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน

ภาพที่ 2.7 พล.ร.ท.พระยาราชาวงษ์สัน (ศรี กมลนาวิน) ได้รับแต่งตั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมคนแรกตามโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475, สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, 120 ปี ศาลาว่าการกลาโหม (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549), 38.

2.1.2 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกเพื่อสร้างกองทัพคณะราษฎร

การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพตลอดช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดขึ้น 3 ครั้งในช่วงเวลาเพียง 4 ปีจาก พ.ศ. 2470-2474 ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จนรัฐบาลต้องมีมาตรการตัดลดงบประมาณรายจ่ายเพื่อให้งบประมาณแผ่นดินเข้าสู่ดุลยภาพ ผลจากการตัดลดงบประมาณรายจ่ายได้ส่งผลกระทบต่อกระทรวงกลาโหมที่เคยได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนมากจากรัฐบาล จนในที่สุดต้องปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกเพื่อลดขนาดกองทัพบกให้เล็กลง จากที่เคยจัดกำลังทหารออกเป็น 3 กองทัพ 10 กองพล แต่ในปี พ.ศ. 2474 ลดลงเหลือเพียง 2 กองทัพ 4 กองพลเท่านั้น

การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกเมื่อช่วงปลาย พ.ศ. 2474 ของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการตัดกำลังทหารหัวเมืองเพื่อรักษากำลังทหารในกรุงเทพฯ เอาไว้รวมทั้งคงสถานะโครงสร้างกองทัพบกไว้เช่นเดิม โดยการจัดกำลังหน่วยรบขนาดใหญ่ระดับกองทัพ

และกองพล¹⁰¹ เพียงแต่ลดจำนวนกองทัพและกองพลลงจากเดิมที่ในปี พ.ศ. 2471 มีการจัดกำลัง ออกเป็น 2 กองทัพ 6 กองพล เหลือเพียง 2 กองทัพ 4 กองพล ซึ่งเหตุผลในการคงสถานะโครงสร้าง กองทัพบกที่มีการจัดหน่วยทหารขนาดใหญ่เป็นกองทัพและกองพล ผู้วิจัยมองว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ไม่ต้องการให้เกิดผลกระทบต่อพระบรมวงศานุวงศ์และนายทหารระดับสูงที่อยู่ในตำแหน่งสำคัญของ กองทัพ หากมีการยุบกองทัพหรือกองพลย่อมส่งผลให้ต้องยุบตำแหน่งสำคัญที่เกี่ยวข้องตามไปด้วย เช่น แม่ทัพ ผู้บัญชาการกองพล เสนาธิการทหารบก และพลธิการทหารบก เป็นต้น

การคงสถานะหน่วยทหารขนาดใหญ่ในโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474 ถือเป็น ความเสี่ยงต่อความมั่นคงและอุปสรรคต่อการควบคุมอำนาจในกองทัพบกของคณะราษฎร เนื่องจาก สถานะของคณะราษฎรสายทหารบกที่ไม่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาระดับสูงตามโครงสร้าง กองทัพบกแบบเดิมได้ ด้วยเหตุนี้การปรับปรุงกองทัพบกของคณะราษฎรในช่วงต้นหลังการปฏิวัติจึง ให้ความสำคัญในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพ เพื่อให้โครงสร้างกองทัพบกมีสภาพที่เอื้อให้ผู้ นำ คณะราษฎรสามารถเข้าสู่ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาระดับสูง รวมทั้งสามารถควบคุมกำลังทหารส่วนใหญ่ ของกองทัพได้โดยเฉพาะกำลังทหารในกรุงเทพฯ เพราะเป้าหมายในการสร้าง “กองทัพคณะราษฎร” คือหน่วยทหารทั้งหมดที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ

2.1.2.1 การยุบกองทัพและกองพล

เหตุผลของพ.อ.พระยาทรงสุรเดชในการยุบหน่วยทหารระดับกองทัพ และกองพลทั้งหมดตามคำบอกเล่าของพล.ร.ต.ทหาร ขำศิริณี เนื่องจากกองทัพบกไทยมีขนาดเล็ก เกินไปเมื่อเทียบกับกองทัพบกของอารยประเทศ ดังนั้น นายทหารในกองทัพบกไทยควรมีชั้นยศที่ เหมาะสมกับขนาดกองทัพคือมียศไม่เกิน พ.อ. ทำให้ตีความได้ว่าเมื่อผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกองทัพมี ยศ พ.อ.¹⁰² ซึ่งตามหลักแล้วนายทหารยศ พ.อ.ไม่สามารถบังคับบัญชาหน่วยรบระดับกองพลได้¹⁰³ การจัดโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 จึงต้องยุบหน่วยรบระดับกองทัพและกองพลทั้งหมด จาก เหตุผลดังกล่าวของพ.อ.พระยาทรงสุรเดช ผู้วิจัยมองว่าไม่สมเหตุสมผลเพราะการจัดโครงสร้าง

¹⁰¹ ตามหลักการจัดกองทัพต้องพยายามทำให้ประหยัดงบประมาณมากที่สุด และที่สำคัญการจัดโครงสร้าง กองทัพขนาดใหญ่เกินไปถ้าหากเกิดสงครามจะต้องระดมกองหนุนเข้ามาบรรจุมากเกินไปจนไม่สัมพันธ์กับจำนวน ทหารที่ประจำการอยู่ ส่งผลให้ความสามารถในการรบของหน่วยทหารต่างๆ ลดน้อยลง ดูเพิ่มเติม กรมยุทธการ ทหารบก, *ตำรายุทธศาสตร์*, 165.

¹⁰² ทหาร ขำศิริณี, “กุหลาบ เพื่อนตาย 24 มิถุนายน 2475,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.อ.กำลาภ กาญจนสกุล ร.น. ณ เมรุวัดธาตุทอง วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2515* (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2515), 11.

¹⁰³ หลวงศรานุกิต, *ข้อคิดหลังสงคราม*, 25.

กองทัพบก พ.ศ. 2474 ได้จัดกำลังออกเป็น 2 กองทัพ กองทัพละ 2 กองพล แม้ว่าเมื่อเทียบกับมาตรฐานการจัดกองพลแล้วจะมีเพียงกองพลที่ 1 กรุงเทพฯ เท่านั้นที่มีกำลังรบได้ตามมาตรฐานของกองพล¹⁰⁴ หมายความว่ากองทัพบกไทยไม่ได้มีขนาดเล็กเกินไปจนไม่สามารถจัดให้มีนายทหารยศพล.ต.ได้¹⁰⁵ ส่วนเหตุผลที่แท้จริงของพ.อ.พระยาทรงสุรเดชในการยุบหน่วยทหารระดับกองทัพและกองพล ผู้วิจัยมองว่ามาจากเหตุผล 2 ประการ ดังนี้

(1) เพื่อให้คณะราษฎรสามารถเข้าควบคุมอำนาจกองทัพ

จากสถานะของนายทหารคณะราษฎรที่เป็นนายทหารระดับกลางทั้งหมดในกองทัพและมียศสูงสุดเพียงพ.อ. ตามหลักแล้วไม่สามารถถูกแต่งตั้งในตำแหน่งระดับสูงหรือคุมกำลังระดับกองพลขึ้นไปตามโครงสร้างกองทัพแบบเดิมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากการยุบกองทัพและกองพลแล้ว คณะราษฎรได้ยุบหน่วยทหารระดับกรมทหารลงทั้งหมด แม้ว่าผู้นำคณะราษฎรจะสามารถคุมกำลังระดับกรมทหารได้เพราะตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารมีอัตรายศพ.อ. แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องจำนวนของนายทหารคณะราษฎรมียศพ.อ. เพียงแค่ 3 นาย ซึ่งไม่

¹⁰⁴ โครงสร้างกองทัพบกช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบ่งกำลังรบเป็น 2 กองทัพ กองทัพละ 2 กองพล แต่มีหน่วยรบระดับกองพันในทุกกองพลรวมกันเพียง 30 กองพัน คือ ทหารราบ 18 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 8 กองพัน ทหารม้า 4 กองพัน และกรมทหารช่างมีทหารช่าง 2 กองพันและทหารสื่อสาร 2 กองพัน เมื่อนำกองพลของกองทัพบกไทยไปเทียบกับกองพลมาตรฐาน จะมีเพียงกองพลที่ 1 (กรุงเทพฯ) เท่านั้นที่จัดกำลังรบได้ตามมาตรฐาน เนื่องจากกองพลที่ 1 เป็นกำลังทหารหลักในการปกป้องกรุงเทพฯ และไม่ได้รับผลกระทบจากมาตรการลดรายจ่ายของรัฐบาลในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ สำหรับมาตรฐานการจัดกำลังรบระดับกองพลในอัตราปกติ คือ 1 กองพล มีทหารราบ 4 กรม (8-12 กองพัน) ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน ทหารม้า 1 กองพัน และทหารช่าง 1 กองพัน ดูเพิ่มเติม แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, “การปรับปรุงกองทัพบกของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), 254; ส่วนมาตรฐานการจัดกำลังรบของกองพลในอัตราสงคราม คือ มีกำลังพล (นายทหาร, นายสิบ และพลทหาร) 14,865 นาย จัดเป็นกำลังทหารราบ 4 กรม ทหารปืนใหญ่ 4 กองพัน ทหารม้า 1 กองพัน ทหารช่าง 1 กองพัน ส่วนการจัดกำลังระดับกองทัพนาม 1 กองทัพ มีกำลังทหาร 3-5 กองพล ดูเพิ่มเติม สุดใจ พูลทรัพย์, “วิชายุทธวิธี การจัดและการบังคับบัญชากองทหารขนาดใหญ่,” *ยุทธโศภ* ปีที่ 47, เล่มที่ 10 (2482): 25-40.

¹⁰⁵ การตั้งนายทหารยศนายพลขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ในสถานการณ์ปกติจำนวนนายพลในกองทัพจะน้อย เพราะไม่มีกองพล เมื่อมีสงครามจำนวนนายพลจะเพิ่มขึ้นตามการขยายกำลังรบของกองทัพ ซึ่งข้อระวังในการตั้งนายทหารยศนายพลคือ “ไม่ตั้งเกินเหตุหรือมีเหตุค่อยมาตั้ง” ดังนั้น การจัดโครงสร้างกองทัพตามอัตราปกติ ถึงแม้ไม่มีหน่วยรบระดับกองพล แต่จำเป็นต้องมีนายทหารยศนายพลไว้เพื่อเป็นผู้บัญชาการกองพลในยามที่กองทัพต้องทำสงคราม ดูเพิ่มเติม หลวงศรานุชิต, ข้อคิดหลังสงคราม, 28.

เพียงพอเมื่อเทียบกับหน่วยทหารระดับกรมทหารในกองทัพบกที่มีทั้งหมด 16 กรม¹⁰⁶ อีกทั้งสถานการณ์ช่วงหลังการปฏิวัติยังไม่สงบมั่นคง จึงไม่ควรที่จะมีบุคคลใดนอกจากผู้นำคณะราษฎรที่มีอำนาจคุมกำลังทหารระดับกรมทหารโดยเฉพาะที่ตั้งในกรุงเทพฯ ซึ่งมีกำลังทหารในบังคับบัญชา 2-3 กองพัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำรัฐประหารซ้อนได้¹⁰⁷ นอกจากนี้การยุบกองทัพและกองพลยังเป็นเครื่องมือในการกำจัดนายทหารกลุ่มอำนาจเก่าหรือนายทหารที่คณะราษฎรไม่ไว้วางใจออกจากกองทัพ เพราะการยุบหน่วยทหารระดับกองทัพและกองพลทั้งหมดทำให้นายทหารยศพล.ต.ขึ้นไปต้องถูกปลดประจำการ เนื่องจากไม่มีตำแหน่งให้ประจำการในโครงสร้างกองทัพ จะเห็นว่าภายหลังประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475 มีนายทหารระดับสูงยศนายพลในตำแหน่งสำคัญถูกปลดประจำการ (ดูตารางที่ 2.1)

โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ได้กำหนดให้กองพันเป็นหน่วยทหารฝ่ายรบสูงสุดในกองทัพบก เพื่อเปิดทางให้นายทหารคณะราษฎรสามารถเข้าคุมอำนาจในกองทัพบก เพราะนายทหารคณะราษฎรส่วนใหญ่เป็นนายทหารชั้นยศ ร.อ.-พ.ต. สามารถเข้าคุมกำลังทหารฝ่ายรบในตำแหน่งผู้บังคับกองพันได้ รวมทั้งทำให้สายการบังคับบัญชาในกองทัพบกสั้นลงโดยมีสายการบังคับบัญชาหลักของหน่วยรบเพียงสามระดับคือผู้บังคับกองพัน ผู้บังคับทหาร และผู้บัญชาการทหารบก ทำให้คณะราษฎรสามารถบังคับบัญชาหน่วยทหารในกรุงเทพฯ ได้อย่างใกล้ชิด ซึ่งถือเป็นเรื่องจำเป็นอย่างมากในช่วงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจภายในกองทัพ เพื่อให้กำลังทหารในกรุงเทพฯ มีความเป็นปึกแผ่นมากกว่าทหารหัวเมืองที่ตั้งหน่วยอย่างกระจัดกระจาย จากการที่ไม่มีหน่วยรบขนาดใหญ่อย่างกองทัพอากาศ และกรมทหารเป็นหน่วยบังคับบัญชา¹⁰⁸

ด้วยเหตุนี้พ.อ.พระยาทรงสุรเดชจึงเลือกที่จะปรับปรุงโครงสร้างกองทัพให้มีรูปแบบหรือลักษณะที่คล้ายกับโครงสร้างกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2433 เนื่องจากโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมเป็นการจัดกองทัพในช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือก่อนเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ซึ่งขณะนั้นกิจการทหารมีการดำเนินการอยู่เฉพาะในกรุงเทพฯ

¹⁰⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-ร.7.รล/1 เรื่อง เบ็ดเสร็จกรมราชเลขาณูการ (2474).

¹⁰⁷ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลผิน ชุณหะวัณ, 31.

¹⁰⁸ การกำหนดให้กองทัพบกมีหน่วยรบสูงสุดเพียงระดับกองพันนั้น ส่งผลให้ประชาชนรู้สึกไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดน เพราะมีหน่วยทหารตั้งอยู่จำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่ ซึ่งได้มีฎีกาของราษฎรส่งเสนอความเห็นถึงรัฐบาลขอให้มีการเพิ่มหน่วยทหารในจังหวัดต่างๆ หรือให้มีหน่วยทหารเท่าเดิมอย่างในสมัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดูเพิ่มเติม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.25/285 เรื่อง นายสกล เสนอความเห็นในการยุบมณฑล (2475); หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.25/298 เรื่อง ความเห็นของราชบุรุษกว้างทองทวี การศึกษา, การทหาร, การคมนาคม, การสหกรณ์บางรูป, การอนามัย (2475)

และการจัดกำลังทหารมีเพียงระดับกรมทหารเท่านั้น จะเห็นว่าโครงสร้างกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2433 เป็นแนวทางการจัดกองทัพที่สอดคล้องกับเป้าของคณะราษฎรที่ต้องการควบคุมกำลังทหารเฉพาะที่ตั้งในกรุงเทพฯ เพราะเป็นพื้นที่เดียวในประเทศที่มีหน่วยทหารตั้งกระจุกตัวอยู่และเป็นกำลังทหารส่วนใหญ่ของกองทัพ

(2) เพื่อป้องกันการเกิดปฏิวัติซ้อน

การจัดกำลังรบในสมัยรัฐบาลสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ช่วงหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ได้แบ่งกำลังกองทัพออกเป็นกองทัพและกองพลกระจายตามพื้นที่มณฑลต่างๆ เพื่อเป็นหน่วยทหารประจำมณฑลตามการปฏิรูปการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจเข้าสู่รัฐบาลหรือส่วนกลาง เมื่อมีจำนวนหน่วยทหารเพิ่มมากขึ้นในมณฑลต่างๆ ทำให้การปกครองบังคับบัญชาหน่วยทหารในมณฑลถูกกำหนดให้หน่วยย่อยต่างๆ (กองพันและกรมทหาร) ขึ้นตรงต่อหน่วยใหญ่ (กองพลและกองทัพ) หรือเรียกเป็นมณฑลทหารบก¹⁰⁹ ซึ่งการปกครองบังคับบัญชาหน่วยทหารของมณฑลทหารบกในเวลาปกติ กำหนดให้แม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพลทำหน้าที่เป็น ผู้บัญชาการมณฑลทหารบก¹¹⁰ ซึ่งโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474 ได้คงสถานะหน่วยทหารขนาดใหญ่ไว้ 2 กองทัพ 4 กองพล หากภายหลังปฏิวัติไม่มีการยุบหน่วยทหารระดับกองทัพและกองพล แม้ว่าคณะราษฎรจะสามารถคุมกำลังทหารในกรุงเทพฯ หรือกองพลที่ 1 ได้ แต่จะอยู่ในสภาพที่ถูกกำลังทหารอีก 3 กองพลล้อมรอบ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของคณะราษฎร ดังนั้นการยุบกองทัพและกองพลเพื่อให้การบังคับบัญชาหน่วยย่อย (กองพัน) กระจายตัว และทำให้หน่วยทหารหัวเมืองไม่มีความเป็นปึกแผ่น

การยุบกองทัพ กองพล และกรมทหารทำให้เห็นถึงเป้าหมายที่ชัดเจนในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพของคณะราษฎรคือสร้างความได้เปรียบทางการทหารให้กับคณะราษฎรในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้เฉพาะกับหน่วยทหารในกรุงเทพฯ ที่คณะราษฎรควบคุมอยู่และสร้างให้กลายเป็น “กองทัพคณะราษฎร” แต่อีกด้านหนึ่งทำ

¹⁰⁹ ดูเพิ่มเติม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 26 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2476,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375896/26_24761123_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

¹¹⁰ ดูเพิ่มเติม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10 วันที่ 22 กรกฎาคม 2475,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375694/10_24750722_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

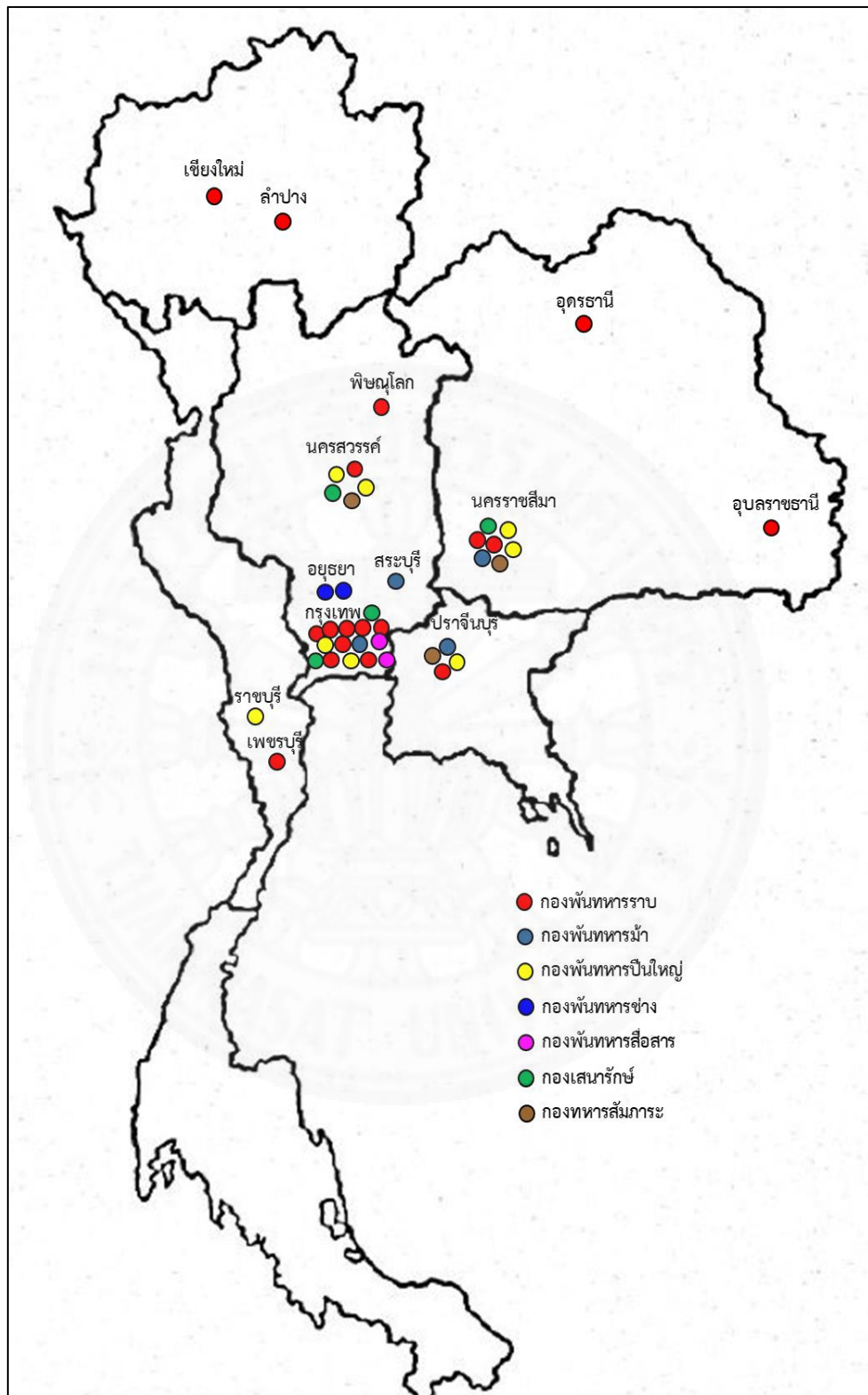
ให้หน่วยทหารในหัวเมืองอ่อนแอลงจากการไม่มีหน่วยรบขนาดใหญ่คอยบังคับบัญชาให้มีความเป็นปึกแผ่น รวมทั้งไม่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญของกองทัพกันอย่างเพียงพอ เนื่องจากคณะราษฎรรวบรวมทรัพยากรสำคัญโดยเฉพาะอาวุธยุทโธปกรณ์ทันสมัยทั้งหมดมาไว้ที่กรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียว¹¹¹

ตารางที่ 2.3 จำนวนหน่วยทหารระดับกองพันที่ตั้งในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ พ.ศ. 2475

จังหวัด	จำนวนหน่วยทหาร (กองพัน)					รวม	ร้อยละ (%)
	ทหารราบ	ทหารปืนใหญ่	ทหารม้า	ทหารช่าง	ทหารสื่อสาร		
กรุงเทพฯ	8	2	1	-	2	13	38
อยุธยา	-	-	-	2	-	2	6
สระบุรี	-	-	1	-	-	1	3
ราชบุรี	-	1	-	-	-	1	3
เพชรบุรี	1	-	-	-	-	1	3
ปราจีนบุรี	1	1	1	-	-	3	9
นครราชสีมา	2	2	1	-	-	5	14
อุบลราชธานี	1	-	-	-	-	1	3
อุดรธานี	1	-	-	-	-	1	3
นครสวรรค์	1	2	-	-	-	3	9
พิษณุโลก	1	-	-	-	-	1	3
ลำปาง	1	-	-	-	-	1	3
เชียงใหม่	1	-	-	-	-	1	3

ที่มา: กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 52-102.

¹¹¹ ความเหลื่อมล้ำในกองทัพก็มีมาตั้งแต่ในช่วงสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่จะต้องให้ความสำคัญในการปกป้องเมืองหลวง ทำให้หน่วยทหารและทรัพยากรสำคัญส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ จะเห็นว่าหน่วยทหารหัวเมืองซึ่งเป็นด่านแรกในการป้องกันการถูกรุกรานจากภายนอกมีกำลังทหารจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่รับผิดชอบ แม้ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการขยายกำลังรบของกองทัพออกเป็น 10 กองพลก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาเทียบกับมาตรฐานการจัดกองพลของอารยประเทศแล้ว เป็นการขยายกำลังที่มุ่งเน้นในด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ ถ้าหากจัดกองพลตามมาตรฐานแล้วจะสามารถจัดกำลังรบได้เพียง 4-5 กองพลเท่านั้น ดูเพิ่มเติม แจ่มจันทร์ วงษ์วิเศษ, 263.

ภาพที่ 2.8 แผนที่ตั้งหน่วยทหารระดับกองพันตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475, ที่มา: กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 52-102.

2.1.2.2 การปรับปรุงตำแหน่งและสายการบังคับบัญชา

โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2474 มีเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของส่วนราชการ (กรม) ในฝ่ายอำนวยการและฝ่ายสนับสนุนการรบเนื่องจากส่วนราชการทั้งหมดตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ส่วนฝ่ายกำลังรบอยู่ในการบังคับบัญชาทั่วไปของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเนื่องจากฝ่ายกำลังรบหรือกองทัพได้แบ่งกำลังเป็นหลายกองทัพ ทำให้การส่งการไปยังกองทัพหรือกองพลต่างๆ ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมส่งการผ่านแม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพล¹¹² (ดูภาพที่ 2.4) จะเห็นว่าสายการบังคับบัญชาภายในกระทรวงกลาโหมสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มี 2 ลักษณะ คือการบังคับบัญชาโดยตรงและการบังคับบัญชาทั่วไป ซึ่งการบังคับบัญชาจะเป็นไปในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างและที่ตั้งของหน่วยหรือส่วนราชการนั้นๆ

การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพของคณะราษฎรภายหลังการปฏิวัติได้ใช้การยุบกรมใหญ่ในกระทรวงกลาโหมและยุบหน่วยทหารขนาดใหญ่ในกองทัพบกเพื่อลดขนาดโครงสร้างกองทัพให้เล็กลง ในขณะเดียวกันได้มีการยุบกรมย่อยเกี่ยวกับทหารบกทั้งหมดจากกระทรวงกลาโหมไปอยู่ในกองทัพบก ส่งผลให้กระทรวงกลาโหมมีการแบ่งกิจการออกเป็น 3 ส่วน คือ กองบังคับการกระทรวงกลาโหม กองทัพบก และกรมทหารเรือ และที่สำคัญสายการบังคับบัญชาของกิจการทั้ง 3 ส่วนแยกเป็นอิสระต่อกัน มีเพียงกองบังคับการกระทรวงกลาโหมที่ขึ้นตรงต่อการบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม (ดูภาพที่ 2.6)

ในส่วนโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 จะมีลักษณะแตกต่างอย่างมากกับโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474 เนื่องจากโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474 มีเฉพาะหน่วยทหารฝ่ายรบและมีหน่วยรบสูงสุดคือกองทัพและกองพล ส่วนโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 มีหน่วยทหาร 3 ฝ่าย คือฝ่ายรบ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายจังหวัดทหารบก¹¹³ โดยฝ่ายรบมีหน่วยทหารสูงสุดคือกองพัน ซึ่งการที่โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ได้ลดขนาดหน่วยทหารฝ่ายรบและได้เพิ่มหน่วยทหารฝ่ายธุรการและฝ่ายจังหวัดทหารบกมาอยู่ในโครงสร้างกองทัพบก ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นในกองทัพบก 2 อย่าง ดังนี้

¹¹² ราชกิจจานุเบกษา, กฎเสนาบดีกระทรวงกลาโหม,

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2455/A/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

¹¹³ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

(1) การตั้งตำแหน่งผู้บังคับบัญชาใหม่

ตามที่ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมของคณะราษฎร (หัวข้อ 2.1.1.1) ว่ามีรูปแบบหรือลักษณะคล้ายกับโครงสร้างกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2433 ที่แยกสายการบังคับบัญชากองทัพบกและกองทัพเรือออกจากอำนาจของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ให้เสนาบดีว่าการยุติธรรมมีอำนาจบังคับบัญชาเฉพาะส่วนราชการฝ่ายสนับสนุนการรบ และให้ผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารเรือมีอำนาจบังคับบัญชาในราชการทหารบกและทหารเรือตามลำดับ โดยโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้จัดราชการทหารภายในกรุงเทพฯ ที่ขณะนั้นกำลังทหารบกถูกจัดตั้งขึ้นเพียงกองทัพเดียว เหมือนกับการจัดกองทัพบกของคณะราษฎร ซึ่งเมื่อพิจารณาตำแหน่งผู้บังคับบัญชาในโครงสร้างกองทัพบกจะพบว่าการตั้งตำแหน่งขึ้นใหม่ 4 ตำแหน่ง มีรายละเอียดดังนี้

ผู้บัญชาการทหารบก เป็นตำแหน่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพบก แทนเสนาบดีกระทรวงกลาโหมตามโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 ก่อนหน้านั้นในช่วงต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2433 ได้มีการยกฐานะกรมยุติธรรมขึ้นเป็นกระทรวงยุติธรรม ในโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมแบ่งส่วนราชการออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายทหารกับฝ่ายพลเรือน (ฝ่ายสนับสนุนการรบ) โดยที่ส่วนราชการฝ่ายพลเรือนขึ้นตรงต่อเสนาบดีว่าการยุติธรรม ส่วนฝ่ายทหารทั้งกรมทหารบกและกรมทหารเรือขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อมาภายหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ในช่วง พ.ศ. 2436 ได้มีการตั้งกระทรวงกลาโหมเป็นกระทรวงฝ่ายทหารและรับผิดชอบราชการทหารบกและทหารเรือทั้งหมด ส่งผลให้กระทรวงยุติธรรมถูกลดฐานะเป็นกรมยุติธรรมตามเดิม เสนาบดีว่าการยุติธรรมได้เปลี่ยนเป็นผู้บัญชาการกรมยุติธรรมรับผิดชอบบังคับบัญชาฝ่ายทหารบก ส่วนผู้บัญชาการทหารบกได้ถูกยุบตำแหน่งลงพร้อมกับการลดฐานะกรมยุติธรรม สำหรับเหตุผลที่ต้องยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเนื่องจากการแบ่งกำลังของกองทัพบกออกเป็นหลายกองทัพเพื่อเป็นหน่วยทหารประจำมณฑล ทำให้มีตำแหน่งผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารบกในชั้นรองจากผู้บัญชาการกรมยุติธรรม คือแม่ทัพและผู้บัญชาการกองพล จะเห็นว่าตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือยังอยู่ในโครงสร้างกระทรวงกลาโหมเนื่องกำลังฝ่ายทหารเรือยังคงจัดเป็นกองทัพเดียวอยู่ที่กรุงเทพฯ เช่นเดิม¹¹⁴

สำหรับเหตุผลที่คณะราษฎรได้ริ้อฟื้นตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเพื่อตั้งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพบกนั้น ผู้วิจัยมองว่าเป็นผลมาจากการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพที่มีการยุบหน่วยทหารระดับกองทัพและกองพลทั้งหมดให้เหลือกองทัพที่กรุงเทพฯ เพียง

¹¹⁴ ดูเพิ่มเติม ภารดี มหาขันธ์, 194-198.

แห่งเดียว ทำให้ต้องตั้งตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกขึ้นแทนตำแหน่งแม่ทัพและผู้บัญชาการกองพล ซึ่งคล้ายกับการจัดกำลังของกองทัพเรือ¹¹⁵

ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 กำหนดให้ผู้บัญชาการทหารบกมีอำนาจบังคับบัญชาสูงสุดในราชการ 3 ฝ่ายของกองทัพบก คือ ฝ่ายรบ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายจังหวัดทหารบก ซึ่งเป็นภาระหนักของผู้บัญชาการทหารบกในการตัดสินใจและสั่งการในราชการทั้ง 3 ฝ่าย จึงต้องกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ในการช่วยเหลือราชการ 3 ฝ่ายให้กับผู้บัญชาการทหารบก ได้แก่ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายธุรการ และ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายจังหวัดทหารบก¹¹⁶ ส่วนหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก 3 ฝ่าย ได้ถูกกำหนดไว้อย่างแคบๆ ไม่ชัดเจนเพียงระบุว่า “...เป็นเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือโดยใกล้ชิดและมีเจ้าหน้าที่ขึ้นรองรวมกันเป็นกองบังคับการตามอัตรา”¹¹⁷ ทำให้ตีความหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกทั้ง 3 ฝ่าย คือฝ่ายเสนาธิการของผู้บัญชาการทหารบก¹¹⁸ ตามหลักการแล้วฝ่ายเสนาธิการมีหน้าที่เตรียมข้อมูลให้กับผู้บัญชาการทหารบกในการออกคำสั่งราชการด้านต่างๆ และเรียบเรียงคำสั่งของผู้บัญชาการทหารบกเพื่อสั่งการแก่หน่วยทหาร รวมถึงติดตามผลการปฏิบัติงานของหน่วยทหาร

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน

¹¹⁶ พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

¹¹⁷ เรื่องเดียวกัน

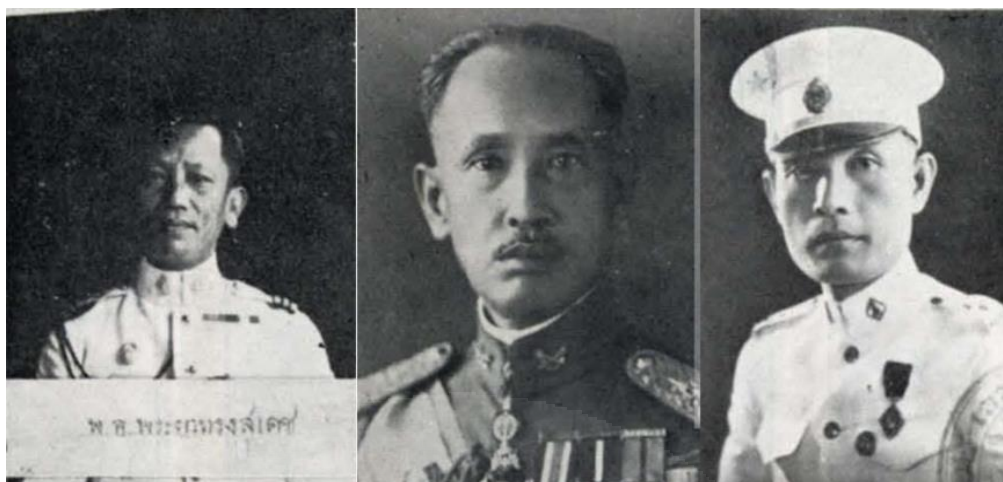
¹¹⁸ ในงานของธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ระบุว่าผู้ช่วยทั้ง 3 ฝ่ายของผู้บัญชาการทหารบกมีอำนาจบังคับบัญชาในฝ่ายที่ตนเองรับผิดชอบ และได้สรุปว่าผู้ช่วยฝ่ายยุทธการเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจคุมกำลังทหารอย่างแท้จริงตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ซึ่งธำรงค์ศักดิ์ได้อ้างหลักฐานเป็นข้อบังคับทหารว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม ซึ่งมีเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ลงนามในประกาศ โดยมีหนังสือพิมพ์ทหารบก ฉบับเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2475 เป็นผู้ลงประกาศดังกล่าว ดูเพิ่มเติม ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 167-170; ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าเอกสารข้อบังคับทหารว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหมฉบับดังกล่าว มีเนื้อหาสำคัญที่ขัดแย้งกับพระบรมราชโองการประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีฐานะสูงกว่า โดยระบุว่าผู้บัญชาการทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพบก และให้ผู้บังคับทหาร เจ้ากรมและผู้บังคับการจังหวัดทหารบกขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก ส่วนผู้ช่วยทั้ง 3 ฝ่ายรวมอยู่ในกองบังคับการทำหน้าที่ “ให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดแก่ผู้บัญชาการทหารบก” ดูเพิ่มเติม พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

ตามคำสั่งนั้น¹¹⁹ จะเห็นว่าผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก 3 ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นพ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาอภัยสงคราม และพ.ท.พระสงครามภักดี ซึ่งล้วนแต่เคยรับราชการในฝ่ายเสนาธิการมาแล้วทั้งสิ้น โดยเฉพาะพ.อ.พระยาทรงสุรเดชที่ทำหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการอย่างชัดเจน เพราะนอกจากจะเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการแล้วยังรั้งตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการทหารบก

ภาพที่ 2.9 พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ผู้บัญชาการทหารบกคนแรกภายหลังการปฏิวัติสยาม เนื่องจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกเคยเป็นตำแหน่งผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารบกในกระทรวงยุทธนาธิการมาก่อนที่จะถูกยุบตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. 2436, ไพบูลย์ กาญจนพิบูลย์, 111 ปีฯลฯ พลเอก พระยาพลพลพยุหเสนา "เชษฐบุรุษ" 29 มีนาคม 2541 (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2542), 33.

¹¹⁹ เนตร เขมะโยธิน, *บันทึกเสนาธิการกิจในสนาม เล่ม 1* (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, 2489), 2-3.

ภาพที่ 2.10 ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก 3 ฝ่าย (ซ้ายไปขวา) พ.อ.พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) ผู้ช่วยฯ ฝ่ายยุทธการ พ.อ.พระยาอภัยสงคราม (จอห์น โชติติลิก) ผู้ช่วยฯ ฝ่ายธุรการ และพ.ท.พระสงครามภักดี (แมน หมะจุฑา) ผู้ช่วยฯ ฝ่ายจังหวัดทหารบก, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สมุดภาพสมาชิกรัฐสภา 2475-2502 (ม.ป.พ., 2502), ไม่มีเลขหน้า

ผู้บังคับทหาร เป็นตำแหน่งที่ไม่เคยมีในโครงสร้างกองทัพไทย¹²⁰ แต่สำหรับการจัดหน่วยรบระดับกองพลทั่วไป ผู้บังคับทหารเป็นตำแหน่งสำคัญในกองบัญชาการกองพลทำหน้าที่แสดงความเห็นในการใช้เหล่าทหารในบังคับบัญชาต่อผู้บัญชาการกองพลและอำนวยการเหล่าทหารให้ได้ประโยชน์ในการรบ¹²¹ ส่วนอำนาจหน้าที่ของผู้บังคับทหารตามโครงสร้างกองทัพ พ.ศ. 2475 ในเวลาปกติ นอกจากเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้บังคับกองพันแล้ว ยังทำหน้าที่คล้ายกับจเรทหารบกคืออบรมและตรวจตราการฝึกของกำลังพลในเหล่า¹²² ส่วนการสั่งเคลื่อนกำลังทหารของกองพันในแต่ละเหล่านั้ ผู้บังคับทหารไม่สามารถสั่งการได้ เพราะเป็นอำนาจของผู้บัญชาการทหารบก¹²³ อย่างไรก็ตาม ผู้บังคับทหารถือเป็นตำแหน่งใหม่ที่สำคัญในโครงสร้างกองทัพ พ.ศ.

¹²⁰ ผู้บังคับทหารเป็นตำแหน่งที่ไม่มีในโครงสร้างกองทัพกสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, กฎเสนาบดีกระทรวงกลาโหม,”

<http://www.rachakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2455/A/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559);

¹²¹ สุดใจ พูลทรัพย์, 26-28.

¹²² เผ่า ศรียานนท์, 206.

¹²³ ในงานของแถมสุข นุ่มนนท์ระบุว่าผู้บังคับกองพันทั้งหมดในกองทัพกขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก ดูเพิ่มเติม แถมสุข นุ่มนนท์, *ละครการเมือง 24 มิถุนายน 2475* (กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์, 2545), 45-46; ซึ่งผู้เขียนไม่เห็นด้วยเนื่องจากในพระบรมราชโองการประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักรระบุไว้ชัดเจนว่าให้ผู้

2475 เนื่องจากเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้บังคับกองพันที่คุมหน่วยทหารฝ่ายรบ จะเห็นว่า ตำแหน่งผู้บังคับทหารถูกแต่งตั้งจากนายทหารระดับผู้นำคณะราษฎรหรือนายทหารที่คณะราษฎรไว้วางใจ ซึ่งคณะราษฎรได้แต่งตั้งพ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ หนึ่งในผู้นำคณะราษฎรเป็นผู้บังคับทหารปืนใหญ่และแต่งตั้งพ.อ.พระสิทธิเรืองเดชพล อดีตผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 5 นครราชสีมา เป็นผู้บังคับทหารราบ ซึ่งกรณีของพ.อ.พระสิทธิเรืองเดชพลแม้จะไม่ใช่นายทหารแต่เป็นนายทหารที่พ.อ.พระยาทรงสุรเดชไว้วางใจ ส่วนเหล่าทหารม้าและเหล่าทหารช่างและสื่อสาร¹²⁴ ยังไม่มีการแต่งตั้งผู้บังคับทหาร

ภาพที่ 2.11 พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ (สละ เอมะศิริ) ผู้บังคับทหารปืนใหญ่ (ซ้าย) และพ.อ.พระสิทธิเรืองเดชพล (แสง พันธุ์ประภาส) ผู้บังคับทหารราบ (ขวา), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สมุดภาพสมาชิกรัฐสภา 2475-2502 (ม.ป.พ., 2502), ไม่มีเลขหน้า.

บังคับทหารเป็นผู้บังคับบัญชาเหล่าทหารและขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก ถ้าหากจะพิจารณาตามหลักการหรือตามความเป็นจริงแล้ว การที่ผู้บัญชาการทหารบกเพียงคนเดียวจะบังคับบัญชากองพันทหารทุกเหล่าถึง 34 กองพันเป็นการไม่สะดวกในการบังคับบัญชาเพราะไม่สามารถดูแลกำลังทหารอย่างทั่วถึง ดูเพิ่มเติม พระบรมราชโองการประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

¹²⁴ ไม่มีการแต่งตั้งนายทหารในตำแหน่งผู้บังคับทหารม้า มีเพียง พ.ท.พระเจี๊วงค์ปัจจามิตรที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรองผู้บังคับทหารม้า ดูเพิ่มเติม กระทรวงกลาโหม, *ทำเนียบทหาร ตอน 1*, 77.

ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก เป็นตำแหน่งที่ถูกตั้งขึ้นแทนผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ถูกยุบตำแหน่งจากการที่คณะราษฎรได้ยุบหน่วยทหารระดับกองทัพบกและกองพล เพราะในเวลาปกติแม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพลจะทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการมณฑลทหารบก เพื่อรับผิดชอบงานราชการทั่วไปของกองทัพบก รักษาสถานที่สำคัญต่างๆ ของรัฐบาล การสนับสนุนการรบให้กับหน่วยทหารต่างๆ¹²⁵ และราชการศาลทหารของกองทัพบก¹²⁶ ส่วนในยามสงครามจะทำหน้าที่เกณฑ์ทหารในพื้นที่มณฑลและส่งกำลังพลไปสนับสนุนเพิ่มเติมแก่กองทัพบก¹²⁷ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้บังคับการจังหวัดทหารบกจะถูกตั้งขึ้นให้ทำหน้าที่แทนผู้บัญชาการมณฑลทหารบก¹²⁸ แต่ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารหรือเรียกระดมพลในจังหวัดที่รับผิดชอบเช่นเดียวกับผู้บัญชาการมณฑลทหารบก¹²⁹ มีเพียงหน่วยเสนาธิการ หน่วยสัมภาระ งานเรือนจำ และงานธุรการที่อยู่ในอำนาจของผู้บังคับการจังหวัดทหารบก เพราะตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 กำหนดให้หน่วยทหารระดับกองพันทุกหน่วยขึ้นตรงต่อกองทัพบกที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีผู้บังคับทหารและผู้บัญชาการทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดตามลำดับ

¹²⁵ ถัด รัตนพันธุ์, *ประมวลรัฐกิจ บรรยายหน้าที่ราชการของรัฐบาลสยาม* (พระนคร: เติลเมล์, 2472), 92.

¹²⁶ ราชกิจจานุเบกษา, “พระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. 2465,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/905.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

¹²⁷ ถัด รัตนพันธุ์, 91.

¹²⁸ ดูเพิ่มเติม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10 วันที่ 22 กรกฎาคม 2475,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375694/10_24750722_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

¹²⁹ ถัด รัตนพันธุ์, 98.

ตารางที่ 2.4 เปรียบเทียบการแบ่งเขตกิจการท้องถิ่นของกองทัพบกช่วงก่อน-หลังการปฏิวัติสยาม

พ.ศ. 2474	พ.ศ. 2475
<p>1. <u>มณฑลทหารบกที่ 1</u> (ครอบคลุมพื้นที่มณฑลกรุงเทพฯ)</p> <p>1.1 จังหวัดทหารบก พระนคร</p> <p>2. <u>มณฑลทหารบกที่ 2</u> (ครอบคลุมพื้นที่มณฑลปราจีนบุรีและจันทบุรี)</p> <p>2.1 จังหวัดทหารบก ปราจีนบุรี</p> <p>2.2 จังหวัดทหารบก ฉะเชิงเทรา</p> <p>3. <u>มณฑลทหารบกที่ 3</u> (ครอบคลุมพื้นที่มณฑลนครราชสีมาและอุดรธานี)</p> <p>3.1 จังหวัดทหารบก นครราชสีมา</p> <p>3.2 จังหวัดทหารบก อุดรธานี</p> <p>3.3 จังหวัดทหารบก อุดรธานี</p> <p>3.4 จังหวัดทหารบก ร้อยเอ็ด</p> <p>4. <u>มณฑลทหารบกที่ 4</u> (ครอบคลุมพื้นที่มณฑลนครสวรรค์ พิษณุโลก และพัยัพ)</p> <p>4.1 จังหวัดทหารบก นครสวรรค์</p> <p>4.2 จังหวัดทหารบก พิษณุโลก</p> <p>4.3 จังหวัดทหารบก พัยัพ</p> <p>4.4 จังหวัดทหารบก ลำปาง</p> <p>4.5 จังหวัดทหารบก แพร่</p> <p>5. <u>มณฑลทหารบกที่ 5</u> (ครอบคลุมมณฑลพระนครศรีอยุธยา ยกเว้นจังหวัดชัยภูมิบุรีและปทุมธานี)</p> <p>5.1 จังหวัดทหารบก พระนครศรีอยุธยา</p> <p>5.2 จังหวัดทหารบก ลพบุรี</p> <p>5.3 จังหวัดทหารบก สระบุรี</p>	<p>1. <u>จังหวัดใหญ่ทหารบก</u></p> <p>1.1 จังหวัดทหารบก กรุงเทพฯ</p> <p>1.2 จังหวัดทหารบก พระนครศรีอยุธยา</p> <p>1.3 จังหวัดทหารบก ปราจีนบุรี</p> <p>1.4 จังหวัดทหารบก นครราชสีมา</p> <p>1.5 จังหวัดทหารบก นครสวรรค์</p> <p>2. <u>จังหวัดน้อยทหารบก</u></p> <p>2.1 จังหวัดทหารบก สระบุรี</p> <p>2.2 จังหวัดทหารบก ลพบุรี</p> <p>2.3 จังหวัดทหารบก ราชบุรี</p> <p>2.4 จังหวัดทหารบก เพชรบุรี</p> <p>2.5 จังหวัดทหารบก อุดรธานี</p> <p>2.6 จังหวัดทหารบก อุดรธานี</p> <p>2.7 จังหวัดทหารบก พิษณุโลก</p> <p>2.8 จังหวัดทหารบก ลำปาง</p> <p>2.9 จังหวัดทหารบก เชียงใหม่</p>

ตารางที่ 2.4 เปรียบเทียบการแบ่งเขตกิจการท้องถิ่นของกองทัพบกช่วงก่อน-หลังการปฏิวัติสยาม (ต่อ)

พ.ศ. 2474	พ.ศ. 2475
<p>6. มณฑลทหารบกที่ 6 (ครอบคลุมพื้นที่มณฑลนครชัยศรี ราชบุรี นครศรีธรรมราช ปัตตานี และภูเก็ต)</p> <p>6.1 จังหวัดทหารบก ราชบุรี</p> <p>6.2 จังหวัดทหารบก เพชรบุรี</p>	

ที่มา: 1. กระทรวงกลาโหม, *ทำเนียบทหาร ตอน 1* (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 121-136.

2. ถัด รัตนพันธุ์, *ประมวลรัฐกิจ บรรยายหน้าที่ราชการของรัฐบาลสยาม* (พระนคร: เดลิแมร์, 2472), 92-95.

(2) สายการบังคับบัญชาใหม่

ในโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474 มีเฉพาะราชการฝ่ายรบโดยแบ่งออกเป็น 2 กองทัพย่อย มีหน่วยทหารตั้งแต่ระดับหมู่ หมวด กองร้อย กองพัน กรมทหาร และกองพล ในด้านสายการบังคับบัญชาในกองทัพบกกำหนดให้หน่วยทหารหน่วยย่อยขึ้นต่อการบังคับบัญชาของหน่วยทหารหน่วยใหญ่¹³⁰ เนื่องจากรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่ทหารบกจัดเป็นมณฑลทหารบกตามการแบ่งเขตปกครองของกระทรวงมหาดไทย ทำให้แม่ทัพและผู้บัญชาการกองพลซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการมณฑลทหารบกมีอำนาจบังคับบัญชากรมทหารและกองพันทหารที่ตั้งในพื้นที่รับผิดชอบ ส่วนเสนาบดีกระทรวงกลาโหมทำหน้าที่ผู้บังคับบัญชาทั่วไปเนื่องจากมีแม่ทัพและผู้บัญชาการกองพลเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารในกองทัพและกองพลอยู่แล้ว¹³¹

สำหรับสายการบังคับบัญชาในโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็น 3 ฝ่าย คือฝ่ายรบ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายจังหวัดทหารบก ซึ่งฝ่ายรบประกอบด้วย กรมยุทธการทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก กรมอากาศยาน เหล่าทหารราบ เหล่าทหารปืนใหญ่

¹³⁰ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 26 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2476,”

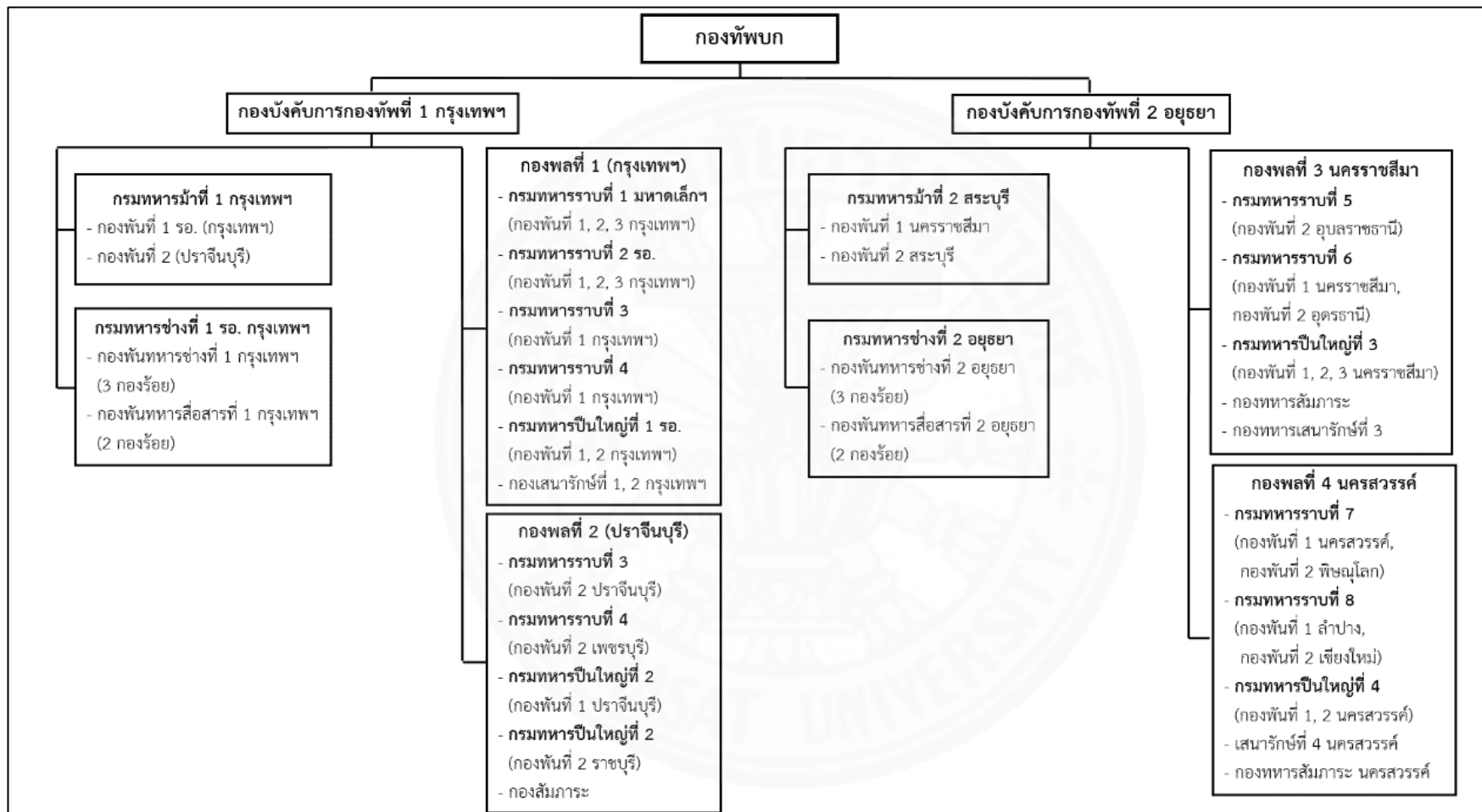
http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375896/26_24761123_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

¹³¹ ราชกิจจานุเบกษา, กฎเสนาบดีกระทรวงกลาโหม,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2455/A/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

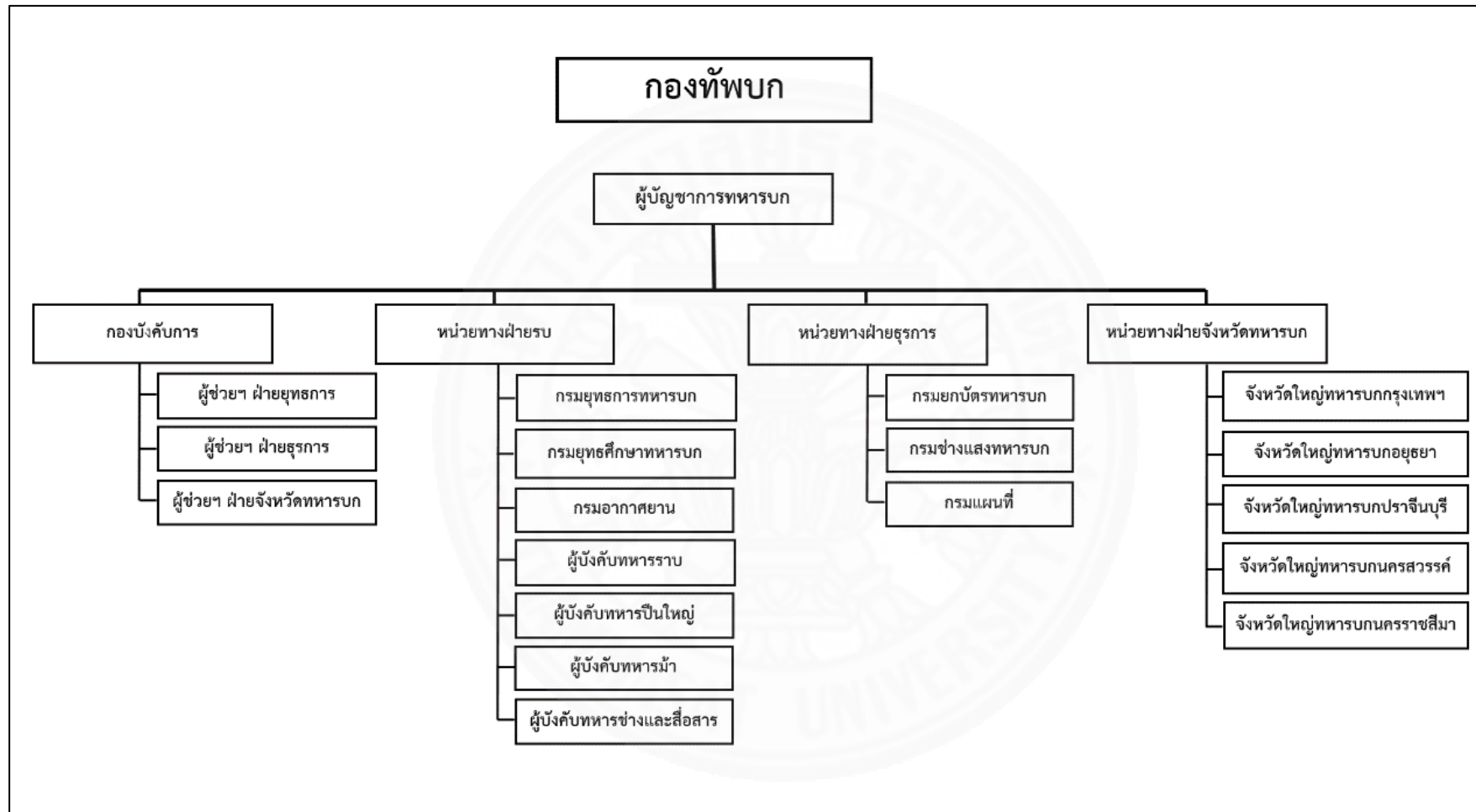
เหล่าทหารม้า และเหล่าทหารช่างและสื่อสาร ฝ่ายธุรการประกอบด้วยกรมยกกระบัตรทหารบก กรมช่างแสงทหารบก และกรมแผนที่ ส่วนฝ่ายจังหวัดทหารบกได้แบ่งจังหวัดใหญ่ทหารบกออกเป็น 5 จังหวัดคือ กรุงเทพฯ อุดรฯ ปราจีนบุรี นครสวรรค์ และนครราชสีมา สำหรับผู้บังคับบัญชาของส่วนราชการหรือหน่วยทหารที่ถูกจัดอยู่ใน 3 ฝ่าย เฉพาะส่วนราชการที่ถูกยุบโอนมาจากกระทรวงกลาโหม มีผู้บังคับบัญชาน่วยเป็นเจ้ากรมเช่นเดิม ได้แก่ กรมยุทธการทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก กรมช่างแสงทหารบก กรมแผนที่ และกรมอากาศยาน ส่วนหน่วยทหารที่แยกเป็นเหล่ามีผู้บังคับทหารเป็นผู้บังคับบัญชา และฝ่ายจังหวัดทหารบกมีผู้บังคับการจังหวัดใหญ่ทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชา

จะเห็นว่าทั้ง 3 ฝ่ายไม่มีตำแหน่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดของแต่ละฝ่าย เหมือนอย่างโครงสร้างกองทัพสมัยสมบูรณ์อาณัติราชย์ที่มีหน่วยย่อยขึ้นกับหน่วยใหญ่ก่อนที่จะขึ้นกับผู้บังคับบัญชาสูงสุด เนื่องจากโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 กำหนดให้ส่วนราชการและหน่วยทหารมีฐานะเท่ากันทั้งหมด และให้เจ้ากรม ผู้บังคับทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารบกซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของส่วนราชการหรือหน่วยทหารขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก นอกจากนี้เมื่อมีการยุบมณฑลทหารบกและเปลี่ยนเป็นจังหวัดใหญ่ทหารบก ส่งผลให้การบังคับบัญชาฝ่ายรบไม่มีการรวมอำนาจบังคับบัญชาแบบเดิมโดยยกเลิกการบังคับบัญชาที่ให้หน่วยทหารหน่วยย่อยขึ้นต่อการบังคับบัญชาของหน่วยทหารหน่วยใหญ่ เปลี่ยนเป็นกระจายอำนาจการบังคับบัญชาให้หน่วยทหารหน่วยย่อยหรือกองพันทหาร และให้หน่วยทหารหน่วยย่อยหรือกองพันทหารทั้งหมดขึ้นตรงต่อกองทัพบกที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีผู้บังคับทหารเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง แต่การเคลื่อนย้ายกำลังทหารของกองพันทหารทุกแห่งเป็นอำนาจของผู้บัญชาการทหารบก¹³² ส่วนการบังคับบัญชาฝ่ายจังหวัดทหารบกถูกกำหนดไว้อย่างกว้างๆ ไม่ชัดเจนว่าให้จังหวัดน้อยทหารบกขึ้นกับจังหวัดใหญ่ทหารบกใดบ้างเพียงระบุให้ “...ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกอื่นๆ นอกจากพระนคร ทางจังหวัดน้อยขึ้นจังหวัดใหญ่ แล้วจังหวัดใหญ่ขึ้นต่อผู้บัญชาการทหารบก”

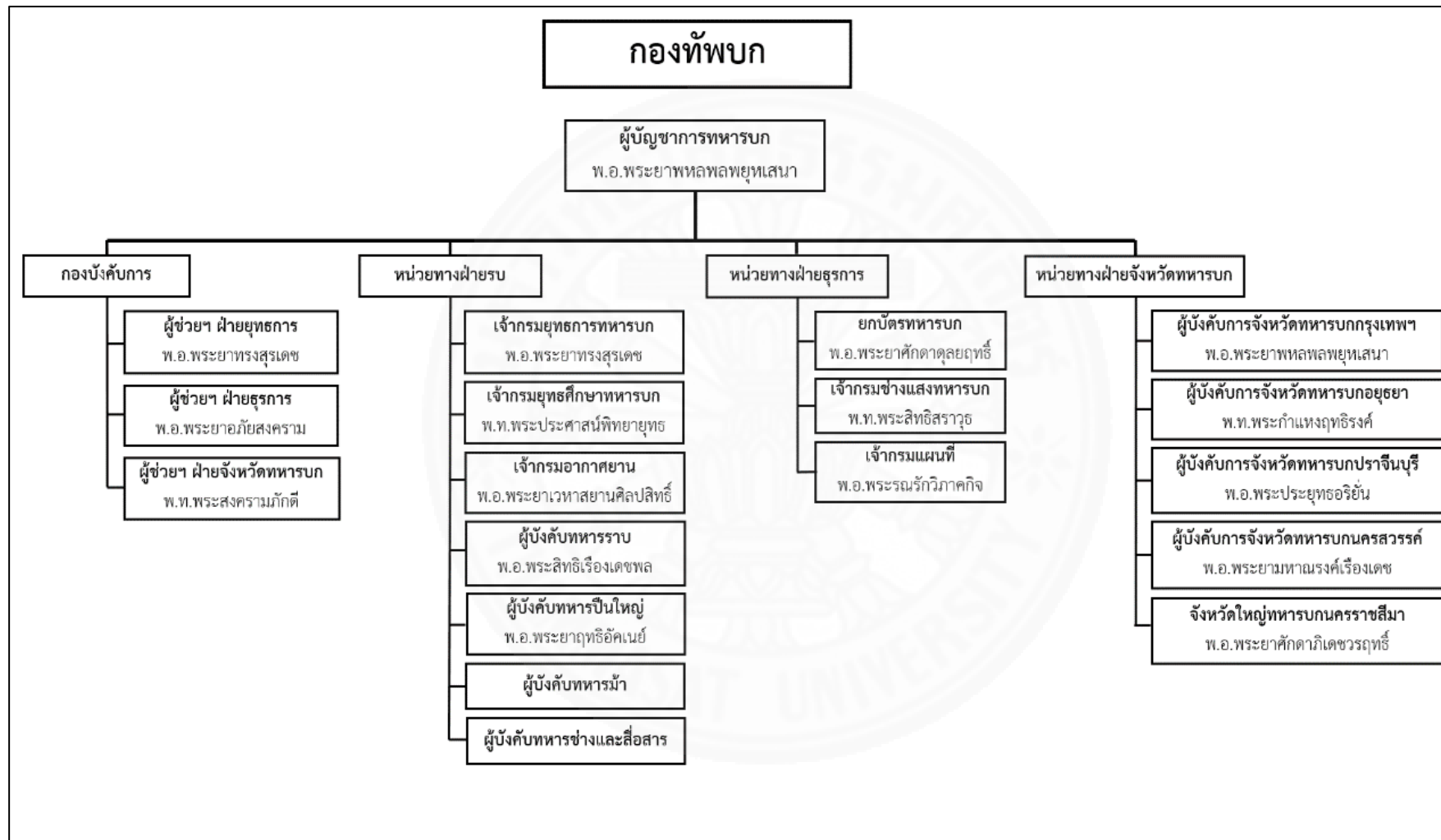
¹³² เผ่า ศรียานนท์, 206.

ภาพที่ 2.12 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474, ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.7 ก.1/9 เรื่อง ทำเนียบย่อ พ.ศ. 2474 อ้างถึงใน อ่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, “รัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 165.

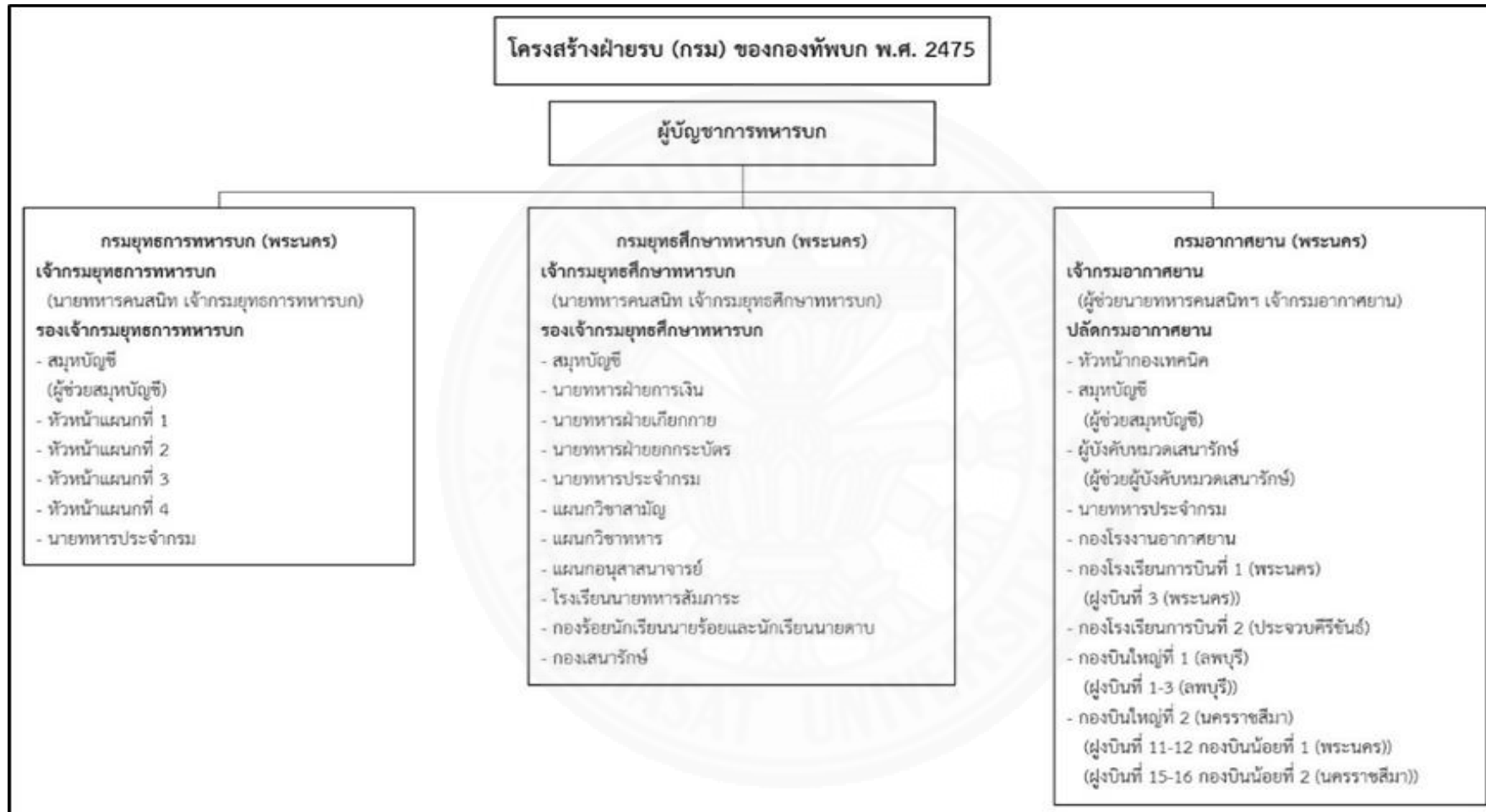
ภาพที่ 2.13 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

ภาพที่ 2.14 รายชื่อนายทหารระดับสูงของกองทัพบก พ.ศ. 2475, ที่มา: กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1, 26-102

ภาพที่ 2.15 โครงสร้างฝ่ายรบของกองทัพบก พ.ศ. 2475, ที่มา: กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 52-102.

ภาพที่ 2.16 โครงสร้างฝ่ายรบ (กรม) ของกองทัพบก พ.ศ. 2475, ที่มา: กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 26-51.

2.2 การควบคุมอำนาจบริหารราชการเพื่อสร้างกองทัพคณะราษฎร

ความอยู่รอดของคณะราษฎรและระบอบการปกครองใหม่หลังการปฏิวัติ 2475 นอกจากคณะราษฎรต้องควบคุมอำนาจการบังคับบัญชากำลังทหารแล้ว ยังต้องควบคุมอำนาจการบริหารราชการสำคัญของกองทัพควบคู่กันด้วย เพราะการควบคุมกำลังทหารเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถสร้างกองทัพตามความต้องการของคณะราษฎรได้ อีกทั้งการที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านทางเมืองยังมีความจำเป็นที่คณะราษฎรต้องควบคุมอำนาจในกองทัพให้ได้อย่างเบ็ดเสร็จ แต่ด้วยข้อจำกัดของนายทหารคณะราษฎรที่มีสถานะการเป็นนายทหารระดับกลางในกองทัพ ไม่สามารถที่จะเข้าสู่ตำแหน่งระดับสูงตามโครงสร้างกองทัพแบบเดิมได้ ดังนั้น คณะราษฎรได้ใช้การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพใหม่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการยุบตำแหน่งระดับสูงแล้วตั้งตำแหน่งใหม่ขึ้นแทน ส่วนตำแหน่งที่ไม่สามารถยุบได้ คณะราษฎรจะใช้การลดอำนาจตำแหน่งนั้นลงจนแทบไม่เหลือบทบาทในกองทัพ ซึ่งเสนบดีกระทรวงกลาโหมเป็นหนึ่งในตำแหน่งระดับสูงที่ไม่ถูกยุบ แต่ต้องถูกลดอำนาจและบทบาทในกองทัพลง

อำนาจของเสนบดีกระทรวงกลาโหมที่เคยมีในสมัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ถูกคณะราษฎรลดอำนาจลงจากที่เป็นตำแหน่งที่มีอำนาจทางทหารสูงสุดในกองทัพ กลักลับกลายเป็นเพียง “ตำแหน่งลอย” ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ ส่วนผู้ที่ถูกกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่แทนเสนบดีกระทรวงกลาโหมคือ “คณะกรรมการกลางกลาโหม” มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดและตัดสินใจในการบริหารราชการสำคัญทั้งหมดของกองทัพ โดยในการบริหารราชการของคณะกรรมการกลางกลาโหมไม่สามารถถูกแทรกแซงได้ เนื่องจากคณะกรรมการกลางกลาโหมไม่อยู่ในบังคับบัญชาของทั้งกองทัพและรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ผู้นำคณะราษฎรซึ่งเป็นทั้งรัฐมนตรีและกรรมการกลางกลาโหมสามารถจะใช้คณะกรรมการกลางกลาโหมเป็นเครื่องมือในการควบคุมอำนาจและจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญของกองทัพเพื่อนำมาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กองทัพคณะราษฎรที่ตั้งอยู่กรุงเทพฯ

2.2.1 โครงสร้างและอำนาจของคณะกรรมการกลางกลาโหม

คณะกรรมการกลางกลาโหมเป็นแนวคิดของพ.อ.พระยาทรงสุรเดช หนึ่งในผู้นำคณะราษฎรสายทหารบกและผู้รับผิดชอบโครงการปรับปรุงกองทัพหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ซึ่งเหตุผลของพ.อ.พระยาทรงสุรเดชในการเสนอให้ตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหมนั้น เพราะต้องการให้การบริหารราชการสำคัญของกองทัพดำเนินไปโดยการตัดสินใจร่วมกันของคณะบุคคลแทนการตัดสินใจเพียงบุคคลเดียวอย่างในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่กำหนดให้เสนบดีกระทรวงกลาโหม

เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในกองทัพ ซึ่งพ.อ.พระยาทรงสุรเดชมองว่าเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้กองทัพมีสภาพเสื่อมโทรมจากข้อจำกัดในด้านบุคคลของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมที่ไม่สามารถรอบรู้ในทุกเรื่องของกองทัพทั้งในส่วนกองทัพบกและกองทัพเรือ จนนำไปสู่ความผิดพลาดในการตัดสินใจหรือวินิจฉัยในราชการสำคัญโดยเฉพาะเรื่องเทคนิคทางทหาร¹³³

ในการประชุมคณะกรรมการราษฎร พ.อ.พระยาทรงสุรเดชในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการปรับปรุงกองทัพ ได้เสนอให้มีการตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหมขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดการปรับปรุงกองทัพแบบใหม่ของพ.อ.พระยาทรงสุรเดชต่อที่ประชุมและได้อธิบายหลักการบริหารงานของคณะกรรมการกลางกลาโหมว่า

“...เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยดี คือจะได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งสำหรับพิจารณาระเบียบงาน งานที่ทำนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท

ก) กิจการใดที่เกี่ยวกับนโยบายของประเทศแล้ว เมื่อคณะกรรมการกลางได้เสนอเสนาบดี แม้เสนาบดีจะได้อนุมัติหรือไม่ก็ตาม นโยบายนั้นๆ จะต้องเสนอคณะกรรมการราษฎรวินิจฉัยอีกครั้งหนึ่งเสมอ

ข) กิจการใดที่เกี่ยวกับระเบียบการภายใน เมื่อคณะกรรมการนำเสนอเสนาบดี และเมื่อเสนาบดีอนุมัติแล้ว ให้จัดไปได้ทีเดียว ถ้าเสนาบดีไม่อนุมัติให้เสนอคณะกรรมการเพื่อออกความเห็น ถ้าเสียงข้างมากมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 1 ใน 3 ของคณะกรรมการที่มาประชุมแล้ว ให้ถือว่ากิจการนั้นเป็นอันใช้ได้”¹³⁴

จะเห็นว่าหลักการบริหารงานของกรรมการกลางกลาโหมมีรูปแบบการคล้ายกับหลักการบริหารงานของคณะกรรมการราษฎร (รัฐบาล) คือมีการวินิจฉัยในเรื่องต่างๆ ด้วยการให้เสียงข้างมากในที่ประชุมเพื่อเป็นมติของคณะกรรมการ ส่วนเรื่องอำนาจของคณะกรรมการกลางกลาโหมมีอำนาจเต็มในการบริหารราชการสำคัญในกองทัพ และที่สำคัญคือกรรมการกลางกลาโหมเป็นคณะกรรมการที่มีลักษณะอิสระไม่อยู่ในโครงสร้างกองทัพหรือรัฐบาล¹³⁵ จึงถูกแทรกแซงจากกลไก

¹³³ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 7 วันที่ 13 กรกฎาคม 2475,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375859/7_24750713_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

¹³⁴ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะกรรมการราษฎรครั้งที่ 12, เรื่องประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีกระทรวงกลาโหม (11 กรกฎาคม 2475).

¹³⁵ ในงานของธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์ ได้ระบุว่าคณะกรรมการกลางกลาโหมอยู่ในโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 รวมทั้งกำหนดให้กองทัพบกและกรมทหารเรือขึ้นตรงกับคณะกรรมการกลางกลาโหม ซึ่ง

หรืออำนาจรัฐส่วนอื่น หรือแม้แต่คณะกรรมการราษฎรหรือสภาผู้แทนราษฎรเองยังไม่สามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการบริหารราชการในกองทัพของคณะกรรมการกลางกลาโหม นอกจากผลการวินิจฉัยเรื่องใดของคณะกรรมการกลางกลาโหมมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายหลักของชาติจะต้องเสนอให้คณะกรรมการราษฎรทำการวินิจฉัยก่อน รวมทั้งการเสนองบประมาณและการออกกฎหมายที่ต้องเสนอขอความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 พ.อ.พระยาทรงสุรเดชได้กล่าวแถลงหลักการและเหตุผลในการตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม ซึ่งเหตุผลส่วนใหญ่กล่าวถึงปัญหาของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจหรือวินิจฉัยราชการสำคัญของกองทัพ รวมถึงข้อจำกัดของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมที่ไม่สามารถจะรู้ในทุกเรื่องทางเทคนิคในกองทัพ จนเป็นสาเหตุให้เกิดความผิดพลาดในการบริหารราชการสำคัญของกองทัพ ทำให้ต้องมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาหนึ่งชุดซึ่งประกอบด้วยนายทหารผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านต่างๆ มาร่วมเป็นกรรมการเพื่อวินิจฉัยหรือตัดสินใจแทนเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

“แต่เดิมาเมื่อเสนาบดีกระทรวงกลาโหมจะปฏิบัติการอย่างใดๆ ก็ย่อมกระทำไปโดยไม่ต้องการปรึกษาหารือด้วยมีระเบียบแบบแผนวางไว้เป็นกำหนดตายตัว เช่นนั้น หากจะมีการปรึกษาหารือบ้างก็เรียกมาเป็นบางคนสัก 2-3 คน หรือเพียงคนใดคนหนึ่งซึ่งเห็นควรจะรับปรึกษาได้ แต่ผู้ที่ถูกเรียกมาปรึกษาหารือนั้นจะลงความเห็นก็ได้เด็ดขาดหรือถ้าเสนาบดีไม่มีความเห็นพ้องกับผู้เรียกมาหารือด้วย เสนาบดีก็กระทำไปตามผลการตนเอง อนึ่งแต่เดิมายังมีได้รวมทหารบกกับทหารเรือเข้าเป็นกระทรวงเดียวกัน ฝ่ายทหารบกตัวเสนาบดีเป็นทหารบกและมีหน้าที่ต้องวินิจฉัยเรื่องเกี่ยวกับทหารบกโดยฉะเพาะซึ่งนับว่าพอค้อยยังชั่ว แต่ถึงกระนั้นก็ดีเสนาบดีก็ไม่สามารถที่จะตัดสินใจเรื่องที่ต้องวินิจฉัยให้เป็นการเด็ดขาดได้ทุกเรื่อง เพราะเสนาบดีผู้เดียวจะรอบรู้กิจการในกองทัพทั้งหมดไม่ได้ หากว่าเสนาบดีจะเป็นผู้รอบรู้หรือชำนาญในวิชาใดก็แต่เหล่าเดียวเท่านั้น เช่น

ผู้เขียนไม่เห็นด้วยในประเด็นดังกล่าวเนื่องจากในประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักรได้กำหนดให้กิจการของกระทรวงกลาโหม 3 ส่วนเท่านั้น คือ กองบังคับการกระทรวง กลาโหม กองทัพบก และกรมทหารเรือ โดยที่เสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นเจ้าของกระทรวงและมีหน้าที่ในงานธุรการทั่วไปของกองทัพ ส่วนคณะกรรมการกลางกลาโหมตามประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม ไม่ได้ระบุให้ขึ้นตรงกับตำแหน่งหรือหน่วยงานใดในรัฐบาล มีอำนาจในการบริหารราชการสำคัญของกองทัพแต่ไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชากำลังทหาร ดูเพิ่มเติม อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 163.

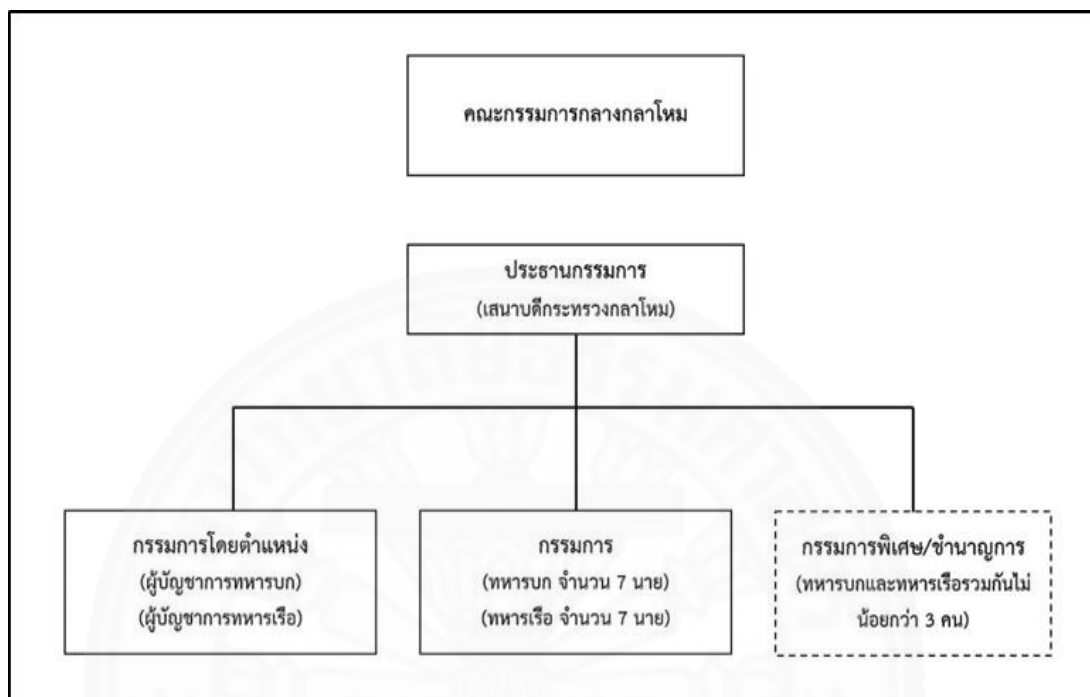
ชำนาญแต่ทหารม้า ทหารราบ หรือทหารปืนใหญ่ เมื่อได้รวมทหารบกกับทหารเรือเข้าเป็นกระทรวงเดียวกัน เสนาบดีก็ยังไม่สามารถวินิจฉัยตัดสินให้เป็นการเด็ดขาดได้ทุกเรื่อง ด้วยการกระทำครั้งก่อนๆ เสนาบดีมักจะกระทำไปโดยไม่มีการปรึกษาหารืออย่างที่เสนอขึ้น เสนาบดีทางฝ่ายทหารบกก็เป็นทหารบกและมีความรู้แต่เพียงฝ่ายทหารบก เสนาบดีฝ่ายทหารเรือก็เป็นทหารเรือก็มีความรู้แต่เพียงฝ่ายทหารเรือ ฉะนั้นจะเอาเสนาบดีฝ่ายทหารบกไปว่าการทางทหารเรือ หรือเอาเสนาบดีทหารเรือไปว่าการทหารบกก็จะไม่รู้เรื่องและไม่สามารถที่จะตัดสินการอย่างใดๆ ได้ ฉะนั้นกิจการอันเกี่ยว กับทางเทศนิคซึ่งมีมากหลาย จึงจำเป็นต้องมีกรรมการขึ้นคณะหนึ่งสำหรับปรึกษาเพื่อกิจการในเรื่องรายละเอียด ดำเนินไปได้โดยสะดวก...เสนาบดีก็ย่อมไม่ต้องรับภาระในการที่จะวินิจฉัยด้วยตนเองที่ไม่สามารถจะวินิจฉัยได้”¹³⁶

คณะกรรมการกลางกลาโหมถูกตั้งขึ้นตามพระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475 กำหนดให้โครงสร้างคณะกรรมการกลาโหมมีจำนวน 17 คน มีเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง ส่วนผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารเรือเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง รวมทั้งแต่งตั้งทหารบกและทหารเรืออีกฝ่ายละ 7 คน เป็นกรรมการให้ครบตามกำหนด นอกจากนี้ในกรณีที่คณะกรรมการกลางกลาโหมต้องวินิจฉัยในเรื่องการทหารที่มีลักษณะเฉพาะทางเทคนิค คณะกรรมการกลางกลาโหมมีอำนาจเลือกตั้งกรรมการที่เป็น “ผู้ชำนาญเฉพาะการ เฉพาะเหล่า เฉพาะชนิดหรือหน่วย” ให้เป็นกรรมการอีกชุดหนึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน เพื่อทำหน้าที่พิจารณาขั้นต้นก่อนที่คณะกรรมการกลางกลาโหมจะวินิจฉัย หากยังไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะสามารถวินิจฉัยได้ครบถ้วน คณะกรรมการกลางกลาโหมมีอำนาจเรียกข้าราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหมทุกคน ให้เข้ามาชี้แจงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวินิจฉัยของคณะกรรมการกลางกลาโหม¹³⁷ จะเห็นว่ากระบวนการในการวินิจฉัยของ

¹³⁶ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 7 วันที่ 13 กรกฎาคม 2475,” <http://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/viewer.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

¹³⁷ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/209.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

คณะกรรมการกลางกลาโหมได้กำหนดไว้อย่างละเอียดรอบคอบ ซึ่งในอนาคตสามารถที่จะให้พลเรือนเข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมได้”¹³⁸

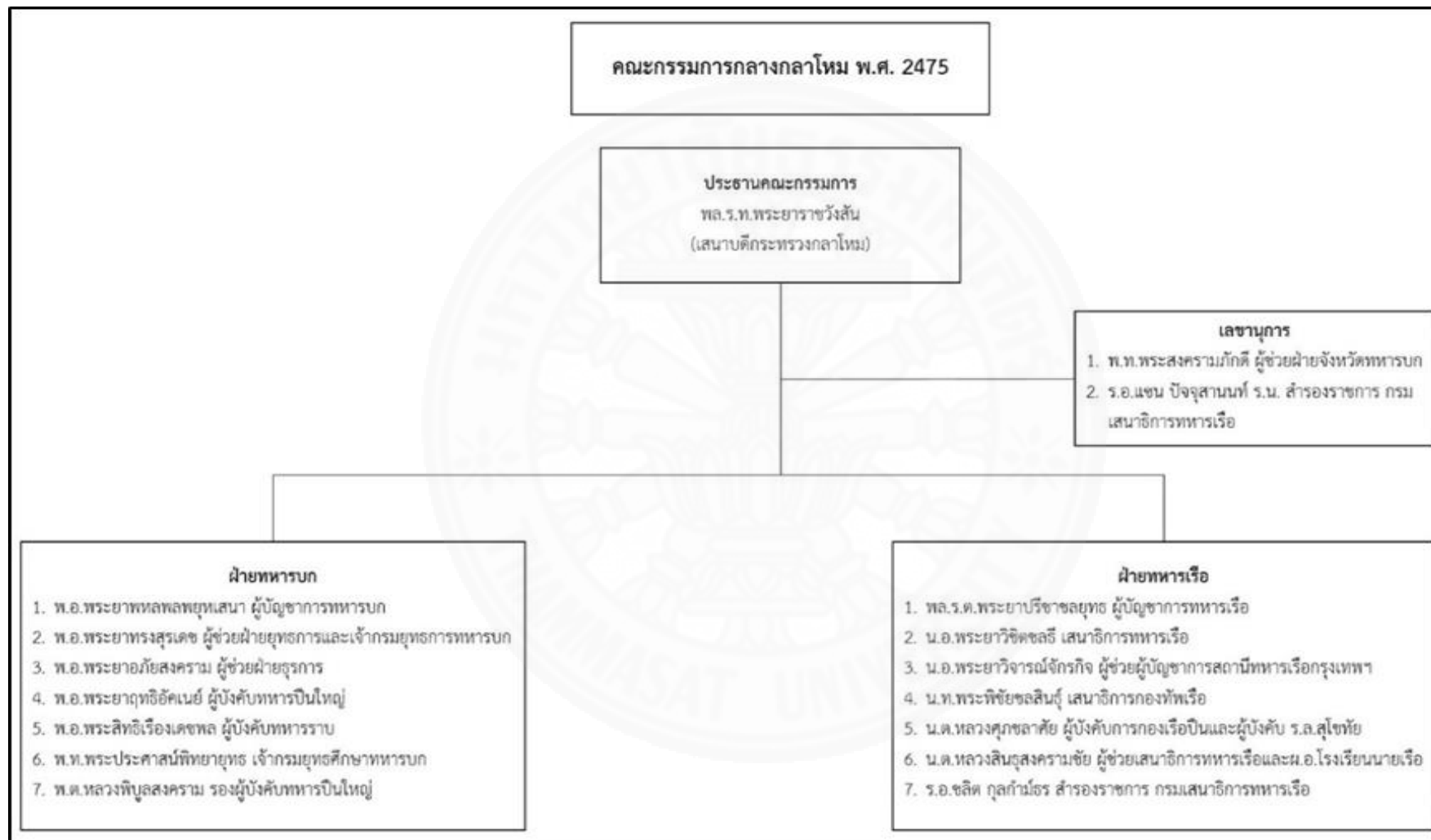

ภาพที่ 2.17 โครงสร้างคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475,” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/209.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

นายทหารบกและทหารเรือที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการกลางกลาโหมชุดแรกของกองทัพ ส่วนใหญ่ล้วนเป็นผู้นำคณะราษฎรทั้งฝ่ายทหารบกและทหารเรือ โดยเฉพาะฝ่ายทหารบกจำนวน 7 นาย มีผู้นำคณะราษฎรจำนวน 5 นาย เป็นกรรมการ เนื่องจากกองทัพบกเป็นกำลังทหารหลักของคณะราษฎรจึงจำเป็นต้องควบคุมมติหรือการวินิจฉัยในราชการของกองทัพบกให้ดำเนินไปตามที่คณะราษฎรต้องการ ส่วนคณะกรรมการกลางกลาโหม จำนวน 17 นาย¹³⁹ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

¹³⁸ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 7 วันที่ 13 กรกฎาคม 2475,” <http://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/viewer.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

¹³⁹ กระทรวงกลาโหม, *ทำเนียบทหาร ตอน 1*, ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 2.18 รายชื่อคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475, กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), ไม่มีเลขหน้า

2.2.2 คณะกรรมการกลางกลาโหมกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพ

คณะราษฎร

อำนาจและข้อจำกัดด้านตัวบุคคลของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นประเด็นสำคัญที่ พ.อ.พระยาทรงสุรเดชใช้เป็นเหตุผลในการตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม เพื่อให้สามารถวินิจฉัยราชการสำคัญโดยเฉพาะด้านเทคนิคให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามหลักการ แต่เมื่อพิจารณาอำนาจของคณะกรรมการกลางกลาโหมที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายจะเห็นว่ามีกำหนดอำนาจแบบกว้างๆ และบางเรื่องไม่ได้เกี่ยวกับด้านเทคนิคโดยตรง คือ “เพิ่ม ลด ปลด ย้าย ตำแหน่งข้าราชการหรือการวางอัตรากำลังเครื่องรบเครื่องอุปกรณ์การรบในกองทัพพบกับกรมทหารเรือ ตลอดจนการวางงบประมาณเงิน”¹⁴⁰ อำนาจของคณะกรรมการกลางกลาโหมที่ครอบคลุมงานบริหารราชการสำคัญของกองทัพทั้งหมด ทำให้ถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของคณะราษฎรในการควบคุมอำนาจกองทัพและจัดสรรทรัพยากรของกองทัพได้ตามต้องการ

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2475 กระทรวงกลาโหมได้รับอนุมัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2476 จำนวน 15,051,238 บาท สูงกว่างบประมาณกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 ที่ได้รับอนุมัติในสมัยรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถึง 1,733,000 บาท เฉพาะงบประมาณกองทัพบกได้รับจำนวน 9,892,842 บาท สูงกว่างบประมาณกองทัพบก พ.ศ. 2475 ถึง 1,533,000 บาท¹⁴¹ การเพิ่มขึ้นของงบประมาณกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2476 ทำให้คณะราษฎรถูกมองว่าดำเนินนโยบายทางทหารที่ไม่เหมาะสมในช่วงที่ประเทศกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ในการแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร พระวุฒิสภาสตรเนติญาณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้วิจารณ์การเพิ่มงบประมาณกระทรวงกลาโหมในการพิจารณางบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2476

“...เพราะเหตุใด เงินที่จะใช้จ่ายในทางกลาโหมจึงไม่คิดตัดทอนลงมาใช้ในทางอื่น เพื่อแบ่งเบาข้อเดือดร้อนบ้าง แต่ข้อใหญ่ใจความอยู่ที่ว่า ก็ที่จะลดทหารจะเสียหายหรือไม่ รู้ดีและได้ใครตรวจว่าเวลานี้เราเพิ่งเริ่มเปลี่ยนการปกครอง การทหารต้องเป็นของจำเป็น เพราะเหตุว่าเราเป็นประเทศเล็ก แต่ยังคงไปก็ยังไม่เห็นเหตุผลเท่าที่คิดว่าจะมีเหตุภายนอกแทรกแซงบังเกิดขึ้น แม้หากว่าจะเป็นไปได้จริงและเขาจะเอาจริงๆ แล้วก็เชื่อว่าไม่มีทางสู้เลย รู้ว่าการทหารของเรา

¹⁴⁰ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ. 2475,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/209.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

¹⁴¹ ราชกิจจานุเบกษา, “คำอธิบายงบประมาณรายได้รายจ่าย พ.ศ. 2476,” www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/D/133.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

นั้นมีไว้ก็เพื่อการภายใน จึงเห็นว่างบประมาณของกลาโหมซึ่งกะประมาณเสีย 1/6 ของงบประมาณทั้งหมดของเรานี้ น่าจะแบ่งมาใช้ทางอื่นเสียบ้าง... เพราะในเวลาธรรมดาเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีทหารมาก ทั้งทหารเองก็รับว่าไม่ได้ทำอะไรเลย...”¹⁴²

พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา รัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบกได้ลุกขึ้นกล่าวชี้แจงรายละเอียดกับพระวุฒิสภาเนติญาณถึงความจำเป็นในการบำรุงกองทัพ แต่ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนาขอให้ไม่มีการบันทึกในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร¹⁴³

การที่คณะกรรมการกลางกลาโหมมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหารราชการสำคัญของกองทัพ ทำให้ พ.อ.พระยาทรงสุรเดชซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพลที่สุดในคณะกรรมการกลางกลาโหมสามารถกำหนดนโยบายและทรัพยากรของกองทัพยกเพื่อนำไปใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพคณะราษฎร โดยเฉพาะงบประมาณของกองทัพบก พ.ศ. 2475 ที่ได้รับอนุมัติในสมัยรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 8,359,842 บาท¹⁴⁴ ได้ถูกนำไปใช้ในการจัดซื้อยุทโธปกรณ์จากบริษัทวิกเกอร์การ์เด็นลอยด์ ประเทศอังกฤษ จำนวน 4,000,000 บาท¹⁴⁵ ซึ่งยุทโธปกรณ์ที่สั่งซื้อในช่วงปลายปี พ.ศ. 2475 และเข้าประจำการในกองทัพบก (เฉพาะกองพันทหารราบในกรุงเทพฯ) ช่วง พ.ศ. 2476 คือรถถังแบบ 76 ขนาด 7.5 ตัน จำนวน 10 คัน รถถังล้อย่น้ำหรือแบบสะเทือนน้ำสะเทือนบก แบบ 76 ขนาด 3 ตัน จำนวน 2 คัน¹⁴⁶ รถติดตั้งปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน

¹⁴² สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 47/วันที่ 20 ธันวาคม 2475,” http://drmlib.parliament.go.th/securepdf/p_375840.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2560).

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน

¹⁴⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.7.ค.15/1 อ้างถึงใน จิตรารักษ์ ไชยกันทา, 235.

¹⁴⁵ สถาบันไทยคดีศึกษา F.O.371/17178 อ้างถึงใน จิตรารักษ์ ไชยกันทา, 305.

¹⁴⁶ รถถังแบบ 76 มีเกราะหนา 5-13 ม.ม. ความเร็วสูงสุดบนถนน 22-35 ก.ม./ช.ม. ความเร็วในภูมิประเทศ 3.8 ก.ม./ช.ม. พลประจำรถ 3 นาย อาวุธปืนขนาด 47 ม.ม. 1 กระบอก ปืนกลขนาด 8 ม.ม. 1 กระบอก น้ำหนัก 7.5 ตัน ผลิตที่ประเทศอังกฤษ ดูเพิ่มเติม กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิทยาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.* (กรุงเทพฯ: ครอบครัวพลเอก เสริม ณ นคร, 2553), 193.

(ป.ต.อ.) ขนาด 40 ม.ม. จำนวน 26 คัน¹⁴⁷ และรถบรรทุกดอตจ (Dodge) พร้อมติดตั้งปืนกล จำนวน 40 คัน¹⁴⁸

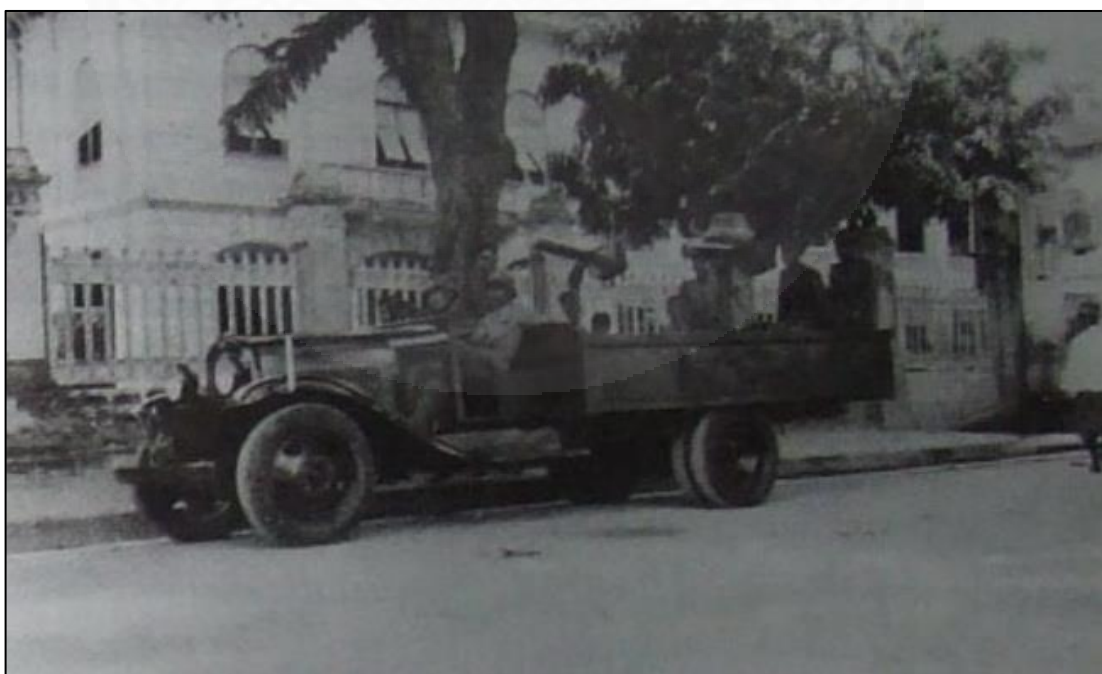
ภาพที่ 2.19 รถถังแบบ 76, กรมโฆษณาการ, ไทยในปัจจุบัน : ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483 (พระ-
นคร : กรมโฆษณาการ, 2483), ไม่มีเลขหน้า.

¹⁴⁷ บุรินทร์ ภักดีกุล, ระลึกถึงพลโท หม่อมเจ้า ศัสตราวัธ จักรพันธุ์ ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลโท หม่อมเจ้า ศัสตราวัธ จักรพันธุ์* (กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์, 2526), ไม่มีเลขหน้า; รถติดตั้งปืนใหญ่ต่อสู้ อากาศยาน (ปต.อ.) มีปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ขนาด 40 ม.ม. ติดตั้งบนรถกึ่งสายพาน สามารถยิงอัตโนมัติ 200 นัด/นาที่ ด้วยกระสุนระเบิดในอากาศ ในการยิงกระสุนเจาะเกราะยิงได้ไกล 3.98 ก.ม. ส่วนการยิงทำลายสามารถยิงได้ไกล 5.7 ก.ม. ดูเพิ่มเติม กระทรวงกลาโหม, *วิชาวิทยาการทหาร (Military Science)* (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2526), 642.

¹⁴⁸ สถาบันไทยคดีศึกษา. F.O.371/17174 เรื่อง Colonel Stockley's report on Siam, 31 Dec 1932 อ้างถึงใน อารงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 196; รถบรรทุก ถูกดัดแปลงให้ติดอาวุธปืนกลหนักด้วยการสร้างแท่นเหล็กตั้งเรียงแนบกับพื้นรถ แล้วต่อเสาขึ้นมากลางแท่นสูงประมาณเมตรเศษ บนยอดเสาติดปืนกลหนักสามารถสายยิงได้ 45 องศา ซึ่งรถบรรทุกติดปืนกลหนักถูกกำหนดให้ประจำการในกองพันทหารราบที่กรุงเทพฯ กองพันละ 7-8 คัน ดูเพิ่มเติม นายหนวย [นามแฝง], *เจ้าฟ้าประชาธิปก : ราชันผู้วิเศษ* (กรุงเทพฯ: สัมพันธ์พาณิชย์, 2530), 341.

ภาพที่ 2.20 รถติดตั้งปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ปตอ.) ขนาด 40 ม.ม., นายหนวย [นามแฝง], เจ้าฟ้าประชาธิปก : ราชันผู้นิราศ (กรุงเทพฯ: สัมพันธ์พาณิชย์, 2530), 479.

ภาพที่ 2.21 รถบรรทุกดอดจ์ (Dodge) พร้อมติดตั้งปืนกล, นายหนวย [นามแฝง], เจ้าฟ้าประชาธิปก : ราชันผู้นิราศ (กรุงเทพฯ: สัมพันธ์พาณิชย์, 2530), 487.

การเพิ่มขึ้นของงบประมาณของกองทัพภายใต้อำนาจของคณะกรรมการกลาง กลาโหม นอกจากจะทำให้เกิดคำถามจากสภาผู้แทนราษฎรต่อนโยบายด้านการทหารของคณะราษฎร แล้ว ยังกลายเป็นส่วนหนึ่งในความขัดแย้งทางการเมืองและภายในกองทัพ เนื่องจากงบประมาณของ กองทัพที่เพิ่มขึ้นไม่ได้ถูกนำไปใช้พัฒนาและปรับปรุงกองทัพโดยรวมทั้งหมด แต่ถูกนำมาใช้ในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพคณะราษฎรซึ่งเป็นหน่วยทหารในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะการสั่งซื้อ อาวุธยุทโธปกรณ์ในช่วง พ.ศ. 2475-2476 ที่ล้วนแต่ซื้อมาเพื่อประจำการหน่วยทหารในกรุงเทพฯ จะ เห็นว่าในช่วงปลาย พ.ศ. 2476 เมื่อกองทัพคณะกู้บ้านกู้เมืองยกกำลังทหารมาประชิดพระนครและได้ ยื่นคำขาด 6 ข้อให้แก่รัฐบาล พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา โดยในข้อที่ 6 ระบุว่า “การปกครอง กองทัพ จักต้องมีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไปประจำท้องถิ่น มิให้มีกำลัง ส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง”¹⁴⁹ ซึ่งทางรัฐบาลโดย พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ชี้แจงในคำ แลกแถลงการณ์รัฐบาลฉบับที่ 20 วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ว่า

“...กำลังจำต้องต่างกันตามความสำคัญของท้องถิ่น เช่น กรุงเทพฯ ซึ่งเป็น พระ มหานคร เปนที่ว่าการกลางของรัฐบาล เปนพระราชสำนักที่ประทับของ พระมหากษัตริย์ เปนศูนย์กลางแห่งตลาดเงินของประเทศสยาม ย่อมต้องการ กำลังมากกว่าท้องถิ่นอื่นๆ อนึ่งถ้ากระจายกำลังให้เป็นส่วนเท่าๆ กันหมด ความ มั่นคงของรัฐบาลกลางก็คงจะไม่บริบูรณ์ อุทาหรณ์ เช่น ถ้ากำลังทหารกรุงเทพฯ มีเท่ากับกำลังทหารนครราชสีมาหรืออยุธยา ป่านนี้พระองค์เจ้าบรมเดชก็คง เปลี่ยนคณะรัฐบาลได้สำเร็จแล้ว”¹⁵⁰

การก่อจลาจลของคณะกู้บ้านกู้เมืองในช่วงปลาย พ.ศ. 2476 หรือ “เหตุการณ์ กบฏบวรเดช” ได้จบลงด้วยชัยชนะอย่างเหนือชั้นของกองทัพคณะราษฎร ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการ ปรับปรุงกองทัพของพ.อ.พระยาทรงสุรเดช ที่ได้ใช้คณะกรรมการกลางกลาโหมเป็นเครื่องมือหรือ กลไกในการควบคุมอำนาจและการบริหารราชการสำคัญของกองทัพ ทำให้คณะราษฎรสามารถ จัดสรรทรัพยากรที่สำคัญเพื่อใช้สร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพคณะราษฎรซึ่งเป็นหน่วยทหารที่ ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะด้านอาวุธยุทโธปกรณ์สมัยใหม่ที่ถูกจัดซื้อมาประจำการเฉพาะหน่วย ทหารในกรุงเทพฯ เท่านั้น¹⁵¹ อย่างไรก็ตาม ภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดชจบลง นายทหารที่อยู่ฝ่าย

¹⁴⁹ รวบรวมคำแถลงการณ์และประกาศต่างๆ ซึ่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประกาศแก่ ข้าราชการฝ่ายทหาร, พลเรือน และราษฎรทั่วไป (พระนคร: ศรีกรุง, 2476), 19.

¹⁵⁰ เรื่องเดียวกัน

¹⁵¹ ความได้เปรียบด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพคณะราษฎรสะท้อนอย่างชัดเจนในเนื้อหาจดหมายที่ เขียนถึงชาวเมืองนครราชสีมาของ พ.ท.พระเจีริกบพิตรผู้บังคับการกองรบ ว่า “...การจะเข้าสู่รบกับกองทัพ

ปรปักษ์คณะราษฎรได้ถูกกำจัดออกไปจากกองทัพ พร้อมกับการก้าวขึ้นสู่อำนาจในกองทัพของ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม แม่ทัพฝ่ายรัฐบาลผู้พิชิตชัยเหนือกองทัพคณะก๊วนบ้านกุ่มเมือง และกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงกองทัพแทน พ.อ.พระยาทรงสุรเดชที่หมดบทบาทลงภายหลังการรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ทำให้แนวทางการปรับปรุงกองทัพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยในการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477 ได้มีการยกเลิกประกาศกำหนดหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและตั้งกรรมการกลางกลาโหม¹⁵² ซึ่งเป็นมรดกสำคัญจากการปรับปรุงกองทัพของพ.อ.พระยาทรงสุรเดชเมื่อปี พ.ศ. 2475 ผลที่เกิดขึ้นจากการยกเลิกประกาศดังกล่าวทำให้คณะกรรมการกลางกลาโหมที่มีอายุเพียง 2 ปีต้องถูกยุบลง¹⁵³ และในด้านหนึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมขึ้นมาอีกครั้ง¹⁵⁴

2.3 สรุป

การปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรในช่วง พ.ศ. 2475-2476 ได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเป็นหลัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคคลของคณะราษฎรสายทหารบกซึ่งมียศสูงสุดเพียงพ.อ. และเป็นนายทหารระดับกลางในกองทัพบก ทำให้ไม่สามารถอยู่ในตำแหน่ง

ของพระเจ้าอยู่หัวนั้น ก็เปรียบด้วยแมลงเม่าบินเข้ากองไฟ ไม่มีทางใดที่จะชนะได้เลย เพราะอาวุธก็มากมาย พร้อมทั้งปืนใหญ่ และปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ปืนกลหนัก ปืนกลเบา รถถังก็ใหญ่เล็กตลอดจนอาวุธปืนเล็กพร้อมบริบูรณ์ และทุกสิ่งทุกอย่างมีมากมายไม่มีจำนวนจำกัดอาจเรียกกรองและหมุนเนื่องได้ตลอดเวลา...” ดูเพิ่มเติม “ถึงเพื่อนพลเมืองชาวนครราชสีมา,” *ประชาชาติ*, 23 ตุลาคม 2476, 5.

¹⁵² ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2477,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/155.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561).

¹⁵³ ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2476 ก่อนที่จะมีการยุบคณะกรรมการกลางกลาโหม ได้มีการเปลี่ยนแปลงกรรมการบางคนที่ย้ายไปต่างกระทรวงหรือไปราชการต่างประเทศ ได้แก่ พ.อ.พระยาอภัยสงคราม พ.ท.พระเรีงรุก ปัจจามิตร และพ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ โดยได้ตั้งนายทหาร 3 นายเป็นกรรมการแทน ได้แก่ พ.อ.พระยาศึกดา ดุลยฤทธิ์ พลธิการทหารบก พ.ท.พระสงครามภักดี รองเสนาธิการทหารบกและเจ้ากรมยุทธการทหารบก และพ.ท. หลวงวิภาครัฐกิจ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก ดูเพิ่มเติม “กรรมการกลางกลาโหมที่ขาดจำนวนบัญชีแล้ว,” *ประชาชาติ*, 3 มกราคม 2476, 3.

¹⁵⁴ การบริหารราชการสำคัญในแต่ละกองทัพภายหลังการยุบคณะกรรมการกลางกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาหนึ่งชุด ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและนายทหารระดับสูงจำนวน 8 นาย เพื่อพิจารณาในราชการสำคัญ เช่น การต่อเรือรบใหม่จากต่างประเทศของกองทัพเรือเมื่อ พ.ศ. 2477 ดูเพิ่มเติม “รัฐบาลจะสั่งต่อเรือรบใหม่อีกสองลำ” *ประชาชาติ*, 11 มิถุนายน 2477, 1.

ผู้บังคับบัญชาระดับสูงตามโครงสร้างกองทัพแบบเดิมได้ ทำให้คณะราษฎรต้องใช้ในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเป็นเครื่องมือและกลไกในการเข้าควบคุมอำนาจทางทหาร โดยในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพได้ดำเนินการในส่วนของกระทรวงกลาโหมและกองทัพบกพร้อมกัน ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้ถูกลดขนาดให้เล็กลงด้วยการยุบกรมใหญ่ทหารบกทั้งหมดแล้วโอนกรมย่อยทหารบกไปอยู่ในกองทัพบก ส่วนกองทัพบกได้ลดโครงสร้างหน่วยทหารฝ่ายรบด้วยการยุบกองทัพ กองพล และกรมทหารทั้งหมดให้เหลือหน่วยรบเพียงระดับกองพัน ซึ่งภาพรวมการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพในด้านขนาดกองทัพไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก แต่มีการเพิ่มส่วนราชการที่เป็นกรมย่อยทหารบกที่ถูกโอนมาจากกระทรวงกลาโหม ส่งผลให้โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 แตกต่างจากโครงสร้างกองทัพบกแบบเดิม คือเป็นโครงสร้างกองทัพบกมีทั้งฝ่ายรบ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายจังหวัดทหารบก เพื่อให้หน่วยทหารในกรุงเทพฯ ซึ่งคณะราษฎรควบคุมอำนาจอยู่เป็นหน่วยทหารที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด จากการที่มีทั้งฝ่ายรบและฝ่ายสนับสนุนการรวบรวมอยู่ในที่เดียวกัน

ส่วนสายการบังคับบัญชาทหารในกองทัพบก คณะราษฎรได้จัดโครงสร้างกระทรวงกลาโหมในลักษณะคล้ายกับกระทรวงยุติธรรม ที่กำหนดให้เสนาบดีกระทรวงมีอำนาจบังคับบัญชาเฉพาะส่วนราชการฝ่ายสนับสนุนการรบหรือกรมที่เกี่ยวกับราชการทหารทั่วไปและงานธุรการ เพื่อแยกกองทัพบกและกองทัพเรือออกจากอำนาจบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ในส่วนสายการบังคับบัญชาในกองทัพบก เมื่อมีการยุบกองทัพและกองพลทั้งหมดทำให้มีกองทัพเพียงแห่งเดียวคือกองทัพบกที่กรุงเทพฯ ซึ่งคณะราษฎรได้รื้อฟื้นตำแหน่ง “ผู้บัญชาการทหารบก” ให้เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพบก นอกจากนี้ได้ยกเลิกการรวมศูนย์บังคับบัญชาทหารไม่ให้มีการรวมการบังคับบัญชาหน่วยทหารหน่วยย่อยให้ขึ้นกับหน่วยทหารหน่วยใหญ่ โดยให้หน่วยทหารหน่วยย่อย (กองพันทหาร) ขึ้นตรงต่อกองทัพบกที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีผู้บังคับทหารเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงและมีผู้บัญชาการทหารบกเป็นผู้มีอำนาจในการเคลื่อนย้ายกำลังทหารในกองพันทหารทั้งหมด เพื่อป้องกันการรวมกำลังทหารหัวเมืองทำการปฏิวัติซ้อน

ในการควบคุมอำนาจบริหารของกองทัพของคณะราษฎรได้ตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหมขึ้นตามแนวคิดการปรับปรุงกองทัพของ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช แม้เหตุผลส่วนหนึ่งของ พ.อ.พระยาทรงสุรเดชจะอธิบายการตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหมเพื่อให้การบริหารราชการสำคัญของกองทัพดำเนินไปอย่างรอบคอบและถูกหลักการภายใต้การตัดสินใจร่วมกันของคณะบุคคล แทนการให้อำนาจการตัดสินใจไว้ที่บุคคลเดียวก็ตาม แต่ด้านหนึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าคณะกรรมการกลางกลาโหมเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมอำนาจกองทัพโดยที่คณะราษฎรไม่ต้องอยู่ในตำแหน่งระดับสูงในกระทรวงกลาโหม เพราะคณะกรรมการกลางกลาโหมมีอำนาจอิสระในการกำหนดและพิจารณาราชการสำคัญทั้งหมดของกองทัพไม่ว่าจะเป็นการจัดโครงสร้างกองทัพ การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหาร

การจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ และการวางงบประมาณ นอกจากการมีอำนาจเต็มในการบริหารราชการของกองทัพแล้ว คณะกรรมการกลางกลาโหมยังมีลักษณะพิเศษที่สำคัญคือไม่อยู่ภายใต้โครงสร้างหรือการบังคับบัญชาของหน่วยงานใดไม่ว่าจะเป็นกองทัพหรือรัฐบาล ส่งผลให้การบริหารราชการในกองทัพของคณะกรรมการกลางกลาโหมไม่สามารถถูกแทรกแซงได้ ด้วยคุณลักษณะพิเศษและอำนาจดังกล่าวนี้ คณะกรรมการกลางกลาโหมจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญของคณะราษฎรในการควบคุมอำนาจกองทัพ รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการควบคุมทรัพยากรที่สำคัญโดยเฉพาะอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อใช้สร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพคณะราษฎรที่กรุงเทพฯ ในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางเมืองที่มีผลต่อความอยู่รอดของคณะราษฎรและระบอบการปกครองใหม่

บทที่ 3

กองทัพรัฐบาลคณะราษฎร: การปรับปรุงกองทัพบกหลังวิกฤตการณ์ทางการเมือง (พ.ศ. 2477-2481)

“ในช่วงเวลา 150 ปีที่แล้วมา การทหารเกือบจะกล่าวได้ว่าไม่มีอะไรเป็นขึ้นเป็นอันเลย นอกจากมีปืนเล็ก ปืนกลสัก 2-3 ร้อยกระบอก มีเครื่องบินที่ปราศจากอาวุธทำลายล้าง ทางอากาศอยู่เล็กน้อย มีเรือรบที่เก่าทันสมัยอยู่ 4-5 ลำเท่านั้น ในช่วงเวลา 2 ปีที่รัฐธรรมนูญได้จัดระบอบการปกครองใหม่ ท่านคงจะเห็นได้แล้วว่าโฉมหน้าของการทหารได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ทางกองทัพบกก็มีอาวุธที่ทันสมัยเกิดขึ้น เช่น รถรบ ปืนใหญ่ยิงต่อสู้อากาศยาน และปืนหนักปืนกลเบาอีกมากมาย...”¹⁵⁵

ผลกระทบภายหลังการปรับปรุงกองทัพบกของพ.อ.พระยาทรงสุรเดชเมื่อ พ.ศ. 2475 เปรียบเสมือนดาบสองคมที่ด้านหนึ่งได้ช่วยปกป้องรัฐบาลใหม่ของคณะราษฎรให้รอดพ้นจากการถูกฝ่ายตรงข้ามทำการปฏิวัติซ้อนเมื่อปลาย พ.ศ. 2476 จากการที่คณะราษฎรมี “กองทัพคณะราษฎร” ที่ตั้งอยู่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นกำลังทหารส่วนใหญ่ของกองทัพบก¹⁵⁶ แต่ด้านหนึ่งได้สร้างความขัดแย้งภายในกองทัพบกเพราะความเหลื่อมล้ำระหว่างหน่วยทหารเมืองหลวงกับหน่วยทหารหัวเมือง จากการที่คณะราษฎรควบคุมงบประมาณและทรัพยากรสำคัญของกองทัพบกเพื่อใช้สนับสนุนหน่วยทหารในกรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียว ซึ่งในที่สุดกลายเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งทางการเมืองและนำไปสู่การเกิดสงครามกลางเมืองในช่วงปลาย พ.ศ. 2476 หรือที่เรียกว่าเหตุการณ์กบฏบวรเดช

เหตุการณ์กบฏบวรเดชจบลงด้วยชัยชนะอย่างเหนือชั้นของกองทัพคณะราษฎรที่มีต่อกองทัพคณะกษัตริย์เมือง เพราะสถานะกำลังรบของกองทัพคณะราษฎรที่มีความได้เปรียบเหนือกองทัพอีกฝ่ายแทบทุกด้าน ซึ่งชัยชนะของคณะราษฎรในครั้งนั้นนอกจากจะช่วยให้สามารถแยกแยะและกำจัดนายทหารฝ่ายปรปักษ์ออกจากกองทัพ ยังถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการปรับปรุงกองทัพบก

¹⁵⁵ “ปาฐกถาของ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เรื่องการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลรัฐธรรมนูญแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว,” *ประชาชาติ*, 26 มิถุนายน 2477, 35.

¹⁵⁶ จะเห็นว่าคณะกษัตริย์เมืองสามารถรวบรวมกำลังทหารจากนครราชสีมา อุบลราชธานี สระบุรี และอยุธยาได้กำลังทหารเพียง 9 กองพัน คือ ทหารราบ 3 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน ทหารม้า 2 กองพัน และทหารช่าง 2 กองพัน ส่วนฝ่ายรัฐบาลคณะราษฎรจัดกองผสมโดยใช้กำลังทหารในกรุงเทพฯ จำนวน 7 กองพัน คือ ทหารราบ 3 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 3 กองพัน และทหารม้า 1 กองพัน กับปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ดูเพิ่มเติม “รายงานการปราบกบฏโดยสังเขป,” *ประชาชาติ*, 24 พฤศจิกายน 2476, 2.

ของคณะราษฎรอีกครั้ง เนื่องจากความหวาดระแวงของคณะราษฎรที่มีต่อกลุ่มอำนาจเก่าในกองทัพ ลดลง จากการศึกษาที่คณะราษฎรสามารถกำจัดฝ่ายเป็นปรปักษ์ให้หมดอำนาจด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะ การใช้ศาลพิเศษที่ช่วยให้การกำจัดศัตรูทางการเมืองดำเนินไปอย่างรวดเร็ว¹⁵⁷ ส่งผลให้เป้าหมายในการควบคุมอำนาจกองทัพเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงหลังการปฏิวัติสยามใหม่ๆ คือมีการรวมศูนย์อำนาจการบังคับบัญชาเพื่อควบคุมกำลังทหารในกองทัพทั้งหมด เพราะหากคณะราษฎรยังควบคุมเฉพาะหน่วยทหารในกรุงเทพฯ โดยไม่ให้ความสำคัญกับการควบคุมหน่วยทหารในหัวเมืองต่อไปในอนาคตย่อมมีเหตุการณ์ลักษณะเดียวกับที่คณะกู้บ้านกู้เมืองได้ก่อการในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 เกิดขึ้นอีก ซึ่งในระยะยาวย่อมจะส่งผลเสียอย่างมากต่อเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) และความเป็นปึกแผ่นภายในกองทัพบก

ภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช คณะราษฎรได้เริ่มปรับปรุงกองทัพบกด้วยการยกเลิกโครงสร้างและการบังคับบัญชาบางส่วนที่พ.อ.พระยาทรงสุรเดชเคยดำเนินการไว้ในช่วงแรกหลังการปฏิวัติ เช่น ยกเลิกรูปแบบการแบ่งเขตปกครองท้องที่ทหารบกแบบจังหวัดใหญ่ทหารบกแล้วกลับมาใช้แบบมณฑลทหารบกตามเดิม เพื่อรวมศูนย์อำนาจการบังคับบัญชาทหารทั้งหมดมาอยู่ที่กองทัพบก ส่วนกลางและส่งนายทหารคณะราษฎรหรือที่คณะราษฎรไว้วางใจไปเป็นผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารในมณฑลต่างๆ ซึ่งทำให้คณะราษฎรสามารถควบคุมและบังคับบัญชาหน่วยทหารหัวเมืองได้มากขึ้น ส่วนผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงกองทัพในช่วงเวลานั้นคือพ.อ.หลวงพิบูลสงคราม ผู้ที่ก้าวขึ้นกุมอำนาจกองทัพจากความดีความชอบในการเป็นแม่ทัพฝ่ายรัฐบาลในการปราบกบฏ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมตามลำดับในช่วงปลาย พ.ศ. 2477

นอกจากนี้สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในต่างประเทศถือเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งซึ่งส่งผลให้คณะราษฎรจะต้องเร่งปรับปรุงกองทัพ เพื่อเตรียมพร้อมรับมือสถานการณ์สงครามที่จะเกิดขึ้นในอนาคต¹⁵⁸ จากบทเรียนในอดีตสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่แม้จะมีการสู้รบกันในอีกซีก

¹⁵⁷ ศาลพิเศษ มีลักษณะคล้ายกันกับศาลกรมการพิเศษที่พิจารณาคดีกบฏ ร.ศ.130 ส่วนการตั้งศาลพิเศษเมื่อ พ.ศ. 2476 เนื่องจากหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดชจบลง รัฐบาลจะต้องยกเลิกประกาศกฎอัยการศึกและเพื่อให้การพิจารณาคดีมีความสะดวกเรียบร้อยจึงต้องมีการตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกบฏ ซึ่งศาลพิเศษมีอำนาจในการพิจารณาผู้ต้องหาทั้งที่เป็นพลเรือนหรือทหารทุกฐานันดรศักดิ์ โดยใช้กระบวนการพิจารณาคดีทหารมาใช้โดยอนุโลม ดูเพิ่มเติม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/วันที่ 28 ตุลาคม 2476,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375888/22_24761028_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2562).

¹⁵⁸ พระยาอภัยสงคราม, “การเตรียมพร้อมทางทหาร,” *ยุทธโศก* ปีที่ 5, เล่มที่ 9 (2480): 8.

โลกหนึ่งแต่ท้ายที่สุดประเทศไทยต้องได้เข้าไปมีส่วนในมหาสงครามครั้งนั้น ซึ่งความขัดแย้งครั้งใหม่นี้ได้เริ่มขยายตัวขึ้นทั้งในเอเชียและยุโรป ในเอเชียเริ่มมีเค้าลางจากการที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดครองแมนจูเรียอันเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของจีนเมื่อ พ.ศ. 2474 อีกทั้งญี่ปุ่นได้ละเมิดข้อตกลงในการประชุมลดอาวุธโลกด้วยการจัดตั้งโครงการพัฒนากองเรือรบของกองทัพเรือญี่ปุ่น¹⁵⁹ ส่วนในยุโรปเริ่มจากเยอรมันนิกายใต้การนำของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ได้ประกาศลาออกจากสมาชิกสันนิบาตชาติและการประชุมลดอาวุธโลก เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2476 เพื่อให้กองทัพเยอรมันนีสมาสามารถสะสมกำลังทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ได้เท่าเทียมกับประเทศมหาอำนาจอื่น¹⁶⁰ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของจุดเริ่มต้นความขัดแย้งระหว่างบรรดาประเทศมหาอำนาจและนำไปสู่การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ใช่อันตรายในสงครามโดยตรง แต่ด้วยความไม่แน่นอนของสถานะสงครามที่ไม่อาจคาดการณ์ผลกระทบใดๆ ได้ อีกทั้งการที่ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศอาณานิคมของทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสย่อมเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบหากทั้งสองประเทศนี้อยู่ในสถานะสงคราม¹⁶¹ ดังนั้น รัฐบาลคณะราษฎรจึงต้องเตรียมการรับมือกับความเสี่ยงต่างๆ เหล่านี้ โดยการเร่งปรับปรุงกองทัพให้มีสถานะพร้อมในการรักษาเอกราชและความเป็นกลางเอาไว้¹⁶²

แนวทางการปรับปรุงกองทัพบกของพ.อ.หลวงพิบูลสงครามภายหลังที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจในกองทัพช่วง พ.ศ. 2477-2481 มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือการควบคุมอำนาจกองทัพและการเตรียมกองทัพเพื่อรับมือกับสงครามที่จะเกิดในอนาคต ซึ่งรัฐบาลคณะราษฎรจำเป็นต้องปรับปรุงกองทัพในด้านสำคัญต่างๆ เช่น โครงสร้าง ยุทโธปกรณ์ และกำลังพล เพื่อให้กองทัพมีกำลังรบที่เพียงพอต่อป้องกันประเทศ¹⁶³ ส่งผลให้งบประมาณของกระทรวงกลาโหมได้รับอนุมัติเพิ่มสูงขึ้นในแต่ละปี¹⁶⁴ เพื่อ

¹⁵⁹ กองทัพเรือญี่ปุ่นได้สร้างเรือรบขึ้นจำนวน 25 ลำ ซึ่งเกินจากข้อตกลงลดอาวุธที่กำหนดให้ญี่ปุ่นมีเรือรบสูงสุดได้เพียง 15 ลำ ดูเพิ่มเติม คนเล็กๆ [นามแฝง], “วันสงครามภาคตะวันออกและตะวันตก,” *ประชาชาติ*, 14 ตุลาคม 2476, 5.

¹⁶⁰ “ฮิตเลอร์ฉีกสัญญาแวร์ไซส์,” *ประชาชาติ*, 18 พฤศจิกายน 2476, 5.

¹⁶¹ พระยาอภัยสงคราม, “การเตรียมพร้อมทางทหาร,” *ยุทธโศก* ปีที่ 5, เล่มที่ 9 (2480): 8.

¹⁶² กรมโฆษณาการ, *พูดจริงทำจริง* (พระนคร: ไทยพาณิชย์การ, 2482), ไม่มีเลขหน้า

¹⁶³ “นโยบายการทหาร,” *ประชาชาติ*, 25 กรกฎาคม 2477, 5.

¹⁶⁴ การเพิ่มขึ้นของงบประมาณกระทรวงกลาโหมส่วนหนึ่งเป็นผลจากสถานะเงินคงคลังของรัฐบาลคณะราษฎรที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสถานะเงินคงคลังเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 มีเงินจำนวน 57 ล้านบาท มากกว่าเงินคงคลังเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475 (34 ล้านบาท) จำนวน 23 ล้าน ดูเพิ่มเติม “การเงินของประเทศหลอกกันไม่ได้,” *ประชาชาติ*, 30 มิถุนายน 2477, 8.

นำไปใช้จัดซื้อยุทธโปกรณ์สมัยใหม่จากต่างประเทศเข้ามาประจำการในกองทัพ รวมทั้งพัฒนาความรู้ด้านการทหารสมัยใหม่ให้กับกำลังพลในกองทัพบดด้วยการจัดตั้งหน่วยทหารด้านการศึกษาและส่งนายทหารไปศึกษาดูงานการทหารในต่างประเทศ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับกำลังพลในการใช้ยุทธโปกรณ์และเทคโนโลยีด้านการทหารสมัยใหม่ที่จะถูกนำมาใช้ในกองทัพ

ตารางที่ 3.1 งบประมาณกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475-2481

ปี พ.ศ.	จำนวนงบประมาณ (บาท)	คิดเป็นร้อยละของ งบประมาณแผ่นดิน
2475	13,318,278	18
2476	18,551,278	24
2477	16,971,360	21
2478	22,671,382	25
2479	22,550,000	22
2480	32,000,000	27
2481	27,158,959	23
รวม	142,685,257	

- ที่มา: 1. พระราชบัญญัติงบประมาณประจำ พ.ศ. 2475
 2. พระราชบัญญัติงบประมาณ ประจำ พ.ศ. 2476
 3. คำอธิบายงบประมาณรายได้รายจ่าย พ.ศ. 2476
 4. พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ.2477
 5. พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2477
 6. พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ.2478
 7. พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2478
 8. พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ.2479
 9. พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2479
 10. พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2480
 11. พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2480
 12. พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2480
 13. พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2481
 14. พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2481

3.1 การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเพื่อควบคุมอำนาจกองทัพ

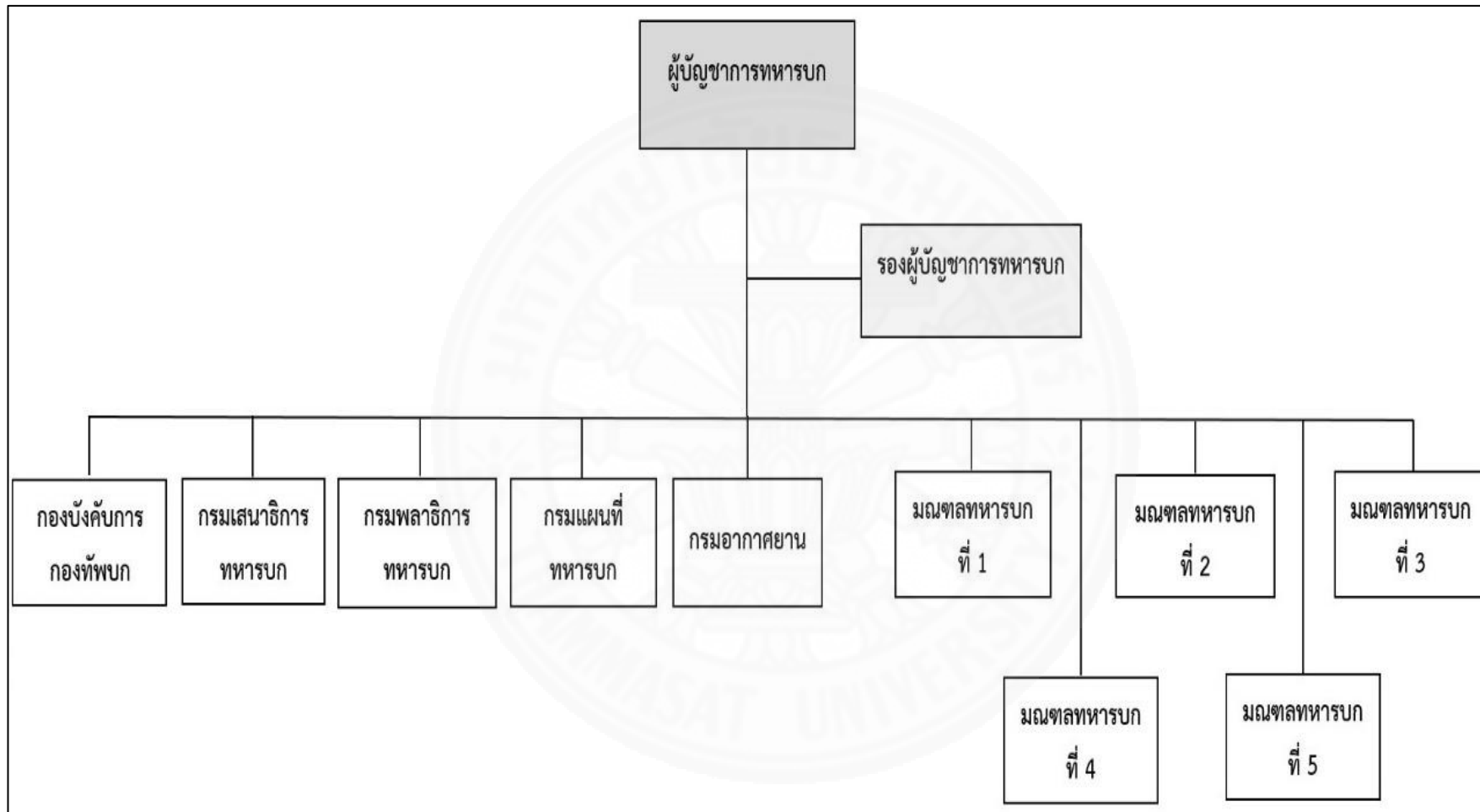
โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ถูกกำหนดขึ้นภายใต้สภาวะการณ์ของความไม่มั่นคงทางการเมืองภายหลังการปฏิวัติสยาม ทำให้โครงสร้างกองทัพบกลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากกองทัพบกในช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งคณะราษฎรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกองทัพเฉพาะหน่วยทหารในกรุงเทพฯ มากกว่าการพัฒนากองทัพบกทั้งหมดให้ดีขึ้น ผลกระทบจากการปรับปรุงกองทัพได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งทางการเมืองและนำไปสู่ความเสียหายภายในกองทัพบกจากการที่ทหารลุกขึ้นจับอาวุธสู้กันเอง ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ย่อมทำให้กองทัพต้องเสื่อมโทรมลงกว่าเดิม ดังนั้น เมื่อสถานการณ์การเมืองเริ่มมั่นคงมากขึ้นจากการที่คณะราษฎรได้กำจัดฝ่ายที่เป็นปรปักษ์ออกจากกองทัพ ทำให้การปรับปรุงกองทัพครั้งใหม่ได้ดำเนินการขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป โดยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2476 ได้มีประกาศพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2476 ซึ่งมีผลให้โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ต้องถูกยกเลิกไป และโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ได้กลายเป็นโครงสร้างแกนหลักของกองทัพบกตลอดช่วง 15 ปี ที่คณะราษฎรควบคุมอำนาจกองทัพ จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพบกไทยจึงได้เปลี่ยนนโยบายหันไปใช้โครงสร้างแบบกองทัพบกสหรัฐอเมริกา¹⁶⁵

โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ถูกสร้างขึ้นไม่เฉพาะเพื่อรับมือกับสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศเท่านั้นแต่เป็นการเตรียมพร้อมทั้งกับสงครามที่อาจจะเกิดขึ้น¹⁶⁶ ซึ่งกองทัพจำเป็นต้องมีโครงสร้างและสายการบังคับบัญชาที่เหมาะสมต่อการขยายกำลังรบในยามสงคราม เพราะโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ถูกออกแบบมาเพื่อปกป้องกรุงเทพฯ ที่คณะราษฎรควบคุมอำนาจอยู่เท่านั้น อีกทั้งหน่วยรบของกองทัพมีสูงสุดเพียงกองพันและการบังคับบัญชาของทุกกองพันขึ้นตรงต่อกองทัพบกทั้งหมด ทำให้มีความยากลำบากในการขยายกำลังรบโดยเฉพาะหน่วยทหารหัวเมือง¹⁶⁷

¹⁶⁵ กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, *เอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ทหาร* (กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 2554), 142.

¹⁶⁶ “นโยบายการทหาร,” *ประชาชาติ*, 25 กรกฎาคม 2477, 5.

¹⁶⁷ หลักสำคัญข้อหนึ่งของการจัดกองทัพในอัตราปกติคือการกำหนดให้หน่วยย่อยขึ้นต่อหน่วยใหญ่ โดยพิจารณาจากที่ตั้งและกำลังของหน่วยทหารต่างๆ รวมถึงความสะดวกในการปกครองและการบังคับบัญชา เพื่อให้หน่วยทหารของกองทัพที่ตั้งอยู่ที่ต่างๆ ตามแผนยุทธศาสตร์สามารถขยายกำลังได้อย่างสะดวกเมื่อต้องใช้อัตราสงคราม ดูเพิ่มเติม กรมยุทธศึกษาทหารบก, *หัวข้อเกี่ยวกับการสงคราม* (พระนคร: โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2481), 216-217.

ภาพที่ 3.1 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2476,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/702.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ถูกนำมาใช้ในการจัดกองทัพบกเพียง 3 เดือนเท่านั้น เพราะต่อมาในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2477 ได้มีการประกาศใช้โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2477 โดยในช่วง 6 ปีที่พ.อ.หลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรองผู้บัญชาการทหารบกตั้งแต่ พ.ศ. 2476-พ.ศ. 2481 ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกทั้งหมด 5 ครั้ง

ตารางที่ 3.2 สารระสำคัญในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกระหว่าง พ.ศ. 2476–2481

โครงสร้างกองทัพบก	สาระสำคัญ
1. โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกแทนตำแหน่งผู้ช่วย-ผู้บัญชาการทหารบก 3 ฝ่าย - ตั้งกรมเสนาธิการทหารบกและกรมพลธิการทหารบก (ยุบกรมยุทธการทหารบกและกรมยุทธศึกษาทหารบกให้มีฐานะเป็นแผนกในกรมเสนาธิการทหารบก ยุบกรมช่างแสงทหารบกและยกกระบัตรทหารบกให้มีฐานะเป็นแผนกในกรมพลธิการทหารบก ส่วนกรมแผนที่ทหารไม่มีการเปลี่ยนแปลง) - เปลี่ยนแปลงเขตปกครองท้องที่ทหารบกจากจังหวัดใหญ่ทหารบกเป็นมณฑลทหารบก
2. โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2477	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน - ยุบกรมการกลางกลาโหม
3. โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2478	<ul style="list-style-type: none"> - ยุบกรมอากาศยานออกจากโครงสร้างกองทัพบกและให้ขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม
4. โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2479	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งกรมแพทย์ทหารบก - ตั้งโรงเรียนรบ
5. โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2481	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งกรมการเงินทหารบก - ตั้งกรมยุวชนทหารบก

ที่มา: 1. พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2476

2. พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2477

3. พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477

4. พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม

5. พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 2,5,6)

ในการอธิบายหัวข้อ 3.1 จะอธิบายเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกช่วงหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช ซึ่งถือเป็นช่วงเริ่มต้นสำคัญในการขยายอำนาจของคณะราษฎรในการควบคุมอำนาจกองทัพบกทั้งหมด โดยแบ่งการอธิบายเป็น 2 ส่วน คือ การรื้อฟื้นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและการปรับปรุงเขตปกครองท้องถิ่นทหารบก

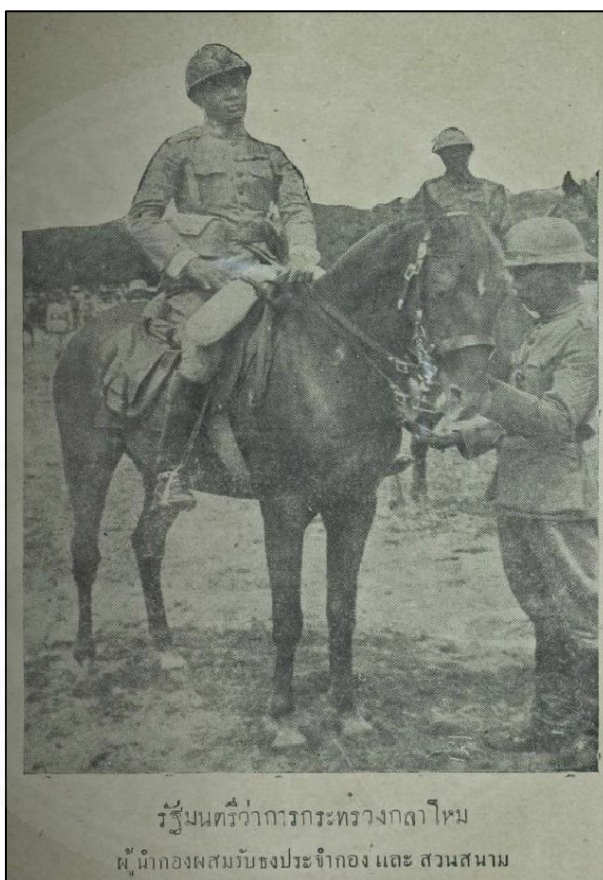
3.1.1 การรื้อฟื้นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ภายหลังการปฏิวัติ คณะราษฎรได้ใช้การประนีประนอมกับอำนาจระบอบเก่าในการตั้งรัฐบาล ด้วยสถานะผู้นำคณะราษฎรและทำให้ภายหลังการปฏิวัติสยาม ผู้นำคณะราษฎรทั้งหมดได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการราษฎร (รัฐมนตรี) เท่านั้น ส่วนเสนาบดีทุกกระทรวงแต่งตั้งจากราชการในระบอบเก่าทั้งหมด แม้ว่ากรรมการราษฎรจะเป็นตำแหน่งในฝ่ายบริหารระดับสูงของรัฐบาล แต่การสั่งการและการบังคับบัญชาภายในกระทรวงเป็นอำนาจของเสนาบดี ซึ่งอำนาจดังกล่าวของเสนาบดีในทุกกระทรวงไม่ได้ส่งผลใดๆ ต่อความมั่นคงของคณะราษฎร ยกเว้นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเท่านั้นที่คณะราษฎรไม่ยอมให้มีอำนาจเหมือนอย่างเสนาบดีของกระทรวงอื่น เพราะกระทรวงกลาโหมรับผิดชอบในด้านการป้องกันประเทศ เสนาบดีกระทรวงกลาโหมจึงมีอำนาจในการควบคุมกองทัพ หากปล่อยให้มีความเข้มแข็งจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของคณะราษฎร

คณะราษฎรได้ลดอำนาจเสนาบดีกระทรวงกลาโหมด้วยดำเนินการ 3 อย่าง คือ การลดขนาดกระทรวงกลาโหม การกำหนดหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมขึ้นใหม่ และการตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม โดยในการลดขนาดกระทรวงกลาโหมได้ยุบกรมใหญ่ทหารบกทั้งหมดและโอนกรมย่อยทหารบกทั้งหมดไปอยู่ในกองทัพบก รวมทั้งแยกสายการบังคับบัญชาของกองทัพบกและกองทัพเรือออกจากอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ทำให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมมีอำนาจบังคับบัญชาเฉพาะกรมที่เกี่ยวกับราชการทหารทั่วไปและงานธุรการ ส่วนการกำหนดหน้าที่เสนาบดีกระทรวงกลาโหมขึ้นใหม่นั้น คณะราษฎรได้กำหนดหน้าที่ขึ้นใหม่ 7 ข้อ (ดูหัวข้อ 2.1.1.2) ซึ่งทั้งหมดเกี่ยวกับหน้าที่ในงานด้านธุรการและประสานงาน นอกจากนี้คณะราษฎรได้ตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหมเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารราชการสำคัญทั้งหมดของกองทัพ ทำให้อำนาจเสนาบดีกระทรวงกลาโหมตามโครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2475 เป็นเพียงแค่ “ตำแหน่งลอย” ที่แม้แต่พลเรือนยังสามารถเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมได้¹⁶⁸

¹⁶⁸ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 7 วันที่ 13 กรกฎาคม 2475,” <http://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/viewer.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

ภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช สถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงแรกหลังการปฏิวัติสยามอย่างสิ้นเชิง เพราะเงื่อนไขหรือข้อจำกัดในการเข้าสู่ตำแหน่งระดับสูงทางการเมืองหรือกองทัพของคณะราษฎรไม่ใช่ปัญหาสำคัญอีกต่อไป ความชอบธรรมทางการเมืองของคณะราษฎรเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับชัยชนะเหนือกองทัพคณะก๊วนกู้เมือง โดยเฉพาะพ.อ.หลวงพิบูลสงครามที่มีความชอบจากการเป็นแม่ทัพปราบกบฏจนได้รับการแต่งตั้งเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม¹⁶⁹ เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477¹⁷⁰

ภาพที่ 3.2 พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรองผู้บัญชาการทหารบก ผู้นำกองผสมในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479, ที่ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบกราชบุรี (พระนคร: ศรีวัน, 2479), ไม่มีเลขหน้า

¹⁶⁹ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนชื่อตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเป็น “รัฐมนตรีว่าการกระทรวง” ดูเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (พระนคร: เดลิแมร์, 2475), 22.

¹⁷⁰ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517) (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมชุมช่าง, 2517), 147.

ก่อนหน้าที่พ.อ.หลวงพิบูลสงครามจะได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งพล.ต.พระยาประเสริฐสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในขณะนั้น ได้ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2477” ซึ่งส่งผลโดยตรงต่ออำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เนื่องจากการยกเลิกประกาศ “กำหนดหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและตั้งกรมการกลางกลาโหม” ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นในการรื้อฟื้นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม “...มีอำนาจในการออกข้อบังคับกำหนดหน่วยย่อยและอัตราให้เข้ารูปตามหน้าที่ราชการและกิจการอื่นๆ...”¹⁷¹ กล่าวคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจในการออกข้อบังคับเกี่ยวกับราชการต่างๆ ของหน่วยย่อยให้สอดคล้องกับหน่วยหลัก 4 หน่วยของกระทรวงกลาโหม ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กองทัพบก และกองทัพเรือ จากเดิมที่อำนาจดังกล่าวนี้เคยเป็นของคณะกรรมการกลางกลาโหมเป็นผู้พิจารณาและดำเนินการ

เมื่อพ.อ.หลวงพิบูลสงครามเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2477 ที่เพิ่งประกาศใช้เพียง 1 ปี และได้ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477” เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2478 มีสาระสำคัญคือแบ่งส่วนราชการของกระทรวงกลาโหมออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กองทัพบก กองทัพเรือ และกรมทหารอากาศ¹⁷² ซึ่งความแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477 กับพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักรฉบับก่อนๆ ที่ถูกยกเลิกไปคือ “ไม่มีการกำหนดหน่วยย่อยภายในหน่วยหลักทั้ง 5 หน่วยของกระทรวงกลาโหม” แต่ให้อำนาจกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในการออกเป็นพระราชกฤษฎีกาในภายหลังเมื่อจะมีการตั้งหน่วยย่อยขึ้นในหน่วยหลักทั้ง 5 หน่วย¹⁷³ เพื่อให้การบริหารราชการของกระทรวงกลาโหมดำเนินไปอย่างสะดวกและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น เพราะพระราชกฤษฎีกาสามารถแก้ไขหรือยกเลิกได้ง่ายกว่ากฎหมายแม่บทอย่างพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนด เมื่อต้องการตั้งหรือยุบหน่วยย่อยต่างๆ ในกองทัพ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาให้กับคณะรัฐมนตรีพิจารณาโดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร จะเห็นว่าช่วง พ.ศ. 2478-พ.ศ. 2481 มีการประกาศพระราช

¹⁷¹ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2477,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/155.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561).

¹⁷² ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/43.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

¹⁷³ เรื่องเดียวกัน

กฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหมที่ส่งผลต่อโครงสร้างกองทัพบกจำนวน 3 ฉบับ ซึ่งมีสาระสำคัญ เช่น การยุบกรมอากาศยานจากกองทัพบกมาขึ้นตรงกับกระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2478) การตั้งกรมแพทย์ทหารบกและโรงเรียนรบ (พ.ศ. 2479) และตั้งกรมการเงินทหารบกและกรมยุวชนทหารบก (พ.ศ. 2481) เป็นต้น

นอกจากอำนาจในการเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจะมีผลต่อการขยายโครงสร้างกองทัพแล้ว ยังมีผลต่อการขยายอำนาจของกองทัพในการครอบครองที่ดินในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศด้วย ซึ่งในช่วงปลายปี พ.ศ. 2478 รัฐบาลคณะราษฎรได้มีประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยเขตปลอดภัยในราชการทหาร พ.ศ. 2478¹⁷⁴ ที่ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ปลอดภัยทหารตามความจำเป็นในราชการของกองทัพ ซึ่งเหตุผลของรัฐบาลในการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อเป็นที่ตั้งหน่วยทหารรักษาและปกปิดความลับทางราชการทหาร รวมถึงป้องกันการก่อวินาศกรรมในสถานที่สำคัญทางทหาร เช่น โรงงานช่างแสงหรือคลังเก็บอาวุธ ซึ่งแม้จะถูกหักท้วงจากสภาผู้แทนราษฎรว่าอาจจะไปกระทบสิทธิหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้หน่วยทหารโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ แต่รัฐบาลได้ใช้เหตุผลด้านการรักษาความมั่นคงของชาติในการออกกฎหมายฉบับดังกล่าว¹⁷⁵ การที่รัฐบาลต้องประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยเขตปลอดภัยในราชการทหาร พ.ศ. 2478 เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการขยายกิจการด้านต่างๆ ของกองทัพทั้งในด้านการรบและสนับสนุนการรบในอนาคต จะเห็นว่าในช่วง พ.ศ. 2482-2484 กองทัพบกได้ดำเนินการขยายพื้นที่ปลอดภัยในราชการทหาร 21 ครั้ง ใน 17 จังหวัด รายละเอียดตามตารางที่ 3.3

¹⁷⁴ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติว่าด้วยเขตปลอดภัยในราชการทหาร พ.ศ. 2478,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/1476.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

¹⁷⁵ ดูเพิ่มเติม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 18 วันที่ 19 ตุลาคม 2478,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/383763/18_24781019_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

ตารางที่ 3.3 การดำเนินการขยายพื้นที่เขตปลอดภัยในราชการทหารในช่วง พ.ศ. 2482-2484

พ.ศ.	พื้นที่	หน่วยทหาร
2482	อ.ยานนาวาและอ.พระโขนง จ.พระนคร	กรมเชื้อเพลิง
2482	อ.บางเขน จ.พระนคร	กรมวิทยาศาสตร์ทหารบก
2483	อ.เมืองปราจีนบุรี จ.ปราจีนบุรี	กองเสปียงสัตว์
2483	อ.เมืองฉะเชิงเทรา จ.ฉะเชิงเทรา	กองพันทหารช่างที่ 2
2483	อ.เมืองปราจีนบุรี จ.ปราจีนบุรี	กองพันทหารราบที่ 10,11,12 กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 5,6 และกองพันทหารม้าที่ 2
2483	อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่	จังหวัดทหารบกเชียงใหม่ กองพันทหารราบที่ 31
2483	อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี	จังหวัดทหารบกเพชรบุรี กองพันทหารราบที่ 45
2483	อ.เมืองนครราชสีมา จ.นครราชสีมา	จังหวัดทหารบกนครราชสีมา กองพันทหารราบที่ 19,20,21 กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 7,8
2483	อ.เมืองนครสวรรค์ จ.นครสวรรค์	จังหวัดทหารบกนครสวรรค์ กองพันทหารราบที่ 28 กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 9
2483	อ.เมืองพิษณุโลก จ.พิษณุโลก	จังหวัดทหารบกพิษณุโลก กองพันทหารราบที่ 29
2483	อ.เมืองร้อยเอ็ด จ.ร้อยเอ็ด	จังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด กองทหารม้าที่ 5
2483	อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง	จังหวัดทหารบกลำปาง กองพันทหารราบที่ 30
2483	อ.เมืองอุดรธานี จ.อุดรธานี	จังหวัดทหารบกอุดรธานี กองพันทหารราบที่ 22
2483	อ.วารินทร์ชำราบ จ.อุบลราชธานี	จังหวัดทหารบกอุบลราชธานี กองพันทหารม้าที่ 3

ตารางที่ 3.3 การดำเนินการขยายพื้นที่เขตปลอดภัยในราชการทหารในช่วง พ.ศ. 2482-2484 (ต่อ)

พ.ศ.	พื้นที่	หน่วยทหาร
2483	อ.เมืองราชบุรี จ.ราชบุรี	มณฑลทหารบกที่ 5 กองพันทหารราบที่ 37 กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 10 และกองพันทหารช่างที่ 1
2483	อ.เมืองจันทบุรี จ.จันทบุรี	กองพันทหารม้าที่ 4
2484	ต.บ้านเกาะ อ.กรุงเก่า จ.พระนครศรีอยุธยา	กรมช่างแสงทหารบก
2484	ต.หันตรา อ.กรุงเก่า จ.พระนครศรีอยุธยา	กรมช่างแสงทหารบก
2484	อ.เมืองสระบุรี จ.สระบุรี	กองพันทหารราบที่ 8
2484	อ.ดุสิตและอ.พระนคร จ.พระนคร	จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ
2484	อ.เมืองลพบุรีและอ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี	จังหวัดทหารบกลพบุรี กองพันโรงเรียนเหล่าทหาร ปืนใหญ่และกองพันทหารราบ ที่ 4,6

ที่มา: 1. กรมยุทธศึกษาทหาร, *ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541), 46-48.

2. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมเชื้อเพลิง ในท้องที่อำเภอยานนาวาและอำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482

3. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมวิทยาศาสตร์ทหารบก ในท้องที่อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482

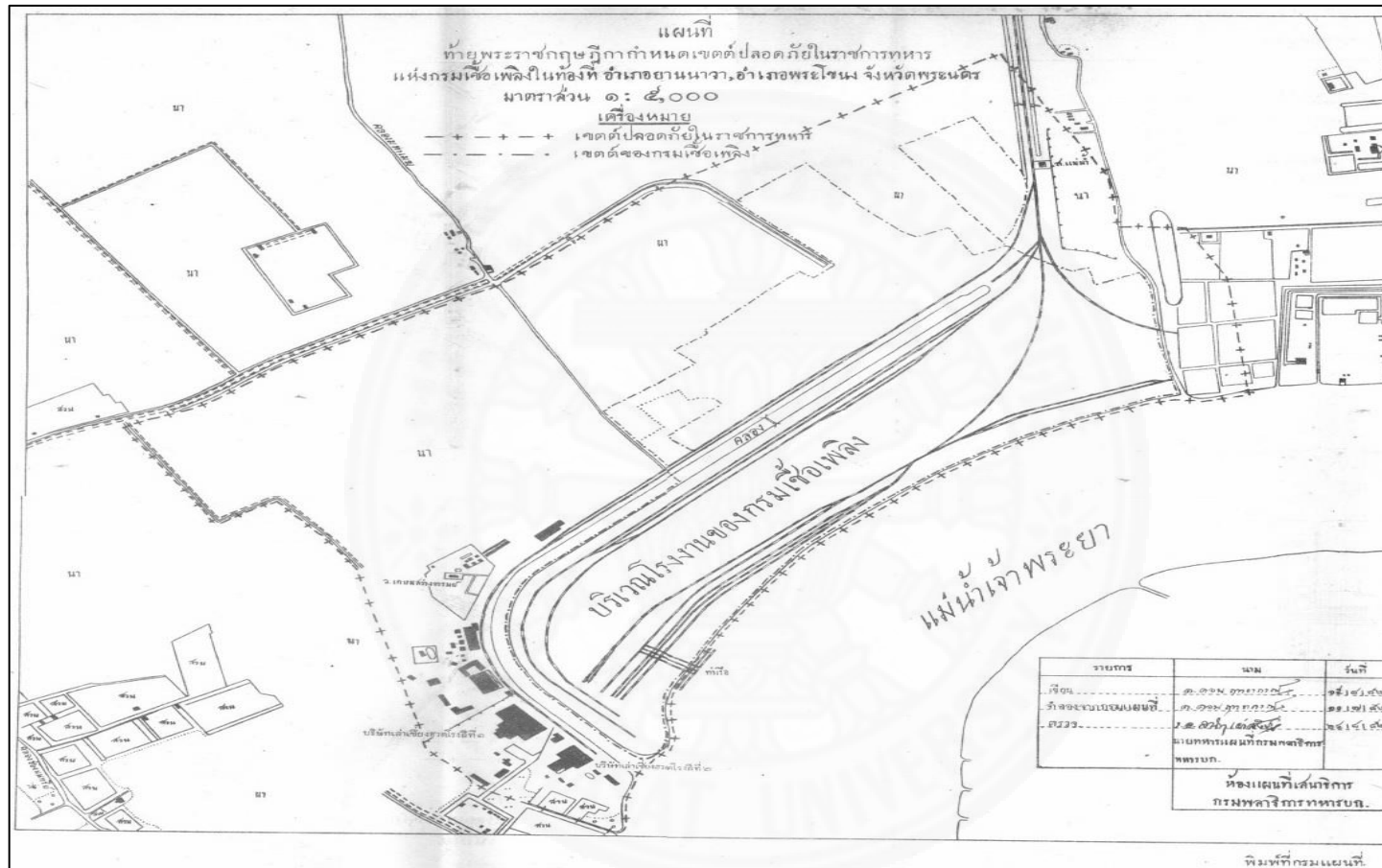
4. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองเสปียงสัตว์ ในท้องที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2483

5. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองพันทหาร ในท้องที่อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2483

6. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองพันทหาร ในท้องที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2483

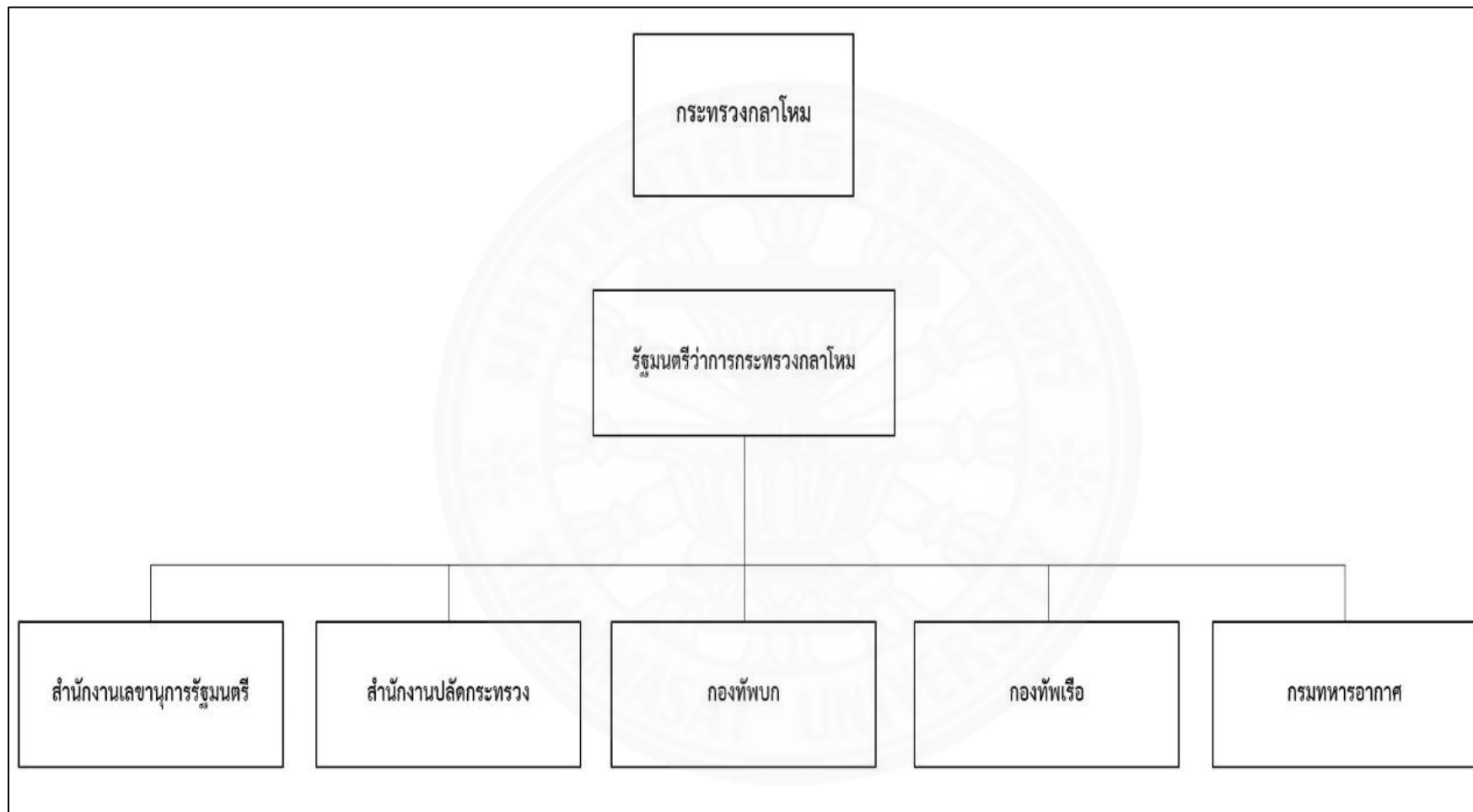
7. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ ในท้องที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2483

8. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกเพชรบุรี ในท้องที่อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2483
9. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกนครราชสีมา ในท้องที่อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2483
10. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกนครสวรรค์ ในท้องที่อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2483
11. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกพิษณุโลก ในท้องที่อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2483
12. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด ในท้องที่อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2483
13. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกลำปาง ในท้องที่อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง พ.ศ. 2483
14. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกอุดร ในท้องที่อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2483
15. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกอุบล ในท้องที่อำเภวารินทร์ชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2483
16. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งมณฑลทหารบกที่ 5 ในท้องที่อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2483
17. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองพันทหารม้าที่ 4 ในท้องที่อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2483
18. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมช่างแสงทหารบก ในท้องที่ตำบลบ้านเกาะ อำเภอกองเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2484
19. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมช่างแสงทหารบก ในท้องที่ตำบลหันตรา อำเภอกองเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2484
20. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกองพันทหารราบที่ 8 ในท้องที่อำเภอเมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี พ.ศ. 2484
21. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งจังหวัดทหารบกกรุงเทพ ในท้องที่อำเภอดุสิตและอำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2484
22. พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งจังหวัดทหารบกลพบุรี ในท้องที่อำเภอเมืองลพบุรีและอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2484

ภาพที่ 3.3 แผนที่กรมเชื้อเพลิงเป็นพื้นที่แรกที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดเป็นเขตปลอดภัยในราชการทหาร, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมเชื้อเพลิง ในท้องที่อำเภอยานนาวาและอำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2482/A/2266.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

กล่าวโดยสรุปในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. 2475 กำหนดให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต้องรับผิดชอบหน้าที่ต่อสภาผู้แทนราษฎร แต่ในความเป็นจริงมีเพียง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเท่านั้นที่แทบไม่ต้องรับผิดชอบหน้าที่ต่อสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากการบริหารราชการและกำหนดนโยบายต่างๆ อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการกลางกลาโหม ภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดชจบลง ความชอบธรรมในการบริหารราชการแผ่นดินของคณะราษฎรมีมากขึ้น เพราะต้องทำหน้าที่พิทักษ์รัฐธรรมนูญและระบอบการปกครองใหม่ ทำให้ข้อจำกัดของคณะราษฎรกับการเข้าสู่ตำแหน่งระดับสูงทางการเมืองหรือในกองทัพไม่ใช่อุปสรรคอีกต่อไป อีกทั้งคณะราษฎรไม่มีความจำเป็นต้องอาศัยกลไกพิเศษอย่างคณะกรรมการกลางกลาโหมในการควบคุมอำนาจกองทัพอีกต่อไปเนื่องจากพ.อ.หลวงพิบูลสงคราม ผู้นำคณะราษฎรคนสำคัญที่ได้ก้าวขึ้นมาคุมอำนาจกองทัพในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรองผู้บัญชาการทหารบก ทำให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2477 ที่เป็นการยกเลิกประกาศกำหนดหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและตั้งกรรมการกลางกลาโหม ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการรื้อฟื้นอำนาจทางการเมืองและการทหารของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกครั้ง และเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองและการทหารให้กับพ.อ.หลวงพิบูลสงคราม

ภาพที่ 3.4 โครงสร้างกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/43.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

3.1.2 การปรับปรุงเขตปกครองท้องถิ่นทหารบก

การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกเพื่อลดขนาดกองทัพบกของคณะราษฎร เมื่อ พ.ศ. 2475 ได้มีการยุบหน่วยทหารขนาดใหญ่คือกองทัพและกองพลลงทั้งหมด ให้มีหน่วยรบสูงสุดที่ระดับกองพันทหาร ซึ่งผลจากการยุบกองทัพและกองพลทั้งหมดส่งผลโดยตรงต่อเขตปกครองท้องถิ่นทหารบก เนื่องจากภายหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ขยายโครงสร้างกองทัพบกโดยการแบ่งกำลังออกเป็นหลายกองทัพอย่อยหรือกองพลเพื่อเป็นหน่วยทหารประจำมณฑล ตามการจัดรูปการปกครองมณฑลเทศาภิบาลของกระทรวงมหาดไทยเมื่อ พ.ศ. 2437¹⁷⁶ และให้ แม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพลเป็นผู้บัญชาการมณฑลทหารบกในเวลาปกติ เพื่อรับผิดชอบราชการฝ่ายทหารบกและปกครองบังคับบัญชาหน่วยทหารทั้งหมดในมณฑล (อธิบายในหัวข้อ 2.1.2.1) เมื่อคณะราษฎรได้ยุบกองทัพและกองพลให้เหลือเพียงระดับกองพัน ทำให้ตำแหน่งแม่ทัพ ผู้บัญชาการกองพล และผู้บัญชาการมณฑลทหารบกต้องถูกยุบตามไปด้วย

การที่คณะราษฎรได้ลดขนาดกองทัพบกให้มีหน่วยรบสูงสุดเพียงกองพันและให้ทุกกองพันในทุกเหล่าทหารขึ้นตรงต่อกองทัพบกส่วนกลางที่กรุงเทพฯ ทำให้ไม่มีการรวมการบังคับบัญชาหน่วยทหารในลักษณะที่ให้หน่วยย่อยขึ้นกับบังคับบัญชาของหน่วยใหญ่ เมื่อไม่มีผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารขนาดใหญ่ทำหน้าที่บังคับบัญชาหน่วยทหารระดับกองพัน ทำให้กิจการในส่วนท้องถิ่นทหารบกจึงเหลือเพียงงานราชการทั่วไปและธุรการเท่านั้น คณะราษฎรจึงได้เปลี่ยนแปลงเขตปกครองท้องถิ่นทหารบกใหม่เป็นจังหวัดทหารบกโดยให้จังหวัดที่เคยเป็นที่ตั้งกองบัญชาการมณฑลทหารบกและมีกองพันทหารตั้งอยู่หลายกองพันเป็น “จังหวัดใหญ่ทหารบก” ส่วนจังหวัดที่มีกองพันทหารตั้งอยู่เพียงกองพันเดียวให้เป็น “จังหวัดน้อยทหารบก” สำหรับตำแหน่งผู้บังคับบัญชาของจังหวัดทหารบกคือผู้บังคับการจังหวัดทหารบก ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตั้งขึ้นแทนผู้บัญชาการมณฑลทหารบกแต่ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารในจังหวัดทหารบก (รายละเอียดในหัวข้อ 2.1.2.2)

การจัดเขตปกครองท้องถิ่นทหารบกแบบจังหวัดทหารบกเป็นเสมือนดาบสองคม เพราะในด้านหนึ่งเป็นการกระจายอำนาจการบังคับบัญชาเพื่อไม่ให้เกิดการรวมศูนย์ขึ้นเป็นหน่วยทหารขนาดใหญ่ อีกด้านหนึ่งทำให้คณะราษฎรไม่สามารถรวมศูนย์อำนาจการบังคับบัญชาจากกองทัพบกส่วนกลางได้ เพราะคณะราษฎรไม่สามารถจะส่งนายทหารของตนไปประจำการในหน่วยทหารนอกกรุงเทพฯ ได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านความปลอดภัย¹⁷⁷ ผลกระทบสำคัญที่เกิดขึ้นคือคณะราษฎรไม่

¹⁷⁶ ดูเพิ่มเติม ภารดี มหาขันธ์, 194-198.

¹⁷⁷ นายทหารคณะราษฎรบางคนแม้จะประจำการอยู่กรุงเทพฯ ในฐานะผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหาร ยังมีความวิตกเรื่องความปลอดภัย เช่น พ.ต.หลวงเสรีเรงฤทธิ์ (ยศขณะนั้น) ผู้บังคับกองพันทหารสื่อสารที่ 1 กรุงเทพฯ

สามารถบังคับบัญชาหน่วยทหารหัวเมืองได้ ซึ่งการเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดชเป็นผลสะท้อนสำคัญของการมีอำนาจบังคับบัญชาทหารของคณะราษฎรที่จำกัดอยู่เฉพาะภายในกรุงเทพฯ

นอกจากนี้ในช่วงเหตุการณ์กบฏบวรเดช การประกาศกฎอัยการศึกกลายเป็นประเด็นปัญหาที่เป็นผลโดยตรงจากการจัดเขตปกครองท้องที่ทหารบกแบบจังหวัดทหารบก เนื่องจากเกิดความสับสนในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างทหารบกกับพลเรือนที่มีการแบ่งเขตปกครองท้องที่ไม่เหมือนกัน ทำให้การประกาศกฎอัยการศึกของรัฐบาลแทนที่จะยึดตามเขตพื้นที่ของทหารบกแต่ต้องกลับไปยึดเขตพื้นที่แบบมณฑลตามกระทรวงมหาดไทย เพราะครอบคลุมทั้งจังหวัดที่มีและไม่มีหน่วยทหารตั้งอยู่¹⁷⁸ นอกจากนี้ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารต่างๆ ในจังหวัดที่เป็นปรปักษ์กับรัฐบาลสามารถที่จะประกาศกฎอัยการศึกได้โดยไม่รายงานต่อรัฐบาล จากการที่ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกไม่มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารหรือสั่งการผู้บังคับกองพัน ทำให้ผู้บังคับกองพันที่เข้ากับฝ่ายกบฏถือโอกาสประกาศกฎอัยการศึกโดยพลการเพื่อยึดอำนาจปกครองฝ่ายพลเรือนและระดมพลในจังหวัดนั้นๆ¹⁷⁹

ภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดชรัฐบาลคณะราษฎรได้ประกาศพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2476 เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2476 ซึ่งมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการเปลี่ยนจังหวัดใหญ่ทหารบกกลับเป็นมณฑลทหารบกตามเดิม¹⁸⁰ และมีผู้บังคับการมณฑลทหารบกทำหน้าที่ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารทั้งหมดในมณฑลทหารบก ซึ่งการรวมอำนาจการบังคับบัญชาทหารในมณฑลทหารบกให้ขึ้นกับผู้บังคับการมณฑลทหารบกในครั้งนั้น แม้จะมีความเสี่ยงต่อความมั่นคงของรัฐบาลคณะราษฎรก็ตามแต่เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะถ้าคณะราษฎรยังคงควบคุมเฉพาะหน่วยทหารที่ตั้งในกรุงเทพฯ ย่อมจะมีเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกับกบฏบวรเดชเกิดขึ้นอีก ดังนั้น คณะราษฎรได้เริ่มขยายอำนาจการบังคับบัญชาทหารออกไปยังหน่วยทหารหัวเมืองด้วยการปรับปรุงโครงสร้างและสายการบังคับบัญชาใหม่ โดยการเปลี่ยนเขตปกครองท้องที่ทหารบกกลับไปเป็นมณฑลทหารบกเหมือนช่วงก่อนการปฏิวัติสยาม

ต้องให้ภรรยาธิบดีบาทสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบรรดาภรรยาของทหารผู้ได้บังคับบัญชา ดู แสง จุละจาริตต์, แต่ท่านผู้มีพระคุณ ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพล.อ.จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ ม.ว.ม.,ป.ช.,ท.จ.ว. 21 ธันวาคม 2526 ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน ก.ท.ม.* (กรุงเทพฯ: เอดิชั่น เพรส โปรดักส์, 2520), 106-110.

¹⁷⁸ ดูเพิ่มเติม “ใช้กฎอัยการศึกในมณฑลกรุงเทพ อยุธยา,” *ประชาชาติ*, 13 ตุลาคม 2476, 4.

¹⁷⁹ ดูเพิ่มเติม “กฎอัยการศึกของพวกกบฏเปนโมฆะ,” *ประชาชาติ*, 24 ตุลาคม 2476, 5.

¹⁸⁰ ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2476,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/702.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

หลักการสำคัญในการเปลี่ยนกลับไปใช้เขตปกครองท้องถิ่นทหารบกแบบมณฑลทหารบกคือ “...เปลี่ยนแปลงรูปโครงการณ์ป้องกันราชอาณาจักรเดิมให้มีความมั่นคงและอยู่ในระเบียบการบังคับบัญชากันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น...”¹⁸¹ ซึ่งในการแบ่งเขตปกครองท้องถิ่นแบบมณฑลทหารบกเกี่ยวข้องโดยตรงกับสายการบังคับบัญชาฝ่ายรบ เพราะเป็นการรวมการบังคับบัญชาของหน่วยรบย่อยต่างๆ ให้ขึ้นในการบังคับบัญชาของหน่วยรบใหญ่ จะเห็นได้จากการจัดกองทัพบกในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กำหนดให้กองพันทหารต่างๆ ให้ขึ้นกับกรมทหาร กองพล และกองทัพบก ทำให้ในเวลาปกติผู้บัญชาการกองพลหรือแม่ทัพจะต้องเป็นผู้บัญชาการมณฑลด้วย ซึ่งในการประชุมร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2476 พล.ต.พระยาประเสริฐสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้แถลงเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงเขตปกครองท้องถิ่นทหารบกต่อที่ประชุมว่า

“...กองทัพบกนั้นเปลี่ยนรูปใหม่คือ รวมการบังคับบัญชาหน่วยย่อยต่างๆ ให้ขึ้นในบังคับบัญชาของหน่วยใหญ่ เช่น รวมหน่วยกองพันทหารทุกๆ เหล่า ทุกชนิดที่ตั้งอยู่ในจังหวัดหนึ่งหรือหลายจังหวัด และหน่วยต่างๆ เหล่านั้น แต่เดิมขึ้นตรงต่อผู้บังคับเหล่าของตน เปลี่ยนใหม่ให้รวมอยู่ในบังคับบัญชาของผู้บังคับการมณฑล เพื่อความสะดวกแก่การควบคุมบังคับบัญชาให้เป็นผลดีแก่ราชการยิ่งขึ้น ...”¹⁸²

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งในการเปลี่ยนมาใช้เขตปกครองท้องถิ่นแบบมณฑลทหารบกคือ ไม่มีการรื้อฟื้นตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑลทหารบกเพราะโครงสร้างหน่วยทหารฝ่ายรบของกองทัพบกยังคงเป็นกองพันทหาร แต่ใช้การเปลี่ยนชื่อตำแหน่งใหม่จากผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเป็น “ผู้บังคับการมณฑลทหารบก”¹⁸³ ทำหน้าเป็นผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารทุกหน่วยที่ตั้งในมณฑลทหารบกที่รับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคณะราษฎรได้ขยายอำนาจบังคับบัญชาออกสู่หน่วยทหารหัวเมืองผ่านอำนาจของผู้บังคับการมณฑลทหารบก แต่คณะราษฎรยังคงรักษาโครงสร้าง

¹⁸¹ ดูเพิ่มเติม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 26 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2476,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375896/26_24761123_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

¹⁸² เรื่องเดียวกัน

¹⁸³ เหตุผลที่ไม่รื้อฟื้นตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑลทหารบกน่าจะมาจากในกองทัพบกไม่มีนายทหารชั้นยศนายพล มีนายทหารยศสูงสุดที่ พ.อ. ซึ่งตามหลักแล้วเป็นผู้บัญชาการไม่ได้

ฝ่ายรบสูงสุดเพียงระดับกองพันทหารตามเดิม ส่วนการแบ่งเขตปกครองท้องที่ทหารบกได้แบ่งเป็น 5 มณฑลทหารบก¹⁸⁴ และแบ่งจังหวัดทหารบกเป็น 14 จังหวัดทหารบก¹⁸⁵

การที่คณะราษฎรได้เปลี่ยนเขตปกครองท้องที่ทหารบกจากจังหวัดใหญ่ทหารบกเป็นมณฑลทหารบกแล้วแบ่งออกเป็น 5 มณฑลทหารบกซึ่งน้อยกว่าในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่แบ่งเป็น 6 มณฑลทหารบก¹⁸⁶ และคณะราษฎรได้ยุบจังหวัดอยุธยาออกจากการเป็นจังหวัดทหารบกแล้วตั้งจังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดทหารบกและเป็นมณฑลทหารบกที่ 5¹⁸⁷ เนื่องจากผู้บังคับบัญชาทหารของอยุธยาได้เข้าร่วมกับคณะกู้บ้านกู้เมืองในการใช้กำลังทหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาล¹⁸⁸ อีกทั้งจังหวัดอยุธยาเป็นจังหวัดใหญ่มีพลเมืองและทรัพย์สินของทางราชการอยู่เป็นจำนวนมาก¹⁸⁹ และที่สำคัญคืออยุธยาอยู่ไม่ไกลจากพระนครซึ่งสามารถยกกำลังทหารเข้าประชิดพระนครเพียงไม่กี่ชั่วโมงด้วยเหตุนี้คณะราษฎรได้ยุบอยุธยาออกจากการเป็นจังหวัดทหารบกและให้ขึ้นกับจังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ¹⁹⁰ ส่วนกองพันทหารช่าง 2 กองพันที่ตั้งอยู่อยุธยาได้ยุบไปตั้งที่จังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา และจังหวัดทหารบกราชบุรี จังหวัดละ 1 กองพัน¹⁹¹

¹⁸⁴ ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2476, ”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/702.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

¹⁸⁵ โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2474 แบ่งจังหวัดทหารบกออกเป็น 13 จังหวัด ดู หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-ร.7.รล/1 เรื่อง เบ็ดเสร็จกรมราชเลขานุการ (2474); โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ได้เพิ่มลพบุรีเป็นจังหวัดทหารบกและรวมเป็น 14 จังหวัด ดูเพิ่มเติม “ยุบ จ.ว.ทหารบกอยุธยา, กองสารวัตร,” *ประชาชาติ*, 22 ธันวาคม 2476, 3.

¹⁸⁶ ดูเพิ่มเติม ถัด รัตนพันธ์ุ, *ประมวลรัฐกิจ บรรยายหน้าที่ราชการของรัฐบาลสยาม* (พระนคร: เดลิเมต์, 2472), 92-95.

¹⁸⁷ ก่อนการปฏิวัติสยาม จังหวัดราชบุรีเป็นที่ตั้งกองบัญชาการของมณฑลทหารบกที่ 6 แต่ในโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ราชบุรีไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นจังหวัดใหญ่ทหารบกเช่นเดียวกับกรุงเทพฯ ปราชินบุรี อยุธยา นครราชสีมา และนครสวรรค์ ดูเพิ่มเติม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-ร.7.รล/1 เรื่อง เบ็ดเสร็จกรมราชเลขานุการ (2474).

¹⁸⁸ “ยุบ จ.ว.ทหารบกอยุธยา, กองสารวัตร,” *ประชาชาติ*, 22 ธันวาคม 2476, 3.

¹⁸⁹ ดูเพิ่มเติม “เจ้าเมืองอยุธยาเล่าเรื่องการกบฏ,” *ประชาชาติ*, 21 ธันวาคม 2476, 4.

¹⁹⁰ “ยุบ จ.ว.ทหารบกอยุธยา, กองสารวัตร,” *ประชาชาติ*, 22 ธันวาคม 2476, 3.

¹⁹¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม ม.(2) สร.0201/16 เรื่อง ขออนุญาตและรายงานตั้งย้ายกรมกองทหารทั่วเมือง (2476).

ตารางที่ 3.4 การแบ่งเขตมณฑลทหารบกและจังหวัดทหารบกตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476

มณฑลทหารบก	จังหวัดทหารบก	จังหวัดในความรับผิดชอบ
มณฑลทหารบกที่ 1 (กรุงเทพฯ)	1.1 จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ 1.2 จังหวัดทหารบกลพบุรี 1.3 จังหวัดทหารบกสระบุรี	-พระนครศรีอยุธยา นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ นครปฐม สุพรรณบุรี สมุทรสาคร อัญญา อ่างทอง และ สิงห์บุรี -ลพบุรี -สระบุรี
มณฑลทหารบกที่ 2 (ปราจีนบุรี)	2.1 จังหวัดทหารบกปราจีนบุรี 2.2 จังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา	-ปราจีนบุรี นครนายก ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด -ฉะเชิงเทรา
มณฑลทหารบกที่ 3 (นครราชสีมา)	3.1 จังหวัดทหารบกนครราชสีมา 3.2 จังหวัดทหารบกอุบล 3.3 จังหวัดทหารบกอุดร	-นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม -อุบลราชธานี -อุดรธานี ขอนแก่น เลย หนองคาย สกลนคร และนครพนม
มณฑลทหารบกที่ 4 (นครสวรรค์)	4.1 จังหวัดทหารบกนครสวรรค์ 4.2 จังหวัดทหารบกพิษณุโลก 4.3 จังหวัดทหารบกลำปาง 4.4 จังหวัดทหารบกเชียงใหม่	-นครสวรรค์ ชัยนาท และอุทัยธานี -พิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ สวรรคโลก กำแพงเพชร ตาก และเพชรบูรณ์ -ลำปาง เชียงราย และน่าน -เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน
มณฑลทหารบกที่ 5 (ราชบุรี)	5.1 จังหวัดทหารบกราชบุรี 5.2 จังหวัดทหารบกเพชรบุรี	-ราชบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสงคราม -เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี ชุมพร นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ภูเก็ต ระนอง ตรัง กระบี่ และพังงา

ที่มา: “ยุบ จ.ว.ทหารบกอยุธยา, กองสารวัตร,” *ประชาชาติ*, 22 ธันวาคม 2476, 3.

ส่วนการแต่งตั้งตำแหน่งผู้บังคับการมณฑลทหารบก คณะราษฎรได้คัดเลือกและแต่งตั้งจากนายทหารที่ไว้วางใจ โดยเฉพาะมณฑลทหารบกที่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญและมีหน่วยทหารตั้งอยู่จำนวนมาก เช่น มณฑลทหารบกที่ 1 (กรุงเทพฯ) และมณฑลทหารบกที่ 3 (นครราชสีมา)¹⁹² สำหรับผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 1 นั้น ตามโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 กำหนดให้เป็นตำแหน่งคู่กับผู้บัญชาการทหารบกเพื่อให้สามารถควบคุมกำลังทหารในกรุงเทพฯ ได้รัดกุมขึ้น¹⁹³ จากการพิจารณารายชื่อนายทหารที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บังคับการมณฑลทหารบก ส่วนใหญ่เป็นนายทหารที่มีบทบาทสำคัญในการร่วมกับกองทัพรัฐบาลต่อต้านฝ่ายกบฏ เช่น พ.ท.พระเรีงรุ่กัจจามิตร¹⁹⁴ และ พ.ท.พระไกรสรสิทธิสรารุ่¹⁹⁵ เป็นต้น

¹⁹² ผู้บังคับการมณฑลทหารบกส่วนใหญ่แต่งตั้งจากบุคคลที่ไม่ใช่ นายทหารผู้ก่อการในคณะราษฎร ยกเว้นผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 1 ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนายทหารผู้ก่อการไม่กล้าหรือไม่ต้องการออกไปประจำการในหน่วยทหารนอกกรุงเทพฯ ในบันทึกของจอมพลผิน ชุณหะวัณได้เล่าถึงสาเหตุที่ถูกแต่งตั้งเป็นเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ 3 และต่อมาเป็นผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 3 ในช่วงหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช เนื่องจากนายทหารผู้ก่อการในคณะราษฎรไม่มีใครกล้าออกมาประจำการในหน่วยทหารหัวเมือง ทำให้คณะราษฎรเลือกจอมพลผิน ชุณหะวัณให้มาดำรงตำแหน่งดังกล่าว ดูเพิ่มเติม *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลผิน ชุณหะวัณ*, 26-27.

¹⁹³ การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารในกองทัพบกเมื่อต้นปี พ.ศ. 2477 ได้แต่งตั้งให้นายทหารระดับสูงให้อยู่ในตำแหน่งเดียว ซึ่ง พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนาเป็นผู้บัญชาการทหารบก ส่วนผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 1 มี พ.ท.พระประจันปัจจนึก หัวหน้าแผนกที่ 1 กรมจเรทหารบก เป็นผู้ได้รับการแต่งตั้ง ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, ประกาศ เรื่อง เลื่อนและย้ายนายทหารบก, <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/D/10.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

¹⁹⁴ พ.ท.พระเรีงรุ่กัจจามิตร เป็นผู้บังคับการกองรบของกองทัพรัฐบาลในการปราบกบฏ ดูเพิ่มเติม *รวบรวมคำแถลงการณ์และประกาศต่างๆ ซึ่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายทหาร, พลเรือน และราษฎรทั่วไป*, 58.

¹⁹⁵ พ.ท.พระไกรสรสิทธิสรารุ่ อดีตผู้บังคับการจังหวัดทหารบกนครสวรรค์ มีบทบาทในการต่อต้านกบฏ โดยนำกำลังทหารราบเข้าควบคุมสถานที่สำคัญในจังหวัดนครสวรรค์เพื่อไม่ให้ฝ่ายกบฏยึดไปทำการ เช่น คลัง สถานีรถไฟ และไปรษณีย์ รวมทั้งเข้าสกัดกำลังทหารปืนใหญ่บางส่วนที่พล.ต.พระยาเสนาสงครามกำลังจะพาขี้นรถไฟเคลื่อนกำลังเข้ามากรุงเทพฯ ดู เพิ่มเติม “การปราบกบฏ,” *ประชาชาติ*, 17 ตุลาคม 2476, 26.

ตารางที่ 3.5 ผู้บังคับการมณฑลทหารบกและหน่วยทหารในบังคับบัญชาตามโครงสร้างกองทัพก
พ.ศ. 2476

ผู้บังคับการมณฑลทหารบก	หน่วยทหารในบังคับบัญชา	หมายเหตุ
ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 1 พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา	- ทหารราบ 8 กองพัน - ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน - ทหารม้า 2 กองพัน - ทหารสื่อสาร 2 กองพัน	
ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 2 พ.ท.พระพิณจินเสนาการ	- ทหารราบ 1 กองพัน - ทหารปืนใหญ่ 1 กองพัน - ทหารม้า 1 กองพัน - ทหารช่าง 1 กองพัน	- ทหารช่าง 1 กองพันย้าย จากอยุธยามาอยู่ฉะเชิงเทรา
ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 3 พ.ท.พระเรีงรุ่กปัจจามิตร	- ทหารราบ 4 กองพัน - ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน - ทหารม้า 1 กองพัน	
ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 4 พ.ท.พระไกรสรสิทธิสรารุธ	- ทหารราบ 4 กองพัน - ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน	
ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 5 พ.ท.หลวงเสนาณรงค์	- ทหารราบ 1 กองพัน - ทหารปืนใหญ่ 1 กองพัน - ทหารช่าง 1 กองพัน	- ทหารช่าง 1 กองพันย้าย จากอยุธยามาอยู่ราชบุรี

ที่มา: 1. กระทรวงกลาโหม, *ทำเนียบทหาร ตอน 1* (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 52-102.

2. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม ม.(2) สร.0201/16 เรื่อง ขออนุญาตและรายงานตั้ง
ย้ายกรมกองทหารหัวเมือง (2476).

3. ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2476,
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/702.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5
พฤษภาคม 2561).

4. ราชกิจจานุเบกษา, ประกาศย้ายและบรรจุนายทหาร,
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/D/2620.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5
พฤษภาคม 2561).

3.2 การปรับปรุงกองทัพเพื่อเตรียมความพร้อมรบในการทำสงคราม

สถานการณ์ความขัดแย้งทางเมืองระดับโลกเริ่มทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2470 โดยมีสาเหตุหนึ่งมาจากนโยบายขยายอิทธิพลของเยอรมันในยุโรปและการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นในเอเชีย ทำให้ทั้งสองประเทศต่างพยายามสร้างความเข้มแข็งด้านการทหารด้วยการสะสมกำลังอาวุธและทหารอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นประเด็นข้อขัดแย้งในการประชุมลดาอาวุธโลกเนื่องจากเยอรมันและญี่ปุ่นต่างต้องการความเท่าเทียมด้านการทหารเช่นเดียวกับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส¹⁹⁶ จากความขัดแย้งในเรื่องการขยายอิทธิพลและการสะสมอาวุธ ทำให้ญี่ปุ่นประกาศลาออกจากสมาชิกสันนิบาตชาติและการประชุมลดาอาวุธโลกช่วงต้นปี พ.ศ. 2475¹⁹⁷ ส่วนเยอรมันประกาศลาออกเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476¹⁹⁸ จากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ย่อมมีความเสี่ยงที่จะมีสงครามเกิดขึ้นได้ทุกเวลา

สำหรับประเทศไทยภายหลังจากที่ได้เข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีการปรับปรุงและขยายกองทัพอย่างต่อเนื่องในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งเริ่มเกิดวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกช่วงปลายทศวรรษ 2460 ทำให้รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณอย่างหนัก ทำให้ต้องมีมาตรการตัดลดรายจ่ายด้านต่างๆ ของรัฐบาลลงเป็นจำนวนมากเพื่อให้งบประมาณแผ่นดินเข้าสู่ดุลยภาพ ซึ่งผลกระทบจากการตัดลดรายจ่ายได้สร้างแรงสั่นสะเทือนให้กองทัพเป็นอย่างมาก เนื่องจากกองทัพเป็นส่วนราชการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นจำนวนมาก ทำให้กองทัพต้องถูกลดขนาดลงให้เหมาะสมกับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ และงานด้านการปรับปรุงกองทัพต้องหยุดชะงักลงจากการถูกปรับลดงบประมาณ จะเห็นว่าในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือก่อนการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 กองทัพบกมีการจัดซื้อยุทโธปกรณ์เพียงครั้งเดียวเมื่อปี พ.ศ. 2472¹⁹⁹

¹⁹⁶ ญี่ปุ่นประกาศจะสร้างเรือรบ 25 ลำ เพื่อให้ได้เทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับกองทัพเรือของสหรัฐอเมริกา ดูเพิ่มเติม คนเล็ก ๆ [นามแฝง], “ควีนสงครามภาคตะวันออกและตะวันตก,” *ประชาชาติ*, 14 ตุลาคม 2476, 5; หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สหรัฐอเมริกากับอังกฤษได้จัดให้มีการประชุมขึ้นที่กรุงวอชิงตันเมื่อ พ.ศ. 2465 เพื่อหาข้อตกลงในการจำกัดอาวุธทางเรือ ซึ่งในขณะนั้นประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรมีเรือรบในครอบครองตามอัตราส่วน คือ สหรัฐอเมริกา 5 อังกฤษ 5 ญี่ปุ่น 3 ฝรั่งเศส 1.75 และอิตาลี 1.75 ดูเพิ่มเติม Harold M. Vinacke, *A History of the Far East in Modern Times* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1961), 421.

¹⁹⁷ Edwin O. Reischauer, *Japan, Past and Present* (London: Duckworth, 1947), 165.

¹⁹⁸ “ฮิตเลอร์ฉีกสัญญาแวร์ไซม์,” *ประชาชาติ*, 18 พฤศจิกายน 2476, 5.

¹⁹⁹ จิตรราภรณ์ ไชยกันหา, 242.

ในช่วงต้นหลังการปฏิวัติสยาม กองทัพบกได้เริ่มสั่งซื้อยุทโธปกรณ์เข้ามาประจำการ แต่ยุทโธปกรณ์ที่สั่งซื้อทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นรถถังและปืนต่อสู้อากาศยานถูกกำหนดให้ประจำการเฉพาะในหน่วยทหารที่ตั้งอยู่กรุงเทพฯ ซึ่งคณะราษฎรกุมกำลังอยู่ เพื่อเป็นอาวุธสำคัญในการป้องกันการทำรัฐประหารซ้อน ซึ่งต่อมากองทัพบกได้ใช้ยุทโธปกรณ์เหล่านั้นในการปราบปรามเหตุการณ์กบฏบวรเดช อย่างไรก็ตาม แม้ผลจากการสู้รบระหว่างกองทัพรัฐบาลกับกองทัพคณะกบฏบ้านกุ่มเมืองจะสร้างความเสียหายหลายอย่างกับกองทัพ แต่ในด้านหนึ่งชัยชนะของกองทัพรัฐบาลได้สร้างความมั่นคงทางการเมืองให้กับคณะราษฎรในการควบคุมอำนาจทางการเมืองและทหาร อีกทั้งกลายเป็นจุดเริ่มต้นใหม่ในการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรหลังการปฏิวัติสยาม เพื่อรับมือกับโจทย์ปัญหาด้านความมั่นคงอันใหม่ นั่นคือสถานการณ์สงครามที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

3.2.1 การปรับปรุงฝ่ายรบ

โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ถูกแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายรบ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายจังหวัดทหารบก โดยใช้หน้าที่รับผิดชอบเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ซึ่งฝ่ายรรมีหน่วยทหารทั้งประเภทเหล่าทหารและกรม ได้แก่ กรมยุทธการทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก กรมอากาศยานเหล่าทหารราบ เหล่าทหารปืนใหญ่ เหล่าทหารม้า และเหล่าทหารช่างและสื่อสาร ส่วนฝ่ายธุรการ ได้แก่ กรมยกบัตรทหารบก กรมช่างแสงทหารบก และกรมแผนที่ทหารบก ส่วนสุดท้ายฝ่ายจังหวัดทหารบกมี 5 จังหวัดใหญ่ทหารบก ได้แก่ กรุงเทพฯ ออยุธยา ปราจีนบุรี นครราชสีมา และนครสวรรค์ สำหรับการบังคับบัญชาที่กำหนดให้เจ้ากรม ผู้บังคับเหล่าทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยทหารในแต่ละฝ่าย และให้ขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก²⁰⁰

การปรับปรุงฝ่ายรบในโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 พ.อ.พระยาทรงสุรเดช ได้ยุบหน่วยทหารฝ่ายรบที่เป็นหน่วยผสม (กองทัพ-กองพล) และหน่วยเฉพาะเหล่าระดับกรมทั้งหมดให้เหลือเพียงกองพัน เพื่อกำจัดกลุ่มอำนาจเก่าที่เป็นผู้บังคับบัญชาคู่กำลังทหารหลักของกองทัพบก ส่งผลให้สายการบังคับบัญชาทหารฝ่ายรบเปลี่ยนไปจากเดิม จากที่เคยมีผู้บังคับการกรม ผู้บัญชาการกองพล และแม่ทัพเป็นผู้บังคับบัญชาหลักในการรวมการบังคับบัญชาทหารหน่วยย่อยระดับกองพันได้เปลี่ยนเป็นให้หน่วยทหารทุกกองพันซึ่งมีผู้บังคับกองพันเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อกองทัพบกที่กรุงเทพฯ โดยมีผู้บังคับเหล่าและผู้บัญชาการทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชาตามลำดับ ซึ่งการจัดสายการบังคับบัญชาฝ่ายรบดังกล่าวนี้ทำให้หน่วยทหารลดความเป็นปึกแผ่นลงและการบังคับบัญชาเป็นไป

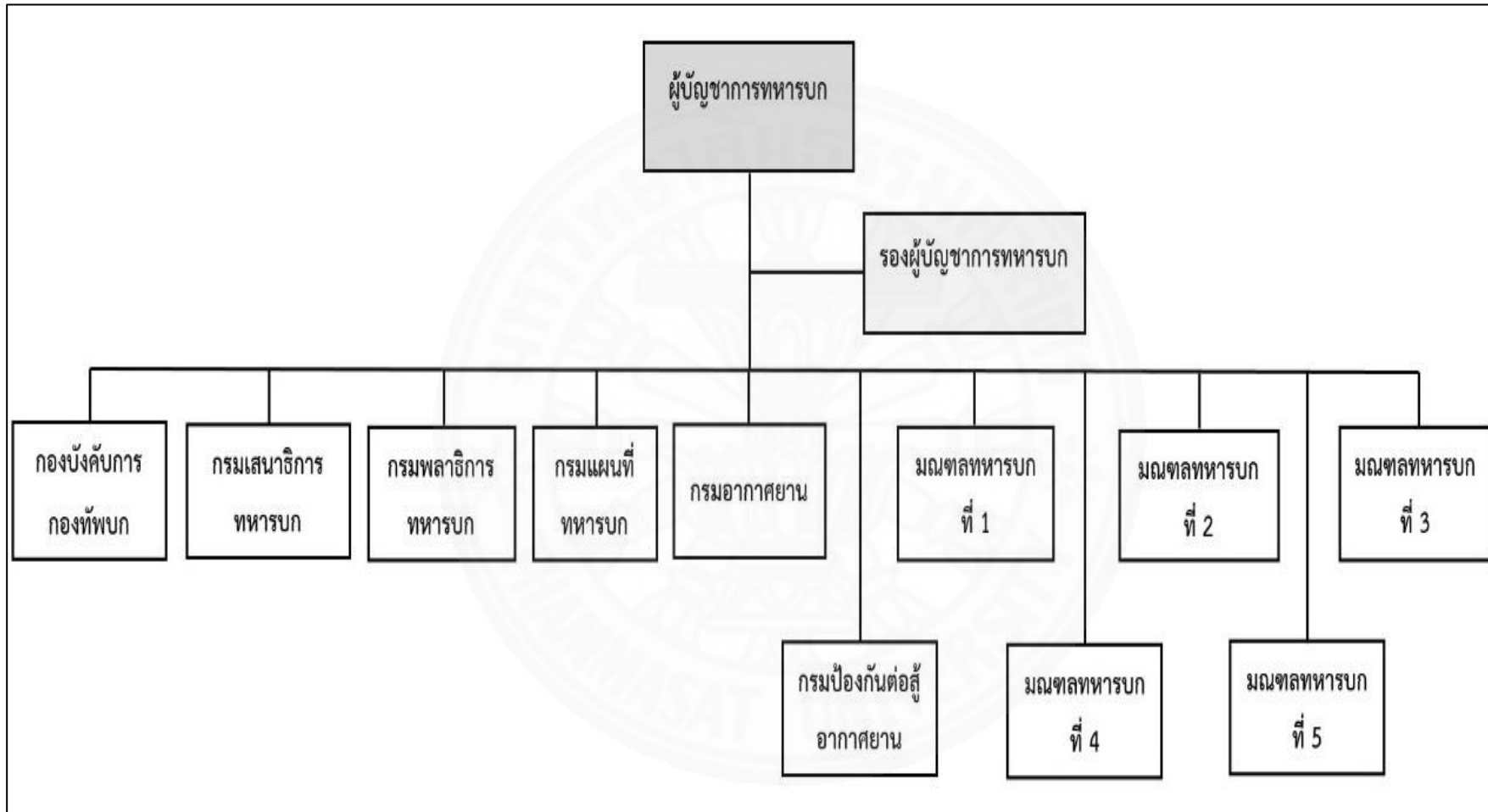
²⁰⁰ ดูเพิ่มเติม พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

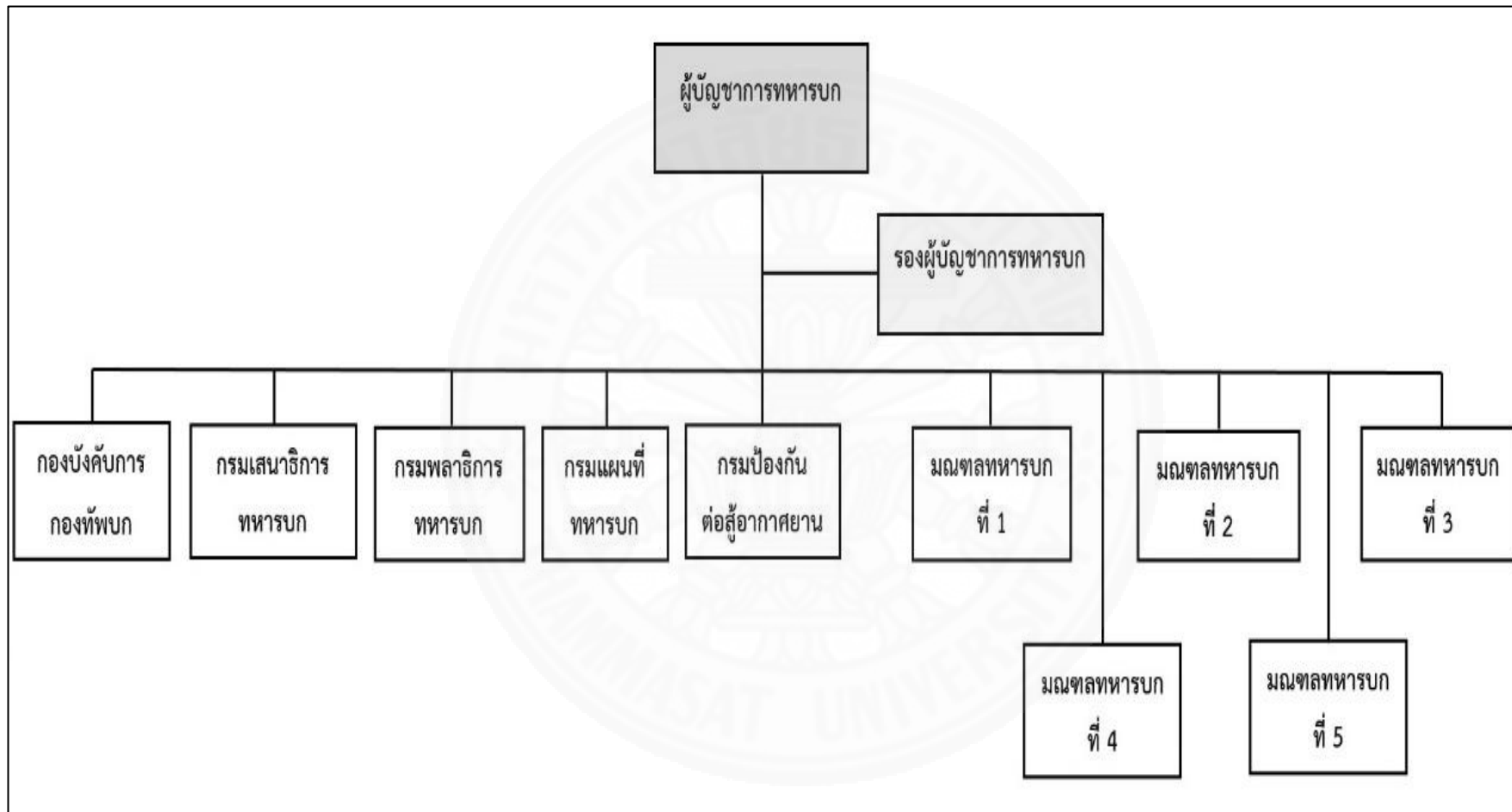
อย่างลำบากโดยเฉพาะหน่วยทหารหัวเมือง เนื่องจากไม่มีการรวมอำนาจการบังคับบัญชาให้ขึ้นกับหน่วยใหญ่ (กองทัพ-กองพล) ด้วยเหตุนี้ในคราวเมื่อเกิดกบฏบวรเดช คณะผู้บ้านกู้เมืองจึงไม่สามารถรวบรวมกำลังทหารได้มากพอและการบังคับบัญชาหน่วยเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ จนไม่สามารถโค่นล้มรัฐบาลคณะราษฎร²⁰¹ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะฝ่ายรบประเภทเหล่าซึ่งถูกแบ่งเป็นเหล่าทหารราบ เหล่าทหารปืนใหญ่ เหล่าทหารม้า และเหล่าทหารช่างและสื่อสาร จะทำให้เห็นถึงเป้าหมายสำคัญของโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ที่ต้องการให้มีหน่วยรบขนาดใหญ่เพียงหน่วยเดียวอยู่ที่กรุงเทพฯ และมีผู้บังคับบัญชาหน่วยรบผสมเพียงตำแหน่งเดียวคือผู้บัญชาการทหารบก กล่าวได้ว่าอำนาจในการควบคุมกองทัพของคณะราษฎรถูกจำกัดอยู่เฉพาะในกรุงเทพฯ และผลเสียที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ที่ชัดเจนคือการเกิดกบฏบวรเดช ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความล้มเหลวของระบบการบังคับบัญชาภายในกองทัพบก จากบทเรียนสำคัญนี้ทำให้คณะราษฎรต้องพยายามขยายอำนาจการบังคับบัญชาทหารออกไปยังหน่วยทหารหัวเมือง และในทางกลับกันเมื่อคณะราษฎรตัดสินใจรวมอำนาจการบังคับบัญชาทหารในมณฑลทหารบกให้ขึ้นต่อผู้บังคับการมณฑลทหารบก จึงจำเป็นที่จะต้องเพิ่มหน่วยรบในการป้องกันและรักษาพระนครเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

การปรับปรุงกำลังฝ่ายรบของกองทัพบกช่วง พ.ศ. 2476-2481 ได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงโครงสร้างการบังคับบัญชา ยุทธโศปกรณ์ และกำลังพล โดยเฉพาะโครงสร้างการบังคับบัญชาที่ได้นำระบบการบังคับบัญชาทหารที่เคยใช้ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมาใช้ใหม่ คือการปกครองท้องที่แบบมณฑลทหารบกที่กำหนดให้กำลังทหารหน่วยย่อยขึ้นกับหน่วยใหญ่ เพื่อรวมอำนาจการบังคับบัญชาให้ขึ้นกับผู้บังคับการมณฑลทหารบก นอกจากนี้กองทัพบกได้มีการตั้งหน่วยรบขึ้นใหม่คือ “กรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน” เพื่อเตรียมรับมือกับภัยสงครามทางอากาศ ซึ่งกรมป้องกันต่อสู้อากาศยานถูกตั้งขึ้นพร้อมกับการยุบกรมอากาศยานออกจากกองทัพบกไปขึ้นกับกระทรวงกลาโหม

²⁰¹ โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ทำให้เกิดการกระจายกระจายของการบังคับบัญชาทหารในลักษณะแนวราบโดยเฉพาะในพื้นที่หัวเมืองที่หน่วยทหารไม่ได้ตั้งกระจุกตัวเหมือนกรุงเทพฯ ซึ่งทำให้การบังคับบัญชาหน่วยทหารหัวเมืองที่ตั้งกระจายตัวทั่วประเทศไม่มีประสิทธิภาพ จะเห็นว่าความไม่เป็นเอกภาพในการบังคับบัญชาทหารเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการรวบรวมกำลังทหารของคณะผู้บ้านกู้เมือง ดู เสาวรักษ์ [นามแฝง], “ชีวิตนักการเมืองไทย,” ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.จกกล ไกรฤกษ์* (พระนคร: ศูนย์การพิมพ์, 2512), 49.

ภาพที่ 3.5 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2477, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2477,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/500.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

ภาพที่ 3.6 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2478, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/103.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

3.2.1.1 เหล้าทหารราบ

ภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช กระทรวงกลาโหมได้เปลี่ยนแปลงเขตปกครองท้องที่ทหารบกเป็นแบบมณฑลทหารบก และแบ่งออกเป็น 5 มณฑลทหารบก โดยมีมณฑลทหารบกที่ 5 เป็นมณฑลทหารบกตั้งใหม่แทนการยุบจังหวัดใหญ่ทหารบกอยุธยาซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจลาจล ซึ่งมณฑลทหารบกที่ 5 มีกองบังคับการตั้งอยู่ที่จังหวัดทหารบกราชบุรี รับผิดชอบพื้นที่จังหวัดในภาคใต้ทั้งหมดจากราชบุรีจนถึงนราธิวาส ซึ่งในช่วงก่อนที่ประเทศไทยจะสามารถแก้ไขสนธิสัญญาได้สำเร็จและมีเอกราชสมบูรณ์เทียบเท่ากับบรรดาประเทศมหาอำนาจนั้น ในปี พ.ศ. 2476 มณฑลทหารบกที่ 5 มีกำลังทหารราบ 1 กองพัน ตั้งอยู่ที่เพชรบุรีคือกองพันทหารราบที่ 10²⁰² ต่อมาในปี พ.ศ. 2479 มณฑลทหารบกที่ 5 ได้จัดตั้งกองพันทหารเพิ่มอีก 1 กองพัน คือกองพันทหารราบที่ 37 ราชบุรี และเปลี่ยนกองพันทหารราบที่ 8 เพชรบุรีเป็นกองพันทหารราบที่ 45²⁰³ ส่วนมณฑลทหารบกที่ 1 มีการเปลี่ยนแปลงกำลังทหารราบจากเดิมตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ 8 กองพัน ลดเหลือ 5 กองพัน เนื่องจากการยุบจังหวัดทหารบกอยุธยาและการยุบกองพันทหารม้าที่ 4 สระบุรีที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจลาจล ซึ่งในโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ได้ตั้งลพบุรีเป็นจังหวัดทหารบกแทนอยุธยาและได้ตั้งกองพันทหารราบขึ้นในลพบุรี 2 กองพัน คือ กองพันทหารราบที่ 4 และกองพันทหารราบที่ 6 ส่วนสระบุรีได้ตั้งกำลังทหารราบแทนกำลังทหารม้า 1 กองพัน คือกองพันทหารราบที่ 8²⁰⁴ นอกจากนี้ในมณฑลทหารบกที่ 2, 3 และ 4 ไม่มีการเปลี่ยนแปลงกำลังทหารราบ

สำหรับการปรับปรุงยุทธโธปกรณ์ของทหารราบ จากที่ก่อนหน้านี้ในช่วงต้นหลังการปฏิวัติสยามได้มีการจัดซื้อยุทธโธปกรณ์ใหม่มาประจำการในกองพันทหารราบที่กรุงเทพฯ คือรถถังแบบ 76 และรถบรรทุกติดปืนกลหนัก (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.2.2) ซึ่งในช่วงหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช กระทรวงกลาโหมได้จัดซื้อยุทธโธปกรณ์จากบริษัทในประเทศต่างๆ เช่น อังกฤษ สวีเดน และญี่ปุ่น โดยในปี พ.ศ. 2477 กระทรวงกลาโหมได้สั่งซื้อปืนใหญ่ทหารราบ แบบ 77 (ป.ร.77) จากบริษัทโบฟอร์ต ประเทศสวีเดน เป็นปืนใหญ่เบา ชนิด 2 ลำกล้องซ้อนในทางดิ่งขนาด 75 และ 37 มิลลิเมตร สามารถเคลื่อนย้ายติดตามทหารราบไปได้แทบทุกภูมิประเทศ ด้วยวิธีเทียมลาก บรรทุกหรือถอดแล้วหาบหามไป นับเป็นอาวุธหนักใหม่และทันสมัยที่สุดสำหรับทหารราบในสมัยนั้น²⁰⁵

²⁰² กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 65.

²⁰³ *ที่ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบกราชบุรี เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ. 2479* (พระนคร: ศรีวัน, 2479), 35.

²⁰⁴ กรมยุทธศึกษาทหาร, *ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส*, 46.

²⁰⁵ เป็นปืนใหญ่เบาบรรจุกระสุนท้ายลำกล้อง 2 ลำกล้อง กระสุนวิถีราบ ดูเพิ่มเติม กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, *วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก*

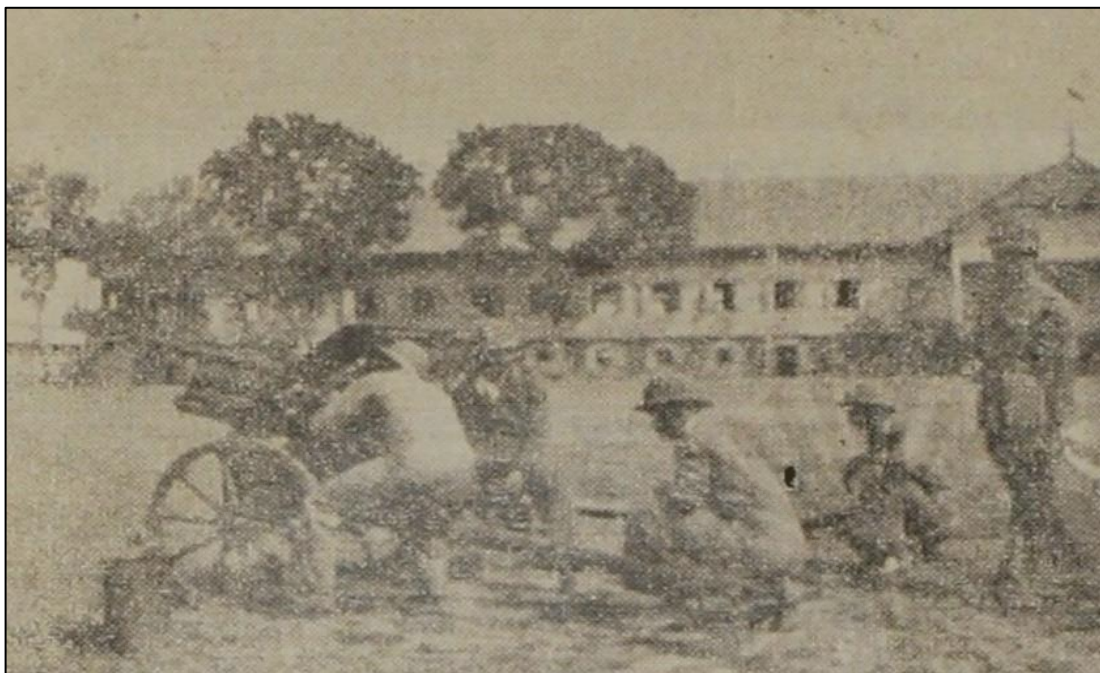
นอกจากนี้ได้จัดซื้อปืนกลหนัก แบบ 77 (ปกน.77) ระบายความร้อนด้วยน้ำจากบริษัทวิกเกอร์อาร์มสตอง ประเทศอังกฤษ และต่อมาในปี พ.ศ. 2480 ได้สั่งซื้อปืนกลหนักต่อสู้อากาศยาน แบบ 80 ระบายความร้อนด้วยน้ำ ความกว้างปากลำกล้อง 12.7 มิลลิเมตร จากประเทศญี่ปุ่น²⁰⁶

ภาพที่ 3.7 ปืนใหญ่ทหารราบ แบบ 77 (ป.ร.77) จากบริษัทโบฟอร์ส ประเทศสวีเดน, กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.* (กรุงเทพฯ: ครอบครัวพลเอก เสริม ณ นคร, 2553), 169.

เสริม ณ นคร, 169; ภายหลังที่มีการสั่งซื้อปืนใหญ่ทหารราบ แบบ 77 มาประจำการในกองทัพบกเมื่อ พ.ศ. 2477 พ.อ.พระพิชัยยุทธเดชาคนี จเรทหารราบ มีคำสั่งให้นายทหารฝึกหัดในโรงเรียนเหล่าทหารราบ จำนวน 10 นาย ทหารราบ 8 นาย ทหารเรือ 2 นาย (กำลังฝึกภาคสนาม ณ จังหวัดปราจีนบุรี) ให้เข้าศึกษาวิชาปืนใหญ่ทหารราบ (ป.ร.77) โดยใช้พื้นที่บริเวณสโมสรทหารปืนใหญ่ บางซื่อ เป็นที่อบรมและฝึกหัดเป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยมีพ.อ.หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต จเรทหารปืนใหญ่ เป็นผู้รับผิดชอบของ ดูเพิ่มเติม *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอก อมรอมรเสนีย์ ต.ม.,ท.ช. (ทศ อัมรานนท์) ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันพฤหัสบดีที่ 22 กุมภาพันธ์ 2516* (กรุงเทพฯ: ธนิตการพิมพ์, 2516), ไม่มีเลขหน้า

²⁰⁶ กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย, 186.

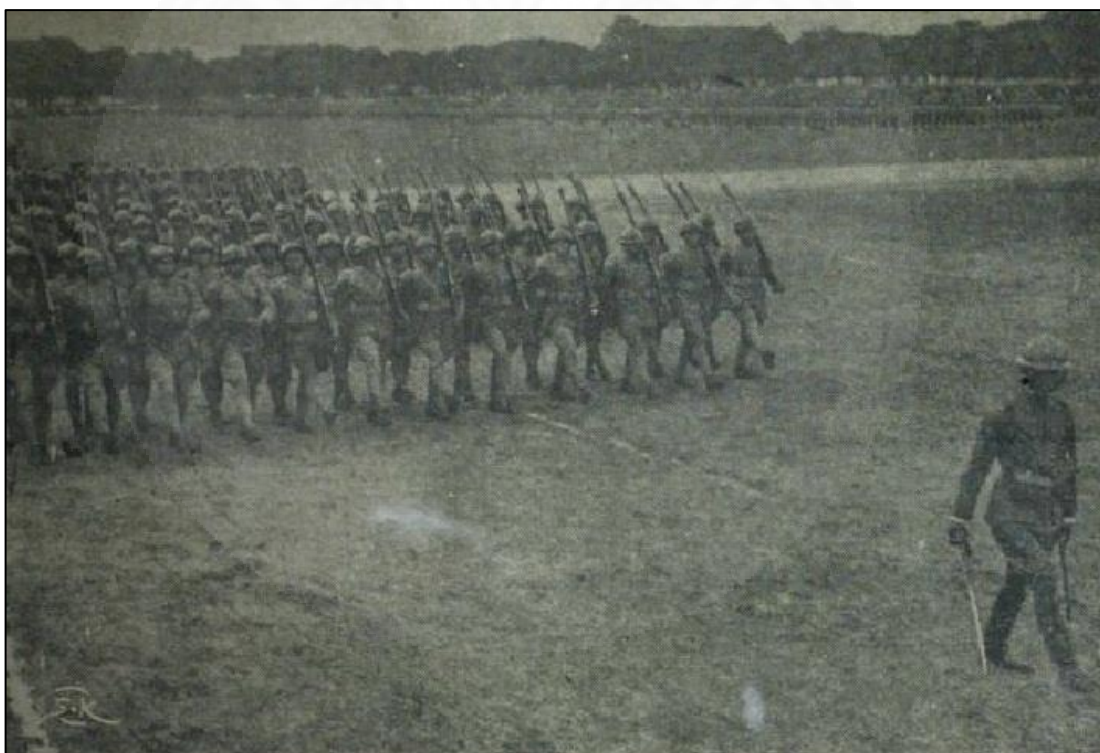

ภาพที่ 3.8 นายทหารฝึกหัดในโรงเรียนเหล่าทหารราบฝึกใช้ปืนใหญ่ทหารราบ แบบ 77 (ปร.77), อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอก อมร อมรเสนีย์ ต.ม.,ท.ช. (ทศ อัมรานนท์) ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันพฤหัสบดีที่ 22 กุมภาพันธ์ 2516 (กรุงเทพฯ: ธนิตการพิมพ์, 2516), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.9 ปืนกลหนักแบบ 77 (ปกน.77) จากบริษัทวิกเกอร์ อาร์มสตรอง ประเทศอังกฤษ ใช้ในกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสและสงครามมหาเอเชียบูรพา, กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิวัฒนาการแห่งศตวรรษในกองทัพไทย ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว. (กรุงเทพฯ: ครอบครัวพลเอก เสริม ณ นคร, 2553), 186-187.

ผลจากการปรับปรุงกำลังทหารราบทั้งด้านยุทธโปกรณ์และกำลังพล ทำให้กองทัพสามารถจัดกำลังทหารราบทั้ง 22 กองพันได้ตามมาตรฐานหน่วยรบหรือจัดหน่วยได้ถูกต้องตามประเพณีการสงคราม ซึ่งในปี พ.ศ. 2479 กระทรวงกลาโหมได้จัดพิธีพระราชทานธงชัยเฉลิมพลประจำกองทหารจำนวน 31 หน่วย ประกอบด้วย โรงเรียนเทนิศทหารบก โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนทหารราบ กองพันทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ กองพันทหารราบที่ 2,3,5,7,9 รักษาวัง (กรุงเทพฯ) กองพันทหารราบที่ 4,6 (ลพบุรี) กองพันทหารราบที่ 8 (สระบุรี) กองพันทหารราบที่ 10,11,12 (ปราจีนบุรี) กองพันทหารราบที่ 19,20,21 (นครราชสีมา) กองพันทหารราบที่ 22 (อุบลราชธานี) กองพันทหารราบที่ 28 (นครสวรรค์) กองพันทหารราบที่ 29 (พิษณุโลก) กองพันทหารราบที่ 30 (ลำปาง) กองพันทหารราบที่ 31 (เชียงใหม่) กองพันทหารราบที่ 37 (ราชบุรี) และกองพันทหารราบที่ 45 (เพชรบุรี)²⁰⁷

ภาพที่ 3.10 การเดินสวนสนามของทหารราบในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479, ที่ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบกราชบุรี เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ. 2479 (พระนคร: ศรีวัน, 2479), ไม่มีเลขหน้า

²⁰⁷ ที่ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบกราชบุรี เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ. 2479, 35.

ภาพที่ 3.11 ปืนใหญ่และยุทโธปกรณ์ประจำหน่วยทหารราบในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479, ที่ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบก ราชบุรี เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ. 2479 (พระนคร: ศรีวัน, 2479), ไม่มีเลขหน้า

3.2.1.2 เหล่าทหารปืนใหญ่

การตั้งกรมป้องกันต่อสู้อากาศยานเมื่อ พ.ศ. 2477 มีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงกำลังทหารปืนใหญ่ในกรุงเทพฯ เนื่องจากกรมป้องกันต่อสู้อากาศยานจัดกำลังออกเป็น 3 กองพัน (ป.ต.อ.) โดยกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ 3 เป็นการแปรสภาพจากกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 9 ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477²⁰⁸ ทำให้กำลังทหารปืนใหญ่ในกรุงเทพฯ มี 2 กองพัน คือกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์กับกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 2 นอกจากนี้ในมณฑลทหารบกอื่นๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงกำลังทหารปืนใหญ่เช่นกัน มีการเพิ่มกำลังทหารปืนใหญ่ในมณฑลทหารบกที่ 2 (ปราจีนบุรี) และมีการลดกำลังทหารปืนใหญ่ในมณฑลทหารบกที่ 4 (นครสวรรค์) โดยมณฑลทหารบก

²⁰⁸ ที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ วันเสาร์ที่ 16 มิถุนายน 2527 ณ หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส (กรุงเทพฯ: กราฟิการ์ต, 2527), ไม่มีเลขหน้า

ที่ 2 ได้ตั้งกองพันทหารปืนใหญ่เพิ่มอีก 1 กองพันที่ปราจีนบุรี ทำให้ปราจีนบุรีมีกองพันทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน คือกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 5,6 ส่วนมณฑลทหารบกที่ 4 ได้ยุบกองพันทหารปืนใหญ่ที่ นครสวรรค์เหลือ 1 กองพัน คือกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 9²⁰⁹

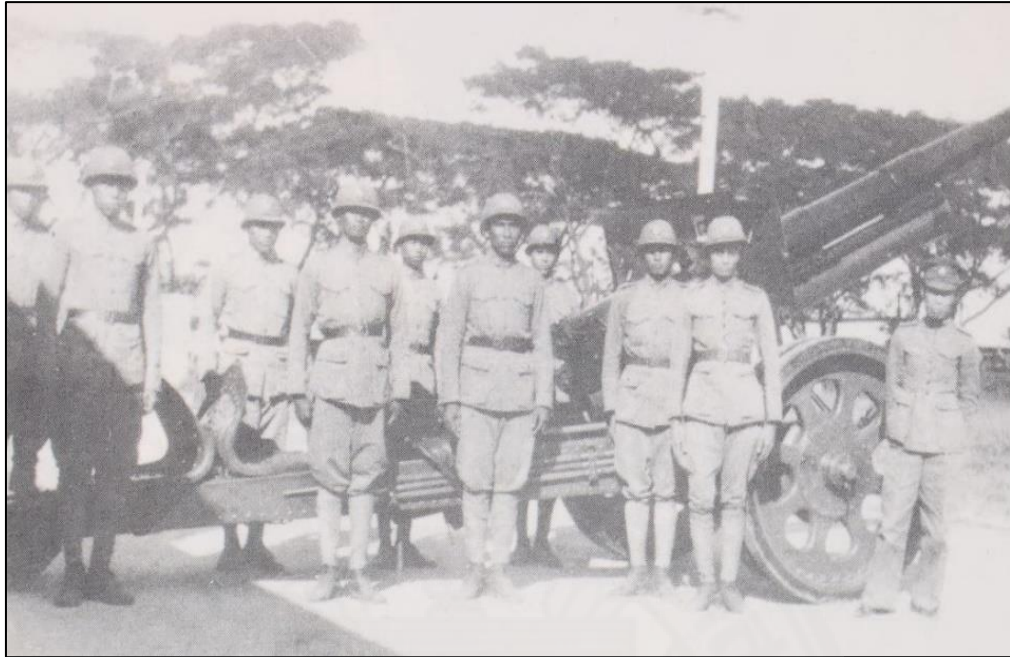
การปรับปรุงยุทธโศภกรณ์ของเหล่าทหารปืนใหญ่ ภายหลังจากที่ทหารปืนใหญ่ ต่อสู้อากาศยานแยกตัวตั้งเป็นกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน โดยในช่วง พ.ศ. 2478-2480 กระทรวง กลาโหมได้จัดซื้อปืนใหญ่จำนวน 4 รายการจากบริษัทโบฟอร์ต ประเทศสวีเดน ดังนี้

ตารางที่ 3.6 การจัดซื้อปืนใหญ่ของกระทรวงกลาโหมจากบริษัทโบฟอร์ต ประเทศสวีเดน ในช่วง พ.ศ. 2478-2480

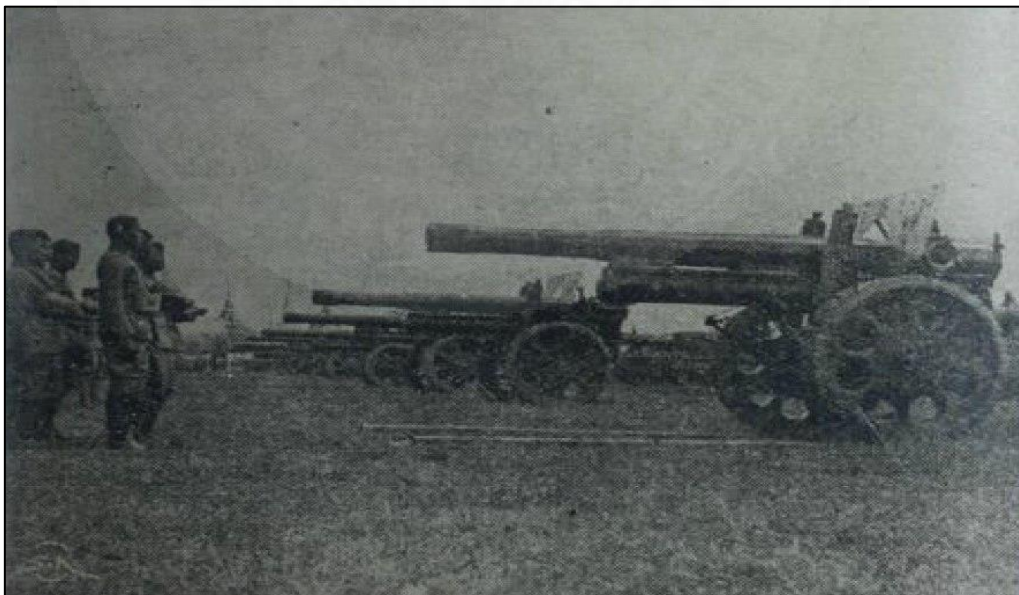
ปีที่จัดซื้อ	รายการ	ข้อมูลเฉพาะ	ใช้ในราชการสงคราม
พ.ศ. 2478	ปืนใหญ่หนักกระสุนวิถีราบ แบบ 78 (ปนร.78)	ความกว้างปากลำกล้อง 105 ม.ม. ลากจูงด้วยรถยนต์	สงครามพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศสและสงครามมหาเอเซียบูรพา
พ.ศ. 2478	ปืนใหญ่หนักกระสุนวิถีโค้ง แบบ 78 (ปนค.78)	ความกว้างปากลำกล้อง 150 ม.ม. ลากจูงด้วยรถสายพาน แล่นเวอร์ธ	สงครามพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศสและสงครามมหาเอเซียบูรพา
พ.ศ. 2480	ปืนใหญ่เบากระสุนวิถีราบ แบบ 80 (ปปร.80)	ความกว้างปากลำกล้อง 75 ม.ม. ลากจูงด้วยรถยนต์ เป็นปืนใหญ่กองพล	สงครามพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศสและสงครามมหาเอเซียบูรพา
พ.ศ. 2480	ปืนใหญ่เบากระสุนวิถีโค้ง แบบ 80 (ปค.80)	ความกว้างปากลำกล้อง 105 ม.ม. ลากจูงด้วยรถยนต์ เป็นปืนใหญ่กองพล	สงครามพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศสและสงครามมหาเอเซียบูรพา

ที่มา: กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.* (กรุงเทพฯ: ครอบครัว พลเอก เสริม ณ นคร, 2553), 166.

²⁰⁹ กรมยุทธศึกษาทหาร, *ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส*, 46.

ภาพที่ 3.12 ปืนใหญ่หนักกระสุนวิถีโค้ง แบบ 78 (ปนค.78) ที่ประจำการในกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 8 นครราชสีมา, กรมยุทธการทหารบก, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลจัตวา เกียรติ บุรกลีกร ท.ช.,ท.ม. ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2534 (กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, 2534), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.13 ยุทโธปกรณ์บางส่วนของกองพันทหารปืนใหญ่ในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479, ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบก ราชบุรี เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ. 2479 (พระนคร: ศรีวัน, 2479), ไม่มีเลขหน้า

3.2.1.3 เหล้าทหารม้า

โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ได้ยุบกรมทหารม้าลงทั้งหมดให้เหลือ กองพันทหารม้า 4 กองพันและตั้งอยู่ในจังหวัดทหารบก 4 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพฯ ปราจีนบุรี นครราชสีมา และสระบุรี ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนเขตปกครองท้องที่ทหารบกเป็นแบบมณฑลทหารบก ทำให้กองพันทหารม้ามีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งและเพิ่มจำนวนตามความจำเป็นของราชการ²¹⁰ จากเดิมมี 4 กองพันเพิ่มเป็น 5 กองพันกับ 1 กองทหารม้า ซึ่งมณฑลทหารบกที่ 1 ได้ยุบกองพันทหารม้าที่ 4 สระบุรีมารวมกับกองพันทหารม้าที่ 1 ร.อ. กรุงเทพฯ และในปี พ.ศ. 2478 กองพันทหารม้าที่ 1 ร.อ. ได้แยกกองร้อยที่ 3 (รถถัง)²¹¹ ออกเป็นกองรถรบ มณฑลทหารบกที่ 2 จากเดิมมีกองพันทหารม้าที่ 2 ตั้งอยู่ปราจีนบุรีถูกย้ายไปตั้งที่จันทบุรี มณฑลทหารบกที่ 3 จากเดิมมีกองพันทหารม้าที่ 3 ตั้งอยู่นครราชสีมาถูกย้ายไปตั้งที่อุบลราชธานีและตั้ง 1 กองทหารม้าที่ร้อยเอ็ด²¹²

3.2.1.4 กองรถรบ

กองรถรบเป็นหน่วยรบใหม่ที่แยกเป็นกองอิสระจากกองพันทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์ เมื่อ พ.ศ. 2478 ถือเป็น “หน่วยยานเกราะหน่วยแรก” ของกองทัพบกไทย ซึ่งในโครงสร้างหน่วยประกอบด้วย 6 กองร้อย กับกองร้อยซ่อมและพลาธิการ²¹³ ในการปรับปรุงด้านยุทธโศปกรณ์ของกองรถรบส่วนใหญ่ได้มีการจัดซื้อมาจากประเทศอังกฤษ เช่น พ.ศ. 2477 จัดซื้อรถถังเบาแบบ 77 ขนาด 2 ตัน²¹⁴ และพ.ศ. 2481 จัดซื้อรถถังเบาแบบ 81 ขนาด 7.5 ตัน²¹⁵

²¹⁰ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรี ชุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) ป.ม.,ท.ช. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 27 กรกฎาคม 2528 (กรุงเทพฯ: ไทมอนเประสการพิมพ์, 2524), 65.

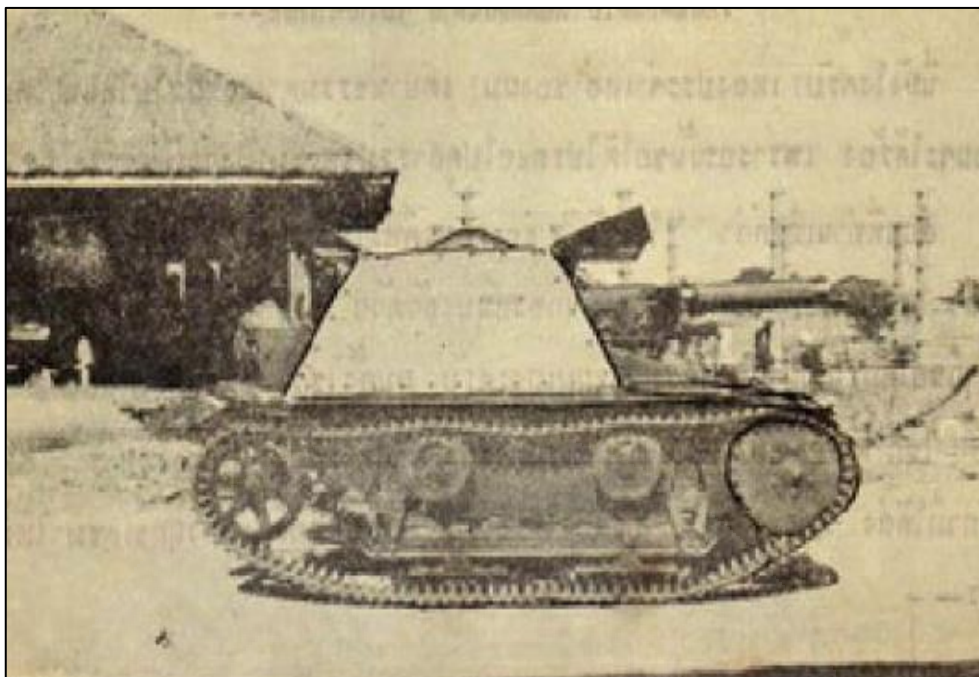
²¹¹ เพื่อนร่วมตาย เพื่อนร่วมเหล่า เพื่อนร่วมรุ่น ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรี น้อม เกตุญาติ (พระนคร: ศูนย์การพิมพ์, 2513), 5.

²¹² กรมยุทธศึกษาทหาร, ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541), 48-49.

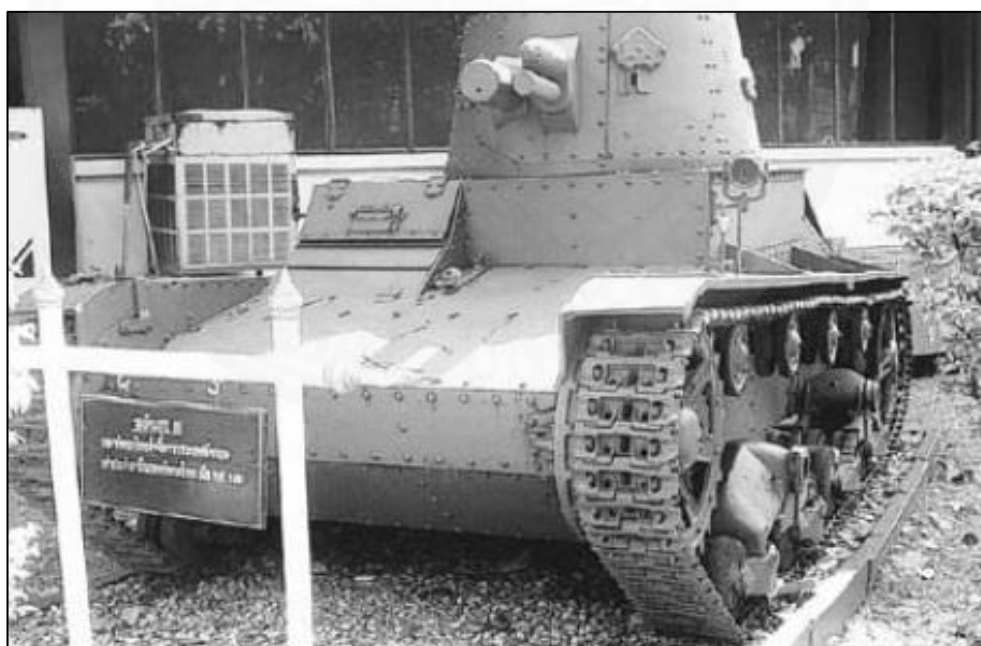
²¹³ กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิกิพัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร, 193.

²¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 193.

²¹⁵ เรื่องเดียวกัน, 194.

ภาพที่ 3.14 รถถังเบาแบบ 77 จากประเทศอังกฤษ, กรมเสนาธิการทหารบก, แผนกตำรา ประวัติ กองทัพบก (พระนคร: ม.ป.พ., 2495), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.15 รถถังเบาแบบ 81 จากประเทศอังกฤษ, กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิวัฒนาการแห่งศตวรรษในกองทัพบกไทย ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.* (กรุงเทพฯ: ครอบครัวพลเอก เสริม ณ นคร, 2553), 196.

ส่วน ๑ ของกองรถรบ

ภาพที่ 3.16 ยุทโธปกรณ์บางส่วนของกองรถรบในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479, ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบกราชบุรี เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ. 2479 (พระนคร: ศรีวัน, 2479), ไม่มีเลขหน้า

3.2.1.5 กองทหารสื่อสาร

กองพันทหารสื่อสารเป็นหน่วยรบที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด เนื่องจากถูกแปรสภาพให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเหล่ารบอื่น ซึ่งเป็นการกระจายทรัพยากรสำคัญของกองทัพบกให้กับหน่วยทหารหัวเมืองแทนที่จะกระจุกตัวอยู่เฉพาะหน่วยทหารในกรุงเทพฯ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2477 กองทัพบกได้ปรับปรุงเหล่าทหารสื่อสารจากที่มีการจัดกำลังออกเป็น 2 กองพันคือ กองพันทหารสื่อสารที่ 1 และกองพันทหารสื่อสารที่ 2 ได้มีการแปรสภาพกองพันทหารสื่อสารที่ 1 ให้เป็นกองโรงเรียนทหารสื่อสาร (มี 3 กองร้อย) ขึ้นตรงต่อแผนกที่ 5 กรมจเรทหารบก (จร.5)²¹⁶ บริเวณสะพานแดง บางซื่อ ส่วนกองพันทหารสื่อสารที่ 2 ถูกยุบเพื่อนำกำลังไปใช้จัดตั้งเป็นกองทหารสื่อสาร

²¹⁶ พ.ศ. 2485 กองทัพบกได้ยุบกรมจเรทหารบกและเปลี่ยนชื่อแผนกที่ 5 กรมจเรทหารบกเป็นแผนกทหารสื่อสาร กรมเสนาธิการทหารบก ดูเพิ่มเติม อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพล.อ.ไสว ไสวแสนยากร ม.ป.ช. ,ม.ว.ม.,ท.จ.ว. 22 มีนาคม 2524 (กรุงเทพฯ: หนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2524), 162.

ประจําณชลทหารบกต่างๆ คือ กรุงเทพฯ ปราจีนบุรี นครราชสีมา นครสวรรค์ ราชบุรี และกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน²¹⁷ ต่อมาในปี พ.ศ. 2479 กองทัพบกได้จัดตั้งโรงงานทหารสื่อสารเป็นหน่วยขึ้นตรงของแผนกที่ 5 กรมจเรทหารบก เพื่อเป็นหน่วยงานในการออกแบบและผลิตเครื่องสื่อสารขึ้นใช้ในกองทัพบก เช่น เครื่องทัศนสัญญาณ เครื่องโทรศัพท์สนาม และเครื่องรับส่งวิทยุที่ใช้เลขสัญญาณ (รส.3 รส.4 และรส.5) นอกจากนี้ยังมีการผลิตแบตเตอรี่แห้ง แบตเตอรี่น้ำ และเครื่องทำไฟที่ใช้กับเครื่องสื่อสารตามที่กล่าวนี้ด้วย²¹⁸

3.2.1.6 กรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน (ป.ต.อ.)

การป้องกันภัยทางอากาศของประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในช่วงปลาย พ.ศ. 2470 กระทรวงกลาโหมได้มีการส่งนายทหาร 2 นาย คือ พ.ท.พระทรงสุระเดช (เทพ พันธุมเสน) อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาทหาร กรมยุทธศึกษาทหารบก และ พ.ท.พระศรีสิทธิสงคราม (ดื่น ทาราบ) เสนาธิการกองทัพน้อยที่ 1 ไปศึกษาดูงานด้านการป้องกันการรุกรานของอากาศยานของหลายประเทศในยุโรป²¹⁹ แต่ด้วยปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและขาดแคลนงบประมาณต่อเนื่องในช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลให้โครงการเกี่ยวกับการปรับปรุงกองทัพต้องหยุดชะงักลงจากมาตรการตัดลดรายจ่ายเพื่อให้งบประมาณแผ่นดินเข้าสู่ดุลยภาพ จนกระทั่งภายหลังการปฏิวัติสยาม คณะราษฎรได้เริ่มยุทธศาสตร์การป้องกันภัยทางอากาศอีกครั้ง โดยมีการตั้งกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานจำนวน 2 กองพัน มียุทธภัณฑ์หลักประจำหน่วยเป็นปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ขนาด 40 มิลลิเมตร ติดตั้งบนรถถังกึ่งสายพานจากบริษัทวิกเกอร์อาร์มสตรอง ประเทศอังกฤษ²²⁰ จำนวน 26 คัน²²¹ นอกจากนี้ในช่วงปลาย พ.ศ. 2476 กองทัพบกได้ตั้งกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 9 ขึ้นในกรุงเทพฯ

ในช่วงต้น พ.ศ. 2478 รัฐบาลคณะราษฎรได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477²²² และพระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวง

²¹⁷ ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพร้อยโท แก้ว บัววิรัตน์ ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร วันอาทิตย์ที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2523 (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2523), 47.

²¹⁸ แสง จุละจาริตต์, แต่ท่านผู้มีพระคุณ, 121.

²¹⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร. 7ก.10/2 เรื่อง พระทรงสุระเดช พระศรีสิทธิสงครามออกไปศึกษาวิธีป้องกันการรุกรานทางอากาศฯ ณ ต่างประเทศ (9 ม.ค. 2470-14 ม.ค. 2470).

²²⁰ กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตรทหาร, วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย, 165.

²²¹ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลโท หม่อมเจ้า คัสตาวัส จักรพันธุ์, ไม่มีเลขหน้า

²²² ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477, "<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/43.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

กลาโหม พ.ศ. 2477 ส่งผลให้มีการตั้ง “กรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน”²²³ ซึ่งเป็นหน่วยรบที่ขยายขึ้นจากกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ป.ต.อ.) ทำหน้าที่ป้องกันภัยจากการรุกรานของข้าศึกที่โจมตีทางอากาศ²²⁴ กรมป้องกันต่อสู้อากาศยานได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2479²²⁵ นอกจากนี้ได้เปลี่ยนกองพันทหารปืนใหญ่ที่ 9 ที่ตั้งขึ้นใหม่เมื่อปลาย พ.ศ. 2476 เป็นกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ 3²²⁶

การตั้งกรมป้องกันต่อสู้อากาศยานในช่วงเริ่มแรกนั้น ยุทธโศภกรรมและเครื่องมือต่างๆ ยังอยู่ในสถานะที่ไม่เพียงพอ ซึ่งรัฐบาลคณะราษฎรนอกจากจะใช้งบประมาณของกระทรวงกลาโหมในการดำเนินการแล้วยังมีการเปิดรับทุนบริจาคจากประชาชนทั่วไป²²⁷ โดยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้เปิดรับบริจาคทุน 4 รายการ คือ ทุนสะสมอาวุธ ทุนบำรุงการบิน ทุนบำรุงกรมต่อสู้ป้องกันอากาศยาน และทุนช่วยราชการทหารเรือ ส่วนของกรมต่อสู้ป้องกันอากาศยานได้ให้กรมปลัดบัญชาการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการรวบรวมทุน เพื่อนำทุนไปใช้ในการจัดซื้อยุทธโศภกรรมและเครื่องมือที่จำเป็นในราชการ เช่น ปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ไฟฉาย เครื่องดักเสียงเครื่องบิน รถดับเพลิง และเครื่องป้องกันไอพิษ เป็นต้น²²⁸ ซึ่งผลจากการรับบริจาคทำให้มีเงินในการบำรุงกรมต่อสู้ป้องกันอากาศยาน ณ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2477 จำนวน 2 ล้านบาท โดยส่วนหนึ่งเป็นงบของกองทัพจากการลดค่าใช้จ่ายในด้านเครื่องใช้ทางทหารและการอนุญาตให้ทหารลาพักเป็นเวลา 6 เดือน²²⁹ ซึ่งต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2477 รัฐบาลได้นำเงินที่ได้จากการรับบริจาค

²²³ กรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน เป็นกรมขึ้นตรงต่อกองทัพและมีฐานะเป็นกรมใหญ่เทียบเท่ากรมใหญ่อื่นๆ ในกองทัพก ภายในกรมมีการแบ่งออกเป็นกองพันต่างๆ ตามเครื่องมือและยุทธโศภกรรม ดูเพิ่มเติม “ป้องกันภัยทางอากาศ,” *ประชาชาติ*, 31 สิงหาคม 2477, 32.

²²⁴ “ภัยสงครามในอนาคตคือภัยทางอากาศ,” *ประชาชาติ*, 18 สิงหาคม 2477, 4.

²²⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.4/17 เรื่อง การเปิดกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน (8 พ.ศ. 2479-19 เม.ย. 2493).

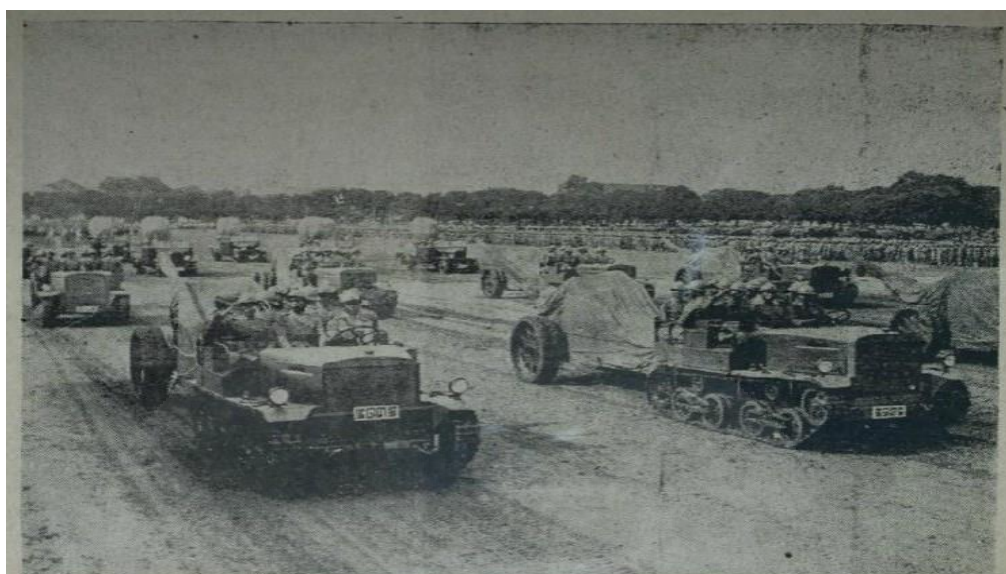
²²⁶ *ที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ วันเสาร์ที่ 16 มิถุนายน 2527 ณ เมรุ หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส (กรุงเทพฯ: กราฟิคอร์ต, 2527),* ไม่มีเลขหน้า

²²⁷ หลังกฎบัตรเดโชช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้เปิดรับบริจาคเงินจากประชาชนเพื่อเป็นทุนสะสมสร้างอาวุธ ซึ่งยอดเงินบริจาค ณ วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 รวมเป็นเงิน 56,559.98 บาท ดูเพิ่มเติม “เงินสะสมสร้างอาวุธมีผู้บริจาค 5 หมื่นเศษ,” *ประชาชาติ*, 1 มิถุนายน 2477, 4.

²²⁸ “การบำรุงทหาร,” *ประชาชาติ*, 3 ตุลาคม 2477, 32-35.

²²⁹ “ป้องกันภัยทางอากาศ,” *ประชาชาติ*, 23 กรกฎาคม 2477, 2.

ไปจัดซื้อปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ป.ต.อ.) ขนาด 75 มิลลิเมตร จากบริษัทโบฟอร์ส (Bofors) ประเทศสวีเดน²³⁰ จำนวน 4 กระบอก²³¹

ส่วน ๑ ของ กรม ป. ต. อ.

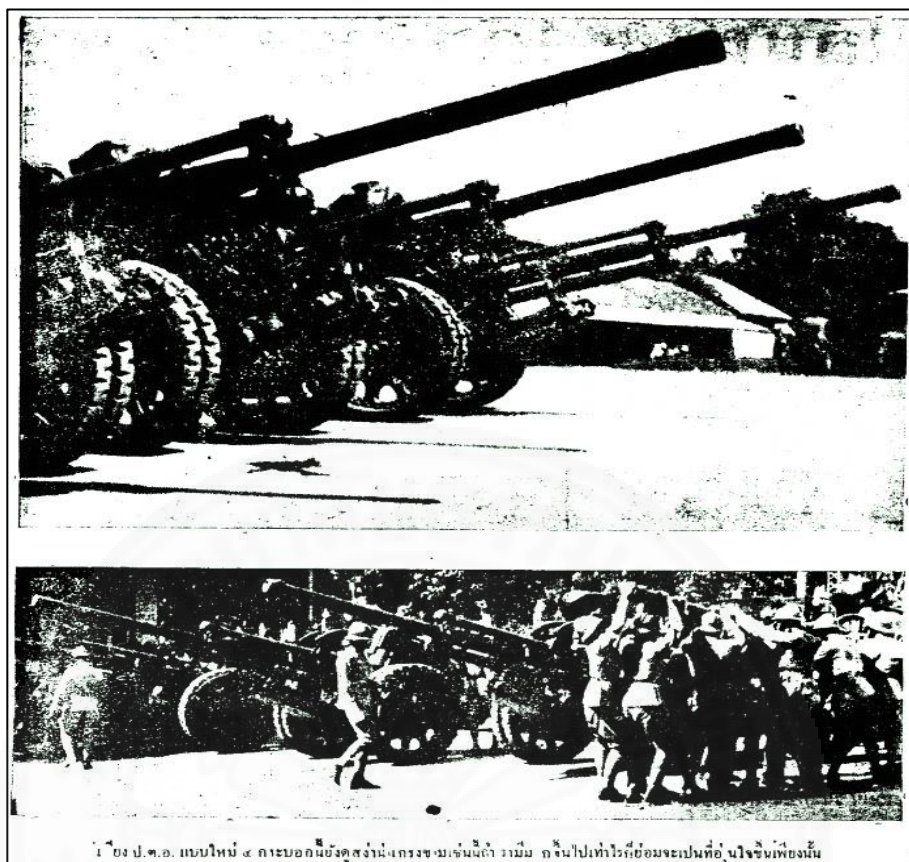

ส่วน ๑ ของ กองพัน ป. ต. อ.

ภาพที่ 3.17 ยุทโธปกรณ์บางส่วนของกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานในพิธีฉลองและปฏิญาณตนเมื่อ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2479, ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ของจังหวัดทหารบกราชบุรี เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ. 2479 (พระนคร: ศรีวัน, 2479), ไม่มีเลขหน้า

²³⁰ กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิทยาการแห่งคัสตราวุธในกองทัพไทย, 170.

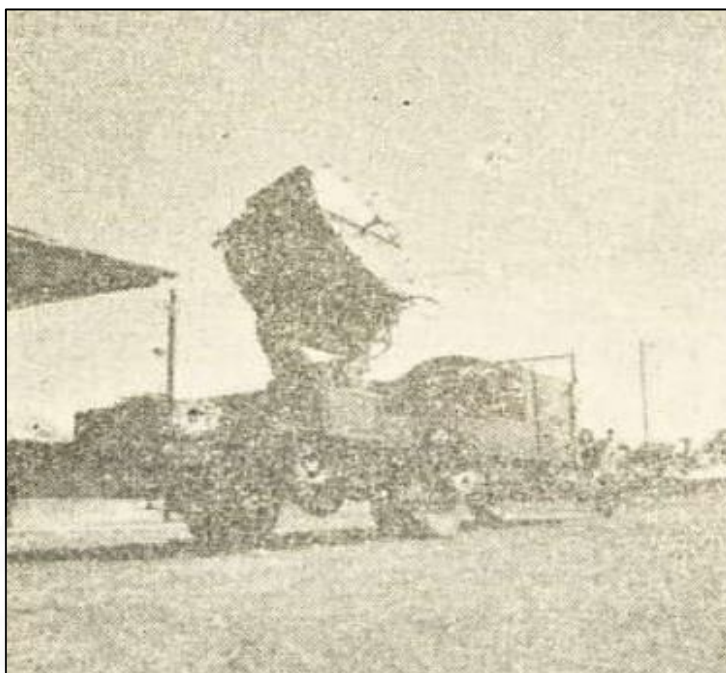
²³¹ “ป.ต.อ.แบบใหม่,” *ประชาชาติ*, 20 ตุลาคม 2477, 4.

ภาพที่ 3.18 ปืนใหญ่ ป.ต.อ. จำนวน 4 กระบอบ จากเงินบริจาคของประชาชนเมื่อปี พ.ศ. 2477, “ป.ต.อ.แบบใหม่,” *ประชาชาติ*, 20 ตุลาคม 2477, 4.

นอกจากปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ป.ต.อ.) จะเป็นยุทโธปกรณ์หลักแล้ว ยังมีอุปกรณ์ที่ต้องใช้ควบคู่กันในทางยุทธวิธีคือ “เครื่องไฟฉาย” (พฉ.77) ขนาด 110 เซนติเมตร กองทัพบกได้สั่งซื้อจากบริษัทโบฟอร์ต ประเทศสวีเดนเมื่อ พ.ศ. 2477²³² เช่นเดียวกับปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (ป.ต.อ.) ซึ่งเครื่องไฟฉายถูกติดตั้งบนรถบรรทุกใช้ในการส่องลำแสงกราดไปบนท้องฟ้า เพื่อค้นหาตำแหน่งเครื่องบินข้าศึกหรือใช้ชี้เป้าให้หน่วยปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานให้ทำการยิงเครื่องบินข้าศึกในเวลากลางคืน

²³² วันกองทัพบก 25 มกราคม 2496 (พระนคร: ม.ป.พ., 2496), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.19 เครื่องไฟฉาย แบบ 77 (พล.77), วันกองทัพบก 25 มกราคม 2496 (พระนคร: ม.ป.พ., 2496), ไม่มีเลขหน้า

โดยสรุปในช่วง พ.ศ. 2476-2481 กองทัพบกมีการปรับปรุงและขยายกำลังหน่วยทหารฝ่ายรบในพื้นที่ 5 มณฑลทหารบก จำนวน 45 กองพัน 1 กองทหารม้า และ 5 กองทหารสื่อสาร ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.7 จำนวนหน่วยทหารฝ่ายรบที่ตั้งในมณฑลทหารบกที่ 1-5 ช่วง พ.ศ. 2476-2481

มณฑลทหารบก	ทหารราบ	ทหารปืนใหญ่	ทหารปืนใหญ่ ป.ต.อ.	ทหารม้า	กองรถรบ	ทหารสื่อสาร	ทหารช่าง
มณฑลทหารบกที่ 1							
- พระนคร	5 กองพัน	2 กองพัน	3 กองพัน	1 กองพัน	2 กองพัน	1 กอง	-
- ลพบุรี	2 กองพัน	-	-	-	-	-	-
- สระบุรี	1 กองพัน	-	-	-	-	-	-
มณฑลทหารบกที่ 2							
- ปราจีนบุรี	3 กองพัน	2 กองพัน	-	1 กองพัน	-	1 กอง	-
- ฉะเชิงเทรา	-	-	-	-	-	-	1 กองพัน
- จันทบุรี	-	-	-	1 กองพัน	-	-	-

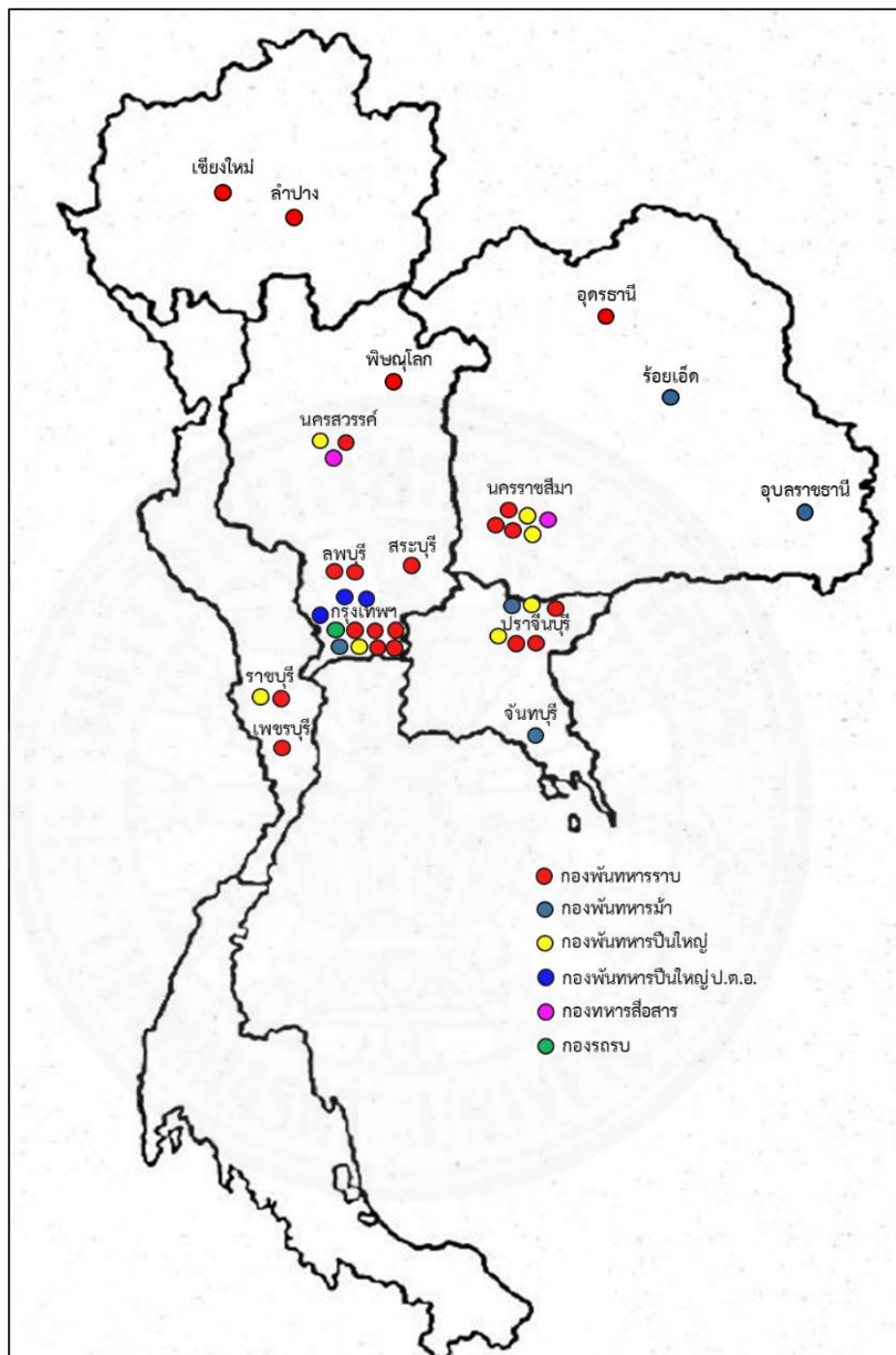
ตารางที่ 3.7 จำนวนหน่วยทหารฝ่ายรบที่ตั้งในมณฑลทหารบกที่ 1-5 ช่วง พ.ศ. 2476-2481 (ต่อ)

มณฑลทหารบกที่ 3							
- นครราชสีมา	3 กองพัน	2 กองพัน	-	1 กองพัน	-	1 กอง	-
- อุดรธานี	1 กองพัน	-	-	-	-	-	-
- อุบลราชธานี	-	-	-	1 กองพัน	-	-	-
- ร้อยเอ็ด	-	-	-	1 กอง	-	-	-
มณฑลทหารบกที่ 4							
- นครสวรรค์	1 กองพัน	1 กองพัน	-	-	-	1 กอง	-
- พิษณุโลก	1 กองพัน	1 กองพัน	-	-	-	-	-
- ลำปาง	1 กองพัน	-	-	-	-	-	-
- เชียงใหม่	1 กองพัน	-	-	-	-	-	-
มณฑลทหารบกที่ 5							
- ราชบุรี	1 กองพัน	1 กองพัน	-	-	-	1 กอง	1กองพัน
- เพชรบุรี	1 กองพัน	1 กองพัน	-	-	-	-	-
- สงขลา	1 กองพัน	-	-	-	-	-	-
- ชุมพร	1 กองพัน	-	-	-	-	-	-
- นครศรีธรรมราช	-	-	-	-	-	-	-
- ตรัง	-	-	-	-	-	-	-
- ปัตตานี	-	-	-	-	-	-	-
รวม	23	10	3	5	2	5	2

ที่มา: 1. กรมยุทธศึกษาทหาร, ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541), 48-49.

2. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม.(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำทางจังหวัดภาคใต้ (2483).

3. กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 52-102.

ภาพที่ 3.20 แผนที่ตั้งหน่วยทหารระดับกองพันในมณฑลทหารบกต่างๆ พ.ศ. 2476-2481, *ที่มา:* กรมยุทธศึกษาทหาร, ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541), 48-49; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม.(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำทางจังหวัดภาคใต้ (2483); กระทรวงกลาโหม, *ทำเนียบทหาร ตอน 1* (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 52-102.

3.2.2 การปรับปรุงหน่วยทหารฝ่ายสนับสนุนการรบ

โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2475 ได้ยุบหน่วยรบผสมขนาดใหญ่ทั้งกองทัพบกและกองพลของกองทัพบกทั้งหมด รวมถึงส่วนบัญชาการอย่างกรมเสนาธิการทหารบกและส่วนสนับสนุนการรบอย่างกรมพลธิการทหารบก เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านตัวบุคคลของคณะราษฎรที่ไม่สามารถเข้าสู่ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาาระดับสูงตามโครงสร้างกองทัพแบบเดิมได้ ส่งผลให้เป้าหมายในการควบคุมอำนาจกองทัพของคณะราษฎรจำกัดอยู่เพียงในกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่เมื่อคณะราษฎรเริ่มสามารถควบคุมและรักษาความมั่นคงของอำนาจทางการเมืองผ่านพ้นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อมาได้ ทำให้เป้าหมายในการควบคุมกองทัพเปลี่ยนไปจากช่วงต้นหลังการปฏิวัติสยามคือต้องควบคุมอำนาจกองทัพทั้งหมด อีกทั้งด้วยสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองโลกที่มีแนวโน้มจะนำไปสู่การเกิดมหาสงครามขึ้นอีกครั้ง กลายเป็นตัวเร่งให้คณะราษฎรที่ต้องปรับปรุงกองทัพเพื่อเตรียมความพร้อมต่อผลกระทบจากภัยสงคราม ซึ่งแนวทางการปรับปรุงกองทัพได้ให้ความสำคัญกับการขยายกำลังรบของกองทัพ และไม่ใช้เพียงการปรับปรุงฝ่ายรบเท่านั้น แต่จะต้องปรับปรุงฝ่ายสนับสนุนการรบควบคู่กันด้วย จะเห็นว่าการปรับปรุงกองทัพบกในช่วง พ.ศ. 2476-2481 มีการตั้งหน่วยทหารฝ่ายสนับสนุนการรบเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นกรมเสนาธิการทหารบก²³³ กรมพลธิการทหารบก กรมแพทย์ทหารบก โรงเรียนรบ กรมการเงินทหารบก และกรมยุวชนทหารบก เป็นต้น

3.2.2.1 กรมเสนาธิการทหารบก

ก่อนการปฏิวัติสยาม 2475 กรมเสนาธิการทหารบกมีฐานะเป็นกรมใหญ่ในกระทรวงกลาโหมและมีเสนาธิการทหารบกเป็นเจ้ากรม ส่วนโครงสร้างของกรมเสนาธิการทหารบกมีกรมย่อยขึ้นตรง 3 กรม ได้แก่ กรมจเรทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก และกรมแผนที่ทหารบก ต่อมาเมื่อคณะราษฎรก่อการปฏิวัติสยามได้มีการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมและกองทัพบกเพื่อลดอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม โดยการยุบกรมใหญ่ทหารบกในกระทรวงกลาโหมทั้งหมดและยุบโอนกรมย่อยทหารบกทั้งหมดมาอยู่ในโครงสร้างกองทัพบกและให้กรมย่อยทหารบกทั้งหมดขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก

การที่กรมเสนาธิการทหารบกมีลักษณะเป็นตำแหน่งมากกว่าหน่วยงาน ซึ่งเป็นเรื่องยากในการแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งเสนาธิการทหารบก เพราะในอดีตผู้ที่ได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งนี้ล้วนแต่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์หรือนายทหารระดับสูงยศนายพล และด้วยสถานะของผู้นำคณะราษฎรที่เป็นเพียงนายทหารระดับกลางในกองทัพย่อมไม่เหมาะสมที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นเสนาธิการ-

²³³ กรมเสนาธิการทหารบกจัดอยู่ในส่วนบัญชาการ แต่เพื่อความเหมาะสมของเนื้อหาผู้วิจัยจึงจัดไว้ในส่วนสนับสนุนการรบ

การทหารบกในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ดังนั้น คณะราษฎรได้ตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในงานบริหารราชการสำคัญทั้งหมดของกองทัพ ซึ่งนอกจากจะทำให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมต้องหมดบทบาทแล้ว ยังทำให้เสนาธิการทหารบกต้องถูกยุบตำแหน่งจากโครงสร้างกองทัพด้วย (ดูบทที่ 2)

ภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดชในช่วงปลาย พ.ศ. 2476 คณะราษฎรได้ปรับปรุงโครงสร้างกองทัพใหม่ มีการตั้งกรมเสนาธิการทหารบกและตำแหน่งเสนาธิการทหารบก ขึ้นใหม่อีกครั้ง โดยมีหน่วยขึ้นตรง 4 หน่วย ได้แก่ กรมยุทธการทหารบก กรมจเรทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก และโรงเรียนเสนาธิการทหารบก²³⁴ ส่วนปัจจัยที่ทำให้คณะราษฎรตั้งกรมเสนาธิการทหารบกและตำแหน่งเสนาธิการทหารบก ผู้วิจัยมองว่าประการแรกเป็นผลมาจากการที่คณะราษฎรมีความชอบธรรมทางการเมืองมากขึ้นภายหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช จากบทบาทรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการปกป้องรัฐธรรมนูญ ทำให้คณะราษฎรมีความเหมาะสมในการได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลหรือกองทัพ ประการที่สองจากนโยบายขยายกำลังรบของกองทัพบกเพื่อเตรียมพร้อมต่อการเกิดสงคราม ทำให้มีส่วนราชการของกองทัพบกเพิ่มมากขึ้นซึ่งจำเป็นต้องมีเสนาธิการทหารบกเป็นผู้รับผิดชอบในการให้คำปรึกษาและนำเสนอข้อมูลแก่ผู้บัญชาการทหารบกในการตัดสินใจสั่งการ รวมถึงติดตามผลการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บัญชาการทหารบกให้บรรลุผลสำเร็จ

ภาพที่ 3.21 พ.อ.พระยาอภัยสงคราม (จอห์น ซิตติดิлок) เสนาธิการทหารบกคนแรกหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ตำแหน่งเดิมเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายธุรการ, ที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สมุดภาพสมาชิกรัฐสภา 2475-2502 (ม.ป.พ., 2502), ไม่มีเลขหน้า

²³⁴ กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์, *ประวัติหน่วยทหารในกองทัพบก* (พระนคร: กรมยุทธการทหารบก, 2505), 24.

ในการปรับปรุงกองทัพบกให้มีความพร้อมในการรับมือกับภัยสงครามในอนาคต ซึ่งภัยสงครามครั้งใหม่จะแตกต่างอย่างมากกับสงครามในอดีต เนื่องจากความก้าวหน้าในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทำให้อาวุธยุทโธปกรณ์มีอำนาจร้ายแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ. 2479 กระทรวงกลาโหมได้ส่งคณะนายทหารเดินทางไปศึกษาดูงานด้านการทหารของประเทศต่างๆ ในยุโรป โดยเฉพาะประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสที่มีประเทศอาณานิคมติดกับประเทศไทย ซึ่งจำเป็นอย่างมากที่กองทัพบกไทยจะต้องทราบถึงรูปแบบการจัดกองทัพและอาวุธยุทโธปกรณ์ของทั้งสองประเทศนี้ เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมหากมีเหตุฉุกเฉินหรือสงครามเกิดขึ้น โดยในการเดินทางยุโรปครั้งนั้นใช้เวลาศึกษาดูงานประมาณ 2 เดือนตั้งแต่เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน และมี พ.อ.พระยาอภัยสงคราม เสนาธิการทหารบกเป็นหัวหน้าคณะ²³⁵

ภาพที่ 3.22 พ.อ.พระยาอภัยสงคราม เสนาธิการทหารบกและคณะดูงานโรงงานการบินของ Gnome และ Rhone เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2479, ที่มา: *ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.หลวงศรานูชิต (สมบูรณ์ ศรานูชิต) ต.ช. ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522* (กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์, 2522), ไม่มีเลขหน้า

²³⁵ ตามรายงานการศึกษาดูงานของพ.อ.พระยาอภัยสงคราม มีการดูงานด้านการบินที่ประเทศฝรั่งเศสและดูงานเกี่ยวกับกองทัพบกที่ประเทศอังกฤษ เช่น โรงเรียนนายร้อย กองทหารสื่อสาร โรงงานช่างแสง โรงเรียนแผนที่ โรงเรียนนายทหารสัมภาระ และโรงเรียนการครัว ดูเพิ่มเติม พระยาอภัยสงคราม, “ดูการทหารในประเทศอังกฤษ,” *ยุทธโศก* ปีที่ 5, เล่มที่ 3 (2479): 133-140.

ส่วนบทบาทของ 4 หน่วยที่ขึ้นตรงต่อกรมเสนาธิการทหารบก ในช่วง พ.ศ. 2476-2481 กรมยุทธศึกษาทหารบกน่าจะมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนหรือเป็นรูปธรรมกว่าหน่วยอื่น เนื่องจากกรมยุทธศึกษาทหารบกมีภารกิจหลักด้านการสนับสนุนการศึกษาให้กับกำลังพลในกองทัพบก ซึ่งกองทัพบกต้องการเตรียมความพร้อมให้กับกำลังพลในการปฏิบัติงานกับอาวุธยุทโธปกรณ์สมัยใหม่ โดยในปี พ.ศ. 2476 กระทรวงกลาโหมได้จัดระเบียบเกี่ยวกับการศึกษาใหม่ให้กรมยุทธศึกษาทหารบก ประกอบด้วยหน่วยการเรียน ดังนี้²³⁶

1. โรงเรียนนายร้อยทหารบก มีหน้าที่การฝึกอบรมนักเรียนทหารเพื่อเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรในเหล่าทหารราบ เหล่าทหารม้า และตำรวจ
 2. โรงเรียนเทคนิคมทหารบก มีหน้าที่การฝึกอบรมนักเรียนทหารเพื่อเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรในเหล่าทหารปืนใหญ่ เหล่าทหารช่าง เหล่าทหารสื่อสาร ทหารอากาศ และทหารช่างอากาศ
 3. โรงเรียนเสนาธิการทหารบก มีหน้าที่การฝึกอบรมนายทหารชั้นสัญญาบัตรในศิลปวิทยาชั้นสูงของทหาร
 4. แผนกวิชาทหาร มีหน้าที่สอนวิชาทหาร
 5. แผนกวิชาสามัญ มีหน้าที่สอนวิชาสามัญ
 6. แผนกอนุศาสนาจารย์ มีหน้าที่อบรมทหารเพื่อให้อยู่ในศีลธรรม
- โรงเรียนเทคนิคมทหารบกเป็นหน่วยการเรียนของกรมยุทธศึกษาทหารบกที่ตั้งขึ้นใหม่และไม่เคยมีมาก่อนในกองทัพบก ซึ่งวัตถุประสงค์ในการตั้งโรงเรียนเทคนิคมทหารบกเพื่อผลิตนายทหารสัญญาบัตรระดับผู้บังคับหมวดที่มีความสามารถในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเตรียมพร้อมในการปฏิบัติงานกับอาวุธยุทโธปกรณ์และเครื่องมือทางการทหารที่ต้องใช้ความรู้ทางเทคนิคขั้นสูง²³⁷

การเปิดโรงเรียนเทคนิคมทหารบกได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 โดยมี พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบกเป็นประธานในพิธี ส่วนการรับสมัครนักเรียนรุ่นแรกได้ดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2477 มีผู้สอบผ่านการคัดเลือก 26 คน และเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบกที่สอบผ่านชั้น 2 ของโรงเรียนนายร้อยทหารบกอีก 4 คน รวมเป็น 30

²³⁶ อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ พลเอก สรรพ พุทธิกุล ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว. องคมนตรี ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันจันทร์ที่ 20 ตุลาคม 2529 (กรุงเทพฯ: ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2529), 11.

²³⁷ อนุสรณ์ 50 ปี ของโรงเรียนเทคนิคมทหารบก พฤษภาคม 2527 (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2527), 49.

คน²³⁸ ส่วนหลักสูตรนักเรียนเทคนิคมหาสารคามมีระยะเวลาการศึกษา 5 ปี นักเรียนเทคนิครุ่นแรก 30 คน จบการศึกษาตามหลักสูตรเพียง 14 คน ได้รับการบรรจุรับราชการทหารในเหล่าทหารปืนใหญ่ 4 นาย เหล่าทหารช่าง 4 นาย เหล่าทหารสื่อสาร 3 นาย และทหารช่างแสง 3 นาย²³⁹

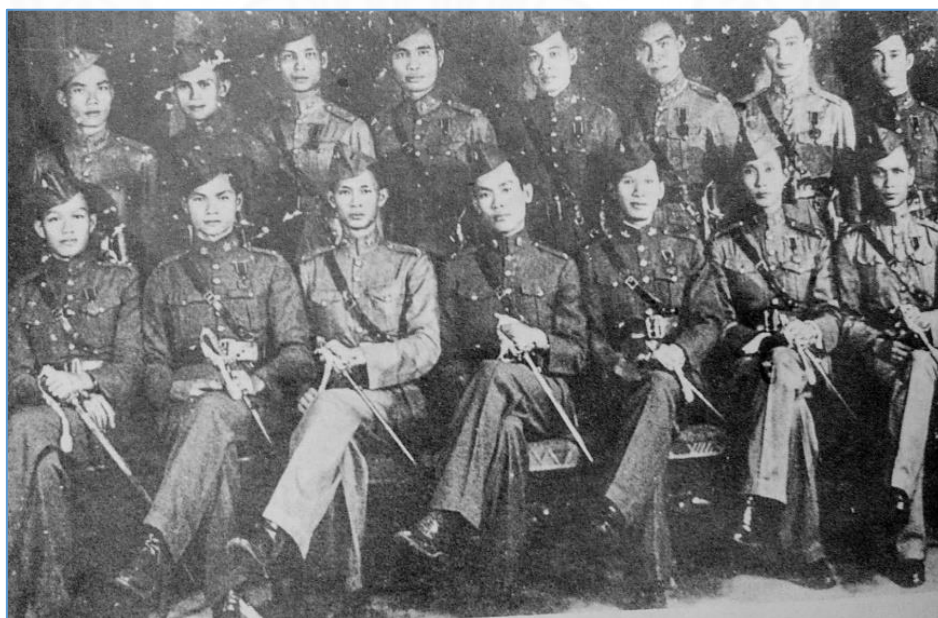
ภาพที่ 3.23 วันเปิดโรงเรียนเทคนิคมหาสารคาม 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2477, ที่มา: อนุสรณ์ 50 ปี ของโรงเรียนเทคนิคมหาสารคาม พฤษภาคม 2527 (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2527), 238.

²³⁸ เรื่องเดียวกัน, 50.

²³⁹ เรื่องเดียวกัน, 52.

ภาพที่ 3.24 ธงไชยเฉลิมพลของโรงเรียนเท็กซนิคทหารบก, ที่มา: อนุสรณ์ 50 ปี ของโรงเรียนเท็กซนิคทหารบก พฤษภาคม 2527 (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2527), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.25 นักเรียนเท็กซนิคทหารบก รุ่นแรก ที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตร 5 ปี เมื่อ พ.ศ. 2482, ที่มา: อนุสรณ์ 50 ปี ของโรงเรียนเท็กซนิคทหารบก พฤษภาคม 2527 (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2527), 238.

3.2.2.2 กรมพลธิการทหารบก

สถานการณ์ของกรมพลธิการทหารบกดำเนินไปในลักษณะเดียวกันกับกรมเสนาธิการทหารบก คือเป็นกรมใหญ่ทหารบกในกระทรวงกลาโหมที่ถูกยุบลงจากการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ส่วนกรมย่อยในกรมพลธิการทหารบกถูกยุบมาไว้ในกองทัพบก (ดูบทที่ 2) ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 หลังเหตุการณ์กบฏบวรเดชได้มีการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ทำให้กรมพลธิการทหารบกถูกตั้งขึ้นใหม่อีกครั้งเพื่อเป็นหน่วยหลักในการจัดหาและผลิตยุทโธปกรณ์ต่างๆ ของกองทัพบก เนื่องจากการขยายโครงสร้างกำลังรบของกองทัพบกจำเป็นต้องใช้และจัดหาทรัพยากรจำนวนมาก ส่งผลให้กรมพลธิการทหารบกต้องปรับปรุงโครงสร้างให้เหมาะสมกับแผนยุทธศาสตร์ของกองทัพบก รวมทั้งเตรียมโครงสร้างของกรมพลธิการทหารบกให้สามารถขยายได้ในยามสงคราม²⁴⁰ ทำให้ในช่วง พ.ศ. 2476-5481 กรมพลธิการทหารบกมีการปรับปรุงโครงสร้างหน่วยหลายครั้ง ดังนี้

ตารางที่ 3.8 การปรับปรุงโครงสร้างของกรมพลธิการทหารบก พ.ศ. 2476-2481

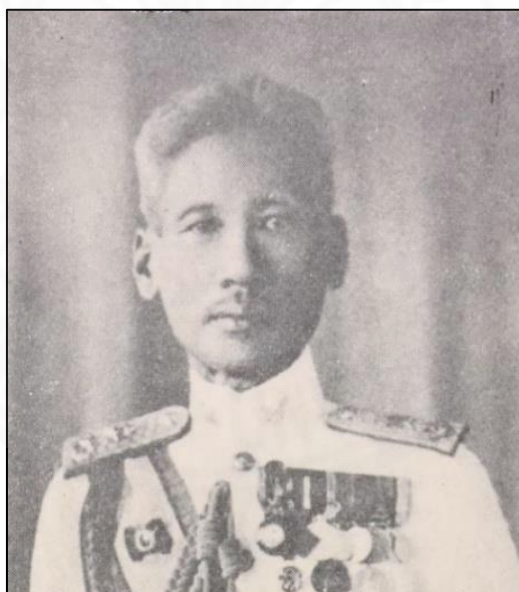
พ.ศ.	หน่วยขึ้นตรง	หมายเหตุ
2476	กรมยกบัตรทหารบก กรมเสปียงทหารบก กรมอาภรณ์ทหารบก กรมช่างแสงทหารบก และโรงเรียนนายทหารสัมภาระ	
2477	กรมยกบัตรทหารบก กรมเสปียงทหารบก กรมอาภรณ์ทหารบก กรมช่างแสงทหารบก โรงเรียนนายทหารสัมภาระ และกรมยุทธโยธาทหารบก	- เพิ่มกรมยุทธโยธาทหารบก
2478	กรมยกบัตรทหารบก กรมเสปียงทหารบก กรมอาภรณ์ทหารบก กรมช่างแสงทหารบก โรงเรียนนายทหารสัมภาระ กรมยุทธโยธาทหารบก และแผนกหออภิศาสตร์	- เพิ่มแผนกหออภิศาสตร์

²⁴⁰ ดูเพิ่มเติม วิเชียร สุตันตานนท์, “กิจการช่างแสงซึ่งอุปกรณีในการสงคราม,” *วิทยาศาสตร์ ปีที่ 2*, ฉบับที่ 4 (2480): 466.

ตารางที่ 3.8 การปรับปรุงโครงสร้างของกรมพลธิการทหารบก พ.ศ. 2476-2481 (ต่อ)

2480	กรมยกบัตรทหารบก กรมเสปียงทหารบก กรมช่าง แสงทหารบก โรงเรียนช่วยรบ กรมยุทธโยธาทหารบก กรมวิทยาศาสตร์ทหารบก กรมพาหนะทหารบก กรม เชื้อเพลิง โรงงานฝ้าย และโรงฆ่าสัตว์	<ul style="list-style-type: none"> - หอแผนกวิทยาศาสตร์ ยก ฐานะเป็นกรมวิทยาศาสตร์ ทหารบก - ยุบกรมอาภรณ์ภัณฑ์ทหารบก มารวมกับกรมยกบัตรทหารบก - เพิ่มกรมพาหนะทหารบก - เพิ่มกรมเชื้อเพลิง - เพิ่มโรงงานฝ้าย - เพิ่มโรงฆ่าสัตว์
------	--	---

ที่มา: กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์, ประวัติหน่วยทหารในกองทัพบก (พระนคร: กรมยุทธการทหารบก, 2505), 124-125.

ภาพที่ 3.26 พ.อ.พระยาศักดาคุลยฤทธิ์ (อิน ทิพานนท์) พลธิการทหารบกคนแรกหลังการปฏิวัติสยาม 2475, ที่มา: อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ พลโท พระยาศักดาคุลยฤทธิ์ ม.ว.ม., ป.ช. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอังคารที่ 5 มีนาคม 2517 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2517), ไม่มีเลขหน้า

การปรับปรุงโครงสร้างของกรมพลธิการทหารบกในช่วง พ.ศ. 2476-2481 นอกจากจะมีการตั้งหน่วยที่เคยตั้งมาก่อนในอดีตแล้ว ยังมีหน่วยที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์คือกรมวิทยาศาสตร์ทหารบก (แผนกหอวิทยาศาสตร์) และหน่วยที่ตั้งขึ้นใหม่เพื่อรับผิดชอบในด้านอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการทหารคือกรมเชื้อเพลิง ซึ่งทั้งสองหน่วยถูกจัดตั้งขึ้นตามยุทธศาสตร์การขยายกำลังรบของกองทัพบกและการเตรียมความพร้อม กับสถานการณ์สงครามในอนาคต

(1) กรมวิทยาศาสตร์ทหารบก

ในปี พ.ศ. 2478 กรมพลธิการทหารบกมีหน่วยขึ้นตรงเพิ่มอีก 1 หน่วยคือแผนกหอวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นโครงการของพ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 มีฐานะเป็นหน่วยลับในการค้นคว้าและทดลองด้านวิทยาศาสตร์ของกองทัพบก เพื่อผลิตอุปกรณ์และเครื่องมือในการป้องกันอาวุธเคมี โดยมี ดร.ประจวบ บุนนาค เป็นผู้อำนวยการแผนกหอวิทยาศาสตร์คนแรก²⁴¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 แผนกหอวิทยาศาสตร์ได้ยกฐานะเป็น “กรมวิทยาศาสตร์ทหารบก” และได้จัดตั้ง “โรงเรียนวิทยาศาสตร์ทหารบก” (Royal Thai Army Chemical School) เพื่อสอนวิชาการป้องกันไอพิษและเริ่มสอนเมื่อ พ.ศ. 2481 เป็นรุ่นแรก²⁴²

การรับสมัครนายทหารสอบเข้าเรียนในโรงเรียนวิทยาศาสตร์ทหารบกเมื่อปี พ.ศ. 2481 มีนายทหารรับสมัครจำนวน 50 นาย ผ่านการคัดเลือก 20 นาย และเป็นนายทหารวิทยาศาสตร์รุ่นเดียวของกองทัพบก²⁴³ โดยวัตถุประสงค์ในการผลิตนายทหารวิทยาศาสตร์เพื่อให้มี

²⁴¹ นอกจาก ดร.ประจวบ บุนนาคแล้วยังมีผู้รับผิดชอบอีกไม่ว่าจะเป็น พ.ท.พระวิทยาศาสตร์ยุทธ อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิทยาศาสตร์ของกรมยุทธศึกษาทหารบก พ.ต.หลวงจักรราษฎร์วิชัย นายทหารสื่อสาร รวมทั้งอาจารย์ทางวิทยาศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและกรมวิทยาศาสตร์พลเรือน เช่น ดร.สุวรรณ ไทยวัฒน์ อาจารย์ชูป มุณีกันนธ์ และพ.อ.พร้อม พานิชักดิ์ เป็นต้น ดูเพิ่มเติม *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลโท สวัสดิ์ มัถการุณ ม.ว.ม.,ป.ช.,ท.จ.ว. ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร วันพุธที่ 29 มกราคม 2529* (กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์, 2520), 91-92.

²⁴² ประวัติย่อกรมวิทยาศาสตร์ทหารบก, <http://chemical.rta.mi.th/Chemical%20RTA%202017/About%20us/History/History.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561).

²⁴³ นายทหารวิทยาศาสตร์ชุดแรกและชุดเดียวจำนวน 20 นาย (ยศปัจจุบัน) ได้แก่ พล.อ.สุรกิจ มัยลาภ พล.ท.สวัสดิ์ มัถการุณ พล.ต.ชาย ไชยกาล พล.ต.เสี่ยม แร่งสีบลิน พล.ต.อาภรณ์ จวนหอม พล.ท.อัครัง ปานสิงห์ พล.ท.เหลือ กาญจนพิมาย พล.ต.สกล ชมไพศาล พล.ต.บุญมาก เทพบุตร พล.ต.ประวิตร งามอุโฆษ พ.อ.วีระ หวังชนะ พ.อ.ทวี วงษ์คำ พล.ต.อ.ทินกร อ่อนท้วม พ.อ.ศรีณรงค์ พิชัยณรงค์ พ.ท.สำกัน เจริญพิภพ พล.ต.นิวัติ บุญย-

ความรู้และความชำนาญในการสงครามเคมีตามหลักสูตรการศึกษา 2 ปี²⁴⁴ ซึ่งผู้ที่จะเป็นนายทหารวิทยาศาสตร์จะต้องปฏิบัติงานและเผชิญกับความเสี่งอันตรายจากอาวุธของข้าศึกเช่นเดียวกับทหารทั่วไป อีกทั้งต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ในบริเวณที่มีการใช้อาวุธเคมีหรือสภาพอากาศที่มีพิษ

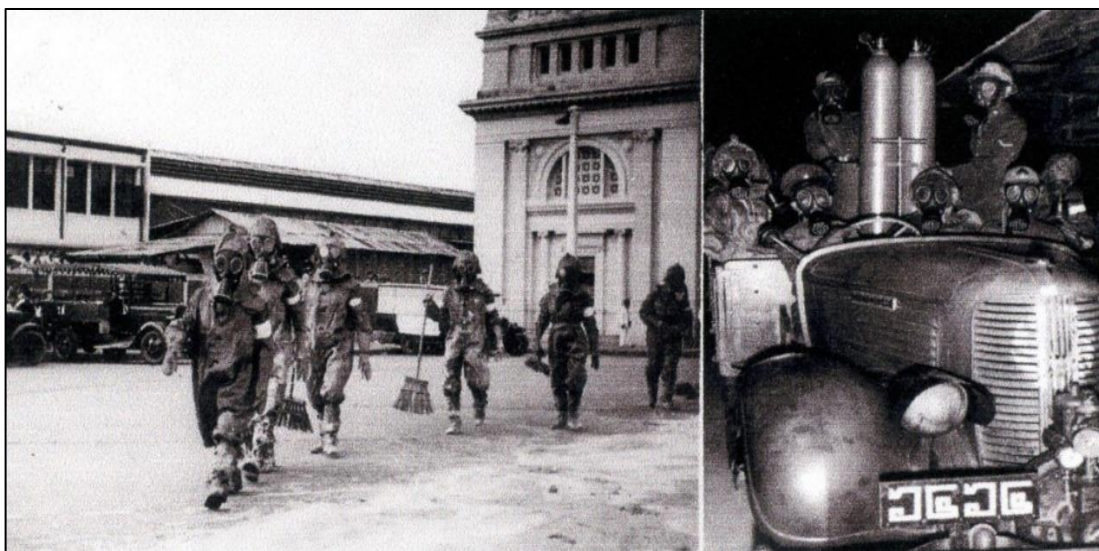
ในปี พ.ศ. 2482 กองทัพบกมีคำสั่งให้โรงเรียนวิทยาศาสตร์ทหารบกจัดเป็นศูนย์ฝึกอบรมการใช้หน้ากากป้องกันไอพิษให้กับหน่วยทหารต่างๆ ในมณฑลทหารบกที่ 1 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่มีการฝึกอบรมการใช้หน้ากากป้องกันสารพิษให้แก่พลทหาร รวมทั้งยุวชนทหารทั้งชายและหญิงตามสถานศึกษาต่างๆ²⁴⁵ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนนายทหารวิทยาศาสตร์สามารถผลิตนายทหารวิทยาศาสตร์ตามหลักสูตร 2 ปี ได้เพียงรุ่นเดียวเท่านั้น นอกจากนี้จะมีเพียงการอบรมระยะสั้น 3 เดือน เพื่อให้ทันต่อการรับราชการสงคราม ซึ่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นายทหารวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งถูกแต่งตั้งให้เป็นผู้ชำนาญการประจำกรมวิทยาศาสตร์ อีกส่วนหนึ่งให้เป็นนายทหารประจำกองบังคับการกองพลหรือประจำกองบังคับการมณฑลทหารบก²⁴⁶

กาญจัน จอมพลเกรียงไกร อัตตะนันทน์ พ.อ.ประเจียด วรมิทร์ น.อ.เฉลียว พัทธศาสตร์ และพ.อ.แผ้ว ยุวะนิยม ดูเพิ่มเติม *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลโท สวัสดิ์ มั๊กการุณ*, 91-92.

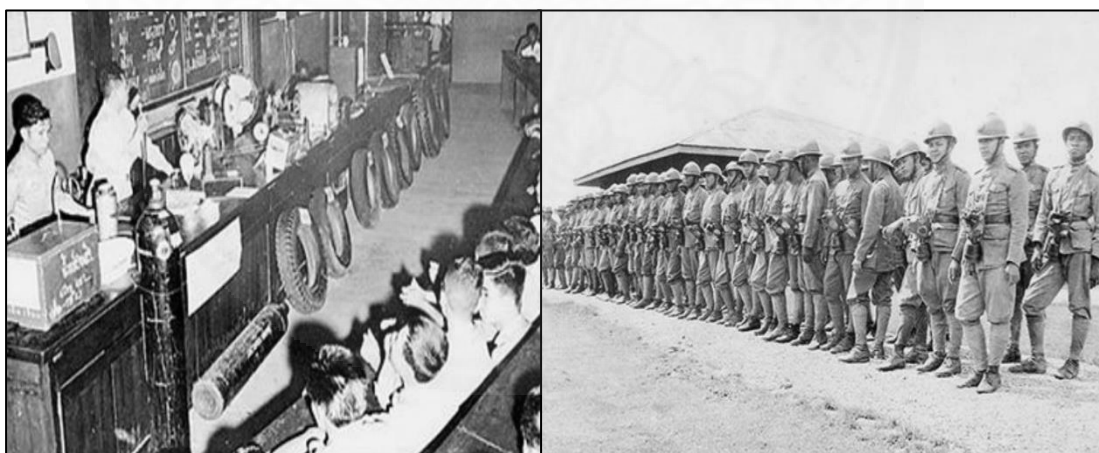
²⁴⁴ หลักสูตรการศึกษาของนายทหารวิทยาศาสตร์มีดังนี้ 1. วิชาสามัญ ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และวิศวกรรมเคมี 2. วิชาทหาร ได้แก่ วิชาทหารเหล่าต่างๆ และวิธียุทธของกองทหารขนาดใหญ่ 3. วิชาเฉพาะ ได้แก่ วิชาไอพิษ (การใช้และการป้องกันไอพิษ) วิชาหมอกควัน วิชาวัสดุเพลิง วิชาเชื้อโรคที่เคยมีใช้ในสงคราม และสมุนไพรรักษาพิษพันธุ์ต่างๆ (ประยุกต์มาใช้เป็นอาหารหรือเป็นวัตถุพิษเพื่อทำอันตรายหรือรบกวณฝ่ายตรงข้ามได้) 4. วิชาพลศึกษา ได้แก่ ศิลปะการป้องกันตัว ยิมนาสติก และการพลศึกษาอื่นๆ ดูเพิ่มเติม เรื่องเดียวกัน, 59-60.

²⁴⁵ ประวัติโรงเรียนวิทยาศาสตร์ทหารบก,
<http://ertachemicalschoo.com/images/file%20download/rta%20chem%20school%20history.pdf>
 (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561).

²⁴⁶ ดูเพิ่มเติม *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลโท สวัสดิ์ มั๊กการุณ*, 91-92.

ภาพที่ 3.27 การฝึกซ้อมของหน่วยป้องกันไอพิษที่สถานีรถไฟกรุงเทพฯ หัวลำโพง พ.ศ. 2481, ที่มา: กรมวิทยาศาสตร์ทหารบก,
<http://chemical.rta.mi.th/Chemical%20RTA%202017/About%20us/History/History.html>
 (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561).

ภาพที่ 3.28 การศึกษาและฝึกอบรมในโรงเรียนนายทหารวิทยาศาสตร์, ที่มา: โรงเรียนนายทหาร
 วิทยาศาสตร์,
<http://ertachemicalschoo.com/images/file%20download/rta%20chem%20school%20history.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561).

ภาพที่ 3.29 การฝึกใช้หน้ากากป้องกันไอพิษของยุวชนทหารหญิง, ที่มา: โรงเรียนนายทหาร
วิทยาศาสตร์,

<http://ertachemicalschoo.com/images/file%20download/rta%20chem%20school%20history.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561).

(2) กรมเชื้อเพลิง

ในช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประเทศไทยต้องนำเข้าน้ำมันเชื้อเพลิงจากต่างประเทศมากถึงปีละ 15 ล้านบาท โดยมีบริษัทผู้ค้าน้ำมันจากประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเข้ามาดำเนินกิจการแบบผูกขาดในประเทศไทย (Monopoly)²⁴⁷ ต่อมาภายหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 รัฐบาลคณะราษฎรได้พยายามเข้าควบคุมและเบิกจ่ายน้ำมันเชื้อเพลิงตามความต้องการของกระทรวงและหน่วยงานราชการต่างๆ ทำให้มีการตั้ง “แผนกเชื้อเพลิง” เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2476 ภายใต้การดำเนินงานของนายวินิจ ปานะนนท์ หัวหน้าแผนกเชื้อเพลิง ซึ่งการดำเนินการของแผนกเชื้อเพลิงในช่วงแรกได้เป็นผู้นำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศผ่านบริษัท Export Petroleum Company²⁴⁸

²⁴⁷ บริษัทน้ำมันของอังกฤษชื่อ เอเชียติคปิโตรเลียม (ปัจจุบันคือบริษัทเชลล์ (Shell) แห่งประเทศไทย) ส่วนบริษัทน้ำมันของสหรัฐอเมริกาชื่อ แสตนด์คาร์ตแควคัมมอยล์ (ปัจจุบันคือบริษัทเอสโซ่ (Esso)) ดูเพิ่มเติม สมบูรณ์ พูลประเสริฐ, “ภาวะตลาดน้ำมันเป็นชินขององค์การเชื้อเพลิงสามทหาร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, ภาควิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2507), 7.

²⁴⁸ ดูเพิ่มเติม อนุธรรม พิทักษ์ธานิน, “ก่อนจะเป็น ปตท.” : ประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ถึง 2521,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), 58.

ช่วงปลายทศวรรษ 2470 สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองโลกได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นทั้งในยุโรปและเอเชีย ที่มีแนวโน้มที่จะเกิดสงครามขึ้นในไม่ช้าและจะส่งผลกระทบต่อ การขนส่งน้ำมันทั่วโลก ซึ่งนอกจากส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจแล้วยังส่งผลกระทบต่อกองทัพด้วย เนื่องจากยุทธโศปกรณ์สมัยใหม่ที่รัฐบาลคณะราษฎรจัดซื้อมาทั้งหมดต้องใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงไม่ว่าจะเป็นรถถัง เรือ หรือเครื่องบิน ดังนั้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2480 รัฐบาลคณะราษฎรได้ยกฐานะแผนกเชื้อเพลิงขึ้นเป็น “กรมเชื้อเพลิง”²⁴⁹ เพื่อขยายกิจการน้ำมันเพิ่มขึ้น และในปีเดียวกันรัฐบาลได้ตั้งฉางน้ำมันขึ้นที่ตำบลช่องนนทรี²⁵⁰ อำเภอยานนาวา มีการสร้างถังน้ำมันถาวร 9 ถัง และโรงกลั่นน้ำมันขนาด 1,000 บาเรลต่อวัน รวมทั้งส่งต่อเรือบรรทุกน้ำมัน 1 ลำ²⁵¹ นอกจากนี้รัฐบาลได้ส่งนายวนิช ปานะนนท์ ผู้อำนวยการกรมเชื้อเพลิงไปศึกษาดูงานด้านกิจการน้ำมันของประเทศในยุโรปและอเมริกา²⁵²

ในการก่อสร้างและดำเนินงานของโรงกลั่นน้ำมันได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งในช่วงแรกรัฐบาลไทยได้จ้างชาวญี่ปุ่นมาทำงานประจำโรงกลั่นน้ำมัน จำนวน 16 คน เป็นผู้ช่วยนายช่าง (เงินเดือน 400 บาท) 4 คน เป็นพนักงาน (เงินเดือน 400 บาท) 12 คน²⁵³ นอกจากนี้รัฐบาลได้ส่งคนงานคนไทยไปฝึกอบรมที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 10 เดือน²⁵⁴ ซึ่งต่อมาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2482 ได้ทำการทดลองเดินเครื่องโรงกลั่นน้ำมันและถัดมาในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ได้มีพิธีเปิดโรงกลั่นน้ำมันอย่างเป็นทางการ²⁵⁵

²⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, 61.

²⁵⁰ การตั้งโรงกลั่นน้ำมันที่ตำบลช่องนนทรี เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ปลายทางรถไฟทำให้สามารถกลั่นน้ำมันแล้วส่งไปต่างจังหวัดได้อย่างสะดวก ดูเพิ่มเติม อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก หลวงชาญชิตชิงชัย ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 31 มีนาคม 2522 (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2522), ไม่มีเลขหน้า

²⁵¹ ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483 (พระนคร: ม.ป.พ., 2483), ไม่มีเลขหน้า

²⁵² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.3/4 เรื่อง ส่งทหารบกไปศึกษาและดูงานในยุโรปและอเมริกา (16 สิงหาคม 2476-11 เมษายน 2492).

²⁵³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.19/49 เรื่อง จ้างชาวต่างประเทศแผนกโรงน้ำมันของกระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2480-2486).

²⁵⁴ เรื่องเดียวกัน

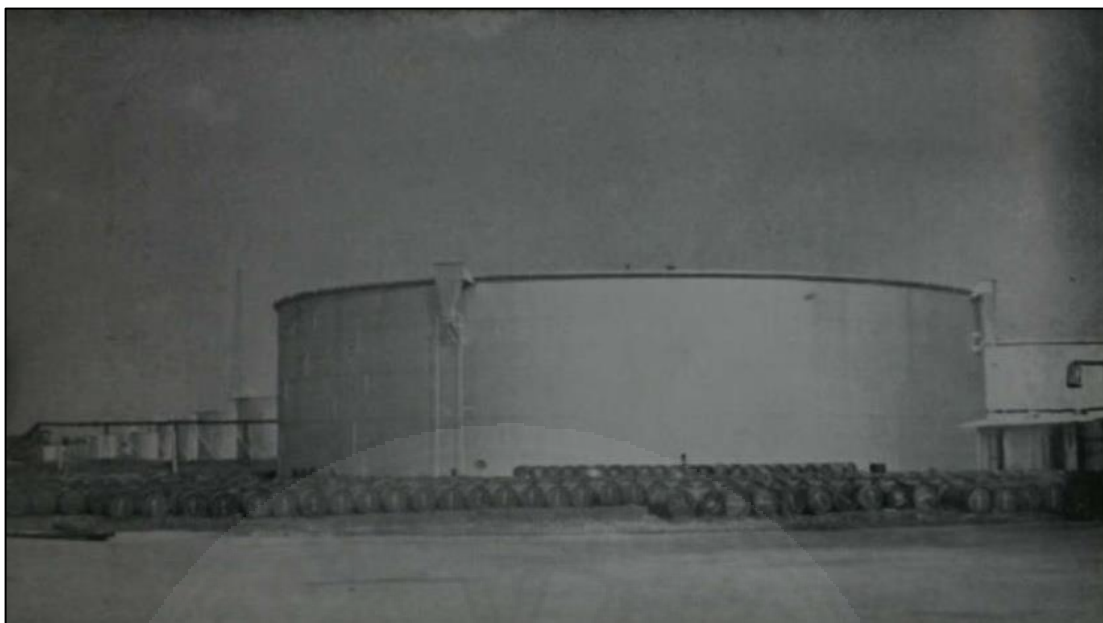
²⁵⁵ ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483 (พระนคร: ม.ป.พ., 2483), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.30 นายวนิช ปานะนนท์ ผู้อำนวยการกรมเชื้อเพลิงคนแรก, ที่มา: ที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นายวนิช ปานะนนท์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2490 (พระนคร: ม.ป.พ., 2490), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.31 โรงกลั่นน้ำมัน ที่ตำบลช่องนนทรี อำเภอยานนาวา, ที่มา: ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483 (พระนคร: โรงพิมพ์พานิชสุภผล, 2483), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.32 ลานถังน้ำมันของโรงกลั่นน้ำมัน ที่ตำบลช่องนนทรีย์ อำเภอยานนาวา, ที่มา: ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483 (พระนคร: โรงพิมพ์พานิชสุภาพ, 2483), ไม่มีเลขหน้า

3.2.2.3 กรมยุวชนทหารบก

ตามนโยบายการขยายกองทัพเพื่อเตรียมพร้อมต่อสงครามที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต กระทรวงกลาโหมได้จัดตั้งองค์การยุวชนขึ้นตามโรงเรียนต่างๆ เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2478 โดยมีวัตถุประสงค์การฝึกอบรมให้เยาวชนไทยมีความรู้พื้นฐานทางทหารและเสริมสร้างระเบียบวินัย เพื่อให้เยาวชนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งในยามสงบและยามสงคราม

การดำเนินงานขององค์การยุวชนนับว่ามีความก้าวหน้าอย่างมาก เพราะในปีแรกที่เปิดดำเนินการในเฉพาะจังหวัดพระนครและธนบุรีมียุวชนจำนวน 600 คน²⁵⁶ และในปี พ.ศ. 2479 จังหวัดพระนครและธนบุรีมียุวชนจำนวน 2,500 คน ทำให้องค์กรยุวชนได้ขยายกิจการออกไปยังต่างจังหวัด²⁵⁷ รวมทั้งตั้งหน่วยยุวชนนายทหารโดยรับสมัครจากนิสิตชายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งมีอยู่จำนวน 360 คน²⁵⁸ ทำให้ในปี พ.ศ. 2481 กระทรวงกลาโหมได้ยกฐานะองค์การยุวชนขึ้นเป็น “กรมยุวชนทหารบก” และมีฐานะเป็นกรมใหญ่ในกองทัพบก เนื่องจากมีจำนวนยุวชน

²⁵⁶ ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483 (พระนคร: โรงพิมพ์พานิชสุภาพ, 2483), ไม่มีเลขหน้า

²⁵⁷ กรมเสนาธิการทหารบก, แผนกตำรา ประวัติกองทัพบก (พระนคร: ม.ป.พ., 2495), ไม่มีเลขหน้า

²⁵⁸ ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483, ไม่มีเลขหน้า

เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก²⁵⁹ อีกทั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จกลับประเทศไทย พระองค์จะทรงเครื่องแบบยุวชนทหารบก ซึ่งหากไม่ยกฐานะเป็นกรมจะถือเป็นการไม่สมพระเกียรติ²⁶⁰

โครงสร้างกรมยุวชนทหารบกจัดกำลังเป็นอัตรากองพล มีพ.อ.ประยูร ภมรมนตรี เป็นเจ้ากรมยุวชนทหารบกคนแรก กระทรวงกลาโหมใช้งบประมาณ จำนวน 142,000 บาท ในการตั้งกรมยุวชนทหารบก²⁶¹ ส่วนกองบังคับการได้จัดแบ่งเป็น 4 แผนก ได้แก่ แผนก อำนวยการฝึกและวิชาการ แผนกยุวชนนายทหารและนายสิบ แผนกยุวชนทหารส่วนกลาง และแผนก ยุวชนทหารในต่างจังหวัด ส่วนการฝึกยุวชนทหารแยกออกจากการฝึกลูกเสือ โดยให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำการฝึกลูกเสือ²⁶² ส่วนนักเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไปให้ฝึก ยุวชนทหารสำรอง ยุวชนทหาร (ทหารราบ ทหารม้า ทหารปืนใหญ่ ทหารช่าง และทหารสื่อสาร) ยุวชนนายสิบ และยุวชนนายทหาร ตามลำดับ²⁶³ โดยในช่วงที่ยังเป็นองค์การยุวชนมีแผนกที่ 6 กรมจเรทหารบกเป็นผู้รับผิดชอบการฝึก ซึ่งมี พ.ท.ประยูร ภมรมนตรี เป็นหัวหน้าแผนก มีพ.ท.หลวงไพรี ระย้อยเดชและพ.ต.หม่อมหลวงขาบ กุญชร ณ อยุธยา เป็นผู้รับผิดชอบการฝึก²⁶⁴

ส่วนการสมัครเข้ารับการฝึกยุวชนทหารบก นักเรียนจะต้องเต็มใจและได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง โดยทางราชการจะจัดรถยนต์บรรทุกไปรับนักเรียนมาจากโรงเรียนที่อยู่ไกลจากสถานที่ฝึกให้มารับการฝึกอบรมสัปดาห์ละ 2-3 ชม. เมื่อนักเรียนได้รับการฝึกครบตามกำหนดแล้วสอบไล่ได้ชั้นหนึ่งทางกองทัพจะลดเวลารับราชการในกองประจำการให้ 6 เดือน สอบไล่ได้ชั้นสองลดเวลารับราชการ 1 ปี และลดเวลารับราชการชั้นสามให้ 1 ปี 6 เดือน²⁶⁵

²⁵⁹ จำนวนนักเรียนที่สมัครเข้ารับการฝึกวิชาทหารในช่วงเดือนเมษายน-มิถุนายน พ.ศ. 2481 จำนวน 9,000 กว่าคน ดูเพิ่มเติม “ยุวชนสมัครฝึกทหารปีใหม่เกือบหมื่น,” *ประชาชาติ*, 13 มิถุนายน 2481, 1.

²⁶⁰ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2481,” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2481/A/424.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

²⁶¹ กระทรวงกลาโหมใช้งบประมาณในการตั้งกรมยุวชนทหารบก จำนวน 142,000 บาท และการที่กระทรวงกลาโหมยกฐานะองค์การยุวชนขึ้นเป็นกรมยุวชนทหารบกนั้น นอกจากมีจำนวนยุวชนเพิ่มขึ้นจำนวนมากแล้ว เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเมื่อเสด็จกลับประเทศไทยจะทรงเครื่องแบบยุวชนทหารบก หากไม่ยกฐานะเป็นกรมจะเป็นการไม่สมพระเกียรติ ดูเพิ่มเติม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-(2) สร.0201/14 เรื่อง ตั้งตำแหน่งราชการขึ้นใหม่และยุบเลิกหรือเปลี่ยนตำแหน่งต่างๆ (25 พฤษภาคม 2481-13 มีนาคม 2495).

²⁶² ประยูร ภมรมนตรี, *ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า*, 374-375.

²⁶³ ดูเพิ่มเติม *หลักสูตรการฝึกยุวชนทหาร* พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2480)

²⁶⁴ ดูเพิ่มเติม “ยุวชนสมัครฝึกทหารปีใหม่เกือบหมื่น,” *ประชาชาติ*, 13 มิถุนายน 2481, 36.

²⁶⁵ พระยาอภัยสงคราม, “ล้อมรั้ว,” *ยุทธโศก ปีที่ 5*, เล่มที่ 3 (2479): 124-125.

กิจการของกรมยุวชนทหารบกมีความก้าวหน้าและได้รับความนิยมจากประชาชนเพิ่มขึ้นอย่าง ภายหลังจากตั้งกรมยุวชนทหารบกเพียงสองปี ในปี พ.ศ. 2483 ประเทศไทยมียุวชนประมาณ 32,900 คน แบ่งเป็นยุวชนนายทหารประมาณ 10,000 คน ยุวชนนายสิบประมาณ 800 คน ยุวชนทหารประมาณ 20,000 คน ยุวชนนารีพยาบาลประมาณ 2,000 คน และยุวชนโยธาประมาณ 100 คน และกองทัพกำลังจะเปิดยุวชนอาชีพเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง²⁶⁶

ภาพที่ 3.33 ยุวชนทหารบกเดินสวนสนามในงานฉลองวันชาติ พ.ศ. 2484, ที่มา: ศรีกรุง, 11 สิงหาคม 2483, 1.

²⁶⁶ ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483, ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 3.34 พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และพล.ร.ต.หลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ถ่ายภาพร่วมกับนักเรียนจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เดินทางมาชมพระนคร ณ วังสวนกุหลาบ พ.ศ. 2482, ที่มา: ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483 (พระนคร: โรงพิมพ์พานิชกุผล, 2483), ไม่มีเลขหน้า

3.3 สรุป

สถานการณ์ทางการเมืองหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดชแตกต่างอย่างมากจากช่วงแรกหลังการปฏิวัติสยาม เนื่องจากชัยชนะของรัฐบาลในการปราบกบฏมีส่วนช่วยให้คณะราษฎรมีความชอบธรรมทางการเมืองมากขึ้น ในฐานะผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และที่สำคัญเป็นการทำลายข้อจำกัดด้านสถานะบุคคลของผู้นำคณะราษฎรที่เคยเป็นอุปสรรคในการเข้าสู่ตำแหน่งระดับสูงในรัฐบาลหรือกองทัพ ซึ่งการที่ผู้นำคณะราษฎรอยู่ในตำแหน่งระดับสูงไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทำให้มีอำนาจเด็ดขาดในการควบคุมกองทัพโดยไม่ต้องอาศัยกลไกพิเศษที่เคยใช้มาก่อนในอดีตอย่างคณะกรรมการกลางกลาโหมอีกต่อไป

การปรับปรุงกองทัพบกของคณะราษฎรในช่วง พ.ศ. 2476-2481 อยู่ภายใต้แรงผลักดันของความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศและการเมืองโลก โดยเฉพาะการเมืองโลกที่เพิ่มระดับความขัดแย้งมากขึ้นและมีแนวโน้มจะเกิดสงครามในอีกไม่ช้า ซึ่งยุทธศาสตร์เดิมที่เคยใช้ในการควบคุมอำนาจกองทัพบกของคณะราษฎรในช่วงต้นหลังการปฏิวัติสยามใช้ไม่ได้อีกต่อไป รัฐบาลคณะราษฎรจำเป็นต้องขยายอำนาจให้ครอบคลุมทั้งกองทัพบก เพื่อให้การบังคับบัญชาในกองทัพเป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพและเป็นเอกภาพ ซึ่งจะช่วยให้สามารถสร้างกองทัพแห่งชาติที่มีความพร้อมในการรับมือกับสถานะสงครามที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

การปรับปรุงกองทัพบกของคณะราษฎรในช่วง พ.ศ. 2476-2481 จึงมีเป้าหมายสำคัญคือการควบคุมอำนาจกองทัพและการเตรียมกองทัพให้พร้อมต่อสถานะสงครามที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทำให้กลายเป็นช่วงที่กองทัพบกมีการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วจากการได้รับสนับสนุนด้านงบประมาณ ส่งผลให้กองทัพบกได้รับการปรับปรุงทั้งโครงสร้าง กำลังพล และยุทธโธปกรณ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในช่วงเวลาเพียง 6 ปี ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพถึง 5 ครั้ง ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางการทหารและความเสี่ยงจากภัยสงคราม ทำให้มีการตั้งหน่วยทหารเพิ่มขึ้นในกองทัพบกเพื่อรองรับการขยายภารกิจด้านการรบและการสนับสนุนการรบของกองทัพบกในอนาคต

บทที่ 4

การปรับปรุงกองทัพบกในช่วงสงคราม (พ.ศ. 2482-2488)

“ในการที่เราจัดการทหารของเราอย่างริบเร้ง มีกองทัพอันบริบูรณ์ไปด้วยสรรพอาวุธ ยุทธภัณฑ์ทันสมัยขึ้นในบัดนี้ขึ้นนั้น หาใช่เป็นด้วยเรามีความคิดที่จะไปทำการรุกรานชาติใดชาติหนึ่งโดยประการใดๆ ไม่ เรามีความปรารถนาอย่างเดียวที่จะอยู่ในแผ่นดินของประเทศไทยเรานี้ด้วยความผาสุกสิริสวัสดิ์ เราไม่ต้องการให้ผู้ใดอื่นเข้ามาปกครองเรานอกจากคนไทยด้วยกันเอง...”²⁶⁷

การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลคณะราษฎรในการควบคุมกองทัพหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช ถือเป็นการเริ่มต้นใหม่ของคณะราษฎรในการปรับปรุงกองทัพตามนโยบายข้อแรกของหลัก 6 ประการที่คณะราษฎรได้ประกาศไว้หลังการปฏิวัติสยาม 2475 คือ “การรักษาเอกราช” ซึ่งต้องใช้กองทัพเป็นกำลังหลักในการพิทักษ์รักษาไว้ทั้งเอกราชทางการเมือง ทางศาล และทางเศรษฐกิจ ดังนั้น เป้าหมายในการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรคือการสร้างกองทัพที่สามารถปกป้องเอกราชและอธิปไตยของชาติได้อย่างแท้จริง

โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป้าหมายสำคัญในการสร้างกองทัพที่มีศักยภาพเพียงพอในการป้องกันประเทศ ตามความมุ่งหวังทางอุดมการณ์ชาตินิยมของทหารอาชีพทั้งในสมัยระบอบเก่าหรือระบอบใหม่ ซึ่งหัวใจหลักของโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 คือการกระจายอำนาจปกครองและบังคับบัญชาให้กับหน่วยทหารที่ตั้งอยู่ในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย โดยเป็นการจัดกองทัพตามยุทธศาสตร์ที่เคยดำเนินการมาแล้วในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพื่อให้การบังคับบัญชาหน่วยทหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญช่วยให้กองทัพบกเกิดความสะดวกเมื่อต้องการขยายหน่วยหรือขยายกำลังรบ

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 คือเป็นโครงสร้างหลักที่ถูกใช้ตลอดจนสิ้นทศวรรษ 2480 เนื่องจากโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2476 ประกอบด้วย ส่วนบัญชาการ (กองบัญชาการ, กรมเสนาธิการทหารบก) ส่วนสนับสนุนการรบ (กรมพลธิการทหารบก, กรมแผนที่) และส่วนการรบ (มณฑลทหารบก 5 มณฑล) ซึ่งทั้ง 3 ส่วนเป็นหัวใจหลักของทั้งโครงสร้างกองทัพบกและกองทัพสนาม ส่วนการเปลี่ยนแปลงหน่วยหลักหรือหน่วยย่อยภายในส่วนหลักทั้ง 3 ส่วนนั้น ได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477 ที่ให้

²⁶⁷ โอวาทของผู้บัญชาการทหารบกเนื่องในการฝึกหัดอบรมทหารกองหนุน พ.ศ. 2482 (พระนคร: ม.ป.พ., 2482), 3.

อำนาจกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในการตราพระราชกฤษฎีกาเพื่อตั้งหรือยุบหน่วยภายในโครงสร้างกองทัพได้ตามความเหมาะสม

อำนาจในการตั้งหรือยุบหน่วยในกองทัพของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทำให้โครงสร้างกองทัพกบฏนับตั้งแต่ พ.ศ. 2478 หรือช่วงที่พ.อ.หลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งในระยะเวลาเพียง 3 ปี (พ.ศ. 2478-2481) โครงสร้างกองทัพถูกปรับปรุง 3 ครั้ง มีการตั้งหน่วยหลักในโครงสร้างกองทัพเพิ่มขึ้น 5 หน่วย (กรม) และมีหน่วยทหารฝ่ายรบทั้งหมด 47 หน่วย (41 กองพัน 1 กองทหารม้า และ 5 กองทหารสื่อสาร)²⁶⁸ เพิ่มขึ้นจากโครงสร้างกองทัพ พ.ศ. 2475 ที่มีหน่วยทหารฝ่ายรบ 34 กองพัน (ดูตารางที่ 2.3)

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกองทัพในเวลาเพียง 3 ปี คือสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองโลกที่ก่อตัวขึ้นทั้งในเอเชียและยุโรป ซึ่งมีแนวโน้มสูงที่จะนำไปสู่การเกิดมหาสงครามขึ้นอีกครั้ง แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ได้มีส่วนในความขัดแย้งโดยตรงก็ตาม แต่เพื่อรักษานโยบายความเป็นกลางที่ยึดถือมาตั้งแต่รัฐบาลสมัยระบอบเก่า ทำให้รัฐบาลคณะราษฎรต้องเร่งรีบเตรียมกองทัพในทุกด้านทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์ ยุทธปัจจัย และกำลังพล เพราะมีเพียงการสร้างกองทัพให้เข้มแข็งเท่านั้นที่จะเป็นหลักประกันในการรักษาความเป็นกลางท่ามกลางสภาวะสงครามได้

ในการเตรียมความพร้อมต่อสภาวะสงครามของรัฐบาลคณะราษฎรได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกองทัพในทุกด้านพร้อมกัน เพราะมหาสงครามที่จะเกิดขึ้นครั้งใหม่นี้แตกต่างจากมหาสงครามครั้งก่อน เนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีถูกนำมาใช้พัฒนาด้านการทหาร ส่งผลให้อาวุธยุทโธปกรณ์มีความทันสมัยและมีอำนาจร้ายแรง ซึ่งรัฐบาลคณะราษฎรได้ปรับปรุงอาวุธยุทโธปกรณ์ของหน่วยทหารฝ่ายรบโดยการใช้งบประมาณและเงินระดมทุนบริจาคของประชาชนนำไปใช้จัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยเข้ามาประจำการในหน่วยทหารต่างๆ และมีการส่งนายทหารบางส่วนเดินทางไปศึกษาดูงานด้านการทหารในต่างประเทศ นอกจากนี้ในการปรับปรุงส่วนสนับสนุนการรบโดยกองทัพก็ได้เข้าดำเนินการสร้างและพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีความจำเป็นในทางยุทธปัจจัยและการบริโภคไม่ว่าจะเป็นกระดาศ เนื้อสัตว์ น้ำตาล สิ่งทอ และน้ำมัน เพื่อป้องกันปัญหาขาดแคลนในยามสงคราม

ผลจากการปรับปรุงและเตรียมกองทัพของรัฐบาลคณะราษฎรถูกนำมาแสดงต่อหน้าประชาชนชาวไทยเป็นครั้งแรกในพิธีสวนสนามวันชาติ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 พร้อมกับการฉลองการมีเอกราชสมบูรณ์จากความสำเร็จในการแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศ ซึ่งในการแสดง

²⁶⁸ กรมยุทธศึกษาทหาร, *ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส*, 48-49.

แสนยานุภาพของกองทัพในพิธีสวนสนามเป็นเสมือนการประกาศความสำเร็จในการสร้างกองทัพตามอุดมการณ์ชาตินิยมของทหารอาชีพ ซึ่งต้องการเห็นความก้าวหน้าของกองทัพแห่งชาติที่สามารถเป็นกำลังหลักในการปกป้องอธิปไตยของชาติได้อย่างแท้จริง

ภายหลังการแสดงแสนยานุภาพของกองทัพในพิธีสวนสนามวันชาติเพียงปีเดียว บททดสอบแรกของกองทัพไทยเกิดขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2483 เมื่อประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสเกิดข้อพิพาทดินแดนจนสถานการณ์ลุกลามกลายเป็นสงคราม แม้ท้ายที่สุดสงครามจะจบลงด้วยชัยชนะของกองทัพไทย แต่ชัยชนะส่วนหนึ่งมาจากการแทรกแซงของรัฐบาลญี่ปุ่นจนทำให้ประเทศไทยนอกจากจะเป็นผู้ชนะแล้วยังได้ดินแดนบางส่วนกลับคืนจากอินโดจีนฝรั่งเศส แต่ได้เกิดคำถามตามมาว่าถ้าญี่ปุ่นได้เข้าแทรกแซงและสงครามเกิดยืดเยื้อต่อไปเรื่อยๆ กองทัพไทยจะสามารถเอาชนะเหนือกองทัพอินโดจีนฝรั่งเศสได้หรือไม่ ต่อมาอีกเพียงหนึ่งปีภายหลังสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีน บททดสอบครั้งที่สองของกองทัพไทยเกิดขึ้นในช่วงปลาย พ.ศ. 2484 เมื่อกองทัพญี่ปุ่นที่เคยเป็นผู้ช่วยให้กองทัพไทยเป็นฝ่ายชนะสงครามได้ยกกำลังพลเข้าสู่ประเทศไทย หลังจากนั้นไทยกับญี่ปุ่นได้ทำสัญญาเป็นพันธมิตรร่วมรบ และกองทัพญี่ปุ่นได้ให้กองทัพไทยยกกำลังทหารเคลื่อนเข้าไปยึดเชียงตุง

ในช่วง พ.ศ. 2482-2488 ถือเป็นช่วงสำคัญทางประวัติศาสตร์ของกองทัพไทย เพราะนอกจากจะเป็นช่วงที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายทหารบกก้าวขึ้นสู่อำนาจสูงสุดทั้งในทางการเมืองและกองทัพ ยังเป็นช่วงที่กองทัพถูกทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการปรับปรุงกองทัพของรัฐบาลคณะราษฎรที่ดำเนินมาตลอด 7 ปีภายหลังการปฏิวัติสยาม ผลจากการเข้าร่วมสงคราม 2 ครั้งในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้กองทัพไทยขึ้นสู่จุดสูงสุดในฐานะผู้ชนะสงครามและตกลงสู่จุดต่ำสุดในฐานะผู้แพ้สงครามในระยะเวลาเพียง 4 ปี

4.1 การปรับปรุงกองทัพก่อนสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส

การปรับปรุงกองทัพใน ช่วง พ.ศ. 2478-2481 ได้มีการปรับโครงสร้างกองทัพ 3 ครั้งในเวลา 3 ปี มีหน่วยหลักทั้งหมด 13 หน่วย แบ่งเป็น ส่วนบัญชาการ 2 หน่วย (กองบัญชาการและกรมเสนาธิการทหารบก) ส่วนสนับสนุนการรบ 5 หน่วย (กรมพลธิการทหารบก กรมแผนที่ กรมแพทย์ทหารบก กรมการเงินทหารบก และกรมยุวชนทหารบก) และส่วนการรบ 6 หน่วย (มณฑลทหารบกที่ 1-5 และกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน) หากพิจารณาโครงสร้างกองทัพในภาพรวมนับว่าค่อนข้างสมบูรณ์ แต่หากพิจารณาเฉพาะในส่วนการรบซึ่งแบ่งเป็นมณฑลทหารบกที่ 1-5 จะพบว่าในแต่ละมณฑลทหารบกยกเว้นมณฑลทหารบกที่ 1 มีหน่วยทหารตั้งอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่

รับผิดชอบ (ดูภาพที่ 3.16) ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากประเทศไทยได้ทำอนุสัญญาว่าด้วยอินโดจีนกับประเทศฝรั่งเศส ที่มีการกำหนดแนวปลอดภัยทหารไว้ทั้งสองประเทศ

“เพื่อปฏิบัติการตามบทสัญญาอันกล่าวไว้ในวรรคที่ 2 ของข้อ 2 แห่งหนังสือสัญญาลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1925 นั้น อัครภาคีแห่งอนุสัญญานี้ได้ตกลงกันต่อไปดังนี้ คือ

1. ในสองตอนของเขตต์แดนระหว่างกรุงสยามกับอินโดจีนซึ่งแม่น้ำโขงเป็นแดนนั้นจะต้องมีแนวปลอดการทหารกว้างข้างละ 25 กิโลเมตรจากเส้นเขตต์แดนนั้น
2. ภายในแนวเขตต์นี้ กรุงสยามและอินโดจีนจะบำรุงกำลังพลถืออาวุธไว้ในอาณาเขตต์ของตนได้ ก็เฉพาะแต่กำลังตำรวจเท่าที่จำเป็นสำหรับรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของมหาชนเท่านั้น”²⁶⁹

ส่วนพื้นที่ของประเทศไทยที่ติดต่อกับดินแดนของอังกฤษปกครองอยู่ แม้ว่าจะไม่มีเอกสารที่เป็นสัญญาลายลักษณ์อักษรอย่างกรณีของฝรั่งเศส แต่การตั้งหน่วยทหารเป็นไปในลักษณะเดียวกัน คือไม่มีการตั้งหน่วยทหารในจังหวัดที่ติดชายแดน หากมีการตั้งจะมีเพียงสองหรือสามจังหวัดเท่านั้น อย่างพื้นที่ติดกับชายแดนอินโดจีนมีหน่วยทหารตั้งอยู่ 3 จังหวัดคือ ปราจีนบุรี อุบลราชธานี และจันทบุรี ส่วนพื้นที่ติดชายแดนเขตอังกฤษปกครองมีหน่วยทหารตั้งอยู่ 2 จังหวัด คือราชบุรีและเพชรบุรี

ในปี พ.ศ. 2483 ภายหลังจากที่ประเทศไทยได้แก้ไขสนธิสัญญากับนานาชาติประเทศและทำให้ประเทศไทยมีความเท่าเทียมกับนานาชาติและมีเอกราชสมบูรณ์ทั้งในทางการเมือง ศาล และเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศไทยไม่มีข้อผูกมัดอีกต่อไปและในทางทหารสามารถที่จะตั้งหน่วยทหารได้ในทุกพื้นที่ของประเทศไทย โดยรัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินการตั้งหน่วยทหารเพิ่มขึ้นในภาคใต้เป็นครั้งแรก เนื่องจากภาคใต้เป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยแต่ไม่เคยมีการตั้งหน่วยทหารมาก่อน²⁷⁰ และการที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคใต้ติดกับทะเลทำให้เสี่ยงต่อการเป็นพื้นที่ถูกบุกถูกรุกทางทะเลได้ง่าย

ส่วนการปรับปรุงยุทธโปกรณ์ของกองทัพบก ภายหลังจากที่สงครามเกิดขึ้นในยุโรปส่งผลให้กระทรวงกลาใหม่ไม่สามารถจัดซื้อยุทธโปกรณ์จากประเทศในยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้ ทำให้ต้องจัดซื้อยุทธโปกรณ์จากประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น ซึ่งยุทธโปกรณ์ที่กระทรวงกลาใหม่จัดซื้อจากประเทศญี่ปุ่นในช่วง พ.ศ. 2483-2484 คือรถถังเบา 83 ที่ได้ถูกใช้ในราชการสงครามมหาเอเซียบูรพา

²⁶⁹ หลวงสิทธิสยามการ, *สัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ คำสอนชั้นปริญญาโททางการทูต พุทธศักราช 2478* (พระนคร: ม.ป.พ., 2478), 326.

²⁷⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำจังหวัดภาคใต้ (2483).

4.1.1 การตั้งหน่วยทหารในพื้นที่ภาคใต้หลังการแก้ไขสนธิสัญญา

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้เคยมีความพยายามจะตั้งหน่วยทหารในภาคใต้ อย่างไรก็ตามรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำริจะตั้งหน่วยทหารในแหลมมลายูเพื่อรักษากรรมสิทธิของไทยในแหลมมลายู เนื่องจากทรงเกรงว่าการก่อสร้างทางรถไฟของอังกฤษในแหลมมลายูอาจทำให้อังกฤษต้องการดินแดนตอนใต้ของไทย²⁷¹ แต่ท้ายที่สุดรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ตัดสินใจไม่ตั้งหน่วยทหารในดินแดนทางใต้ เพราะเกรงว่าจะกระทบความสัมพันธ์กับอังกฤษและอังกฤษอาจจะถือเอาเรื่องนี้เข้ายึดดินแดนของไทยได้ ทำให้การตั้งหน่วยทหารของกองทัพบกในดินแดนทางใต้ทำได้ไม่เกินจังหวัดเพชรบุรี²⁷² นอกจากนี้ในด้านยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ให้ความสำคัญกับการรวมกำลังทหารปกป้องเมืองหลวง หากมีการตั้งหน่วยทหารในดินแดนตอนใต้จะกลายเป็นการกระจายกำลังทหารมากเกินไปและยากต่อการเรียกรวมกำลังทหารในกรณีฉุกเฉิน เพราะท้ายที่สุดแล้วการจะยึดดินแดนส่วนใดของไทยก็ตามไม่สามารถเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิได้ หากไม่สามารถบีบบังคับรัฐบาลให้ยอมรับได้²⁷³ ดังนั้น การตั้งหน่วยทหารในดินแดนตอนใต้ของประเทศไทยจึงสิ้นสุดอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีเท่านั้น

ภายหลังที่ประเทศไทยได้แก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศเป็นผลสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2481 ได้มีเสียงเรียกร้องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและข้าราชการในจังหวัดภาคใต้ขอให้รัฐบาลมีการตั้งหน่วยทหารขึ้นในภาคใต้²⁷⁴ ทำให้ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้ตั้งหน่วยทหารขึ้นในภาคใต้ เนื่องจากสนธิสัญญาฉบับใหม่ทำให้ประเทศไทยมีสิทธิเท่าเทียมกับนานาประเทศ อีกทั้งผลประโยชน์ของประเทศส่วนใหญ่อยู่ที่ภาคใต้²⁷⁵ ซึ่งกองทัพบกได้เริ่ม

²⁷¹ แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, 260.

²⁷² ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, 331; ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการที่กองทัพไทยไม่สามารถตั้งหน่วยทหารในพื้นที่ทางภาคใต้น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำสัญญาระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลอังกฤษ (ในนามรัฐสภาสหรัฐอเมริกา) ในการกู้เงินจำนวน 4 ล้านปอนด์สเตอร์ลิง (ประมาณ 50 ล้านบาท) เมื่อ พ.ศ. 2451 เพื่อสร้างทางรถไฟสายใต้ ซึ่งนอกจากรัฐบาลไทยต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปีแล้ว ยังถูกข้อผูกมัดเกี่ยวกับการห้ามดำเนินการต่างๆ อีกหลายอย่างในพื้นที่ตั้งแต่ราชบุรีลงไปถึงดินแดนทางใต้ ดูเพิ่มเติม ศรีสุ [นามแฝง], *รวมเรื่องกรุงเทพ ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-พาณิชย์การ* (พระนคร: ปอทอง, 2478), 27.

²⁷³ แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, 262.

²⁷⁴ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, 331.

²⁷⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำจังหวัดภาคใต้ (2483).

ดำเนินการตั้งหน่วยทหารในภาคใต้ช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2483²⁷⁶ โดยในการตั้งหน่วยทหารในภาคใต้ครั้งนั้นใช้งบประมาณ จำนวน 1,589,127 บาท²⁷⁷

ในการพิจารณาตั้งหน่วยทหารในพื้นที่ทางภาคใต้นั้น พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารบกได้มีคำสั่งให้พ.อ.หลวงประสิทธิ์ยุทธศิลป์ พ.อ.หลวงหาญสงคราม และนายทหารอีก 3 นาย เป็นกรรมการพิจารณาที่ตั้งหน่วยทหาร โดยมีการกำหนดเงื่อนไขในการพิจารณา คือ 1) เหมาะสมในทางยุทธศาสตร์ในทางตะวันออก 2) ให้ใกล้กับย่านชุมชนไม่เกิน 3 กิโลเมตร 3) ให้สร้างค่ายทหารได้ทันที²⁷⁸ ซึ่งผลการพิจารณาของกรรมการสามารถวางโครงการจัดตั้งหน่วยทหารในภาคใต้ ตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดไว้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนหน่วยทหารที่ตั้งขึ้นใหม่ในภาคใต้ พ.ศ. 2483

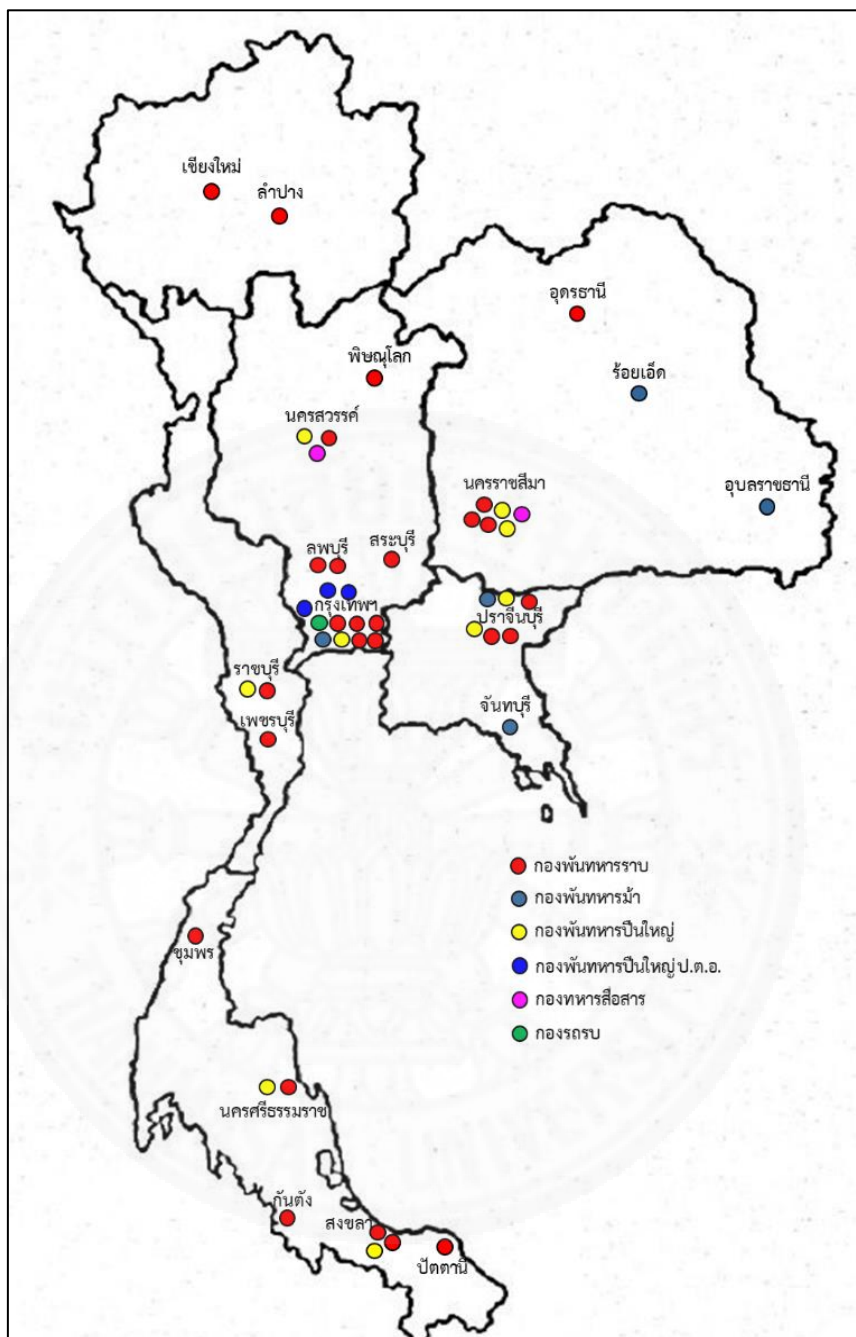
จังหวัดที่ตั้ง	กำลังทหาร	หมายเหตุ
ปัตตานี	ทหารราบ 1 กองพัน	ตั้งที่อำเภอบ่อทอง
สงขลา	ทหารราบ 2 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 1 กองพัน	กองพันทหารราบตั้งที่ตำบลคอง
นครศรีธรรมราช	ทหารราบ 1 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 1 กองพัน	ย้ายกองพันทหารปืนใหญ่มาจากราชบุรี
กันตัง (ตรัง)	ทหารราบ 1 กองพัน	
ชุมพร	ทหารราบ 1 กองพัน	

ที่มา: ข้อมูลจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำจังหวัดภาคใต้ (2483); อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก หลวงหาญสงคราม ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 12 มีนาคม 2512 (พระนคร: ศิวพร 74, 2512), 114.

²⁷⁶ ประเสริฐ ปัทมะสุนทร, 331.

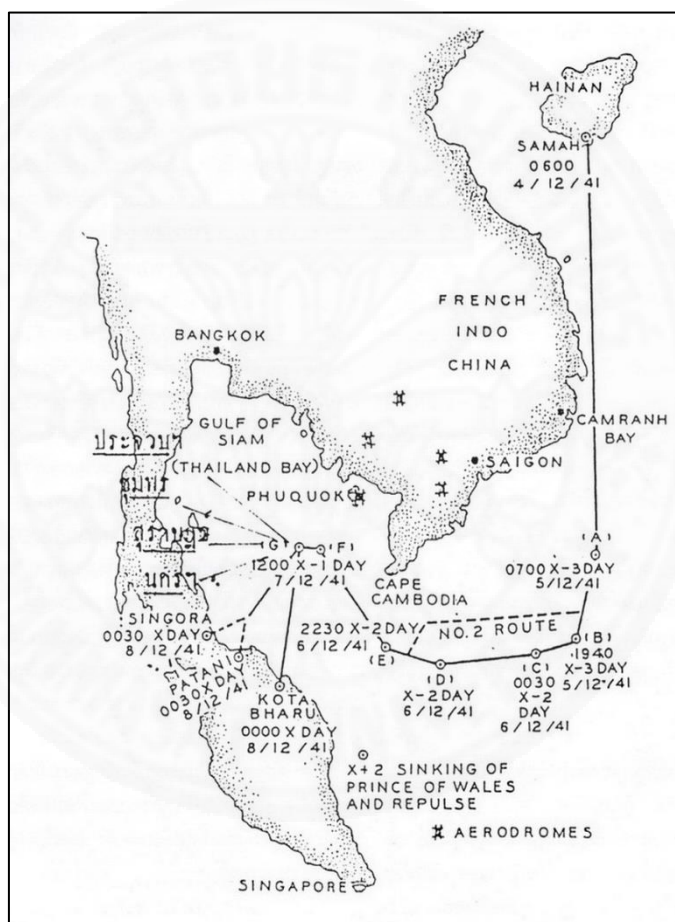
²⁷⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.4.1/21 เรื่อง งบประมาณกระทรวงกลาโหม (11 มีนาคม 2481-17 พฤศจิกายน 2496).

²⁷⁸ ดูเพิ่มเติม อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก หลวงหาญสงคราม ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 12 มีนาคม 2512 (พระนคร: ศิวพร 74, 2512), 114.

ภาพที่ 4.1 แผนที่ตั้งหน่วยทหารระดับกองพันในมณฑลทหารบกต่างๆ พ.ศ. 2483, ที่มา: กรมยุทธศึกษาทหาร, ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541), 48-49; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม.(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำทางจังหวัดภาคใต้ (2483); กระทรวงกลาโหม, ทำเนียบทหาร ตอน 1 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475), 52-102; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำจังหวัดภาคใต้ (2483).

จะเห็นว่า การตั้งหน่วยทหารในภาคใต้ของรัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินการอย่าง เร่งรีบและจำนวนหน่วยทหารที่ตั้งขึ้นถือว่า มีจำนวนมากเมื่อเทียบกับพื้นที่หัวเมืองอื่น ซึ่งปัจจัยสำคัญ น่าจะมาจากการที่ภาคใต้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญในการเคลื่อนกำลังพลเข้าสู่ดินแดนอาณานิคม ของอังกฤษคือมลายาและพม่า หากกองทัพญี่ปุ่นสามารถยึดดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสได้แล้ว ย่อม หลีกเลี้ยงไม่ได้ที่กองทัพญี่ปุ่นจะต้องยกพลขึ้นบกในดินแดนภาคใต้ของประเทศไทย²⁷⁹ ซึ่งในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 กองทัพญี่ปุ่นได้ยกกำลังพลส่วนใหญ่เข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทยทางทะเลเพื่อ บุกเข้าดินแดนมลายาและพม่า

ภาพที่ 4.2 เส้นทางยกพลขึ้นบกของกองทัพญี่ปุ่นเข้าสู่ประเทศไทยทางทะเลในช่วงสงครามมหา เอเชียบูรพา, ที่มา: โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, กองประวัติศาสตร์, ประวัติศาสตร์เมือง นครนายก (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2539), 178.

²⁷⁹ “กั้วญี่ปุ่นยึดไทย,” ศรีกรุง, 10 ตุลาคม 2484, 2.

4.1.2 การจัดซื้อยุทโธปกรณ์จากประเทศญี่ปุ่น

ช่วงหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475-2481 การจัดซื้อยุทโธปกรณ์ของรัฐบาล คณะราษฎรส่วนใหญ่ได้ดำเนินการจัดซื้อจากบริษัทต่างประเทศในยุโรปคือบริษัทวิกเกอร์อาร์มสตรอง (Vickers-Armstrong) ประเทศอังกฤษ และบริษัทโบรฟอร์ด (Bofors) ประเทศสวีเดน แต่ในช่วง พ.ศ. 2482 เป็นต้นมา รัฐบาลคณะราษฎรได้จัดซื้อยุทโธปกรณ์ส่วนใหญ่มาจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งการจัดซื้อ ยุทโธปกรณ์จากประเทศในยุโรปครั้งสุดท้ายในช่วง พ.ศ. 2482 คือการจัดซื้อปืนปลัณฑ์ 8 กระบอก และกระสุน 1,200 นัด จากบริษัทเอ็ดการ์บลันด์ ประเทศฝรั่งเศสเมื่อต้นปี พ.ศ. 2482²⁸⁰

การที่ประเทศไทยต้องซื้อยุทโธปกรณ์จากประเทศญี่ปุ่นในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2482 ปัจจัยหนึ่งมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งของบรรดาประเทศมหาอำนาจในยุโรปที่ลุกลามกลายเป็น สงคราม ทำให้บริษัทผู้สร้างอาวุธในประเทศที่อยู่ในสภาวะสงครามต้องผลิตอาวุธให้เฉพาะกับประเทศ ตนเอง หรือบางบริษัทต้องหยุดผลิตอาวุธแม้ว่าประเทศตนเองไม่ได้สู้รบในสงครามแต่ด้วยความไม่ สะดวกในสภาวะสงคราม อย่างกรณีของบริษัทวิกเกอร์อาร์มสตรอง (Vickers-Armstrong) ซึ่งเป็น บริษัทที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลอังกฤษให้สร้างยุทโธปกรณ์ให้กับประเทศอื่นได้ตามที่รัฐบาลอังกฤษ เห็นสมควร ในกรณีนี้อังกฤษต้องเข้าร่วมทำสงคราม บริษัทวิกเกอร์อาร์มสตรองจะอยู่ในการควบคุม โดยตรงของรัฐบาลอังกฤษ และจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลอังกฤษเข้ามาร่วมสร้างยุทโธปกรณ์ด้วย ส่วน การทำสัญญาในการสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์ให้กับประเทศอื่นๆ จะถูกยกเลิกหมด ยกเว้นประเทศที่เป็น สัมพันธมิตรกับอังกฤษ²⁸¹

นอกจากปัจจัยเกี่ยวกับสงครามที่เกิดขึ้นในยุโรปที่ทำให้รัฐบาลคณะราษฎรเลือก ที่จะจัดซื้อยุทโธปกรณ์จากญี่ปุ่น ปัจจัยอีกประการหนึ่งน่าจะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคณะราษฎรมาตั้งแต่ช่วงการปฏิวัติสยามและได้มีส่วนในการ สนับสนุนการรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเมื่อปี พ.ศ. 2476 โดยมีนายยาทาเบ ยาซุกิ ชิ (Yatabe Yasukichi) อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนเงินในการทำ รัฐประหาร เมื่อการทำรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 สำเร็จและพ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ทำให้ผู้นำคณะราษฎรมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น²⁸² จะเห็นว่า

²⁸⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.52.5/57 เรื่อง กลาโหมขอให้ช่วยติดต่อให้รัฐบาลฝรั่งเศสอนุญาตให้อาวุธ ยุทโธปกรณ์ที่สั่งไว้ในประเทศฝรั่งเศสได้ส่งเข้ามาด้วย (พ.ศ. 2482).

²⁸¹ ดูเพิ่มเติม วิเชียร สุตันตานนท์, 463.

²⁸² กลุ่มนายทหารคณะราษฎรที่วางแผนทำรัฐประหารได้ขอความช่วยเหลือด้านอาวุธ แต่ทางสถานทูต ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือได้เฉพาะเงินทุนเท่านั้น ดูเพิ่มเติม Edward T. Flood, "Japan's Relations with Thailand, 1928-1941," (Doctor's Thesis Washington Univrsity, 1958), 58-65 อ้างถึงใน ธาณี สุขเกษม,

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2476 ตัวแทนของประเทศไทยได้งดออกเสียงในการประชุมสันนิบาตชาติเกี่ยวกับกรณีการพิจารณาให้ญี่ปุ่นถอนกำลังทหารออกจากแมนจูเรีย²⁸³ จากการงดออกเสียงของตัวแทนประเทศไทยในที่ประชุมสันนิบาตครั้งนั้น ได้สร้างความซาบซึ้งให้กับตัวแทนประเทศญี่ปุ่นโดยและได้กล่าวให้ความมั่นใจกับรัฐบาลไทยว่าถ้าเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศไทยกับประเทศตะวันตก รัฐบาลญี่ปุ่นพร้อมจะให้ความช่วยเหลือกับประเทศไทย ซึ่งต่อมารัฐบาลคณะราษฎรได้เริ่มจัดซื้อยุทโธปกรณ์จากประเทศญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. 2478 หรือในช่วงที่พ.อ.หลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้มีการสั่งต่อเรือปืนหนักและเรือสลูอย่างละ 2 ลำ²⁸⁴ โดยก่อนหน้านั้นเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2476 ได้มีข่าวลือทางหนังสือพิมพ์ว่ารัฐบาลคณะราษฎรจะซื้อเรือลาดตะเวนของญี่ปุ่นชื่อ “คูมา” ในราคา 200,000 บาท แต่ทางรัฐบาลคณะราษฎรได้ปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง²⁸⁵ ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลคณะราษฎรในการก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันที่ช่องนนทรี²⁸⁶

การจัดซื้อยุทโธปกรณ์ของรัฐบาลคณะราษฎรจากประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี พ.ศ. 2483 ถือเป็น การจัดซื้อยุทโธปกรณ์ครั้งใหญ่ของกองทัพบกไทย เพราะมีการใช้งบประมาณในการจัดซื้อจำนวน 5,482,070 เยน²⁸⁷ คิดเป็นเงินไทยจำนวน 8,223,105 บาท²⁸⁸ เป็นการจัดซื้อรถถังพร้อมอาวุธประกอบ จำนวน 40 คัน จากบริษัทโซวา ตูโซ ไกซา จำกัด เป็นรถถังเบาแบบ 83 (Light Tank Type 95) เกาะหนา 6-13 มิลลิเมตร เครื่องยนต์ดีเซล 6 สูบ กำลัง 15 แรงม้า (ดีเซล) ความเร็วสูงสุด

“ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2482-2488),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522), 5.

²⁸³ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ประวัติการทูตของไทย ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าดิศกุลฤทธิ กฤดากร ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2501* (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2501), 64.

²⁸⁴ *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี หลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) ท.ช., ป.ม. ณ เมรุวัดธาตุทอง ถนนสุขุมวิท วันพฤหัสบดีที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2516* (กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, 2516), 64.

²⁸⁵ สำนักงานโฆษณาการ, *แถลงการณ์ของรัฐบาล* (พระนคร: ไทยเซซม, 2476), 10.

²⁸⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.19/49 เรื่อง จ้างชาวต่างประเทศแผนกโรงน้ำมันของกระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2480-2486).

²⁸⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.52.5/61 เรื่อง ซื้อรถถัง, อาวุธ และเครื่องประกอบจากประเทศญี่ปุ่น (พ.ศ. 2483).

²⁸⁸ อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินเยนช่วงก่อนที่กองทัพญี่ปุ่นจะบุกเข้าประเทศไทย อยู่ที่ 1 บาท ต่อ 1.5 เยน ดูเพิ่มเติม ปรีดี พนมยงค์, *ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), 105.

บนถนน 35 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ความเร็วในภูมิประเทศ 2.8 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ระยะปฏิบัติการ 360 กิโลเมตร พลประจำรถ 3 นาย²⁸⁹ นอกจากนี้กระทรวงกลาโหมได้จัดซื้อปืนกลเบา แบบ 83 (ปกบ.83) ระบายความร้อนด้วยอากาศ ซึ่งการจัดซื้อยุทธโปกรณ์ทั้ง 2 รายการจากประเทศญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. 2483 ได้ถูกนำไปใช้ในราชการสงครามมหาเอเชียบูรพาที่ไทยและญี่ปุ่นได้ทำสัญญาความร่วมมือช่วงปลาย พ.ศ. 2484

การที่ญี่ปุ่นยินดีที่จะขายยุทธโปกรณ์จำนวนมากให้กับรัฐบาลไทย ทั้งที่ญี่ปุ่นเองมีความจำเป็นที่ต้องใช้ยุทธโปกรณ์ในการทำสงครามในอนาคต แต่หากพิจารณากรณีที่ญี่ปุ่นได้ขายเครื่องบินรบให้กับรัฐบาลไทยเมื่อช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ในจำนวน 10 ลำ เท่ากับจำนวนเครื่องบินที่รัฐบาลไทยได้สั่งซื้อจากสหรัฐอเมริกาและภายหลังได้ถูกสหรัฐอเมริกาสั่งกักไว้ที่ฟิลิปปินส์ โดยในการขายเครื่องบินรบจำนวน 10 ลำของญี่ปุ่นให้กับรัฐบาลไทย มีเงื่อนไขว่ารัฐบาลไทยจะต้องพร้อมให้ญี่ปุ่นใช้เครื่องบินรบเหล่านี้เมื่อญี่ปุ่นต้องการ²⁹⁰ ซึ่งน่าสังเกตว่าการจัดซื้อรถถังและปืนกลเบาในช่วง พ.ศ. 2483 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตั้งเงื่อนไขในการขายดังกล่าวกับรัฐบาลไทยหรือไม่

ตารางที่ 4.2 รายการจัดซื้ออาวุธจากบริษัทโซวา ตูโซ โทซา จำกัด ประเทศญี่ปุ่นของกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2484

รายการอาวุธ	จำนวน	ราคา
รถถังขนาด 6.7 ตัน พร้อมเครื่องประกอบ	40 คัน	4,680,000 เยน
ปืนใหญ่ประจำรถถัง ขนาด 37 ม.ม.	40 กระบอก	276,000 เยน
ปืนกลหนักประจำรถถัง ขนาด 7.7 ม.ม.	80 กระบอก	223,200 เยน
กระสุนเจาะเกราะสำหรับปืนใหญ่ประจำรถถัง ขนาด 37 ม.ม.	3,500 นัด	66,500 เยน
กระสุนระเบิดสำหรับปืนใหญ่ประจำรถถัง ขนาด 37 ม.ม.	7,500 นัด	123,750 เยน
กระสุนเจาะสำหรับปืนกลหนัก ขนาด 7.7 ม.ม.	60,000 นัด	22,620 เยน
กระสุนธรรมดาสำหรับปืนกลหนัก ขนาด 7.7 ม.ม.	600,000 นัด	90,000 เยน
รวมเป็นเงิน		5,482,070 เยน

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.52.5/61 เรื่อง ซื้อรถถัง, อาวุธและเครื่องประกอบจากประเทศญี่ปุ่น (2483).

²⁸⁹ ดูเพิ่มเติม กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพไทย, 194.

²⁹⁰ ดูเพิ่มเติม ธานี สุขเกษม, 36.

ภาพที่ 4.3 รถถังแบบ 83 (Light Tank Type 95) เป็นรถถังเบา จากประเทศญี่ปุ่น ที่มา: กรมเสนาธิการทหารบก, แผนกตำรา, ประวัติกองทัพบก (พระนคร: ม.ป.พ., 2495), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 4.4 ปืนกลเบา แบบ 83 (ปกบ.83) ระบายความร้อนด้วยอากาศ จากประเทศญี่ปุ่น ที่มา: กรมยุทธการทหารบก, กองประวัติศาสตร์ทหาร, วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพไทย ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.* (กรุงเทพฯ: ครอบครัวพลเอก เสริม ณ นคร, 2553), 186.

4.2 การปรับปรุงกองทัพบกในสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส

ก่อนที่ประเทศไทยจะเกิดข้อพิพาทดินแดนกับอินโดจีนฝรั่งเศสในช่วงปลาย พ.ศ. 2483 กองทัพบกได้รับการปรับปรุงโครงสร้างอีกครั้งเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483 ซึ่งเป็นการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพครั้งที่ 6 ในรอบ 7 ปี แต่ในภาพรวมของโครงสร้างกองทัพแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะมีเพียงกรมช่างแสงทหารบกที่ถูกแยกออกมาเป็นหน่วยหลักของกองทัพบก²⁹¹ ทำให้หน่วยหลักของกองทัพบกเพิ่มเป็น 14 หน่วย ส่วนโครงสร้างหลักยังคงแบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ตามเดิม คือ

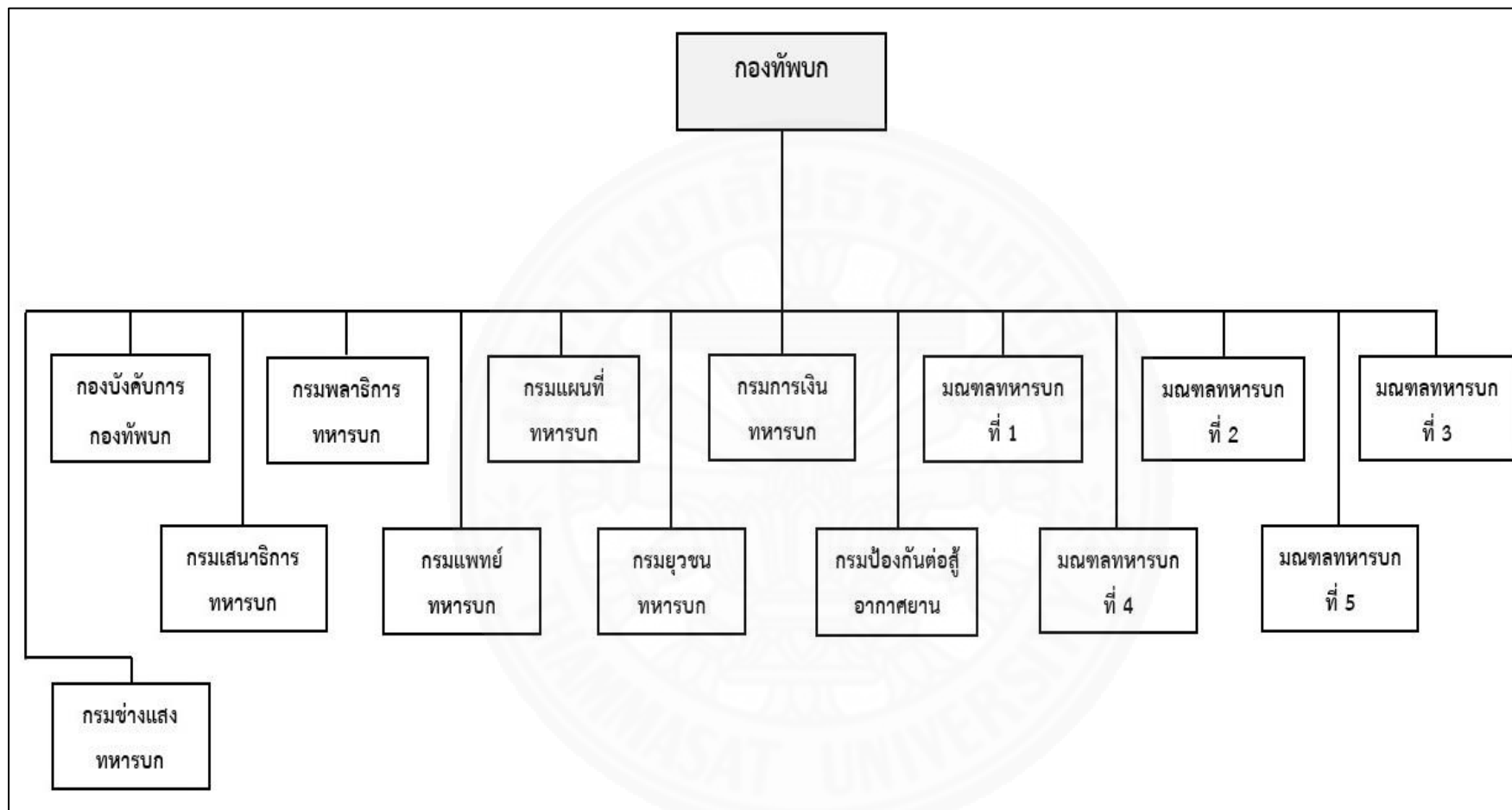
ส่วนบัญชาการ ได้แก่ กองบังคับการกองทัพบกและกรมเสนาธิการทหารบก

ส่วนฝ่ายรบ ได้แก่ มณฑลทหารบก 5 มณฑลและกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน

ส่วนสนับสนุนการรบ ได้แก่ กรมพลธิการทหารบก กรมแผนที่ทหารบก กรมแพทย์ทหารบก กรมการเงินทหารบก กรมยุวชนทหารบก และกรมช่างแสงทหารบก

ในส่วนฝ่ายรบของกองทัพบกภายหลังที่ไทยได้แก้ไขสนธิสัญญาฉบับใหม่กับนานาประเทศ ทำให้ไทยได้รับเอกราชสมบูรณ์ไม่ต้องถูกผูกมัดด้วยเงื่อนไขใดๆ อีกต่อไป และสามารถที่จะตั้งหน่วยทหารเพิ่มขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศได้ แต่ด้วยเหตุผลในทางการเมืองและการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเจ้าอาณานิคมที่มีพื้นที่ปกครองติดกับชายแดนไทย รัฐบาลคณะราษฎรได้เลือกที่จะตั้งหน่วยทหารเพิ่มขึ้นเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ ทำให้ในปี พ.ศ. 2483 กองทัพบกมีหน่วยทหารฝ่ายรบทั้งหมด 51 กองพัน 1 กองทหารม้า และ 5 กองทหารสื่อสาร

²⁹¹ กรมช่างแสงทหารบกแยกจากกรมพลธิการทหารบก แล้วยกฐานะเป็นกรมใหญ่ในกองทัพบก ดูเพิ่มเติม ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 9),” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/714.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

ภาพที่ 4.5 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2483, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 8),” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/113.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

ตารางที่ 4.3 จำนวนหน่วยทหารฝ่ายรบที่ตั้งในมณฑลทหารบกต่างๆ พ.ศ. 2483

มณฑลทหารบก	ทหารราบ	ทหารปืนใหญ่	ทหารป.ต.อ.	ทหารม้า	ทหารช่าง	กองรถรบ	ทหารสื่อสาร
มณฑลทหารบกที่ 1 - พระนคร - ลพบุรี - สระบุรี	5 กองพัน 2 กองพัน 1 กองพัน	2 กองพัน - -	3 กองพัน - -	1 กองพัน - -	- - -	2 กองพัน - -	1 กอง - -
มณฑลทหารบกที่ 2 - ปราจีนบุรี - ฉะเชิงเทรา - จันทบุรี	3 กองพัน - -	2 กองพัน - -	- - -	1 กองพัน - 1 กองพัน	- 1 กองพัน -	- - -	1 กอง - -
มณฑลทหารบกที่ 3 - นครราชสีมา - อุดรธานี - อุบลราชธานี - ร้อยเอ็ด	3 กองพัน 1 กองพัน - -	2 กองพัน - - -	- - - -	1 กองพัน - 1 กองพัน 1 กอง	- - - -	- - - -	1 กอง - - -
มณฑลทหารบกที่ 4 - นครสวรรค์ - พิษณุโลก - ลำปาง - เชียงใหม่	1 กองพัน 1 กองพัน 1 กองพัน 1 กองพัน	1 กองพัน 1 กองพัน - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	1 กอง - - -
มณฑลทหารบกที่ 5 - ราชบุรี - เพชรบุรี - สงขลา - ชุมพร - นครศรีธรรมราช - ตรัง - ปัตตานี	1 กองพัน 1 กองพัน 2 กองพัน 1 กองพัน 1 กองพัน 1 กองพัน 1 กองพัน	1 กองพัน 1 กองพัน 1 กองพัน - 1 กองพัน - -	- - - - - - -	- - - - - - -	1 กองพัน - - - - - -	- - - - - - -	1 กอง - - - - - - -
รวม	27	12	3	5	2	2	5

ที่มา: กรมยุทธศึกษาทหาร, ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541), 48-49; หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม.(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำทางจังหวัดภาคใต้ (2483).

4.2.1 การจัดกำลังรบในสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส

ในปี พ.ศ. 2479 ได้มีการเจรจาทำสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส รัฐบาลไทยได้เสนอให้มีการปรับปรุงเขตแดนใหม่อย่างเป็นธรรมมากขึ้นต่อตัวแทนประเทศฝรั่งเศส แต่ฝ่ายตัวแทนฝรั่งเศสได้เสนอให้รอไว้เจรจาเมื่อจะทำสัญญาเกี่ยวกับอินโดจีนเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเขตแดนของอินโดจีน ซึ่งรัฐบาลไทยได้ยินยอมที่จะรอเจรจาทันทีที่ตัวแทนฝรั่งเศสเสนอมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 เมื่อสงครามในยุโรปเกิดขึ้น รัฐบาลฝรั่งเศสได้มาทาบถามรัฐบาลไทยเพื่อขอทำสัญญาไม่รุกรานซึ่งกัน ทางรัฐบาลไทยได้พร้อมที่จะทำสัตยาบันแต่ขอให้มีการปรับปรุงเขตแดนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและหลักความยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483 เมื่อฝรั่งเศสได้ทำสัญญายอมแพ้ต่อเยอรมันซึ่งมีผลให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลฝรั่งเศสใหม่ และมีผลต่อการเจรจาปรับปรุงเขตแดนกับรัฐบาลไทย คือรัฐบาลฝรั่งเศสขอให้สัญญาไม่รุกรานกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศสมีผลทันทีโดยไม่ต้องมีการลงสัตยาบัน ทางรัฐบาลไทยพร้อมที่จะทำข้อตกลงแต่ได้ยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลฝรั่งเศสให้มีการปรับปรุงเขตแดนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและตามเขตแดนธรรมชาติ รวมถึงมอบดินแดนอินโดจีนให้แก่ประเทศไทยหากมีการเปลี่ยนแปลงอธิปไตยอินโดจีน ซึ่งสุดท้ายรัฐบาลฝรั่งเศสได้ตอบปฏิเสธทั้งหมด²⁹²

ภายหลังที่รัฐบาลฝรั่งเศสได้ตอบปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าวของรัฐบาลไทย รัฐบาลฝรั่งเศสได้เคลื่อนกำลังทหารและยุทโธปกรณ์มาประจำตามแนวชายแดนที่ติดต่อกับประเทศไทย จากนั้นได้เริ่มส่งเครื่องบินให้บินลวงล้ำเข้ามาในเขตดินแดนประเทศไทยไม่น้อยกว่า 30 ครั้ง ทำให้รัฐบาลไทยต้องเตรียมการและจัดกองทัพให้พร้อมต่อการเกิดสงครามขึ้นในอนาคต และในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้นายทหารรับราชการตามตำแหน่งหน้าที่ในกองทัพนามดังนี้²⁹³

1. พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและแม่ทัพบก
2. พ.อ.หลวงพรหมโยธี รองแม่ทัพบกและแม่ทัพที่ 1 ด้านบูรพา
3. พ.อ.หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต ผู้ช่วยแม่ทัพบกและแม่ทัพที่ 2 ด้านอีสาน
4. พ.อ.หลวงวิชิตสงคราม เสนาธิการกองทัพบก

²⁹² กรมยุทธการทหารบก, เกียรติประวัติทางทหาร ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก, พลเรือเอก, พลอากาศเอก มังกร พรหมโยธี ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว., ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 29 มิถุนายน 2509* (พระนคร: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2509), 15-17.

²⁹³ เรื่องเดียวกัน, 30-32.

ภาพที่ 4.6 พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและแม่ทัพบก ที่มา: กรมยุทธศึกษาทหารบก, ผู้กล้าในสมรภูมิ พ.ศ. 2483-2484 ใน *ที่ระลึกในงานกุฐินพระราชทานของกรมยุทธศึกษาทหารบก* (พระนคร: กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2484), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 4.7 พ.อ.หลวงพรหมโยธี รองแม่ทัพบกและแม่ทัพที่ 1 ด้านบูรพาและพ.อ.หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต ผู้ช่วยแม่ทัพบกและแม่ทัพที่ 2 ด้านอีสาน ที่มา: กรมยุทธศึกษาทหารบก, ผู้กล้าในสมรภูมิ พ.ศ. 2483-2484 ใน *ที่ระลึกในงานกุฐินพระราชทานของกรมยุทธศึกษาทหารบก* (พระนคร: กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2484), ไม่มีเลขหน้า

ส่วนการจัดกำลังรบของกองทัพบกสนาม ได้แบ่งเป็น 2 กองทัพสนาม คือกองทัพบูรพาและกองทัพอีสาน และแบ่งกองพลสนามเป็น 12 กองพล²⁹⁴ ดังนี้

ตารางที่ 4.4 การจัดกำลังของกองทัพบกสนามในสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส

หน่วยหลัก	หน่วยขึ้นตรง
กองบัญชาการกองทัพบก	1. กองพลธนบุรี (พ.ท.หลวงพิฆาตประปักษ์) 2. กองพลสระบุรี (พ.ต.สุดใจ พูนทรัพย์) 3. กองพลเพชรบุรี (พ.ท.หลวงเดชณรงค์) 4. กองพันทหารม้าที่ 1 5. กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 16 6. กองพันทหารช่างที่ 4 7. กองรถรบ 8. กองทหารสื่อสาร
กองทัพบูรพา	1. กองพลวัฒนา (พ.ท.หลวงไพรีระยเดช) 2. กองพลพระนคร (พ.ท.หลวงไกรชิงฤทธิ์) 3. กองพลลพบุรี (พ.ท.หลวงราญปฏิเวช)
กองทัพอีสาน	1. กองพลอุดร (พ.ท.หลวงนิเทศยุทธศิลป์) 2. กองพลอุบล (พ.ท.หลวงจำรัสโรมรัน) 3. กองพลสุรินทร์ (พ.ท.หลวงวีรยุทธโยธิน)
มณฑลทหารบกที่ 4 นครสวรรค์	1. กองพลพายัพ (พ.อ.หลวงหาญสงคราม)
กองพลผสมปีกษัตริ์	1. กองพลสงขลา (พ.ท.หลวงชนบชานาญยุทธ) 2. กองพลนครศรีธรรมราช (พ.ท.หลวงสุรสิทธิสมบุรณ์)

ที่มา: อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก พลอากาศเอก หลวงสุทธิสารธรรมกรณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 5 มิถุนายน 2511 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2509), 102.

²⁹⁴ ในการจัดหน่วยรบทั้ง 12 กองพลทั้งหมดมีกำลังเทียบเท่าหน่วยรบระดับกรมผสมในปัจจุบัน คือมีกำลัง 3 กองพันทหารราบและ 1 กองพันทหารปืนใหญ่ ดูเพิ่มเติม อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก พลอากาศเอก หลวงสุทธิสารธรรมกรณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 5 มิถุนายน 2511 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2509), 102.

ภาพที่ 4.8 โครงสร้างกองทัพบกสนามในสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส, ที่มา: อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก พลอากาศเอก หลวงสุทธิสารณกรณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 5 มิถุนายน 2511 (พระนคร: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2509), 102.

การขยายกำลังรบของกองทัพบกสนามเมื่อเทียบกับกำลังรบของกองทัพบกปกติ ถือเป็นการขยายกำลังรบที่ใหญ่เกินไป เพราะหน่วยทหารฝ่ายรบของกองทัพบกปกติมี 51 กองพัน 1 กองทหารม้า และ 5 กองทหารสื่อสาร อย่างไรก็ตามการจัดกำลังรบของกองทัพอีสานที่ใช้กำลังทหารของมณฑลทหารบกที่ 3 มีกำลังทหารราบ 4 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน ทหารม้า 2 กองพันกับ 1 กองร้อย และทหารสื่อสาร 1 กองพัน ซึ่งตามหลักแล้วสามารถจัดกำลังเป็นกรมผสม (ทหารราบ 3 กองพันกับทหารปืนใหญ่ 1 กองพัน) ได้เพียง 1-2 กรมเท่านั้น แต่กองทัพอีสานกลับสามารถจัดกำลังรบได้ถึง 3 กองพลสนาม

4.2.2 ปัญหาการจัดกองทัพในช่วงสงคราม

สงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสจบลงด้วยชัยชนะของกองทัพไทย แม้ว่าส่วนหนึ่งของชัยชนะจะมาจากการเสนอตัวเข้าใกล้เกลี้ยของญี่ปุ่นทำให้สงครามไม่ยืดเยื้อกินเวลาเพียงประมาณ 2 เดือน อย่างไรก็ตาม การทำสงครามกับอินโดจีนฝรั่งเศสในครั้งนั้นถือเป็นบททดสอบแรกของกองทัพไทยภายหลังได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่หลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช และการที่เป็นสงครามครั้งแรกล่อมจะต้องเกิดปัญหาขึ้นในระหว่างทำการรบเป็นธรรมดา ซึ่งในบันทึกของจอมพลผิน ชุณหะวัณ อติตรองแม่ทัพอีสานและผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 3 ได้อธิบายถึงปัญหาการขยายกำลังรบของกองทัพอีสานซึ่งสรุปเป็น 2 ข้อ คือ²⁹⁵

4.2.2.1 การขยายกำลังรบที่ใหญ่เกินไป

เพราะกำลังทหารในมณฑลทหารบกที่ 3 มีเพียงทหารราบ 4 กองพัน ทหารปืนใหญ่ 2 กองพัน ทหารม้า 2 กองพันกับ 1 กองร้อย และทหารสื่อสาร 1 กองพันเท่านั้น แต่ได้รับคำสั่งจากกองทัพบกให้ขยายกำลังรบออกเป็น 1 กองทัพสนามกับ 3 กองพลสนาม คือกองทัพอีสาน กองพลสุรินทร์ กองพลอุบล และกองพลอุดร ซึ่งแน่นอนว่ากำลังพลทั้งประจำการและกองหนุนทั้งหมดของมณฑลทหารบกที่ 3 ไม่เพียงพอในการบรรจุตามอัตรากำลังรบที่ขยายขึ้นได้ จึงจำเป็นต้องใช้กำลังทหารจากหน่วยอื่นเข้ามารวมให้เต็มอัตรา ซึ่งกองทัพอีสานนอกจากจะใช้กำลังทหารของมณฑลทหารบกที่ 3 แล้ว ยังใช้กำลังทหารจากกรุงเทพฯ มารวมด้วย ส่งผลให้เกิดปัญหาขัดข้องหลายอย่างในการรบ เนื่องจากทหารของมณฑลทหารบกที่ 3 กับทหารจากกรุงเทพฯ ไม่เคยซ้อมรบด้วยกัน แม้แต่แต่ครั้งเดียว และปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือกำลังทหารจากกรุงเทพฯ ทั้งผู้บัญชาการกองพล

²⁹⁵ ดูเพิ่มเติม อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลผิน ชุณหะวัณ, 44-45.

เสนาธิการกองพล ผู้บังคับกองพัน และพลทหารไม่เคยทำการรบในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และไม่เคยเห็นภูมิประเทศในพื้นที่นี้มาก่อน

4.2.2.2 ความไม่พร้อมของฝ่ายสนับสนุนการรบ

โครงสร้างมณฑลทหารบกไม่ได้จัดเป็นโครงสร้างกองพลเหมือนในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้ไม่มีหน่วยสนับสนุนการรบตามอัตรา การสนับสนุนจากกองทัพบกใน ส่วนของฝ่ายสนับสนุนการรบอย่างหน่วยพลาธิการหรือเสนารักษ์ ถูกส่งมาเพียงนายทหารที่เป็นผู้ บังคับหน่วยไม่มีนายทหารในบังคับบัญชาหรือทหารลูกมือ ต้องไปขอความช่วยเหลือจากผู้ว่าราชการ จังหวัดให้จัดเจ้าหน้าที่พลเรือนมาช่วย

นอกจากนี้ในบันทึกของพล.อ.หลวงชาญชิตชิงชัย อดีตผู้ช่วยพลาธิการทหารบก และอดีตเจ้ากรมการเงินทหารบกได้กล่าวถึงปัญหาในการส่งกำลังบำรุงของกองทัพบก เนื่องจากกรม เสนาธิการทหารบกไม่ได้เตรียมแผนสำหรับการส่งกำลังบำรุงในยามสงคราม ทำให้กรมพลาธิการ ทหารบกต้องตั้งคลัง (เสบียงและกระสุน) ที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางในการส่งกำลังบำรุงไปยังที่ตั้งคลัง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 จังหวัด คือ นครราชสีมา สุรินทร์ และอุบลราชธานี เพื่อส่งลำเลียง ต่อไปยังคลังที่ด่านปอยเปต²⁹⁶

จากบันทึกของนายทหาร 2 ท่านที่มีประสบการณ์ตรงในสงครามพิพาทดินแดน อินโดจีนฝรั่งเศส ทำให้เห็นถึงความไม่พร้อมในการรบของกองทัพบกไทย แม้ว่าจะได้รับการปรับปรุง ในด้านต่างๆ ทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์และกำลังพล แต่เมื่อต้องปฏิบัติการรบจริงกลับไม่มีประสิทธิภาพ เท่าที่ควร ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการที่ไม่มีการซ้อมรบหรือการฝึกเข้าสนามยุทธร่วมกันระหว่างหน่วย ทหารต่างๆ ภายในกองทัพ²⁹⁷ และการวางแผนการรบและการส่งกำลังบำรุงที่ไม่รัดกุม

4.2.3 การจัดกำลังรบหลังสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส

ภายหลังสงครามพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศสจบลง การจัดกำลังรบของกองทัพบกได้ คงการจัดกำลังเป็นกองพลที่ 1-5 แทนมณฑลทหารบก เนื่องจากเป็นช่วงหลังสงครามสิ้นสุดใหม่ๆ และด้วยสถานการณ์สงครามที่กำลังรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ในยุโรป ต่อมาในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2484 กองทัพบกได้มีการปรับปรุงโครงสร้างใหม่อีกครั้งและเป็นครั้งที่ 7 ในรอบ 8 ปี มีการขยายกำลัง ทหารฝ่ายรบเพิ่มเป็น 7 หน่วย โดยรัฐบาลคณะราษฎรได้มีมติให้จัดตั้งมณฑลทหารบกที่ 6 เพิ่มอีก

²⁹⁶ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก หลวงชาญชิตชิงชัย ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัด เทพศิรินทร์ราวาส วันเสาร์ที่ 31 มีนาคม 2522 (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2522), ไม่มีเลขหน้า

²⁹⁷ พระอินทร์สรศาสตร์, กองทัพบกของเรา, 11.

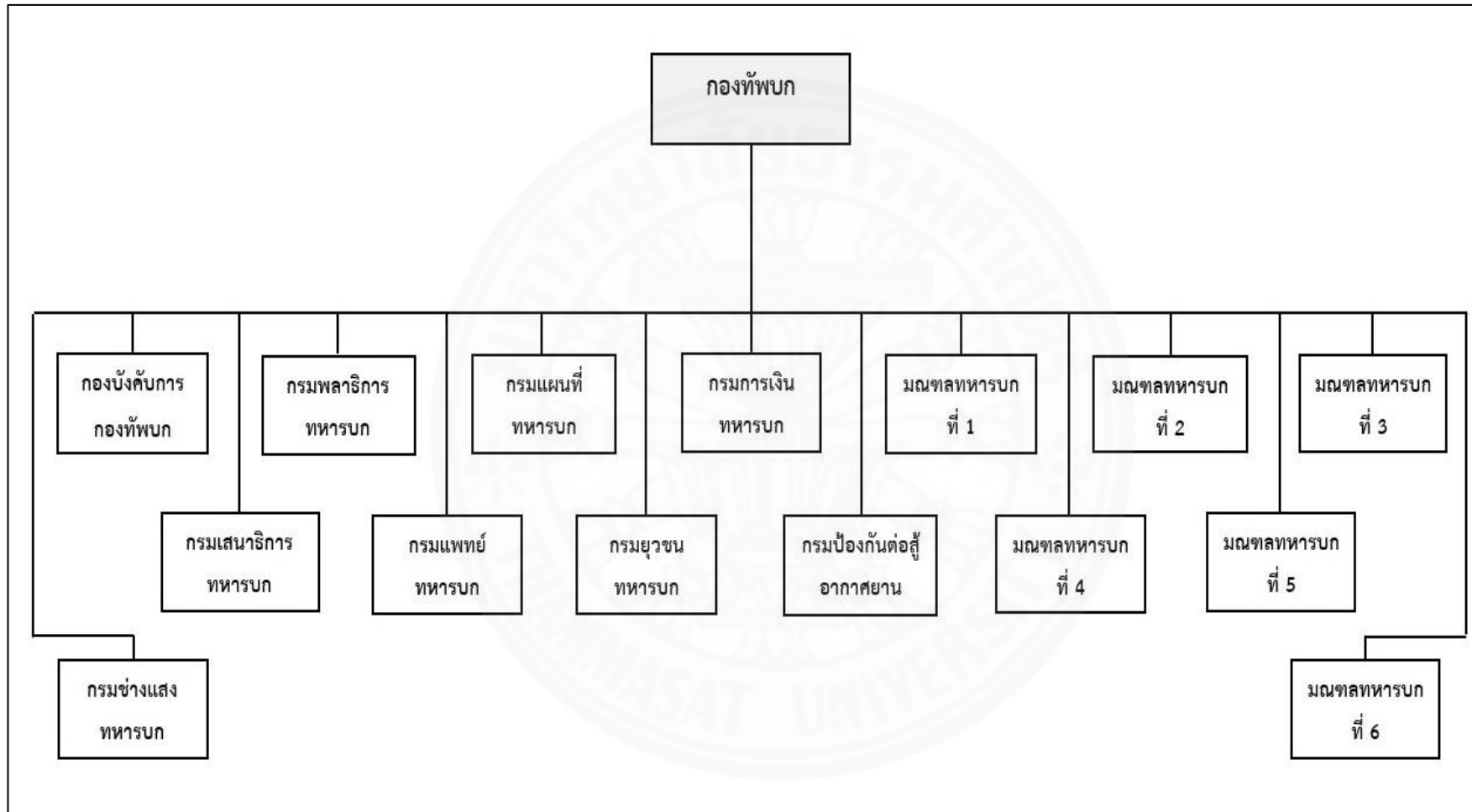
หนึ่งมณฑลให้ขึ้นตรงต่อกองทัพบก²⁹⁸ เพื่อเป็นกองพลที่ 6 รับผิดชอบและบังคับบัญชาหน่วยทหาร 8 กองพันที่ตั้งขึ้นใหม่ในจังหวัดต่างๆ ทางภาคใต้ เมื่อ พ.ศ. 2483 โดยมีกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ 6 ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2484 ได้มีการจัดตั้งมณฑลทหารบกที่ 6 ขึ้นอย่างเร่งด่วนภายหลังจากสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสจบลงเพียง 3 เดือน เนื่องจากรัฐบาลได้ตั้งหน่วยทหารขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ตั้งแต่ช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2483 และให้หน่วยทหารในภาคใต้ทั้งหมดขึ้นตรงกับมณฑลทหารบกที่ 5 ที่มีกองบัญชาการอยู่ที่ราชบุรี หากพิจารณาระยะทางระหว่างกองบัญชาการกับหน่วยทหารที่ตั้งอยู่ไกลสุดคือปัตตานี นับว่ามีระยะทางไกลมากและไม่สะดวกในการบังคับบัญชาเมื่อต้องมีการขยายกำลังขึ้นเป็นกองทัพหรือกองพล หรือในแง่หนึ่งเป็นการเตรียมการป้องกันการถูกรุกรานจากทางทะเล ซึ่งรัฐบาลคณะราษฎรได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการป้องกันพื้นที่ภาคใต้ จะเห็นว่ามีที่ตั้งหน่วยทหารถึง 8 กองพัน เมื่อเทียบกับพื้นที่รับผิดชอบแล้ว นับว่ามีกำลังมากกว่าทุกมณฑลทหารบกที่ตั้งขึ้นมาก่อน

นอกจากนี้ในกองพลที่ 3 นครราชสีมาได้มีการจัดตั้งหน่วยทหารเพิ่มในจังหวัดทหารบกอุบลราชธานี เนื่องจากเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการป้องกันการรุกรานจากฝรั่งเศสอินโดจีน ฝรั่งเศส กองทัพบกได้มีคำสั่งให้ตั้งหน่วยทหารราบ 1 กรม เพิ่มเติมจากกองพันทหารม้าที่ 3 ที่มีอยู่เดิม และรวมหน่วยทหารทั้งหมดตั้งเป็นกรมทหารราบที่ 9 มีหน่วยขึ้นตรง 4 หน่วย ได้แก่ กองพันทหารราบที่ 25-26 และ 27 และกองพันทหารม้าที่ 3²⁹⁹

²⁹⁸ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะกรรมการราษฎรครั้งที่ 26/2484, เรื่องร่างพรก.จัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (14 พฤษภาคม 2484).

²⁹⁹ ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ.หลวงราชเสนีย์ ฅาปนกิจสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2503 (พระนคร: อรุณการพิมพ์, 2503), ไม่มีเลขหน้า

ภาพที่ 4.9 โครงสร้างกองทัพบก พ.ศ. 2484, ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 10),” <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2484/A/698.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

4.3 การจัดกำลังรบในมหาสงครามเอเชียบูรพา

การดำเนินนโยบายขยายอิทธิพลในทวีปเอเชียของประเทศญี่ปุ่นด้วยการบุกเข้ายึดครองแมนจูเรียเมื่อปี พ.ศ. 2476 และทำสงครามกับประเทศจีนเมื่อปี พ.ศ. 2480 ได้สร้างความไม่พอใจให้บรรดาประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลในเอเชียขณะนั้น คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จีน และเนเธอร์แลนด์ ซึ่งบรรดาประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ได้ร่วมมือกันปิดล้อมญี่ปุ่นทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ญี่ปุ่นเกิดภาวะขาดแคลนวัตถุดิบและเสบียงอาหาร³⁰⁰ ดังนั้น ญี่ปุ่นจำเป็นต้องฝ่าแนวล้อมของทั้ง 4 ประเทศมหาอำนาจด้วยการสร้างอำนาจถ่วงดุลกับประเทศมหาอำนาจในเอเชีย และญี่ปุ่นได้ฉวยโอกาสในช่วงที่ประเทศเจ้าอาณานิคมในยุโรปอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสกำลังทำสงครามกับเยอรมันและอิตาลีเข้ารุกรานเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก ซึ่งญี่ปุ่นได้ร่วมทำสัญญาไตรภาคีกับเยอรมันและอิตาลี (Rome-Berlin-Tokyo Axis) เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2483³⁰¹

แผนการยกกำลังทหารเข้ารุกรานและขยายอำนาจลงไปทางใต้ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกของกองทัพญี่ปุ่นมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเดียวที่รักษาเอกราชไว้ได้และตั้งอยู่ศูนย์กลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งล้อมรอบไปด้วยประเทศอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส การที่ญี่ปุ่นจะเข้าโจมตีประเทศอาณานิคมเหล่านี้โดยตรงถือเป็นเรื่องยากเพราะจะถูกตั้งรับอย่างเหนียวแน่น ดังนั้น การยกกำลังทหารผ่านประเทศไทยเพื่อเข้าโจมตีพม่า อินเดีย มลายู และสิงคโปร์จึงเป็นหนทางที่ดีที่สุด³⁰²

ภายหลังชัยชนะในสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสเพียงไม่ถึงปี ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2484 กองกำลังทหารญี่ปุ่นได้ยกกำลังทหารเข้าสู่ประเทศไทย และทำที่สุจริตรัฐบาลไทยได้ตกลงเป็นพันธมิตรร่วมรบกับกองทัพญี่ปุ่นและต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 รัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรทำให้ประเทศไทยต้องเข้าสู่ภาวะสงครามอีกครั้ง ในการร่วมเป็นพันธมิตรกับกองทัพญี่ปุ่นนั้น รัฐบาลไทยถูกบีบบังคับให้ต้องใช้กำลังทหารให้เป็นประโยชน์กับการ

³⁰⁰ แผนปิดล้อมญี่ปุ่นทางเศรษฐกิจของ 4 ประเทศมหาอำนาจ เรียกว่าแผน “แนว A.B.C.D.)” A คือ สหรัฐอเมริกา B คือ อังกฤษ C คือ จีน และ D คือ เนเธอร์แลนด์ ดูเพิ่มเติม สมโชค สวัสดิ์รักษ์, “ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา พ.ศ. 2484-2488,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 13.

³⁰¹ ดิเรก ชัยนาม, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* (พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2511) 89-90.

³⁰² ธาณี สุขเกษม, 42.

ปฏิบัติการรบของกองทัพญี่ปุ่น โดยให้เคลื่อนกำลังทหารของกองทัพบกไทยเข้าไปยึดเชียงตุงเพื่อเป็นฝ่ายรักษาแนวเขตด้านพม่าซึ่งเป็นดินแดนที่อังกฤษปกครองอยู่

ในการเป็นพันธมิตรร่วมกับญี่ปุ่นของรัฐบาลไทยได้มีการลงนามในหลักการร่วมยุทธระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีสาระสำคัญเกี่ยวข้องกับกองทัพบกไทย คือ ให้กองทัพบกไทยรับผิดชอบในการยกกำลังเข้ายึดชายแดนไทย-พม่า พร้อมทั้งรักษาชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันตกในภาคใต้ของประเทศไทยให้มั่นคง³⁰³ ต่อมาในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลไทยกับรัฐบาลญี่ปุ่นได้ร่วมลงนามในสัญญาเป็นพันธมิตรอย่างเป็นทางการที่เรียกว่า “กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น” ซึ่งได้จัดพิธีการลงนามในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม³⁰⁴

ผลจากการร่วมลงนามในสัญญาเป็นพันธมิตรทำให้กองทัพไทยต้องจัดเตรียมกำลังรบอย่างเร่งรีบแม้ว่ากองทัพไทยเพิ่งเสร็จจากสงครามได้เพียง 7 เดือนเท่านั้น ยุทธโศภณของหน่วยทหารหลายหน่วยอยู่ในระหว่างการซ่อมแซมของกรมช่างแสงทหารบก แต่ด้วยการบีบบังคับจากกองทัพญี่ปุ่นทำให้กองทัพไทยต้องรีบดำเนินการจัดกองทัพ โดยแบ่งกำลังออกเป็น 3 ส่วนหลัก คือ กองทัพพายัพ กองหนุนทั่วไป และหน่วยรักษาดินแดนและคมนาคม ส่วนกองบัญชาการของกองทัพพายัพตั้งอยู่ที่จังหวัดลำปาง³⁰⁵

การจัดโครงสร้างและการบังคับบัญชาของกองทัพพายัพ ได้แต่งตั้งให้ พล.ท.หลวงเสรีเริงฤทธิ์ เป็นแม่ทัพ ส่วนกองบัญชาการกองทัพพายัพตั้งที่สถานกงสุลอังกฤษ จังหวัดลำปาง ต่อมาจึงเคลื่อนย้ายไปตั้งที่สำนักงานยาสูบ จังหวัดเชียงราย สำหรับการวางกำลังรบในขั้นแรก ดังนี้³⁰⁶

กองพลที่ 2	พลตรีหลวงไพรีระย่เดช เป็นผู้บัญชาการ ตั้งที่จังหวัดเชียงใหม่
กองพลที่ 3	พลตรีผิน ชุณหะวัณ เป็นผู้บัญชาการ ตั้งที่จังหวัดเชียงราย
กองพลที่ 4	พลตรีหลวงหาญสงคราม เป็นผู้บัญชาการ ตั้งที่จังหวัดเชียงราย
กองพลทหารม้า	พันเอกทวน วิชัยชัคคะ เป็นผู้บัญชาการ ตั้งที่จังหวัดเชียงราย

³⁰³ สมโชค สวัสดิ์รักษ์, 46.

³⁰⁴ กรมโฆษณาการ, *กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น* (พระนคร: พาณิชสุภผล, 2484), ก.

³⁰⁵ *ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์* (พระนคร: ธนะการพิมพ์, 2507), 59.

³⁰⁶ *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก พลอากาศเอก หลวงสุทธิสารณกรณ*, 110.

ในการเคลื่อนกำลังรบมีกองพลที่ 4 เป็นกองพลแนวหน้า มีหน่วยขึ้นตรง คือกรมทหารราบที่ 3 กรมทหารราบที่ 13 กรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 กรมทหารปืนใหญ่ที่ 4 กรมทหารม้าที่ 12 (โอนให้กองพลที่ 3 ก่อนเข้าตี) กรมทหารช่างที่ 2 กองร้อยรถถัง 1 กองร้อย³⁰⁷

ภารกิจของกองทัพบกไทยที่ได้รับมอบหมายจากการเป็นพันธมิตรร่วมกับกองทัพญี่ปุ่น คือการยกกำลังทหารรุกเข้าไปในแคว้นสรัฐไทยเดิม (ไทยใหญ่) แล้วรุกเข้าไปในพื้นที่ตอนเหนือสุดของแคว้นสรัฐไทยเดิม³⁰⁸ เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นต้องการให้กองทัพไทยเป็นปีกขวาป้องกันข้าศึกในแนวหลังของกองทัพญี่ปุ่นในพม่า³⁰⁹ เพราะในช่วงต้นปี พ.ศ. 2485 กองทัพอากาศภายใต้การนำของจอมพลเจียง ไคเช็ค ได้รุกเข้ายึดแคว้นไทยเดิมเอาไว้ เมื่อกองทัพญี่ปุ่นต้องรุกเข้าไปในดินแดนพม่าจนถึงชายแดนอินเดีย แนวหลังของกองทัพญี่ปุ่นจะกลายเป็นจุดอ่อนให้กองกำลังทหารอังกฤษและกองกำลังทหารจีนสามารถเข้าโจมตีแนวหลังของกองทัพญี่ปุ่นได้

ในการเคลื่อนกำลังพลของกองทัพพายัพไปยังเมืองเชียงตุง ต้องประสบปัญหาเดียวกันกับในตอนสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส คือความไม่พร้อมของฝ่ายสนับสนุนการรบ ซึ่งในสงครามมหาเอเชียบูรพาจะยิ่งแย่กว่า เนื่องจากการเคลื่อนกำลังพลเป็นระยะทางไกลผ่านภูมิภาคที่เป็นป่าเขาและสภาพอากาศที่แปรปรวน ทำให้ทหารบางส่วนในกองทัพล้มป่วยลงจากการขาดเครื่องหุงต้มและยารักษาโรค ในบันทึกส่วนตัวของพล.ต.เวก เขียวเวชได้สะท้อนถึงปัญหาความขาดแคลนของกองทัพในการดูแลกำลังพล

“...การเคลื่อนที่ของหน่วยทหาร ร.9 จากเมืองพยากไปยังเมืองยอง ตามคำสั่งกองพลที่ 3 ครั้งนี้ ทหารต้องบอบช้ำในการเคลื่อนที่เป็นมากโดยเหตุแห่งธรรมชาติ เป็นเหตุให้เกิดการเจ็บป่วย...ทั้งนี้เนื่องด้วยฝนตกตึ๊ดๆ กันหลายวัน ทหารต้องเปียกฝน และโดยที่ทหารได้รับจ่ายเสื้อผ้าและเครื่องแบบไปเพียงชุดเดียว...สภาพของเมืองยองในวันแรกๆ ที่ได้มาถึง และรับหน้าที่จาก ผบ.ร.3 และ ผบ.ร.13 นั้น ได้เห็นแต่สภาพที่น่าสลดใจ...ได้เห็นภาพทหารกำลังจับไข้บ้าง ส่างไข้แล้วบ้าง นอนพักอยู่โดยทั่วไปแทบทุกบ้าน...ขาดทั้งยาและขาดทั้งเจ้าหน้าที่รักษาพยาบาล ยิ่งกว่านั้นกำลังตายไปวันละ 1-2 คนทุกวัน
...”³¹⁰

³⁰⁷ เรื่องเดียวกัน

³⁰⁸ สมโชค สวัสดิ์ศิริภักษ์, 70.

³⁰⁹ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก พลอากาศเอก หลวงสุทธิสารณกรรม, 109.

³¹⁰ ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ.หลวงราชเสนีย์, ไม่มีเลขหน้า

วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2485 กำลังทหารของกองพลที่ 3 ในบังคับบัญชาของพล.ต.ผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ได้เคลื่อนกำลังเข้ายึดเมืองเชียงตุง แต่หลังจากนั้นไม่นานทหารจำนวนมากเริ่มล้มป่วยด้วยโรคมาลาเรียและโรคบิดกว่าร้อยละ 30 ของทหารทั้งกองพล จนผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ต้องส่งโทรเลขขอความช่วยเหลือไปยังกองบัญชาการกองทัพไทย เพื่อให้ส่งยาและเวชภัณฑ์มาให้ทหารที่เชียงตุง แต่การขนส่งยามาที่เชียงตุงเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากและล่าช้าจนทำให้ทหารล้มป่วยเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 ของทหารทั้งกองพล³¹¹

การคงกำลังทหารในการยึดเมืองเชียงตุงของกองพลที่ 3 เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เพราะนอกจากทหารจะต้องเผชิญกับโรคภัยไข้เจ็บแล้ว ยังต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนเสบียงและเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งในการเคลื่อนกำลังของกองพลที่ 3 จากจังหวัดนครราชสีมาไปยังจังหวัดลำปาง ทหารแต่ละคนได้รับแจกเครื่องแต่งกายเพียงชุดเดียว เนื่องจากในช่วงสงครามอินโดจีนได้มีการเบิกเครื่องแต่งกายจนหมดคลัง³¹²

ภาพที่ 4.10 กองทหารไทยเดินผ่านประตูชัยนครเชียงตุง, ที่มา: ศรีกรุง, 6 กันยายน 2485, 1.

³¹¹ ดูเพิ่มเติม อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลผิน ชุณหะวัณ, 63-64.

³¹² เรื่องเดียวกัน, 66-67.

ในช่วงปี พ.ศ. 2487 กองทัพญี่ปุ่นที่ตั้งกำลังอยู่ทางตอนเหนือของพม่าและตอนเหนือของสหรัฐอเมริกาเดิม ถูกกองทัพจีนสัมพันธมิตรเข้าตีจนต้องถอนกำลังทหารกลับเข้ามาตั้งในดินแดนไทยเพื่อใช้เป็นฐานตั้งรับ เมื่อกองทัพญี่ปุ่นถอนกำลังมาตั้งในดินแดนไทยทางภาคเหนือมากขึ้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ออกคำสั่งให้กำลังทหารในกองทัพพายัพคือกองพลที่ 2 และกองพลที่ 3 ที่ตั้งกำลังขจัดตราทัพอยู่ที่เมืองเชียงตุงถอนกำลังกลับเข้ามาที่เดิมในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำปาง เป็นอันสิ้นสุดการรบนอกประเทศของกองทัพบกไทย³¹³

4.3.1 การจัดกำลังรบช่วงปลายสงคราม

การจัดกำลังรบของกองทัพบกภายหลังการทำสัญญาความร่วมมือกับกองทัพญี่ปุ่นเมื่อปลาย พ.ศ. 2484 ได้ใช้วิธีการแบ่งกำลังเป็น 2 ส่วน คือกองทัพพายัพและหน่วยรักษาดินแดนและคมนาคม ซึ่งหน่วยรักษาดินแดนและคมนาคมนอกจากจะดูแลเขตภายในประเทศแล้ว ยังคอยป้องกันกองทัพญี่ปุ่นไม่ให้หันกลับมาโจมตีรัฐบาลไทยได้³¹⁴ ซึ่งหน่วยรักษาดินแดนและคมนาคมมีกำลังทหารของกองพลที่ 1 (กรุงเทพฯ) กองพลที่ 5 (ราชบุรี) และกองพลที่ 6 (นครศรีธรรมราช)

ช่วงปลาย พ.ศ. 2485 จอมพล ป.พิบูลสงครามได้เตรียมการจะย้ายหน่วยราชการสำคัญไปตั้งอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากกรุงเทพฯ อยู่ในสภาวะสงครามจากการถูกโจมตีอย่างหนักจากฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อรัฐบาลเริ่มย้ายหน่วยราชการสำคัญไปจังหวัดเพชรบูรณ์ กองทัพบกได้ตั้งกองพลที่ 7 ขึ้นเพื่อเป็นกองกำลังในการปกป้องจังหวัดเพชรบูรณ์ มีกองบัญชาการกองพลตั้งอยู่ที่ตำบลบัวชุม อำเภอไชยบาดาล จังหวัดลพบุรี³¹⁵

ในช่วงปลาย พ.ศ. 2488 กองทัพญี่ปุ่นที่อยู่ในสภาพใกล้จะแพ้สงครามได้เริ่มถอนกำลังทหารออกจากประเทศข้างเคียงกลับเข้ามาในประเทศไทย เพื่อที่จะใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการตั้งรับการโจมตีของทหารฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งรัฐบาลไทยเมื่อทราบแผนการดังกล่าวของกองทัพญี่ปุ่นจึงได้วางแผนต่อต้านด้วยการรวบรวมกำลังขึ้นจากเขตภายใน จัดตั้งกองทัพที่ 2 ขึ้นเป็นการด่วน

³¹³ ปศ.ยก.กท.กองทัพพายัพ สธ.3 ที่ 1083/3646 เรื่องแผนดำเนินงานในระวางการขจัดตราทัพ ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2485 อ้างถึงใน สมโชค สวัสดิ์รักษ์, “ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเซียบูรพา พ.ศ. 2484-2488,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 87.

³¹⁴ พระอินทร์สรศักดิ์, กองทัพบกของเรา, 13.

³¹⁵ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีหลวงวีรวัฒน์โยธิน (วีรวัฒน์ วีรวัฒน์โยธิน) ณ ฌาปนสถาน กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันอังคารที่ 28 มกราคม 2512 (พระนคร: โรงพิมพ์การรถไฟฯ, 2512), 23.

โดยจัดกองพลที่ 7 เป็นกำลังหลัก และใช้มณฑลทหารบกที่ 3 นครราชสีมาเป็นฐานและศูนย์ในการปรับปรุงกำลัง³¹⁶

4.3.2 ปัญหาการปลดทหารออกจากประจำการ

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามในช่วงปลายเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 กองทัพสนามและหน่วยทหารต่างๆ ของกองทัพบกไทยยังตั้งอยู่ที่เดิมเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายสัมพันธมิตรในภารกิจต่างๆ ตามที่ได้ร้องขอ ต่อมาได้มีคำสั่งจากกระทรวงกลาโหมให้ปลดทหารกองหนุนออกจากประจำการ และเป็นการสั่งปลดในช่วงที่กองทัพสนามยังไม่ได้ถูกยุบ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้สร้างความคับแค้นใจให้กับทหารเป็นอย่างมาก โดยส่วนใหญ่มองว่าเป็นการปลดประจำการที่ไม่เป็นไปตามหลักการ คือปลดทหารในสนามแทนที่จะปลดเมื่อทหารกลับเข้าที่ตั้งปกติ ซึ่งปัญหาการปลดทหารหลังสงครามได้รับการชี้แจงจากพล.อ.หลวงชาญชิตชิงชัย อดีตเจ้ากรมการเงินทหารบกซึ่งรับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินให้กับทหารที่ถูกปลดว่า

“สภากลาโหมตกลงในหลักการให้ถอนทหารกลับเข้าที่ตั้งปกติโดยทางรถไฟ แล้วปลดทหารที่ระดมเข้ามาออกจากประจำการกลับภูมิลำเนาได้ และให้กรมการเงินทหารบกหาเงินเพื่อจ่ายให้ทหารที่จะปลดคนละ 3 เดือน แต่แม่ทัพสนามเข้าใจผิด จึงไปบอกบรรดาทหารว่าเขาปลดพวกเราให้กลับบ้านได้แล้ว แล้วแม่ทัพก็ยกกองบัญชาการกองทัพกลับและทหารอยู่กันตามลำพัง ซึ่งอาจทำให้กองทหารกลายเป็นกองโจรได้ จึงขอให้ทางเขตภายในจังหวัดตั้งกองบัญชาการกองทัพขึ้นมาใหม่เพื่อไปอำนวยความสะดวกกลับของทหารกลับเข้าที่ตั้งปกติ แต่บังเอิญขณะที่มีการถอนกำลังทหารกลับเข้าที่ตั้งปกติ กองทัพญี่ปุ่นได้แตกทัพจากพม่ากลับมาจะขึ้นรถไฟที่จังหวัดนครสวรรค์และพิษณุโลก ทำให้เกิดคับคั่งกันขึ้น ทางเขตภายในจึงสั่งให้ฝ่ายเราอยู่ให้กองทัพญี่ปุ่นกลับก่อนเพื่อจะให้เราถอนทหารกลับประเทศญี่ปุ่นโดยด่วน ไม่ให้มาซ้ำซ้อนกับกำลังทหารของอังกฤษฝ่ายสัมพันธมิตร ที่จะเข้ายึดครองประเทศไทย เป็นการป้องกันมิให้เกิดการรบกันขึ้นอีกภายในประเทศ ก่อนที่ทหารจะกลับเข้าที่ตั้งปกติ ได้มีการจัดตั้งงบประมาณประจำปี รัฐมนตรีดำริจะสั่งยุบกำลังหน่วยทหารให้น้อยลงจากอัตราปกติ แต่สุดท้ายก็คงไว้ตามอัตราปกติ”³¹⁷

³¹⁶ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จีระ วิชิตสงคราม, 39-40.

³¹⁷ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก หลวงชาญชิตชิงชัย, ไม่มีเลขหน้า

จากคำชี้แจงดังกล่าวของพล.อ.หลวงชาญชิดซึ้งชัย การสั่งปลดทหารในสนาม น่าจะเป็นอุบัติเหตุหรือความเข้าใจผิดของผู้บังคับบัญชาทหารในสนาม มากกว่าความตั้งใจของรัฐบาล เพราะในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงที่ทหารญี่ปุ่นจำนวนมากถูกปลดอาวุธและรอถูกส่งตัวกลับประเทศ และรัฐบาลไทยต้องการที่จะส่งทหารญี่ปุ่นกลับประเทศให้เร็วที่สุด เนื่องจากเกรงจะเกิดความวุ่นวายขึ้น ระหว่างทหารญี่ปุ่นกับคนจีนที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่งหากพิจารณาสถิติของทหารที่ถูกปลดประจำการ หลังสงครามจะพบว่ามีส่วนน้อยเมื่อเทียบกับทหารที่ประจำการอยู่

ตารางที่ 4.5 จำนวนนายทหารและนายสิบถูกปลดหลังสงคราม

รายการ	จำนวนรวมทั้งกระทรวงฯ (นาย)	จำนวนที่ถูกปลด (นาย)	คิดเป็นร้อยละ
นายพล	81	11	13.5
นายพัน	1,035	303	29.3
นายร้อย	3,845	1,455	37.8
จ่านายสิบ	2,577	730	28.7
นายสิบ	24,544	3,905	15.9

ที่มา: อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จีร วิจิตสงคราม ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพุธ ที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2522 (กรุงเทพฯ: ดำรงการพิมพ์, 2522), 245-246.

4.4 สรุป

การปรับปรุงกองทัพบกของรัฐบาลคณะราษฎรตลอดระยะเวลา 7 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2477-2483 ได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านโครงสร้าง อาวุธยุทโธปกรณ์ และกำลังพล เพื่อเตรียมความพร้อมของกองทัพบกในการป้องกันประเทศ ซึ่งความก้าวหน้าในการสร้างกองทัพบกของคณะราษฎรส่วนหนึ่งเป็นผลจากการสร้างกระแสชาตินิยม-ทหารนิยมให้เกิดขึ้นทั้งในสังคมทหารและประชาชนทั่วไป รวมถึงความพยายามในการสร้างกองทัพให้กลายเป็นผู้พิทักษ์เอกราชของชาติและรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้กองทัพบกในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ได้รับความนิยมและการสนับสนุนอย่างมากจากประชาชน

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลาย พ.ศ. 2483 เมื่อกองทัพบกไทยได้นำกำลังรบทำสงครามกับกองทัพอินโดจีนฝรั่งเศส แม้ว่าผลสุดท้ายกองทัพบกไทยจะเป็นผู้ชนะในสงครามครั้งนั้นก็ตาม แต่

ในด้านหนึ่งกองทัพก็ต้องเผชิญกับปัญหาภายในมากมายที่เกิดขึ้นในระหว่างทำสงคราม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการวางแผนการรบและสนับสนุนการรบ การประสานงานระหว่างหน่วย การบังคับบัญชา และการขาดแคลนยุทธปัจจัย ซึ่งปัญหาดังกล่าวทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะไม่มีการซ้อมรบหรือการฝึกเข้าสนามยุทธร่วมกันระหว่างหน่วยทหารต่างๆ ภายในกองทัพ ทำให้ผู้บังคับบัญชาและกำลังพลขาดความเข้าใจเมื่อต้องปฏิบัติการรบจริง ซึ่งต่อมาเมื่อกองทัพไทยเข้าร่วมรบในสงครามมหาเอเชียบูรพาในเวลาต่อเนื่องกัน ยิ่งเป็นการซ้ำเติมปัญหาเดิมของกองทัพที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข ส่งผลให้การปฏิบัติการรบของกองทัพไทยในสงครามมหาเอเชียบูรพาต้องตกอยู่ในสภาวะที่ย่ำแย่ จนนำไปสู่ความตกร่ำของกองทัพไทยในช่วงปลายของสงคราม

บทที่ 5

สรุป

การปรับปรุงกองทัพบกของคณะราษฎรในช่วง พ.ศ. 2475-2490 มีเป้าหมายแตกต่างกันตามข้อจำกัดหรือสถานการณ์ทางการเมืองที่ต้องเผชิญในขณะนั้น ส่งผลให้รูปแบบการจัดกองทัพมีความแตกต่างกันตามไปด้วย เพื่อให้คณะราษฎรสามารถควบคุมอำนาจกองทัพและใช้กองทัพเป็นเครื่องมือในการรักษาความมั่นคงของระบอบการปกครองใหม่และคณะราษฎร ซึ่งในช่วงเวลา 15 ปีที่คณะราษฎรครองอำนาจทางการเมืองได้เผชิญกับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองหลายครั้งที่ล้วนแต่ส่งผลต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการปรับปรุงกองทัพบในแต่ละช่วงเวลานั้นๆ

ภายหลังการปฏิวัติสยาม คณะราษฎรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเป็นหลัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านสถานะของคณะราษฎรซึ่งเป็นนายทหารระดับกลางในกองทัพและมียศสูงสุดเพียง พ.อ.ทำให้ไม่สามารถควบคุมอำนาจและบังคับบัญชาทหารในกองทัพตามโครงสร้างแบบเดิมได้ คณะราษฎรจึงใช้การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพเพื่อลดขนาดกองทัพให้เล็กลง และรวมศูนย์อำนาจการบังคับบัญชาทหารทั้งหมดเข้าสู่กองทัพบกส่วนกลาง เพื่อให้คณะราษฎรสามารถควบคุมอำนาจกองทัพได้อย่างเบ็ดเสร็จ นอกจากนี้ในการควบคุมอำนาจด้านบริหารของกองทัพ คณะราษฎรได้ตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหมขึ้นเพื่อเป็นช่องทางลัดในการควบคุมอำนาจกองทัพโดยที่คณะราษฎรไม่ต้องอยู่ในตำแหน่งระดับสูงในกระทรวงกลาโหม เพราะคณะกรรมการกลางกลาโหมมีอำนาจอิสระในการกำหนดและพิจารณาราชการสำคัญของกองทัพทั้งหมด

การเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดชในปลาย พ.ศ. 2476 แม้ด้านหนึ่งจะเป็นผลมาจากการปรับปรุงกองทัพของคณะราษฎรหลังการปฏิวัติสยามที่กลายเป็นฉนวนความแตกแยกของทหารในกองทัพ แต่ด้านหนึ่งกลับเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นใหม่ในกองทัพ เนื่องจากชัยชนะของรัฐบาลในการปราบกบฏมีส่วนทำให้คณะราษฎรมีความชอบธรรมทางการเมืองเพิ่มขึ้น ในฐานะผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และที่สำคัญช่วยให้ผู้นำคณะราษฎรสามารถขึ้นสู่ตำแหน่งระดับสูงไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คณะราษฎรสามารถกำหนดทิศทางการสร้างกองทัพเพื่อตอบสนองกับเป้าหมายการเมืองที่คณะราษฎรต้องการได้

ในช่วงปลายทศวรรษ 2470 สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองระดับโลกมีแนวโน้มสูงที่จะนำไปสู่การเกิดมหาสงครามขึ้นอีกครั้ง รัฐบาลคณะราษฎรจึงจำเป็นต้องเร่งรีบในการปรับปรุงกองทัพในทุกด้านเพื่อให้กองทัพมีสภาพที่พร้อมต่อสภาวะสงคราม ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้รัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินการปรับปรุงกองทัพทั้งในด้านโครงสร้าง ยุทโธปกรณ์ ยุทธปัจจัย และกำลังพล

ส่งผลให้กองทัพพบเกิดการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วและกลายเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญทั้งในทางการเมืองและการพัฒนาประเทศ

การปรับปรุงกองทัพบกตลอดระยะเวลา 7 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2477-2483 ได้รับการทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสและสงครามมหาเอเซียบูรพา แม้ว่าในสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสจะจบลงด้วยชัยชนะของกองทัพไทย แต่เป็นชัยชนะที่เต็มไปด้วยปัญหาภายในมากมายของกองทัพไทยที่เกิดขึ้นระหว่างสงคราม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการวางแผนการรบและสนับสนุนการรบ การประสานงานระหว่างหน่วย การบังคับบัญชา และการขาดแคลนยุทธปัจจัย ซึ่งปัญหาดังกล่าวทั้งหมดนี้นอกจากจะไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ยังกลายเป็นปัญหาเรื้อรังในการรบของกองทัพไทยในสงครามมหาเอเซียบูรพา

การเข้าเป็นพันธมิตรร่วมกับกองทัพญี่ปุ่นของกองทัพไทยนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกองทัพไทย เนื่องจากการเข้าสู่สภาวะสงครามที่เร็วเกินไปและกองทัพยังอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมในการรบ แต่ด้วยเงื่อนไขทางการเมืองในเวลานั้นที่ถูกบีบบังคับจากญี่ปุ่น ทำให้กองทัพไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงในการเข้าสู่สงครามได้และต้องประสบกับปัญหาความไม่พร้อมรบที่เกิดขึ้นในระหว่างสงคราม แม้จะเป็นปัญหาเดิมที่เคยเกิดขึ้นในช่วงสงครามพิพาทดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส แต่การเข้าร่วมสงครามมหาเอเซียบูรพาของกองทัพไทยในครั้งนั้น เป็นการทำสงครามภายนอกประเทศและอยู่ห่างไกลจากประเทศตนเอง ผลจากปัญหาเดิมที่เกิดขึ้นกับกองทัพไทยจึงมีความรุนแรงและเลวร้ายเป็นอย่างมาก จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้กองทัพไทยตกอยู่ในสภาพที่ตกต่ำและทรุดโทรมต่อเนื่องจนสิ้นสุดสงคราม

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กระทรวงกลาโหม. *ทำเนียบทหาร ตอน 1*. พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2475.
- _____. *วิชาวิทยาการทหาร (Military Science)*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2526.
- กรมยุทธการทหารบก. *ตำรายุทธศาสตร์*. พระนคร: กรมยุทธการทหารบก, 2470.
- _____. *กองประวัติศาสตร์ทหาร. เอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ทหาร*
กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 2554.
- _____. *กองประวัติศาสตร์. ประวัติหน่วยทหารในกองทัพบก*. พระนคร: กรมยุทธการ
ทหารบก, 2505.
- _____. *เอกสารประวัติศาสตร์ พระราชบัญญัติ-ข้อบังคับ-คำสั่งที่สำคัญ พ.ศ. 2430-2433*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2515.
- กรมเสนาธิการทหารบก. *บันทึกประวัติกองทัพบก*. พระนคร: กรมแผนที่ทหารบก, 2492.
- _____. *สมุดแสดงหลักการปกครองในกองทัพบก*. พระนคร: กรมเสนาธิการทหารบก, 2456.
- กรมยุทธศึกษาทหารบก. *หัวข้อเกี่ยวกับการสงคราม*. พระนคร: โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก,
2481.
- _____. *ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริน
ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541.
- กรมโฆษณาการ. *ไทยในปัจจุบัน: ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483*. พระนคร: กรมโฆษณาการ, 2483.
- _____. *พูดจริงทำจริง*. พระนคร: ไทยพาณิชย์การ, 2482.
- _____. *กติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น*. พระนคร: พานิชสุภผล,
2484.
- งานพระเมรุพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร ณ วัดเทพศิรินทราวาศ พ.ศ.*
2491. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2491.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. *100 ปีแห่งการปฏิรูประบอบราชการ: วิวัฒนาการของอำนาจรัฐ และอำนาจ*
การเมือง พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขและเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2554.
- ดิเรก ชัยนาม. *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2511.
- ถัด รัตนพันธุ์. *ประมวลรัฐกิจ บรรยายหน้าที่ราชการของรัฐบาลสยาม*. พระนคร: เดลิเมต์, 2472.
- แถมสุข นุ่มนนท์. *ละครการเมือง 24 มิถุนายน 2475*. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์, 2545.

- ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.หลวงศรานุชิต (สมบุญ ศรานุชิต) ต.ช. ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522. กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์, 2522.
- ที่ระลึกในงานกุฐินพระราชทานของกรมยุทธศึกษาทหารบก. พระนคร: กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2484.
- ที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ วันเสาร์ที่ 16 มิถุนายน 2527 ณ เมรุ หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส. กรุงเทพฯ: กราฟิคอาร์ต, 2527.
- ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ ร้อยโท แก้ว บั้ววิรัตน์ ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร วันอาทิตย์ที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2523. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2523.
- ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์. พระนคร: ธนะการพิมพ์, 2507.
- ที่ระลึกในการพิธีฉลองและปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล. พระนคร: ม.ป.พ., 2479.
- ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ.หลวงราชเสนีย์ ฌาปนกิจสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2503. พระนคร: อรุณการพิมพ์, 2503.
- ไทยในปัจจุบัน ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ 2483. พระนคร: โรงพิมพ์พานิชคุณผล, 2483.
- ตำราศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. 2475 และ 1 ปี หลังการปฏิวัติ. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543.
- นวนิதி เศรษฐบุตร และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. บันทึกพระยาทรงสุรเดช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา, 2527.
- นายหนวย [นามแฝง]. เจ้าฟ้าประชาธิปไตย: ราชันผู้ปราศ. กรุงเทพฯ: สัมพันธ์พาณิชย์, 2530.
- เนตร เขมะโยธิน. บันทึกเสนาธิการกิจในสนาม เล่ม 1. พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, 2489.
- เบนเดกัท แอนเดอร์สัน. ศิษย์รัฐไทย ย้อนสภาวะไทยศึกษา. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2558.
- แบบฝึกทหารราบ 79 (บ.ฝ.ร.) เล่ม 1 ราชการสนาม. พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2479.
- บุญเลอ เจริญพิภพ. ประมวลเหตุการณ์และภาพในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร. พระนคร: ม.ป.พ., 2475.
- ประยูร ภมรมนตรี. ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2518.
- ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมชุมช่าง, 2517.
- ปิ่น บุญเกียรติ และ เสง เล้ากระจาย. สยามรัฐ เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินอย่างมีพระราชอาธิบัติได้พระธรรมนูญการปกครอง ภาค 1. พระนคร: เดลิเมล์, 2475.
- ปรีดี พนมยงค์. ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

- เผ่า ศรียานนท์. “เหตุการณ์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองและการชิงอำนาจระหว่างผู้ก่อการ,” ใน *เบื้องแรกประชาธิปไตย: บันทึกความทรงจำของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์สมัย พ.ศ. 2475-2500*, 206. กรุงเทพฯ: มิตรนภาการพิมพ์, 2516.
- พิมพ์ถวายสนองพระคุณในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นอดิศรอุดมศักดิ์ ณ พระเมรุวัดเบญจมบพิตร วันที่ 14 มิถุนายน พุทธศักราช 2496. พระนคร: ประชาช่าง, 2496.
- ไพบูลย์ กาญจนพิบูลย์. 111 ปี ๆพณฯ พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา "เชษฐบุรุษ" 29 มีนาคม 2541. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2542.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม. พระนคร: เดลิเมล์, 2475.
- รวบรวมคำแถลงการณ์และประกาศต่างๆ ซึ่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายทหาร, พลเรือน และราษฎรทั่วไป. พระนคร: ศรีกรุง, 2476.
- โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. กองประวัติศาสตร์. *ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2539.
- วันกองทัพบก 25 มกราคม 2496. พระนคร: ม.ป.พ., 2496.
- ศรีสุ [นามแฝง]. *รวมเรื่องกรุงเทพ ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-พานิชยกรรม*. พระนคร: ปอหง, 2478.
- สาครคชเขตร, หลวง. *เหตุสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศสและจดหมายเหตุฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรี (พ.ศ.2436-2447)*. พระนคร: ไทยอักษรกิจ, 2483.
- สุจิต บุญบงการ. “อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์,” ใน *รักเมืองไทย: ภาคประวัติศาสตร์และการเมือง เล่ม 1*. บรรณาธิการโดย สมบัติ จันทรวงศ์และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 97. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519.
- สุรชาติ บำรุงสุข. *ไตรสรณคมน์ทหาร รัฐประหาร และการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2551.
- _____. “ดุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย,” ใน *Democracy 3.5 เมื่อลมประชาธิปไตยพัดหวน*, 15. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2558.
- สำนักงานโฆษณาการ. *สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี 24 มิถุนายน 2482*. พระนคร: โรงพิมพ์พานิชคุภผล, 2482.
- สำนักงานโฆษณาการ, *แถลงการณ์ของรัฐบาล*. พระนคร: ไทยเชชม, 2476.
- สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม. *120 ปี ศาลาว่าการกลาโหม*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2549.

- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สมุดภาพสมาชิกรัฐสภา 2475-2502. พระนคร: ม.ป.พ., 2502.
- สำรวจ กาญจนสิทธิ์. ท.ส. เจ้าคุณทรงสุระเดช. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประมวลสาส์น, ม.ป.ป.
- หลักสูตรการฝึกยุวชนทหาร. พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2480.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลผิน ชุณหะวัณ ป.จ.,ม.ป.ช.,ม.ว.ม. ณ วัดพระศรีมหาธาตุ
วันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2516. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 2516.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ.พระอินทร์สรศัลย์ (สอาด แห่งสภา) ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร
วันที่ 23 มีนาคม 2518. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2518.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.อ.กำลาภ กาญจนสกุล ร.น. ณ เมรุวัดธาตุทอง วันที่ 12
กันยายน พ.ศ. 2515. กรุงเทพฯ: กรุงเทพการพิมพ์, 2515.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก เสริม ณ นคร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว. กรุงเทพฯ: ครอบครัวพล
เอก เสริม ณ นคร, 2553.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลโท หม่อมเจ้าศีลดาวัล จักรพันธ์. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์
, 2526.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.จنگล ไกรฤกษ์. พระนคร: ศูนย์การพิมพ์, 2512.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันเอก อมร อมรเสนีย์ ต.ม.,ท.ช. (ทศ อัมรานนท์) ณ ฌาปน
สถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันพฤหัสบดีที่ 22 กุมภาพันธ์ 2516. กรุงเทพฯ: ธนิตการ
พิมพ์, 2516.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลจัตวา เกียรติ บุรกลีกร ท.ช.,ท.ม. ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัด
โสมนัสวิหาร วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2534. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, 2534.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรี ชุนเสนาทิพ (แสง เทพาคำ) ป.ม.,ท.ช. ณ เมรุหลวงหน้า
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 27 กรกฎาคม 2528. กรุงเทพฯ: ไดมอนด์
เพรสการพิมพ์, 2524.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรีน้อย เกตุนุติ. พระนคร: ศูนย์การพิมพ์, 2513.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพล.อ.ไสว ไสวแสนยากร ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว. 22 มีนาคม 2524.
กรุงเทพฯ: หนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2524.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพล.อ.จรรยา รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ ม.ว.ม.,ป.ช.,ท.จ.ว. 21 ธันวาคม
2526 ณ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร บางเขน ก.ท.ม. กรุงเทพฯ: เอติสัน เพรส โปรดักส์,
2520.

อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ พลโท พระยาศักดาตลยฤทธิ์ ม.ว.ม., ป.ช. ณ เมรุหน้า
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอังคารที่ 5 มีนาคม 2517. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2517.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลโท สวัสดิ์ มัการุณ ม.ว.ม.,ป.ช.,ท.จ.ว. ณ วัดพระศรีมหาธาตุ
วรมหาวิหาร บางเขน กรุงเทพมหานคร วันพุธที่ 29 มกราคม 2529. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน
เพรส โปรดักส์, 2520.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเอก หลวงชาญชิตชิงชัย ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัด
เทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 31 มีนาคม 2522. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2522.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีหลวงวิวัฒน์โยธิน (วิวัฒน์ วิวัฒน์โยธิน) ณ ฌาปนสถาน
กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันอังคารที่ 28 มกราคม 2512. พระนคร: โรงพิมพ์การรถไฟฯ,
2512.

อนุสรณ์ 50 ปี ของโรงเรียนเทคนิควิศวกรบก พฤษภาคม 2527. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2527.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้า สุวิชากร วรวรรณ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์
วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2511. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าหญิงสุภาวรงค์ภักตร์ ไชยันต์ ต.จ. ณ เมรุวัด
มกุฏกษัตริยาราม 21 กุมภาพันธ์ 2506. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2506.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลโท สุข เปรมาวิน ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรี
นทราวาส. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, 2514.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าดิลกฤทธิ์ กฤดากร ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัด
เทพศิรินทราวาส วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2501. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2501.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก, พลเรือเอก, พลอากาศเอก มังกร พรหมโยธี ม.ป.ช.,
ม.ว.ม., ท.จ.ว., ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 29 มิถุนายน 2509.
พระนคร: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2509.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, “คณะราษฎรกับการเปลี่ยนแปลงสังคม: ด้านการทหาร” รายงานการสัมมนา
ผลงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ ครั้งที่ 1 คณะราษฎรในประวัติศาสตร์ไทย จัดโดยสำนักวิจัย
และพัฒนา ร่วมกับคณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก 9-10 พฤษภาคม 2528, 16-40.

โอวาทของผู้บัญชาการทหารบกเนื่องในการฝึกหัดอบรมทหารกองหนุน พ.ศ. 2482. พระนคร: ม.ป.พ.
, 2482.

Reischauer O. Edwin. *Japan, Past and Present*. London: Duckworth, 1947.

Vinacke M. Harold. *A History of the Far East in Modern Times*. New York: Appleton-Century-Crofts, 1961.

บทความวารสาร

จรรยา จำปาทอง. “กองทัพสมัยใหม่ของไทย: การประดิษฐ์พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนทางทหาร,” *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ฉ.2 (2551): 298.

พระยาอภัยสงคราม. “การเตรียมพร้อมทางทหาร,” *ยุทธโศภ ปีที่ 5*, เล่มที่ 9 (2480): 8.

_____. “คู่มือทหารในประเทศอังกฤษ,” *ยุทธโศภ ปีที่ 5*, เล่มที่ 3 (2479): 133-140.

_____. “ล้อมรั้ว,” *ยุทธโศภ ปีที่ 5*, เล่มที่ 3 (2479): 124-125.

“แผนการศึกษา,” *ยุทธโศภ ตอนพิเศษ*, เล่มที่ 22 (2457): 828-829.

วิเชียร สุตันตานนท์. “กิจการช่างแสงซึ่งอุปกรณ์ในการสงคราม,” *วิทยาศาสตร์ ปีที่ 2*, ฉบับที่ 4 (2480): 466.

สุจิต บุญบงการ. “การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย,” *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ฉ.2 (2521): 53.

สุรชาติ บำรุงสุข. “ทหารในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง,” *จุลสารความมั่นคง*, ฉ.9 (สิงหาคม 2549): 2.

สุดใจ พูลทรัพย์. “วิทยุทวิธี การจัดการและการบังคับบัญชาของทหารขนาดใหญ่,” *ยุทธโศภ ปีที่ 47*, เล่มที่ 10 (2482): 35.

บทความหนังสือพิมพ์

“การปราบกบฏ,” *ประชาชาติ*, 17 ตุลาคม 2476, 26.

“การเงินของประเทศลือกกันไม่ได้.” *ประชาชาติ*, 30 มิถุนายน 2477, 8.

“การบำรุงทหาร,” *ประชาชาติ*, 3 ตุลาคม 2477, 32-35.

“กรมตำรวจจะจัดระเบียบอย่างไรใหม่.” *ประชาชาติ*, 12 มกราคม 2476, 29.

“กรรมการกลางกลาโหมที่ขาดจำนวนบังคับแล้ว.” *ประชาชาติ*, 3 มกราคม 2476, 3.

“กฎอัยการศึกของพวกกบฏเป็นโมฆะ.” *ประชาชาติ*, 24 ตุลาคม 2476, 5.

“กั้วญี่ปุ่นยึดไทย,” *ศรีกรุง*, 10 ตุลาคม 2484, 2.

“กองทัพไทยเดินผ่านประตูชัยนครเข็ญตุง.” *ศรีกรุง*, 6 กันยายน 2485, 1.

คนเล็ก ๆ [นามแฝง]. “วันสงครามภาคตะวันออกและตะวันตก.” *ประชาชาติ*, 14 ตุลาคม 2476, 5.

- “เงินสะสมสร้างอาวุธมีผู้บริจาค 5 หมื่นเศษ.” *ประชาชาติ*, 1 มิถุนายน 2477, 4.
- “เจ้าเมืองอยุธยาเล่าเรื่องการกบฏ,” *ประชาชาติ*, 21 ธันวาคม 2476, 4.
- “ใช้กฎอัยการศึกในมณฑลกรุงเทพฯ อยุธยา,” *ประชาชาติ*, 13 ตุลาคม 2476, 4.
- “ถึงเพื่อนพลเมืองชาวนครราชสีมา.” *ประชาชาติ*, 23 ตุลาคม 2476, 5.
- “นโยบายการทหาร.” *ประชาชาติ*, 25 กรกฎาคม 2477, 5.
- “ป้องกันภัยทางอากาศ.” *ประชาชาติ*, 31 สิงหาคม 2477, 32.
- “ป้องกันภัยทางอากาศ.” *ประชาชาติ*, 23 กรกฎาคม 2477, 2.
- “ป.ต.อ.แบบใหม่.” *ประชาชาติ*, 20 ตุลาคม 2477, 4.
- “ปาฐกถาของ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เรื่องการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลรัฐธรรมนูญแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.” *ประชาชาติ*, 26 มิถุนายน 2477, 35.
- “เพลงเดิน.” *ศรีกรุง*, 11 สิงหาคม 2483, 1.
- “ภัยสงครามในอนาคตคือภัยทางอากาศ.” *ประชาชาติ*, 18 สิงหาคม 2477, 4.
- “รัฐบาลจะสั่งต่อเรือรบใหม่อีกสองลำ.” *ประชาชาติ*, 11 มิถุนายน 2477, 1.
- “รายงานการปราบกบฏโดยสังเขป.” *ประชาชาติ*, 24 พฤศจิกายน 2476, 2.
- “ยุวชนสมัครฝึกทหารปีใหม่เกือบหมื่น.” *ประชาชาติ*, 13 มิถุนายน 2481, 36.
- “ยุบ จ.ว.ทหารบกอยุธยา, กองสารวัตร.” *ประชาชาติ*, 22 ธันวาคม 2476, 3.
- “ฮิตเลอร์ฉีกสัญญาแวร์ไซย์.” *ประชาชาติ*, 18 พฤศจิกายน 2476, 5.

วิทยานิพนธ์

- จิตราภรณ์ ไชยกันทา. “การจัดราชการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ. “การปรับปรุงกองทัพของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- ธานี สุขเกษม. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2482-2488).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

- ดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. “รัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ประชัน รักพงษ์. “การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบอบรัฐสภาของรัฐบาลทหารและรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย (พ.ศ. 2481-2500).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ปิยนถ นิโครธา. “บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลขุนนาในการปกครองประเทศสยามตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-พ.ศ. 2416).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, แผนกวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.
- พิมพ์พลอย ปากเพรียว. “การปฏิวัติสยาม 2475 ในทัศนะของพันโทองรี รูซ์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.
- พรเพ็ญ อ้นตระกูล. “การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-68).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- ภาวดี มหาจันทร์. “การปฏิรูปการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519.
- มยุรี นกยูงทอง. “ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ยุรรัตน์ พันธุ์ยุรา. “กองทัพอากาศกับการเมืองไทย พ.ศ. 2480-2519.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สมบูรณ์ พูลประเสริฐ. “ภาวะตลาดน้ำมันเป็นชินขององค์การเชื้อเพลิงสามทหาร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2507.
- สมโชค สวัสดิ์รักษ์. “ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา พ.ศ. 2484-2488.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

อนรรฆ พิทักษ์ธานิน, “‘ก่อนจะเป็น ปตท.’ : ประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ถึง 2521.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

“กฎเสนาบดีกระทรวงกลาโหม,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2455/A/24.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

“คำอธิบายงบประมาณรายได้รายจ่าย พ.ศ. 2476,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/D/133.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“ประวัติย่อกรมวิทยาศาสตร์ทหารบก,”

<http://chemical.rta.mi.th/Chemical%20RTA%202017/About%20us/History/History.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561).

“ประวัติโรงเรียนวิทยาศาสตร์ทหารบก,”

<http://ertachemicalschoo.com/images/file%20download/rta%20chem%20school%20history.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561).

“ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ยอดเงินพระคลังฯ คงเหลือวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2474,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/D/5187.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ยอดเงินพระคลังฯ คงเหลือวันที่ 1 กรกฎาคม 2474,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/D/1898.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ว่าด้วยจำนวนข้าราชการกระทรวงทบวงการต่างๆ ที่ต้องปลดออกจากราชการ.”

http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2469/D/1230_1.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เรื่อง ฐานะการเงินของประเทศ,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2469/A/4.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ว่าด้วยจำนวนข้าราชการกระทรวงทบวงการต่างๆ ที่ต้องปลดออกจากราชการ,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2469/D/1230.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“ประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง นายทหารออกจากประจำการ,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/D/1343.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“ประกาศ เรื่อง เลื่อนและย้ายนายทหารบก,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/D/10.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“ประกาศย้ายและบรรจุนายทหาร,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/D/2620.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“แจ้งความกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เรื่อง งบประมาณประจำ พ.ศ. 2474,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2473/D/4793.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“แจ้งความกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ คำแถลงการณ์ งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2475,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/D/316.PDF (สืบค้นเมื่อ วันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“แจ้งความกระทรวงกลาโหม เรื่อง เลื่อนย้ายและปลดนายทหารกับตั้งราชองครักษ์เวร,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/D/4930.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561).

“พระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. 2465,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/905.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

“พระบรมราชโองการ ประกาศรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/A/394.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระบรมราชโองการ ประกาศจัดป็นหน้าที่กระทรวงกลาโหม มหาดไทย,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2437/039/306.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

“พระบรมราชโองการ ประกาศ ตั้งกระทรวงทหารบก ทหารเรือ,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2453/A/47.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

“ประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง นายทหารออกจากประจำการ,”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/D/1343.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“พระบรมราชโองการ ประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร พ.ศ. 2475.”

www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/190.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“พระบรมราชโองการประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม พ.ศ.

2475.” www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/209.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

“พระราชบัญญัติงบประมาณ พ.ศ. 2474,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2473/A/511.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2476,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/702.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2477,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/155.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561).

“พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/43.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2477,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/103.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 2),”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2479/A/38.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 5),”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2481/A/153.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 6),”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2481/A/424.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกาจัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 9),”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/714.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมเชื้อเพลิง ในท้องที่อำเภอยานนาวาและอำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2482/A/2266.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมวิทยาศาสตร์ทหารบก ในท้องที่อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2482/A/1094.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองเสปียงสัตว์ ในท้องที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2483,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/590.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองพันทหาร ในท้องที่อำเภอ เมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/575.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองพันทหาร ในท้องที่อำเภอ เมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/572.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ ใน ท้องที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/584.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกเพชรบุรี ใน ท้องที่อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/593.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกนครราชสีมา ใน ท้องที่อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/711.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกนครสวรรค์ ใน ท้องที่อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/587.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกพิษณุโลก ใน ท้องที่อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/705.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด ใน
ท้องที่อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/596.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกลำปาง ในท้องที่
อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/708.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกอุดร ในท้องที่
อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/599.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งจังหวัดทหารบกอุบล ในท้องที่
อำเภวารินทร์ชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/602.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งมณฑลทหารบกที่ 5 ในท้องที่
อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/227.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหาร แห่งกองพันทหารม้าที่ 4 ในท้องที่
อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2483,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2483/A/295.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมช่างแสงทหารบก ในท้องที่
ตำบลบ้านเกาะ อำเภอรุ่งเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2484,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2484/A/1481.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2561).

- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกรมช่างแสนทหารบก ในท้องที่ ตำบลหันตรา อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2484,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2484/A/1478.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งกองพันทหารราบที่ 8 ในท้องที่ อำเภอเมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี พ.ศ. 2484,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2484/A/1487.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งจังหวัดทหารบกกรุงเทพ ในท้องที่ อำเภอดุสิตและอำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2484,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2484/A/1475.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณเขตปลอดภัยในราชการทหารแห่งจังหวัดทหารบกลพบุรี ในท้องที่ อำเภอเมืองลพบุรีและอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2484,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2484/A/1484.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).
- “พระบรมราชโองการ ประกาศรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม,”
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/A/394.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).
- “พระบรมราชโองการประกาศผลัดเปลี่ยนเสนาบดี ปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างๆ และรวมกระทรวง,”
www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/180.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).
- “พระราชบัญญัติจัดการกรมยุทธนาธิการ,”
http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2433/005/45_1.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).
- “พระราชบัญญัติกรมยุทธนาธิการ,”
http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2435/025/191_1.PDF (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2559).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2475,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2474/A/664.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2476,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/A/53.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“คำอธิบายงบประมาณรายได้รายจ่าย พ.ศ. 2476,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2476/D/133.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2477,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/11.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2477,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/605.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2478,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2477/A/1457.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2478,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2478/A/1457.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2479,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2479/A/1.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2479,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2479/A/550.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2480,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2480/A/1.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2480,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2480/A/17.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2480,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2480/A/1951.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2481,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2481/A/1144.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณเพิ่มเติม พ.ศ. 2481,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2481/A/1152.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561).

“พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2482-2483,”

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2482/A/925.PDF> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2561).

“รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 7 วันที่ 13 กรกฎาคม 2475,”

<http://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/viewer.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10 วันที่ 22 กรกฎาคม 2475,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375694/10_24750722_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

“รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 47 วันที่ 20 ธันวาคม 2475,”

http://drmlib.parliament.go.th/securepdf/p_375840.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2560).

“รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 26 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2476,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375896/26_24761123_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561).

“รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22 วันที่ 28 ตุลาคม 2476,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/375888/22_24761028_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2562).

“รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 18 วันที่ 19 ตุลาคม 2478,”

http://dl.parliament.go.th/bitstream/handle/lirt/383763/18_24781019_wb.pdf?sequence=1 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

เอกสารชั้นต้น

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะกรรมการราษฎรครั้งที่ 12. เรื่องประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีกระทรวงกลาโหม (11 กรกฎาคม 2475).

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะกรรมการราษฎรครั้งที่ 26/2484, เรื่องร่างพรก.จัดหน่วยย่อยในกระทรวงกลาโหม (14 พฤษภาคม 2484).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.7ก.10/2 เรื่อง พระทรงสุระเดช พระศรีสิทธิสงครามออกไปศึกษาวิธีป้องกันกรรูกทางอากาศฯ ณ ต่างประเทศ (9 ม.ค. 2470-14 ม.ค. 2470).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-ร.7.รล/1 เรื่อง เปิดเสรีกรมราชเลขาณูการ (2474).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.25/285 เรื่อง นายสกล เสนอความเห็นในการยุบมณฑล (2475).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.25/298 เรื่อง ความเห็นของราชบุรุษกว้าง ทองทวี การศึกษา, การทหาร, การคมนาคม, การสหกรณ์บางรูป, การอนามัย (2475).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม ม.(2) สร.0201/16 เรื่อง ขออนุญาตและรายงานตั้งย้ายกรมกองทหารหัวเมือง (2476).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.3/4 เรื่อง ส่งทหารบกไปศึกษาและดูงานในยุโรปและอเมริกา (16 สิงหาคม 2476-11 เมษายน 2492).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.4/17 เรื่อง การเปิดกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน (8 พ.ค. 2479-19 เม.ย. 2493).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.19/49 เรื่อง จ้างชาวต่างประเทศแผนกโรงน้ำมันของกระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2480-2486).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. ม-(2) สร.0201/14 เรื่อง ตั้งตำแหน่งราชการขึ้นใหม่และยุบเลิกหรือเปลี่ยนตำแหน่งต่างๆ (25 พฤษภาคม 2481-13 มีนาคม 2495).

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.52.5/57 เรื่อง กลาโหมขอให้ช่วยติดต่อให้รัฐบาลฝรั่งเศสอนุญาตให้อาวุธยุทธภัณฑ์ที่สั่งไว้ในประเทศฝรั่งเศสได้ส่งเข้ามาด้วย (พ.ศ. 2482).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.52.5/61 เรื่อง ซ็อรถ้าง, อาวุธและเครื่องประกอบจากประเทศญี่ปุ่น (2483).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ม.(2) สร.0201/14 เรื่อง จัดส่งกองทหารไปประจำทางจังหวัดภาคใต้ (2483).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [3] สร.0201.4.1/21 เรื่อง งบประมาณกระทรวงกลาโหม [11 มี.ค. 2481-17 พ.ย. 2495].

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายปรัชญากรณ์ ลครพล
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2556: รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การบริหารงานทั่วไป) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีการศึกษา 2550: วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สุขศาสตร์ อุตสาหกรรมและความปลอดภัย) มหาวิทยาลัยบูรพา
ผลงานทางวิชาการ	ปรัชญากรณ์ ลครพล. <i>สรรสาระขององค์กรสุขภาวะ แนวคิด และกรณีตัวอย่าง : องค์กรสังคมดี = Happy society</i> . บรรณาธิการโดย อุทัยทิพย์ เจียวิวรรธน์กุล. นครปฐม: โครงการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการ ความรู้เพื่อสนับสนุนสุขภาวะองค์กร คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559.
ประสบการณ์ทำงาน	พ.ศ. 2557: เจ้าหน้าที่โครงการ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม พ.ศ. 2556: เจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน ระดับวิชาชีพ (Safety officer) บริษัท บูโอโน (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) นครปฐม พ.ศ. 2554: เจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน ระดับวิชาชีพ (Safety officer) บริษัท ปาร์คเกอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล คอร์ ปอเรชั่น (ไทยแลนด์) จำกัด ฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2552: เจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน ระดับวิชาชีพ (Safety officer) บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) สมุทรสาคร